

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Diplomová práce

Pomníky českých středověkých králů a královen

Vypracovala: Bc. Adéla Kolátorová
Vedoucí práce: doc. PhDr. Stanislav Holubec, Ph.D. et Ph.D.

České Budějovice 2022

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce doc. PhDr. Stanislavu Holubcovi, Ph.D. et Ph.D. za cenné rady a obrovskou trpělivost.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 21. dubna 2022

.....

Adéla Kolátorová

Anotace

Tématem diplomové práce jsou pomníky českých přemyslovských a lucemburských středověkých panovníků a jejich manželek. Nejprve se zaměřuji na vyjasnění základních pojmů, které se dané problematice týkají. Následují teoretické poznatky o moderních pomnících a jejich funkcích. Analytická část práce se zabývá charakterizováním dvou získaných souborů pomníků – českého a zahraničního. Věnuje se počtu těchto pomníků, okolnostmi jejich vzniku (případně zániku), dále tomu, které panovníky pomníky vyobrazují, jaké je jejich výtvarné provedení a jaké vyvolávají či vyvolávaly kontroverze. Práci uzavírá komparace s pomníky piastovské dynastie v Polsku a arpádovské dynastie v Maďarsku. Cílem této práce bude zmapování pomníků věnovaných českým přemyslovským a lucemburským panovníkům a jejich manželkám na území České republiky i v zahraničí.

Klíčová slova: pomníky, české královny, čeští králové, Přemyslovci, Lucemburkové, Piastovci, Arpádovci

Abstract

The topic of the diploma thesis is the monuments of the Czech Přemyslid and Luxembourg medieval monarchs and their wives. First, I focus on clarifying the basic concepts that relate to the issue. The following are theoretical knowledge about modern monuments and their functions. The analytical part of the work deals with the characterization of two acquired sets of monuments – Czech and foreign. It deals with the number of these monuments, the circumstances of their origin (or extinction), as well as which rulers depict the monuments, what their artistic design is and what they provoke or provoked controversy. The work concludes with a comparison with the monuments of the Piast dynasty in Poland and the Arpad dynasty in Hungary. The aim of this work will be to map the monuments dedicated to the Czech Přemyslid and Luxembourg monarchs and their wives in the Czech Republic and abroad.

Key words: monuments, czech queens, czech kings, Přemyslids, Luxembourgs, Piasts, Arpads

Obsah

Úvod	7
1. Pomník a jeho historie	9
2. Funkce pomníku.....	10
2.1. Funkce komemorativní a fenomén paměti	11
2.1.1. Pomník jako místo paměti	11
2.2. Funkce formování identity.....	12
2.3. Funkce estetická.....	14
2.4. Funkce emotivní a funkce komunikační.....	16
3. Pomníky českých přemyslovských a lucemburských panovníků a panovnic v ČR	16
3.1. Pomníky mýtických Přemyslovců	18
3.2. Pomníky přemyslovských knížat a jejich manželek	43
3.2.1. Pomníky sv. Václava a sv. Ludmily.....	46
3.2.2. Pomníky ostatních kněžen.....	56
3.2.3. Pomníky ostatních knížat	58
3.3. Pomníky královské.....	68
3.3.1. Pomníky královen	70
3.3.2. Pomníky králů.....	84
3.4. Dosud nerealizované pomníky.....	114
3.4.1. Socha Přemysla Otakara I. ve Znojmě	115
3.4.2. Jezdecká socha Karla IV. v Karlových Varech	116
3.4.3. Socha Elišky Rejčky v Brně	120
4. Pomníky českých přemyslovských a lucemburských panovníků a panovnic v zahraničí.....	124
4.1.1. Pomníky přemyslovských knížat a kněžen.....	125
4.1.2. Pomníky královen	126
4.1.3. Pomníky králů.....	129
5. Srovnání pomníků střeoevropských dynastií.....	168
5.1. Pomníky polských piastovských panovníků a jejich manželek.....	168
5.2. Pomníky uherských arpádovských panovníků a jejich manželek.....	173
Závěr.....	177
Seznam použité literatury	181
Seznam obrázků	197
Zdroje obrázků	201

Úvod

K výběru tématu diplomové práce mě přivedlo zjištění, že pomníkům je věnována široká řada publikací a studentských prací, avšak velmi málo se jich zaměřuje na pomníky středověkých panovníků. Přemyslovští králové stojí u zrodu českého státu a jejich promítnutí do pomníkové tvorby nám může prozradit nejen to, jak tyto osobnosti byly a jsou ve společnosti vnímány, ale i mnohé o společnosti samotné. Mimo to byl loňský rok spojen s několika přemyslovskými výročími, která znovu otevřela debatu týkající se daných osobností a případné výstavby jejich pomníků.¹

Předkládaná diplomová práce se snaží zodpovědět několik otázek: Jak častý je v českých zemích žánr zobrazování přemyslovských a lucemburských panovníků pomocí moderních pomníků, jak se jejich četnost a jejich estetika od počátku 19. století do dneška proměňovala, jak často se tyto pomníky objevují v zahraničí, jak významným fenoménem jsou ve srovnání s ostatními pomníky významných postav českých dějin, jaký význam má vytváření pomníků středověkých panovnických dynastií v českých zemích ve srovnání s našimi střeoevropskými sousedy – Maďarskem a Polskem. A konečně co nám proměny přemyslovských pomníků říkají o proměnách moderní české společnosti.

Svou práci jsem rozdělila do pěti kapitol. První dvě kapitoly jsou věnovány vymezení základních pojmů a obecným teoretickým poznatkům z oblasti pomníkové tvorby. Čerpám zde především z knihy *Pomníky a zapomínky* (1996) od Zbyňka Hojdy a Jiřího Pokorného, která se jako jedna z prvních českých publikací zabývá touto problematikou. Autoři zkoumají společensko-politické pozadí vybraných pomníků a historické souvislosti, které vedly k jejich vzniku. Další významnou oporou se pro mě staly příspěvky Mileny a Aleny Bartlových v monografii *Manuál monumentu* (2016) a článek *Společenské funkce pomníků* (2015) od Sabiny Souškové. K problematice teorie kolektivní paměti a míst paměti jsem využila práci *Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání* (2010) od Jiřího Šubrta a Štěpánky Pfeiferové, která představuje základní sociologické koncepce teorie paměti. V oblasti didaktiky stojí za zmínku článek *Zamyšlení nad inspirací nejen pro didaktiku dějepisu* (2016) od Milana Hese.

Analytickou část mé práce tvoří třetí a čtvrtá kapitola, kde blíže představím jednotlivé pomníkové projekty věnované Přemyslovcům a Lucemburkům v České republice a v zahraničí. Cílem této práce není vytvořit databázi pomníků věnovaných

---

¹ Uplynulo 750 let od narození Václava II. a 1100 let od smrti sv. Ludmily.

všem Přemyslovcům a Lucemburkům, tj. celým jejich společenstvím. Sledována je pouze panovnická vládnoucí linie. Zcela stranou byly ponechány pomníky náležící sourozencům panovníků, bratrancům, strýcům, potomkům apod. Rovněž byly zkoumány pouze pomníky vzniklé od počátku 19. století do současnosti. Hlavní pozornost je v práci věnována pomníkům přemyslovských a lucemburských králů a jejich manželek. Pro srovnání se však nejprve zaměřuji také na pomníky věnované bájným přemyslovským postavám a přemyslovským knížatům a kněžnám. Problematika pomníků sv. Václava a sv. Ludmily je široká a dalece přesahuje tuto práci, proto uvádím pouze nezbytné informace a nepokouším se u těchto pomníků o jejich definitivní seznam. Nakonec se zaměřuji na pomníkové projekty, jež by měly být realizovány v nejbližší době.

V současnosti neexistuje žádný ucelený seznam přemyslovských a lucemburských pomníků, proto při zpracování třetí a čtvrté kapitoly vycházím ze dvou vlastních vypracovaných souborů pomníků (českého a zahraničního), které byly vytvářeny od srpna roku 2020 do prosince roku 2021 pomocí odborné literatury, regionálních publikací, dobového a současného tisku, průzkumu internetových stránek² a komunikace se zástupci obcí. Cílem bylo vytvořit ucelený přehled pomníků splňující výše zmíněná kritéria. Na základě sebraných dat o jednotlivých příbězích pomníků byly následně vypořádány v jejich budování určité tendence. Publikace *Jan Nepomucký, česká legenda* (1993) od Víta Vlnase mě inspirovala k přehlednému zanesení pomníků do několika map. Vedle kompilace a komparace článků v dobovém tisku a odborné literatury z oblasti historie, sociologie a dějin umění je tedy jednou z metod mé práce také umělecko-historická topografie.

Pátá kapitola, která práci uzavírá, obsahuje stručnou komparaci pomníků přemyslovských a lucemburských panovníků a jejich manželek u nás s pomníky piastovské dynastie v Polsku a arpádovské dynastie v Maďarsku. Konkrétně budu v této kapitole srovnávat, ve kterém období tyto pomníky byly budovány, na které aspekty středověkých dynastií se zaměřují nejvíce či jakého jsou ztvárnění.

---

² <https://pamatkovykatalog.cz/>, <https://www.drobnepamatky.cz/>, <https://www.turistika.cz/>, <https://encyklopedie.praha2.cz/>, www.mapy.cz, <https://www.waymarking.com/>, <https://www.kozterkep.hu/>

1. Pomník a jeho historie

V odborné literatuře nalezneme několik možností, jak termín pomník definovat. V některých kontextech je synonymně užíván pojem památník. Obě slova mají totiž stejný základ ve všeslovanském pojmu *paměť* s původním významem „pozdější myšlenka“, tedy vzpomínka, památka (Rejzek, 2001, s. 443). Jindy jsou jednotlivé pojmy rozlišovány.³

Tato diplomová práce dále operuje pouze s pojmem pomník, a to ve významu umělecky ztvárněného objektu, jehož hlavním úkolem je připomínat osobu, skupinu osob nebo událost. Od ostatních uměleckých děl se odlišuje především tím, „že je veřejností chápán a uctíván také z mimoestetických důvodů“ (Hojda a Pokorný, 1996, s. 14–15). Pomníky najdeme na veřejných prostranstvích, jako jsou sady, parky, ulice, náměstí, ale také uvnitř veřejných budov, na místech, kam má přístup širší skupina občanů. Bývají vytvářeny na zakázku podle objednávky politické reprezentace či jiných skupin (dokonce i protestních), ale mohou být také darem např. městu od určitého umělce. Mohou mít různou podobu od klasického figurálního pomníku (sochy, jezdecké sochy, sousoší), přes vítězné oblouky a sloupy, pamětní desky, busty, náhrobky (náhrobní deska, tumba, sarkofág, epitaf, kenotaf) až po méně obvyklé formy (pamětní stromy, památné kameny, reliéfy) (Kovář, 2000, s. 7–8).

První pomníky se objevily již v období antiky. Jednalo se především o vítězné oblouky, sloupy, sochy a jezdecké sochy, které měly reprezentovat moc, slávu a významné činy panovníků a vojevůdců. Určitým způsobem také zastupovaly panovníka na místě, na kterém nemohl být fyzicky přítomen (Bartlová M., 2016, s. 44–45). Specifickým druhem starověkých pomníků bylo funerální umění v podobě mauzolea nebo náhrobku, jež mělo připomínat významné nebožtíky. Ve středověku, renesanci a baroku byly funkce pomníků obdobné. Sloužily především k demonstraci bohatství a postavení panovníků a šlechty. Náhrobky kromě připomínky nebožtíka zpřítomňovaly také myšlenku zmrtvýchvstání. V baroku se setkáváme s vyšším výskytem pomníků sakrálních, které byly věnovány bohu či světcům (např. boží muka). Největší rozmach pomníků přichází v 19. století. Výrazně se navyšuje jejich počet, získávají spoustu nových funkcí a v sochařském umění zaujímají výsadní postavení. Kromě vladařů a

---

³ V literatuře se lze setkat také s původním latinským pojmem monument odvozeným od slova *moneo*, což znamená upomínat či připomenout. Tento termín je běžně užíván také v cizích jazycích.

vojevůdců jsou pomníky věnovány také hrdinům ze širších společenských vrstev. Lze hovořit o tzv. pomnících moderních (Hojda a Pokorný, 1996, s. 15).

Rozvoj výstavby pomníků v 19. století souvisí s řadou faktorů. K těm nejzásadnějším patří modernizace měst po vzoru módní Paříže. Uplatňuje se nové urbanistické členění, které odpovídá požadavkům moderního života. Vznikají například bulváry či monumentální veřejné budovy, které umožňují setkávání lidí z odlišných společenských vrstev a příslušníků různých kultur. Veřejný prostor začíná mnohem více motivovat k prezentaci postojů jednotlivých společenských skupin (Soušková, 2015).

Především díky rozvoji měšťanské společnosti se významně rozšiřuje okruh objednavatelů pomníků. Ještě v první polovině 19. století byli objednateli pouze vrchnost a tradiční instituce (např. univerzita). Ve druhé polovině 19. století jsou jimi také měšťané, kulturní a zájmové korporace. Zadavatel pomníku přestával být totožný s tím, kdo stavbu pomníku financoval. Vedle nejrůznějších mecenášů se pořádaly také veřejné sbírky (Hojda, 2013, s. 29–30).

Kromě prezentace názorů sloužily pomníky i k organizaci veřejného prostoru, k nalezení těžiště nově vzniklých rozlehlých bulvárů a náměstí (Soušková, 2015).

Dalším faktorem, který ovlivnil výstavbu pomníků v 19. století, byla sekularizace společnosti. Náboženské cítění bylo postupně nahrazováno vřelým vztahem k vlasti nebo národu a na místech, kde by dříve vznikaly stavby a pomníky náboženské (např. mariánské sloupy, sochy světců), jsou vztyčovány pomníky profánní. Ty se stávají novými poutními místy (Hojda a Pokorný, 1996, s. 16).

Na přelomu 19. a 20. století se začal zlatý věk pomníků vyčerpávat. Ideální podoba i poslání pomníku byly stále nejasnější a komplikovanější (Wittlich, 1978, s. 144).

2. Funkce pomníku

Moderní pomníky nejsou jen pouhou připomínkou minulosti. Vedle stálého připomínání, které bylo patrně první pohnutkou pro jejich vznik, plní řadu dalších důležitých funkcí, které se mohou u jednotlivých pomníků v průběhu času proměňovat. Výpověď pomníků je mnohvrstevná – jsou místem uctívání a vzpomínání, symbolem, uměleckým dílem ve veřejném prostoru, předmětem manifestace postojů a názorů, pojí se s nimi různé emoce, tradice, mýty a rituály.

2.1.Funkce komemorativní a fenomén paměti

Hlavní funkcí pomníku je nepopíratelně funkce komemorativní, s níž souvisí práce s pamětí a vliv pomníků na historické vědomí a pocit, že dějiny mají smysl – kontinuitu.

S fenoménem paměti se můžeme setkat již v pracích Platóna či Aristotela. Avšak dlouho byla paměť zkoumána pouze z hlediska jedince a teprve ve 20. letech 20. století se objevuje koncepce paměti sociální či kolektivní. Zakladatelský význam pro ni mají díla francouzského vědce Maurice Halbwachse. Podle Halbwachse není paměť pouhou mechanickou schopností registrovat minulé příhody a jevy, ale je kontinuální rekonstrukcí minulosti, přičemž kontinuita nespočívá v dědičnosti, ale v kultuře. Aby si mohl jedinec na něco vzpomenout, potřebuje k tomu společnost, protože vzpomínky se formují v závislosti na skupině, ve které vznikly. Subjektem paměti a vzpomínání je jednatel, ale jeho vzpomínky jsou organizovány společností. Sociální skupina určuje, co je hodno zapamatování a také interpretaci zapamatovaného. Individuální paměť je tedy propojením kolektivních pamětí různých sociálních skupin. Kolektivní paměť nabízí v podstatě různé návody, jak rozumět některým minulým událostem. Její významnou vlastností je reaktualizace, což znamená, že soubor sdílených představ o minulosti dané společnosti je neustále upravován tak, aby odpovídal aktuálním potřebám, zájmům a požadavkům přítomné společnosti (Šubrt a Pfeiferová, 2010, s. 13–14).

2.1.1. Pomník jako místo paměti

Zvýšený zájem o téma paměti se objevuje v 70. letech 20. století, a to v řadě sociálních věd. Souvisí to s tehdejšími sociálními, ekonomickými a kulturními procesy v Evropě, především s otázkou identity národních států a s vyrovnáváním se jednotlivých společností se svou minulostí. Na myšlenky Halbwachse navazuje v tuto dobu francouzský historik Pierre Nora (Lužný, 2014, s. 3–5). Kolektivní paměť považuje především za v přítomnosti prožívané pouto s minulostí. Podle něj je kolektivní paměť nesena vždy skupinami živých, a proto se neustále vyvíjí, je otevřená vzpomínání i zapomínání, neuvědomuje si svou postupnou deformaci. Nora vychází z toho, že paměť má tendenci nějakým způsobem přecházet do prostoru, gesta nebo předmětu a fixovat se zde. Hovoří o tzv. místech paměti, kterými mohou být místa konkrétní i abstraktní. Mezi abstraktní místa můžeme zařadit například svátky, písně nebo rituály. Konkrétními rozumíme například hřbitovy, muzea, archivy a také pomníky. Místa paměti slouží jako nástroj k předávání a rekonstruování paměti, tzn. že místa paměti nemají být tím, na co máme vzpomínat, ale jsou prostorem, kde paměť začíná pracovat a rekonstruovat

minulost. Do míst paměti se převtěluje kolektivní paměť poté, co prostředí a generace, které byly se vzpomínanou minulostí bezprostředně spojeny, již zmizely. Úkolem těchto míst je paměť upevňovat a zajišťovat její kontinuitu (Šubrt a Pfeiferová, 2010, s. 21).

Místa paměti nemohou existovat bez kontaktu se společností, musí být „živá“. Aby k rozvoji kolektivní paměti prostřednictvím míst paměti mohlo dojít, musí být tato místa udržována a aktualizována. Podstatné podle Pierra Nory je, aby místo paměti prezentovalo a srozumitelně předávalo vztah k minulému a aby tento vztah byl osobami „pravdivě“ interpretován. Pokud je místo spíše „výrazem potlačení jiné paměti, zkreslení minulosti, či přímo manipulace, pak se součástí všeobecně přijímaného a prožívaného vztahu k minulému trvale nestává“. (Hes, 2016) To však neznamená, že musí každý dané místo paměti vnímat stejně. Některá místa paměti mohou být konfliktní, tzn. že zde dochází ke střetu různých pohledů na stejnou událost. Odlišné společenské skupiny si událost či osobu, které pomník připomíná spojují s různorodými a často protikladnými výklady. Konfliktnost může mít mnoho důvodů (např. aktuální společenské a politické problémy), nicméně konfliktní vzpomínání je v moderních společnostech přirozené. Místům paměti mohou být v průběhu času připisovány různé významy odlišné od původních, a ne vždy to někomu vadí (Hes, 2016).

Úkolem historiků je místa paměti evidovat, popsat, a především zmapovat historii významů, které se k nim vážou. Přitom nejde pouze o analýzu minulosti, ale také o mapování využívání minulosti v současnosti (Hlavačka et al., 2011, s. 10–14).

Hes (2016) upozorňuje na to, že místa paměti v současnosti přibývají obrovskou rychlostí. Současná společnost se vyznačuje mnohem více než společnosti předchozí hromaděním zbytků svědectví, což souvisí nejen s příchodem digitálních médií, která umožnila je zaznamenávat a uchovávat mnohem snadněji, ale také s jakousi pověřivostí, strachem ze zapomínání. To však ještě nemusí automaticky znamenat, že se společnost intenzivně zajímá o svou minulost a dovede s informacemi o minulosti zacházet. Pokud se podle Hese (2016) společnost nepokouší s pamětí navázat kvalitní vztah a pokud paměť není skutečnou součástí přítomnosti, potom její dodatečné ožívování pomocí míst paměti může působit zvláště. Cesta k „živé“ minulosti a k putování za místy paměti začíná podle Hese (2016) především v rodině a ve škole.

2.2. Funkce formování identity

Společnost ze své kolektivní paměti čerpá především ty prvky, které jsou prožívány emocionálně a které utváří její identitu a posilují její soudržnost. Kolektivní paměť, a tedy

i pomníky úzce souvisí s formováním kolektivní, případně národní identity. Mají moc podněcovat společensky významné nálady, jako je hrdost, sounáležitost či sebevědomí a ztělesňují určité pravdy, hodnoty, názory a společensko-politické postoje, ve které věřila daná společnost v momentě vystavění pomníku. Lze říci, že pomníky tak potvrzují stabilitu aktuálně platného politického řádu a priority společnosti, legitimizují je. Jejich úkolem je tyto hodnoty a pravdy co nejdéle obhajovat do budoucna. Postoje tvůrců pomníku vyjadřuje už jen samotný výběr osobnosti či události, která má být připomínána.⁴ Prostor pro manifestaci politických postojů však nenabízí pouze pomník jako takový, ale i jeho odhalování či různé pozdější průvody a demonstrace, které se u pomníku mohou konat (Soušková, 2015).

Vzpomínání prostřednictvím pomníků může probíhat ze strachu, aby se společnost neodchýlila od svého předobrazu či ze strachu, aby se minulost nemusela opakovat. Vzpomínáním si společnost také organizuje své národní tradice, stereotypy, mýty a hrdiny. Pomníky tak často otevírají zájem o rozporuplné a konfliktní okamžiky a osobnosti minulosti dané společnosti, což souvisí s přehodnocováním jednotlivých pomníků (Soušková, 2015).

V časech převratů, kdy dochází k rozpadu idejí a ke společenské a politické transformaci, se objevuje silné úsilí zapomenout a připomenout dosud zapomínané, což se v pomníkové kultuře projevuje především zpochybňováním a bouráním pomníků a jejich překotným nahrazováním pomníky novými, které potvrzují nové společenské ideje a přepisují paměť. Ne vždy musí být pomníky připomínající starý pořádek zničeny, ale dochází u nich k úpravám různého rozsahu. Mohou být přemístěny na méně prestižní a viditelná místa, mohou být odstraněny či nahrazeny pouze některé části pomníku (symbolika, nápisy, figury), anebo mohou být změněny výklady daného pomníku. Zajímavý bývá také osud pomníků, jejichž odhalení muselo být odsunuto a byly tak odhaleny o mnoho let později, nebo nebyly nakonec odhaleny nikdy. Strhávání a ničení pomníků ukazuje, že nejsou doopravdy věčné, ale časové jako všechno ostatní (Soušková, 2015). Podle Koutka (2015, s. 5–6) je kácení pomníků přirozené. Není důvod si připomínat něco, co považuje daná společnost za rozporuplné. Takové pomníky by se také mohly stát kultovním místem pro různá extremistická uskupení. Na druhou stranu by mohly sloužit jako varování a připomínka tragických dob.

---

⁴ Podle toho, jakou událost či osobu pomník připomíná, lze rozeznávat funkci pietní a oslavnou.

Kolektivní paměť a pomníky posilují zároveň pocit jedinečnosti dané skupiny a vytváří hranici, která odděluje to, co ke skupině patří a to, co k ní nepatří („my a oni“). Vytyčování hranic (tzv. bordering) politických celků, sociálních skupin nebo kultur je vždy doprovázeno dohady o tom, co ještě hranice mohou zahrnovat a co už vylučují. Kritickým se stává moment, kdy je obraz těch, kteří stojí mimo, ztotožňován s obrazem nepřátelským (Assmann, 2015, s. 54).

2.3.Funkce estetická

Pomníky patří mezi nejčastější výtvarné projevy, se kterými se lidé ve veřejném prostoru setkávají. Tato díla vždy prezentují určité postoje a ideje. Jejich provedení by mělo tyto postoje a ideje odrážet a vždy aktivně vědomě působit na diváka. To ale nevylučuje ani automaticky nepotvrzuje uměleckou kvalitu a schopnost vyvolat umělecký prožitek.

Přestože je pomník v první řadě symbolem a až na druhém místě uměleckým artefaktem, nelze jeho estetickou funkci zcela opomíjet. Sergiusz Michalski považuje pomník, jež není kvalitně umělecky zpracován za známku „vyprázdnění memoriální funkce a rezignaci na její společenské působení“ (Michalski, 1998, s. 202). Nekvalitní umělecká forma nebo nevhodné umístění pomníku mohou ponižovat samotné ideje, které má pomník prezentovat. Podle Bartlové (2016, s. 51) má navíc pomník, který je zpracován umělecky kvalitně větší šanci přežít a zůstat na svém místě i po tom, co jeho politické sdělení již není aktuální.

Potřeba něco připomínat a významnost připomínaného je vyjádřena pomocí jednotlivých uměleckých formálních nástrojů. Tradiční pomníky se vyznačují trvanlivostí. To znamená, že bývají vytvořeny z kvalitního a trvanlivého materiálu, nejčastěji z kamene nebo bronzu. Typická je pro ně dále zjevná nákladnost, vznešenost, velikost a specificky zvolené estetické centralizované a vyvýšené umístění v prostoru či na fasádách a v interiérech budov. U vyobrazených postav je kladen důraz na gesta, odění, alegorický doprovod apod. (Tichák, 2016, s. 5). Spolu s přeměnou výtvarného umění během 20. století se začaly objevovat pomníky intimní a pomníky v abstraktní formě, které kladou vyšší nároky na divákovo vnímání, přemýšlení a vyhodnocování. V prvních dekádách 21. století začaly vznikat také pomníky, které řadíme k tzv. konceptuálnímu umění, což znamená, že pomníky pracují s prožitkem samotného diváka. Využívají neobvyklé prostředky jako jsou pohyb, zvuk, netradiční materiály nebo fotografie. V posledních letech jsou tvořeny také pomníky, které namísto figurálního či

abstraktního ztvárnění připomínané události či osoby využívají již vytvořené věci (např. tank, kolo) – jedná se o tzv. ready-made umění (Bartlová M., 2016, s. 45–46).

Problematické je spojení pomníkové tvorby s aktuálním uměleckým stylem, neboť ten podléhá proměnám a jde tak proti zásadnímu požadavku pomníku být věčný. Hledán je proto pro realizaci pomníku spíše styl, který je nadčasový, a u kterého je velmi málo pravděpodobné, že by snižoval důstojnost zobrazené figury. Avšak první hlasy ohledně údajného zneuctění pomníkové figury se objevily již na konci 18. století, kdy zastánci klasicismu odmítli „oblékat“ pomníkové figury do moderního oblečení a prosazovali zobrazování osob v antických rouchách tak, jak tomu bylo doposud (Thiele, 2004, s. 105–106). V první polovině 20. století se zase objevil spor ohledně „sesedání panovníků z koně“. Vládci totiž do té doby byli vyobrazováni především v koňském sedle. Otázka přiměřené důstojnosti se opět otevřela s příchodem abstraktního umění, které dokonce ani v současnosti není veřejností vnímáno jako vhodné pro pomník (Bartlová M., 2016, s. 47–51).

Z hlediska estetického je důležité nejen samotné umělecké zpracování pomníku, ale i jeho umístění. Pomník není v prostoru nahodilým samostatným prvkem, ale spoluutváří charakter a kompozici celého veřejného prostranství. Při rozhodování o umístění pomníku je třeba zohlednit okolní vztahy jako stávající aktivity v prostoru, kompozici a orientaci v prostoru, dosavadní zástavbu a vegetaci, komunikační vazby, ostatní pomníky a výtvarná díla v okolí, význam a historii daného místa (Hendrych, 2016, s. 93).

Vznik nového pomníku mnohdy doprovázejí bouřlivé debaty, ať už ohledně samotného tématu pomníku, jeho umístění či zpracování. Dokazuje to, jak obtížné je sladit zájmy autora s objednavatelem a názorově diferencovaným veřejným míněním. Důležité slovo v debatě by měli mít historici, památkáři, kunsthistorici, sochaři, urbanisté a architekti. Ne vždy je výsledkem kompromis všech účastníků (Soušková, 2015). Existuje řada případů, kdy byl schválen pomník, který je spíše podřadným řemeslným dílem, pouhou napodobeninou důstojného pomníku či nicneříkajícím reliktem. Podezřelé jsou především dary, za kterými může stát záměr proslavit se jako dárcce či v případě umělce pouhá reklama. Při rozhodování by mělo hrát velkou roli proto veřejné projednání a demokratická debata. Spolehlivým nástrojem k získání velkého množství návrhů pomníků je otevřená veřejná soutěž s kvalitním zadáním (Bartlová M., 2016, s. 56).

2.4. Funkce emotivní a funkce komunikační

Pomníky dokáží v lidech budit řadu různých pocitů. Díky těmto emocím dochází k lepšímu fixování paměti a pomníky mohou tak lépe sloužit jako pobídka k diskusi (Pokorný, 2013, s. 14).

Mimoto pomník může napomoci člověku vytvořit si k danému místu osobní vztah, přilnout k němu. Přispívá k vytvoření tzv. *genia loci* neboli česky „duchu místa“. Rozumíme tím specifickou atmosféru daného místa, soubor mimořádných vlastností a významů místa. Jednoduše řečeno se jedná o důvod, kvůli kterému se člověk na dané místo vrací a proč ho místo k sobě vábí. *Genius loci* závisí na řadě různorodých faktorů. Jedná se o jev nehmateľný a do určité míry subjektivní – každý člověk může *genia loci* daného místa prožívat různým způsobem, a ne každý v daném místě *genia loci* „cítí“ (Ryba, 2018).

Vedle pomníků, které vyvolávají emoce, se setkáváme i s pomníky, ke kterým společnost buď již od počátku, nebo až postupem času zaujímá lhostejný postoj. Nabízí se potom otázka, zda takové pomníky mohou být skutečně dobrými pomníky. Podle Pokorného (2013, s. 14) však ani špatný pomník, který neprobouzí v lidech žádné emoce, není zcela bez funkce. Takový pomník zabírá místo pomníku jinému. Pokud je navíc proveden rafinovaně, prostor může přímo uzurpovat.

Pomníky umí dále diváky inspirovat, vzdělávat je nebo s nimi komunikovat. Stávají se v podstatě specifickým komunikačním médiem. Současná generace se ptá na to, koho pomník reprezentuje, čí zájmy ztělesňuje, koho má oslovit a co mu má sdělit nebo jaké výrazové prostředky k tomu používá. Budoucím generacím pomníky předávají určité hodnoty a „vypráví“ jim o tehdejší společnosti a charakteru doby. Podsouvají jim či přímo vnucují určitý způsob výkladu minulosti (Bartlová M., 2016, s. 55).

3. Pomníky českých přemyslovských a lucemburských panovníků a panovnic v ČR

Obyvatelé Českého království byli v průběhu svých dějin vystaveni působení tří silných vládnoucích dynastií – Přemyslovců, Lucemburků a Habsburků. Vzestupy a pády panovníků těchto rodů byly (a někdy stále jsou) ztotožňovány se symbolickým obrazem osudů celé země. Podle úspěšnosti panovníkovy vlády jsou posuzovány jednotlivé historické etapy. Některé epochy získaly po panovnících dokonce název (např. doba Karlova). Královské činy mohly inspirovat, ale i poučit. Vyzdvihována byla vždy

především panovníkova statečnost, která rovněž mohla dodat odvahu jednotlivci i celému národu.

Patrně žádný rod nesplynul s českými zeměmi tak jako Přemyslovci, jimž náleží věk od sklonku 9. století do počátku 14. století. Přemyslovská knížata a následně králové v tomto období sjednocují zemi, christianizují ji, budují stát, zakládají českou církev, stavějí hrady, kostely, kláštery, vyhlášují zákony, zakládají města nebo brání české území před svými nepřáteli. Nabízí se řada činů, za něž by si své pomníky „zasloužili“. Zavražděním krále Václava III. roku 1306 vymřel rod po meči a královská linie se sňatkem Přemyslovny Elišky s králem Janem Lucemburským přenesla na dynastii lucemburskou. Oproti Přemyslovcům je vláda Lucemburků v českých zemích kratší – končí roku 1437. Během ní se však Praha stává přední evropskou metropolí s vlastní univerzitou. I s tímto rodem panovníků jsou tedy spojeny významné momenty českých dějin, které jsou hodny připomínky v podobě pomníku.

S objekty, jejichž úkolem je připomínat tyto dvě dynastie, se na našem území samozřejmě nesetkáváme poprvé až v 19. století. Úcta k panovníkům byla po staletí budována nejrůznějšími prostředky. Během středověku jsou vzpomínky na tyto vladaře včleňovány do gotické výzdoby chrámů. Na přání Karla IV. vytváří Petr Parlér pro katedrálu sv. Víta několik bust a také tumb věnovaných lucemburským a přemyslovským panovníkům. V období baroka jsou populární tzv. kenotafy věnované zakladatelům a donátorům klášterů, mezi které často tito panovníci patří. Symbolickými pomníky připomínající moc a slávu panovníků jsou taktéž jejich výtvořiny. Vedle kostelů a klášterů, jsou to například hrady, města, korunovační klenoty nebo univerzita. Kromě toho se především v 19. století Přemyslovci a Lucemburkové stali hrdiny bezpočtu básní, dramát, libret, románů, zábavných knih, učebnic či obrazů a připomínky na ně se promítly rovněž do řady názvů ulic, náměstí, nábřeží aj. Od počátku 20. století se s nimi lze setkat také na filmových plátnech a v posledních letech začínají pronikat taktéž do komiksů či dokonce do počítačových her.⁵

Avšak jak bylo již popsáno výše, v následujících kapitolách se zaměřuji na pomníky, které vznikly od počátku 19. století. Přelom 18. a 19. století přináší postupné rozrušování tradiční společnosti a nový dynamický věk si žádá nový typ pomníku s řadou

---

⁵ Například knižní komiks *Obrázky z československých dějin* z roku 2011, internetový komiks *Opráskí sčeskí historje*, vzdělávací počítačová hra *KIV. Boží král* vytvořená k 700. výročí narození císaře Karla IV. v roce 2016 či hra *Kingdom Come: Deliverance* z roku 2018, která je zasazena do období vlády Václava IV. a lze se v ní setkat s řadou historických postav včetně Zikmunda Lucemburského a Jošta Moravského.

nových funkcí. Jak se tyto funkce pomníků věnovaných českým přemyslovským a lucemburským panovníkům v průběhu let proměňovaly? Má ještě vůbec pomník věnovaný středověkému panovníkovi své místo i v dnešní společnosti? Jaký je jeho význam a co to vypovídá o dnešní společnosti a o jejím vztahu k tak dávné minulosti jako jsou samotné kořeny české historie?

3.1. Pomníky mýtických Přemyslovců

Pomníky věnované přemyslovským postavám, které nejsou historicky doloženy,⁶ lze na našem území nalézt spíše ojediněle (viz Obr. 1). Přesto se takovéto připomínky rodové přemyslovské legendy u nás nacházejí na rozdíl od připomínek rodové legendy lucemburské ztělesněné vílou Meluzínou.⁷ Nejvíce pomníků je věnováno samotnému bájnému zakladateli přemyslovského rodu Přemyslu Oráčovi, a to v Praze.

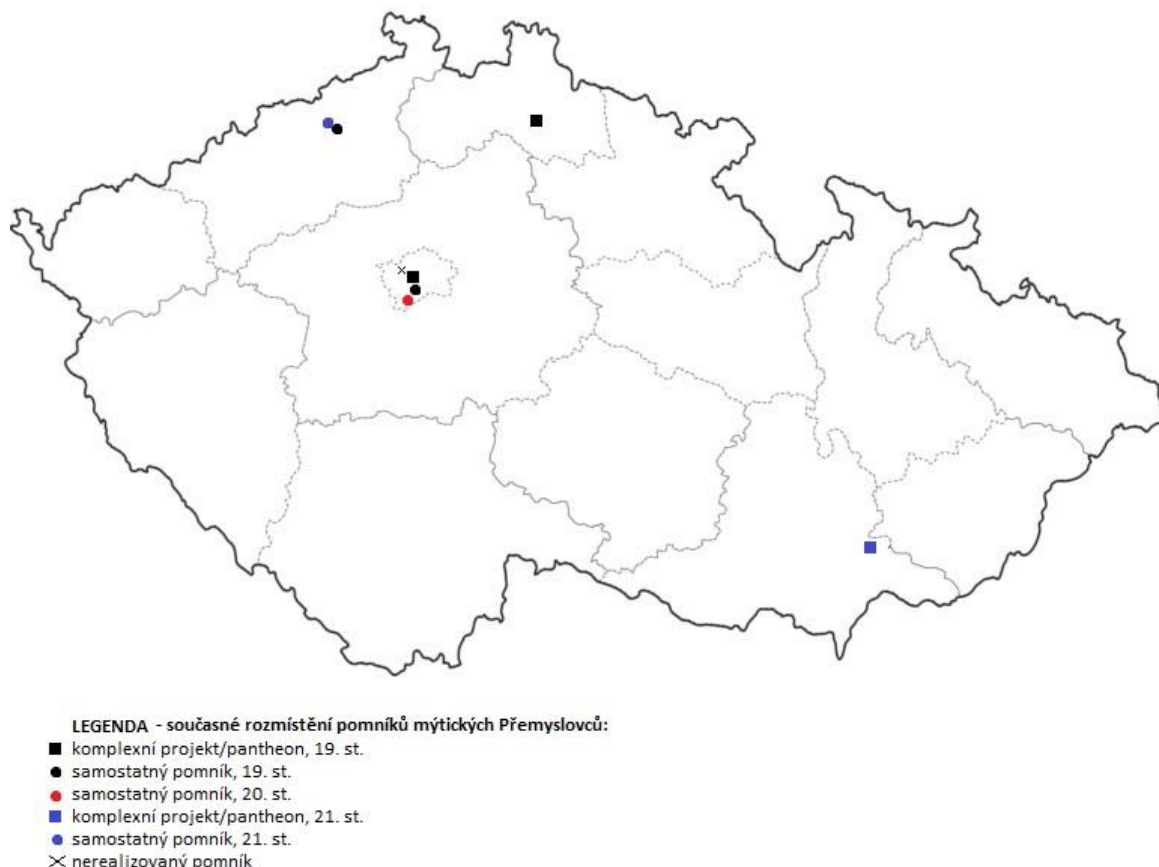
Pomníky bájných Přemyslovců vznikaly především v období 19. století nejprve v souvislosti s romantismem a pozvolným probouzením českého národního sebevědomí a později s vypjatým nacionalismem.⁸ Devatenácté století přináší romantický zájem o minulost a představy o svobodě jedince i národa. Dochází k vytváření národních mýtů, ke hledání i vymýšlení národních hrdinů, aby mohla být potvrzena slavná česká (potažmo slovanská) minulost a následně byl uznán nárok na sebeurčení národa. Sít pomníků budovaných v 19. století přispívá k vytváření „slovanského“ prostoru.

---

⁶ Většina historiků se dnes shoduje, že postavy jako Libuše, Přemysl, Nezamysl, Mnata, Vojen, Vnislav, Křesomysl, Neklan a Hostivít vůbec neexistovaly. Setkáváme se dokonce i s radikálnějším názorem, který zastává například Vladimír Karbusický, že uvedená fiktivní knížecí jména nejsou jmény, ale pouze souvislým textem se zapomenutým smyslem (Händl, 2003, s. 13).

⁷ Zakladatelkou lucemburského rodu byla podle pověsti bájná víla Meluzína, která si vzala za muže rytíře Raimondina pod podmínkou, že ji nikdy neuvidí v sobotu. Každou sobotu se totiž měnily nohy víly v hadí ocas podle kletby, kterou na ni uvalila její matka. Manžel ale slib poruší, víla se promění v hada a s nářkem odletí z panství pryč. Rodové mýty byly důležitou součástí středověké panovnické ideologie, a proto roku 1393 vytváří na objednávku Lucemburků Jan z Arrasu spis *Historie o Meluzíně*. Příběh si však Jan z Arrasu nevymyslel. Čerpal z dřívějších středověkých vyprávění o nešťastné lásce víly a smrtelníka ze 12. století. Pověst se díky Lucemburkům rychle rozšířila a během staletí se proměnila v oblíbenou látku lidového čtení. V českých zemích zbyla vzpomínka na tuto pověst v pojmenování silného větru, který připomíná nešťastné kvílení zrazené víly (Antonín et al., 2012, s. 788).

⁸ Téma prvních Přemyslovců bylo během národního obrození a během druhé poloviny 19. století jedním ze zásadních. Jeho obliba vzrůstala především po znovu vydání některých starých kronikářských děl (především Hájkovy kroniky) a po „nálezu“ *Rukopisu královédvorského a zelenohorského* v roce 1817. Přemyslovská legenda začíná být posléze ztvárňována ve formě divadelních her, básní, oper, výtvarného umění i sochařství. Příkladem je cyklus básní *Přemyslovců* od Jana Erazima Vocela z roku 1838, opera *Libuše* od Bedřicha Smetany z roku 1872, vlysový triptych panovnických dynastií od Václava Brožíka v Národním divadle z roku 1883, *Staré pověsti české* od Aloise Jiráska z roku 1894 nebo *Sbírka pověstí historických* od Augusta Sedláčka z roku 1895.

Obr. 1 Současné rozmístění pomníků mýtických Přemyslovců

K mýtickým Přemyslovcům, ale i k dalším osobnostem z české historie se v první polovině 19. století nehlásili jen etničtí Češi, ale také tzv. zemští vlastenci. K těm patřila především německojazyčná šlechta a česko-německá inteligence. Zemský patriotismus byl nadnárodní koncept, který se rozvíjel od konce 18. století až do revolučního roku 1848, kdy začíná ztrácet význam, protože Češi i Němci vystupují se samotnými a často protichůdnými programy. V rámci společnosti se zemští vlastenci snažili o pokojné soužití Čechů a Němců. Vztah k zemi je u nich nadřazen příslušnosti k jazykové skupině (Lněničková, 1999, s. 131). Právě oni iniciovali v první polovině 19. století budování pomníků (nejen) mýtickým Přemyslovcům. V těchto letech také ještě není tak silný rozpor mezi českým a německým jazykem. České pověsti nebyly pouze majetkem českého národa, ale vycházely často v němčině a psali je i němečtí autoři. Některé německé verze byly psány jako zemské pověsti, ve kterých jsou hrdinové pojímáni jako zemští, nikoliv národní jako ve verzích českých (Staré dobré pověsti, 2011, 36:40).

Všechny pomníky bájných Přemyslovců vzniklé v 19. století jsou vyvedeny v duchu doznívajícího klasicismu a následně romantického historismu. Nalezneme mezi nimi sochařské plastiky v exteriéru i interiéru. Oblíbenou formou pomníku rozšířenou po

celé Evropě je v první polovině 19. století tzv. pantheon.⁹ V rámci těchto pomníků jsou bájní Přemyslovci stavěni po bok českých knížat, králů a dalších osobností dějin českých zemí. Pantheon se k nám dostává především po vzoru německých zemí, kde vznikají jako reakce na napoleonské války pod vlivem romantického vlasteneckého hnutí. Tyto pomníky mohou být dvojího typu: mauzolea, tj. pohřebiště významných osobností či místa, kde jsou shromažďovány předměty spojené s významnými osobnostmi či zobrazení těchto osobností. Prvním soukromým pokusem o pantheon v Čechách byla na přelomu 18. a 19. století pestrá sbírka pražského tiskaře Jana ze Schönfeldu, v níž se nacházely předměty připomínající význačné osobnosti a momenty české minulosti (Rak, 1984, s. 217–221).

Dalším již veřejným pokusem bylo vybudování pantheonu v okolí zříceniny hradu Vranov nad obcí Malá Skála v letech 1803–1832. Celý pantheon vychází z preromantických sentimentálních nálad přelomu 18. a 19. století. Přírodní park s velkým množstvím pomníčků, nápisů, kamenných uren a bust nechal zřídit česko-německý továrník a později šlechtic Franz Zacharias Römisch. Kromě toho si nechal na místě dřívější hradní kaple vybudovat také novogotický letohrádek, do kterého nechal umístit svou sbírku obrazů se světci a panovníky. Autorem skalních plastik v areálu je česko-německý sochař Franz Pettrich. Pantheon se dělí na vnitřní, který se nachází uvnitř hradu uzavřen skálami, a vnější, který představují pomníky v okolí hradu, v lesích. Výběr hrdinů, kterým je věnována památka, je ovlivněn zřejmě Römischovým zemským vlastenectvím a také počínajícím romantismem. Proto zde nalezneme pomníky věnované mýtickým i skutečným osobnostem jak z českých, tak evropských kulturních a politických dějin, a také pomníky věnované abstraktním ideám (např. Přátelství). K nápisům jsou pod vlivem romantismu použity starší typy písem, dokonce i runy. Lze spatřit inspiraci nejen českými umělými mýty z *Rukopisů*, ale i těmi německými z *Ossianových zpěvů*. Romantický park nabízí řadu vyhlídek a sedadel k odpočinku. Klasicismus inspirovaný antikou se projevuje především ve vnitřním pantheonu. Pořadí pomníků není stanoveno podle nějakého promyšleného systému, spíše náhodně tak, jak Römische zrovna napadlo. Nedá se tedy přímo říci, že by Römisch pantheonem sledoval nějaké politické cíle na rozdíl od pantheonů pozdějších, spíše se jednalo o počín vycházející ze soukromé potřeby. Römisch byl dokonce v roce 1832 pochován nedaleko

---

⁹ Pojem pochází ze starořečtiny. V dobách antiky se jím označoval chrám zasvěcený všem bohům. Později se tímto termínem začínají označovat jakákoliv místa k pohřbívání či uctívání významných osobností.

pantheonu na lesním hřbitově. Z bájných českých postav jsou zde věnovány runové nápisy Libuši, Horymírovi, Jaroslavu ze Šternberka, Beneši Heřmanovi, Zábojovi či Přemyslu Oráči. Z přemyslovských králů neopomenul Römisch vzpomínku na Přemysla Otakara II., kterému je věnován kámen s jeho jménem. Nejvyšší místo celého pantheonu si zasloužil pískovcový sloupový pomník Karla IV. provedený v řeckém slohu. Podobně je vyhotoven pomník Jiřímu z Poděbrad. Mezi další osobnosti českých dějin, které získaly své místo v Römischově pantheonu, patří kníže Břetislav I., kníže Vladislav Jindřich, král Václav II. a jeho manželka Guta Habsburská, básník Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic, Rudolf Habsburský, Marie Terezie či Josef II. (Rak, 1984, s. 221–222). Některé pomníčky a nápisy již nenávratně zmizely, zchátraly či jsou dnes velmi obtížně čitelné.

Obr. 2 Runový nápis Libuše v pantheonu Malá Skála

Obr. 3 Runový nápis Přemysl Oráč na desce Přemyslovy mohyly v pantheonu Malá Skála

Obr. 4 Pamětní kámen krále Přemysla Otakara II. v pantheonu Malá Skála

Obr. 5 Pomník Karla IV. v řeckém slohu v pantheonu Malá Skála

Ideologický potenciál umění je u nás plně pochopen teprve ve 40. letech 19. století. Česká vlastenecká elita byla sice tehdy vůči vládnoucím habsburským panovníkům loajální, avšak jejich představy o dokonalých a respektovaných českých králich naplňovány nebyly. Proto se čeští vlastenci stále častěji uchýlovali k touhám a k obrazům z minulosti (Kofránková, 2021, s. 39). Začali usilovat o vybudování pantheonu. Avšak najít vhodné místo a potřebné finance bylo velmi obtížné. Nutný byl navíc souhlas státních elit. Myšlenku nakonec částečně zrealizoval až zemský vlastenec a mecenáš umění Antonín Veith, kterého se přední osobnosti českého národního obrození pokoušeli přetáhnout na svou stranu.¹⁰ Ke stavbě pantheonu oslavující české hrdiny, tzv. Slavína,

---

¹⁰ Mezi Veithovými poradci byl například František Palacký, který sám ve svém spise *Vorschlag zu einem Francisceum in Prag* (Návrh Franciscea v Praze) z roku 1939 vyjádřil touhu po vybudování

Veitha v roce 1839 zřejmě inspirovalo setkání s bavorským sochařem Ludwigem Schwanthalerem, který v tu dobu pracoval na výzdobě řezenské Walhally (1830–1842) budované Ludvíkem I. Bavorským. Architekturu Veithova pomníku dostal na starost bavorský architekt Wilhelm Gail a sochy právě Ludwig Schwanthaler. Podílet se na sochařské výzdobě Slavína měl také možnost začínající český sochař Václav Levý (Rak, 1984, s. 223–228).

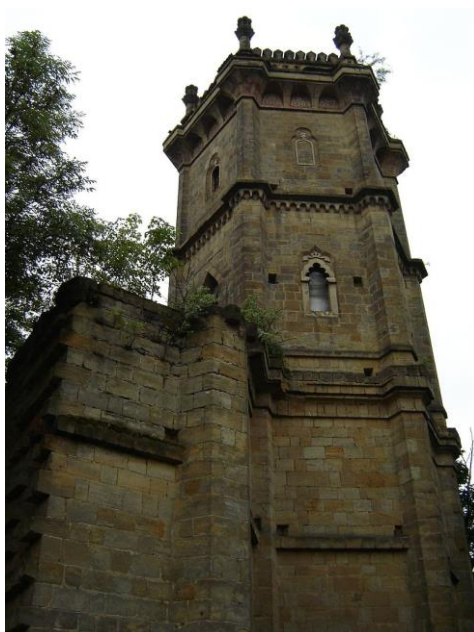
Model Slavína byl spolu se sochou Přemysla Otakara II. vystaven v Praze roku 1847 (Rak, 1984, s. 223–228). Vedle pochval, kterými dobový tisk rozhodně nešetřil, se na Veithův projekt snesla také kritika. Německým novinářům vadilo, že Veith coby Němec financuje stavbu českého pantheonu. Čeští novináři měli zase výhrady k latinským nápisům na podstavcích soch (Kofránková, 2012, s. 118). Samotná výstavba Slavína započala roku 1840 na kopci nad Tupadly u Liběchova nedaleko Veithova sídla. Výsledkem měl být rozsáhlý stavební komplex – na rozdíl od anticky pojaté německé Walhally se mělo jednat o novorománský zámek s maurskými prvky se dvěma nebo čtyřmi vysokými věžemi. Návrat ke starším architektonickým stylům a inspirace exotikou jsou pro romantismus typické (Novotná, 2004, s. 70). Před zámkem se měla tyčit socha bájného Lumíra z *Rukopisů* a vnitřek Slavína měl být dokonce vyzdoben citáty z *Rukopisů* (Rak, 1984, s. 228). Avšak vystavěn byl pouze osmiboký centrální areál s halou národních hrdinů a jednou věží.

Obr. 6 Zámeček Slavín nad obcí Tupadly – nedokončený projekt Antonína Veitha

---

budovy muzea, které by obsahovalo sbírky spojené s českým národem a rovněž by fungovalo jako národní pantheon. Jeho návrh zahrnuje i připomínání Habsburků (Kofránková, 2021, s. 63).

Obr. 7 Jediná dostavěná věž zámku Slavín nad obcí Tupadly

Uvádí se, že celkem mělo vzniknout až dvacet pět¹¹ bronzových soch významných osob slovanské mytologie, historie i kultury, které byly vybrány na základě konzultace s českými obrozenci. Projekt sice zahrnoval i připomínání některých Habsburků, nicméně oproti Römishově pantheonu jich ubylo. Pantheon měl mít jakýsi integrační koncept. Byli zde zastoupení Češi i Moravané, světci i husité, panovníci i vzdělanci. Nakonec však bylo odlito pouze osm soch. Celý projekt zůstal z několika důvodů nedokončen. Hlavní sochař Schwanthaler předčasně umírá, Veith se po roce 1848 s českým národním hnutím rozchází, dostává se do dluhů a nakonec umírá. Ve své závěti Veith odkázal již odlité sochy v životní velikosti svým potomkům pod podmínkou dokončení Slavína. Ve druhém případě měly putovat do sbírek Muzea Království českého. Sochy nakonec po různých tahanicích daroval Veithův dědic v roce 1868 Národnímu muzeu při příležitosti oslav výročí jeho založení. Nejprve měly být sochy umístěny do ústředního pantheonu muzea, avšak s odůvodněním odlišného nehodícího se stylu byly přemístěny do vstupní haly a na schodiště. Ve vestibulu Národního muzea se sochy Přemysla Oráče, kněžny Libuše, svatého Václava, krále Přemysla Otakara II., královny Elišky Přemyslovny, krále Jiřího

---

¹¹ Počty i výběr osobností se v pramenech různí. Nejširší seznam uvádí tyto osobnosti: Přemysl Oráč, Libuše, Svatopluk Moravský, Přemysl Otakar II., Karel IV., Eliška Přemyslovna, sv. Václav, Jiří z Poděbrad, Maxmilián II., Rudolf II., sv. Cyril a Metoděj, Jan Žižka, Viktorín Kornel ze Všehrd, Jeroným Pražský, Vilém z Pernštejna, Jan hus, Ctibor z Cimburka, Daniel Adam z Veleslavína, Tomáš Štítňý ze Štítňého, Karel ze Žerotína, Jan Amos Komenský, Kosmas, Jan z Rokycan, sv. Vojtěch, sv. Prokop. V pozůstalosti Ludwiga Schwanthalera se však dochovaly i modely a náčrty osobností jiných: Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic, Arnošt z Pardubic, Rastislav, Marie Terezie, symbolická Bohemie (Rak, 1984, s. 228–229).

z Poděbrad, Arnošta z Pardubic a Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic nachází dodnes (Kofránková, 2012, s. 118). Areál zámku Slavín byl od roku 1873 využíván jako klášter školských sester, později se stal soukromým majetkem a věž sloužila jako rozhledna. Ve druhé polovině 20. století zde sídlil Ústav pro výzkum půdy ČSAV a po roce 1989 se stal areál opět soukromým (Novotná, 2004, s. 70).

Obr. 8 Socha Přemysla Oráče ve vestibulu Národního muzea

Obr. 9 Socha kněžny Libuše z roku 1848 ve vestibulu Národního muzea

Obr. 10 Socha sv. Václava z roku 1847 ve vestibulu Národního muzea

Obr. 11 Socha Přemysla Otakara II. z roku 1847 ve vestibulu Národního muzea

Obr. 12 Socha Elišky Přemyslovny z roku 1847 ve vestibulu Národního muzea

První a zároveň nejznámější samostatně existující pomník mimo pantheonu věnovaný zakladateli přemyslovského rodu Přemyslu Oráči byl postaven roku 1841 na Královském poli nedaleko Stadic. Podle rodové legendy Přemyslovců byl Přemysl Oráč ze Stadic povolán kněžnou Libuší na knížecí stolec. Nejstarší podoba příběhu pochází z Kristiánovy legendy, avšak v této verzi pověsti ještě nefiguruje název obce. Ten se objevuje až na počátku 12. století v Kosmově kronice. Sami Přemyslovci se za Přemyslovce neoznačovali,¹² nicméně jsou po slavném prapředkovi pojmenovávaní někteří přemyslovští králové. Podle kroniky životopisce Karla IV. Přibíka Pulkavy z Radenína z roku 1374 byly na Vyšehradě přechovávány také domnělé Přemyslovky lýčené střevíce, které měly panovníkům připomínat jejich původ.¹³ K legendě se nepřímo přihlásil i Karel IV., když v roce 1359 přemyslovské pole prohlásil za královský majetek, nechal tři stadické usedlosti osvobodit od roboty a uložil jim povinnost pečovat o bájnou Přemyslovu lísku nacházející se poli. Její ořechy měly každý rok přinášet na Pražský

---

¹² Název přemyslovské dynastie se objevuje až v 19. století zásluhou Františka Palackého (Bartlett et al. 2009, s. 7–8).

¹³ Podle Dušana Třeštíka byly obecně lýčené střevíce a selský oděv součástí rituálu nastolování přemyslovských knížat (Třeštík, 2003, s. 156–157).

hrad. Tradice pravděpodobně přetrvala až do 18. století.¹⁴ Povědomost o významu stadického areálu zde byla tedy zřejmě již od středověku, ale teprve v první polovině 19. století byl přemyslovský mýtus upevněn stavbou pomníku, kterou inicioval šlechtic a ředitel Společnosti vlasteneckých přátel umění Ervín Nostic. Pomník je výsledkem spolupráce hamburského architekta Friedricha Stamanna a pražského sochaře Josefa Maxe. Má podobu vysokého kamenného podstavce, na němž stojí železný pluh. Na podstavci nalezneme dva reliéfy ze železné litiny znázorňující výjevy z přemyslovské pověsti: Povolání Přemysla od pluhu na knížecí stolec a Uvedení Přemysla kněžnou Libuší na Vyšehrad¹⁵ (Dvořák a Snětivý, 2020, s. 105–108). Podle Hnojila (2005, s. 350) se jednalo o vůbec první pomník v moderním slova smyslu, který byl určený veřejnosti v Čechách.

Obr. 13 Pomník Přemysla Oráče ve Stadičích

Důvody pro vybudování stadického pomníku jsou nejasné, ale nejspíše se chtěl hrabě prezentovat jako dobrý mecenáš umění a jít příkladem dalším (Hnojil, 2005, s. 350). Zatímco na počátku byl pomník spíše výrazem prosté sounáležitosti společnosti a úcty k odkazu předků, postupně se stával výrazem agresivního nacionalismu. S jeho

¹⁴ Ještě při královských korunovacích v letech 1627–1723 je doloženo sypání lískových oříšků před krále (Lutovský, 2009, s. 23).

¹⁵ Vyšehrad jako Libušino sídlo se objevuje až v kronice Přibíka Pulkavy z Radenína. Předchozí verze pracují s Libušínem.

hrdými vyobrazeními se setkáváme ke konci 19. století ve všech obrázkových kronikách. Po první světové válce se u pomníku konají různé manifestace a není divu, že se stává trnem v oku německým občanům. Jejich záměr násilím pomník Přemysla Oráče roku 1919 strhnout jako odvetu za odstranění pomníku Josefa II. nakonec nebyl realizován (Pomník Přemysla, 1922, s. 1). Na levé straně podstavce pomníku se nachází již od jeho vztyčení nápis: „Zde od pluhu Přemysl k wéwodstwj powolán. Wzdělany MDCCXLI.“. Na pravé straně podstavce byl stejný nápis v němčině, ale v roce 1945 byl odstraněn a na jeho místo byl vyveden nový: „Vláda vrátila se do rukou tvých, ó lide český. 1945.“¹⁶ Změna německého textu ve známá slova Jana Ámose Komenského¹⁷ jsou ukázkou toho, že i pomníky věnované Přemyslovcům jsou svědky mnohých společenských změn a dotýká se jich relativně nedávná historie. V roce 1962 bylo Královské pole s pomníkem prohlášeno za Národní kulturní památku.¹⁸ I dnes je pomník místem manifestačních shromáždění a pravidelně se u něho schází na Přemyslův svátek čeští zemědělci. Kromě tohoto mohutného pomníku se ve Stadicích na jednom z domů nachází také pamětní deska ohlašující, že na tomto místě stál podle pověsti statek, ze kterého pocházel Přemysl Oráč. Takový pomníček budí spíše pobavení (Dvořák a Snětivý, 2020, s. 105–108).

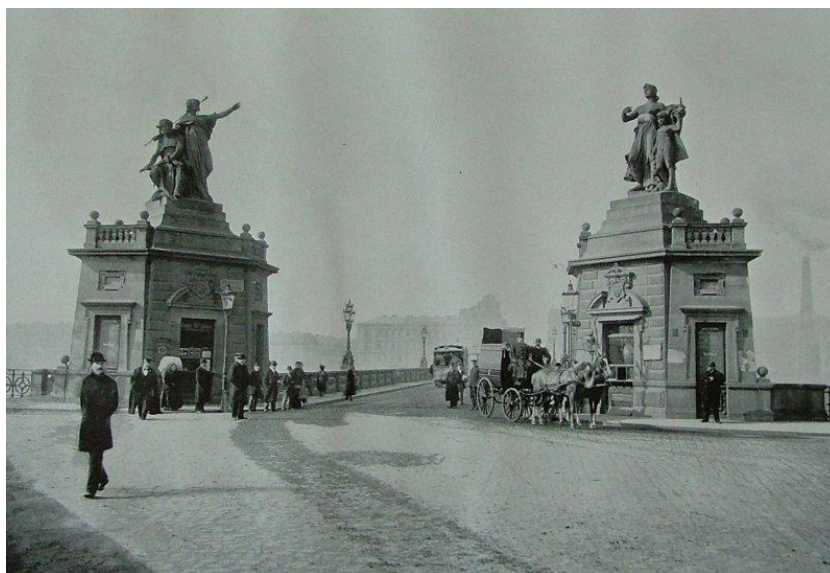
Obr. 14 Pamětní deska na jednom z domů ve Stadicích připomínající Přemysla Oráče

¹⁶ Až do konce 2. světové války žili v okolí Stadic převážně německy mluvící obyvatelé (Lutovský, 2009, s. 23).

¹⁷ Přesné znění textu z Komenského Kšaftu umírající matky Jednoty bratrské zní: „Věřímť i já Bohu, že po přejití vichřic hněvu, hříchy našimi na hlavy naše uvedeného, vláda věcí tvých k tobě se zase navrátí, ó lide český.“ (Komenský, 1978, s. 602)

¹⁸ Národní kulturní památka je památka, která je nejvýznamnější součástí kulturního bohatství národa. V České republice prohlašuje národní kulturní památky svým nařízením vláda České republiky. Pouze s jejím souhlasem je také možné národní kulturní památku vyvézt mimo území státu. Seznam těchto památek je publikován v Ústředním seznamu kulturních památek ČR. První seznam byl zveřejněn v březnu roku 1962. Stadický pomník byl tedy jednou z prvních památek tohoto typu. Jeho místo v seznamu bylo znovu potvrzeno v roce 1998. Řada památek byla totiž po sametové revoluci ze seznamu vyřazena. Poslední aktualizace seznamu proběhla v roce 2010 (Národní památkový ústav, 2015).

Na rozdíl od první poloviny 19. století jsou pomníky bájných Přemyslovců vzniklé v polovině druhé iniciované městy. Roku 1890 vzniklo sousoší Přemysla Oráče a kněžny Libuše od Josefa Václava Myslbeka. Plastika byla spolu s dalšími třemi původně určena pro Palackého most. V roce 1871 začaly projekční práce pro stavbu mostu, o němž pražská obec rozhodla, že bude sloužit nejen k užitku, ale též k okrase města. Na sochařskou výzdobu mostu byla roku 1881 vypsaná veřejná soutěž. Ustanovená komise se skládala ze známých umělců: Ženíška, Pinkase, Tyrše, Hostinského a Durdíka. Námět výzdoby stanoven nebyl. Soutěž nakonec vyhrál díky své propracované koncepci Myslbek.¹⁹ Jeho čtyři sousoší Přemysl a Libuše, Lumír a Píseň, Záboj a Slavoj a Ctírad a Šárka jsou inspirovány *Rukopisy* a kresbami Josefa Mánesa.²⁰ Sochař vytvořil nejprve jejich sádrové modely, podle kterých plastiky vysekali přímo na mostě v letech 1888–1897 bratřenci Ducháčkové. Pískovcové sousoší Přemysla a Libuše je složeno z postavy Libuše ve věšteckém gestu opírající se o sedícího Přemysla. Roku 1945 byla výzdoba mostu poničena při náletu amerických letadel. Sousoší Záboje a Slavoj a Ctírada a Šárky, která nálet přežila bez větší škody, byla v roce 1947 přenesena do Vyšehradských sadů. Sousoší Přemysla a Libuše a Lumíra a Písně, která bylo nutné opravit, sem byla umístěna až roku 1977 (Městská část Praha 2, 2019).

Obr. 15 Sousoší Přemysla a Libuše (vlevo) a Lumíra a Písně (vpravo) na svém původním místě. Palackého most, 1897

¹⁹ Mezi soutěžními návrhy na plastiky Palackého mostu byly také návrhy J. Čapka, který kromě bájných postav pracoval i s postavami historickými a navrhoval vedle soch Libuše a Šárky například Václava IV. a Přemysla Otakara II. (Dvořáková, 1979, s. 97).

²⁰ Postava Libuše vystupuje v básni *Libušin soud* v *Rukopise zelenohorském*. Báseň o Záboji a Slavoji a zmínku o pěvci Lumírovi nalezneme v *Rukopisu královédvorském*. Ctírad a Šárka pochází z pověsti o dívčí válce, která je zachycena poprvé už v Kosmově kronice. Jména protagonistů se objevují však až v kronice Dalimilově.

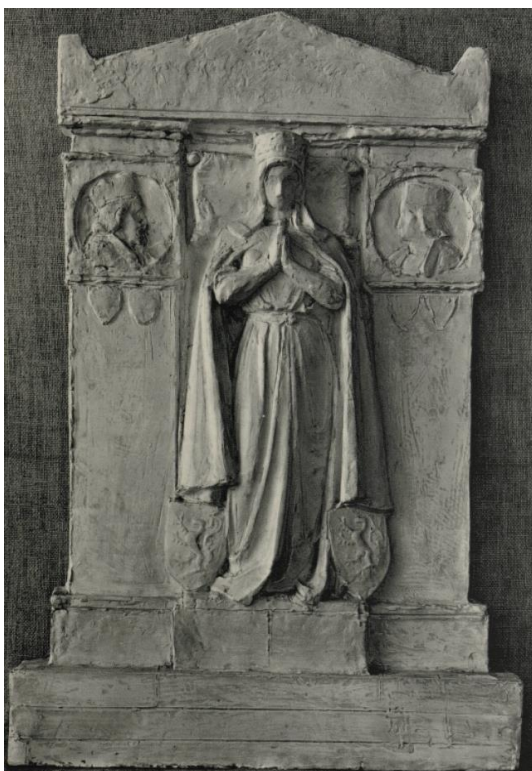

Obr. 16 Sousoší Přemysla Oráče a Libuše od J. V. Myslbeka ve Vyšehradských sadech

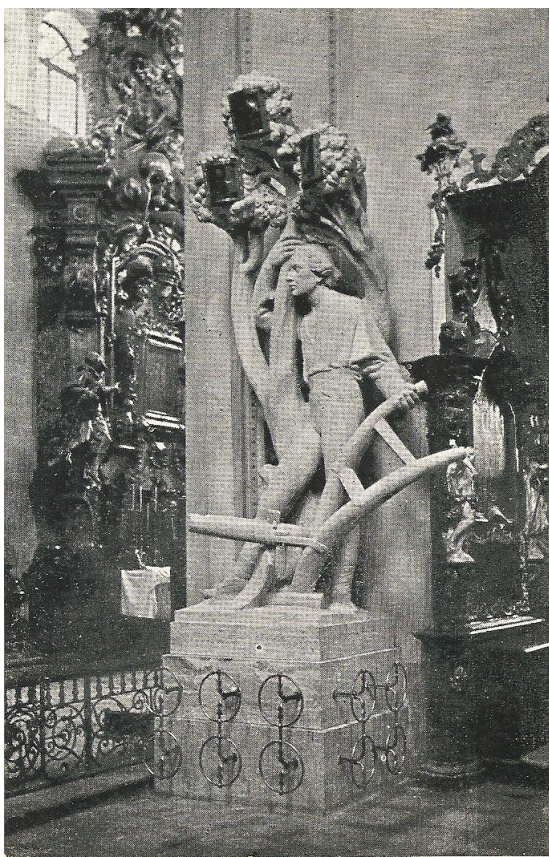
Druhá vlna pomníků věnovaná bájným Přemyslovcům přichází v první polovině 20. století. Roku 1916 se továrník Cyril Bartoň Dobenín rozhodl vybudovat v kostele sv. Jakuba na Zbraslavi pomník Přemyslovců, který měl být zároveň relikviářem pro ostatky, o kterých se věřilo, že patří posledním Přemyslovcům. Dílo objednal u Josefa Václava Myslbeka. Ten zakázku nadšeně přijal a v roce 1917 vytvořil náčrt pomníku v podobě postavy Elišky Přemyslovny a portrétních medailonů Václava II. a Václava III. Pomník však nebyl nikdy realizován, neboť ceny materiálu potřebného pro stavbu tak monumentálního pomníku během první světové války rychle vzrostly a byly nad finanční možnosti objednavatele (Dvořáková, 1979, s. 286–291). K myšlence vystavění zbraslavského pomníku se Dobenín vrátil až v roce 1924 po smrti Myslbeka. Oslovil proto Myslbekova žáka Jana Štursu. Jeho pojetí relikviáře se od toho Myslbekova značně lišil. Motivem nejsou Přemyslovci, jejichž ostatky měly být v pomníku uloženy, ale samotný otec přemyslovské dynastie Přemysl Oráč s pluhem. I když se lze dočíst na podstavci sochy, že je pomník věnován posledním Přemyslovcům, provedením dochází částečně k posunu významu pomníku. Nově je věnován v podstatě všem Přemyslovcům, i těm bájným. Pomník představuje téměř pětimetrovou opukovou sochu

Přemysla Oráče, nad kterým se klene slovanská lípa. V koruně stromu se nacházejí tři skleněné schránky určené pro lebky Elišky Přemyslovny, Václava II. a Václava III. Domnělé královské ostatky již měly za sebou v době vystavění pomníku pestrou minulost. Nejprve byly uloženy v původním klášteře na Zbraslavi, který nechal vystavět Václav II. jako královské pohřebiště Přemyslovců. Zde přežily zpusťošení klášteera husity i plenění za třicetileté války. Při barokní přestavbě klášteera byly ostatky vyňaty z původních hrobů a uloženy v dřevěné skříňce do sakristie kostela. V roce 1875 byly přemístěny do dřevěné barokní nástěnné skříňky přímo v lodi kostela. Každá lebka měla ve skříňce svou přihrádku s příslušným jménem. Lebky byly také ozdobeny plechovými korunkami (Lutovský a Bravermanová, 2007, s. 37–38). V roce 1926 byly lebky slavnostně uloženy do Štursova nově vzniklého pomníku. Zbytek kostí byl vložen v měděných schránkách do soklu pomníku. Pietní akci inicioval Sbor pro památníky v Praze v čele s ředitelem knihovny Národního muzea Čěnkem Zíbrtem. K slavnosti byl vypraven z hlavního města parník s početnou výpravou. Mezi jejími členy byli zástupci Národního shromáždění, umělci, novináři a církevní představitelé. Za zvuku fanfár ze Smetanovy Libuše byla výprava přivítána zástupci zbraslavského městského zastupitelstva a majitelem Cyrilem Bartoněm Dobenínem. Samotné uložení ostatků bylo doprovozeno Zíbrtovým proslovem, slavnostní kantátou místního pěveckého sboru a státní hymnou (Pietní uložení ostatků, 1926, s. 3). Ve Štursově pomníku se ostatky nacházely až do roku 1977, kdy začalo jejich vědecké zkoumání.

Obr. 17 Návrh památníku Přemyslovců pro Zbraslavský klášter od J. V. Myslbeka

Obr. 18 Pomník Přemyslovců na Zbraslavi z roku 1925 od sochaře Jana Štursy

O značný rozruch se postaral pomník Přemysla Oráče od Jakuba Obrovského, který se v roce 1927 rozhodla na Hradčanském náměstí vybudovat Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu. Základní žulový kámen pomníku byl položen v květnu roku 1928 při příležitosti zemědělských manifestací konaných na oslavu desátého výročí samostatného československého státu. Jednalo se o velkolepou událost, při které zazněla státní hymna a také vystoupení pražského Hlaholu. Ve svém proslovu ministr zemědělství Otokar Srdínko zdůraznil, že pomník bude symbolizovat starobylost státu a národa a spolehlivost a význam českého zemědělství (Položení základního kamene, 1928, s. 2). Na jaře roku 1929 byl postaven dřevěný model pomníku, který měl podobu mohutného sloupu. Na jeho vrcholu stál pluh s knížecí čapkou a pláštěm. Na podstavci se nacházela socha Přemysla Oráče přebírající knížecí korunu z rukou posla kněžny Libuše. Proti pomníku se vyslovil například F. X. Šalda: „[M]usí nám záležet na tom, aby takové Hradčanské náměstí, beztak snad již poslední uzavřené, neroztříštěné náměstí pražské, nebylo zohyžděno pomníkem pana Obrovského, který opravdu vniká divokými lokty do tohoto náměstí a utlačuje neomaleně a rozbíjí všechno, co zde bylo posud vytvořeno.“ (Šalda, 1929, s. 268) Kritizován byl nejen bezohledný zásah do historického prostoru před Pražským hradem a chybějící historická souvislost, ale i samotný vzhled pomníku. Prezidentu Masarykovi, který myšlenku vybudovat pomník Přemyslu Oráčovi podpořil, se taktéž nelíbilo jeho provedení (O pomník Přemysla, 1929, s. 1–2). Pro silné protesty a zesměšňování pomníku, které se mimo jiné projevilo i ve formě pomalování vystaveného modelu, nebyl pomník nikdy schválen a realizován (Co tomu řekne, 1929, s. 142).

Všechny zmíněné zrealizované pomníky mýtických postav (ať už ty venku nebo v interiéru) jsou monumentální díla od špičkových autorů, což značí, že společnost byla na své kořeny hrdá a ráda na ně odkazovala. V první polovině 19. století se jedná především o díla česko-německých či německých sochařů, jelikož generace ryze českých sochařů nestačila zatím vyrůst. Za otce „národního“ českého sochařství je považován až Josef Václav Myslbek (Hnojil, 2005, s. 348). Přemyslu Oráči byla věnována pozornost především v kronikářské tradici. Ke znovuoživení postavy dochází vydáváním nejznámějších kronik na konci osmnáctého století. V 19. století se stal Přemysl jedním z prostředků k nalezení a upevnění identity české společnosti. Pomníky Přemysla nikdy nebyly vnímány jako pomníky panovníka, ale především jako oslava české země a historie, českého národa a po roce 1918 také českého státu, státní jednoty, nebo dokonce demokratické idey. Vedle toho byly tyto pomníky chápány také jako symbol českého

zemědělství, české lidovosti a selského původu českého lidu, což je podpořeno především atributem pluhu, který se ve ztvárněních objevuje. Postava Přemysla pochopitelně nemá žádnou předlohu a jeho pomníková ztvárnění jsou velmi různorodá. Přesto společné je jim zobrazování Přemysla jako mladého muže s pluhem či větvíčkou lísky, případně zobrazení pluhu samotného.

Pluh na podstavci, který se poprvé objevuje u stadického pomníku, si ve 20. letech 20. století vypůjčují pomníky věnované německému politikovi Hansi Kudlichovi, který se v roce 1848 zasloužil o zrušení poddanství. Tyto pomníky vznikaly často v Sudetech z dřívějších pomníků císaře Josefa II., které musely být podle zákona na ochranu republiky z roku 1923 odstraněny. Kudlich se německým agrárníkům hodil k uctívání ze stejných důvodů jako lidový císař Josef II. Oba propagovali germanizaci českého území a oba se zasloužili o osvobození venkovského zemědělského lidu. Kudlichovy pomníky s pluhem díky univerzální symbolice přežily i po roce 1945 (Hojda, 2011, s. 12). Oba břehy první republiky – německý i český tak paradoxně spojují pomníky s pluhem. Zatímco u stadického se konaly manifestace pro podporu české menšiny v pohraničí a o několik let později bylo v plánu vybudování podobného pomníku přímo v Praze, u Kudlichových pomníků se setkával německý nacionální tábor.

Obr. 19 Model nerealizovaného pomníku Přemysla Oráče na Hradčanském náměstí

Obr. 20 Jeden z mnoha pomníků věnovaných Hansi Kudlichovi – u obce Kletečná

Po posledním neúspěšném pokusu o vystavění pomníku Přemyslu Oráči na Hradčanském náměstí nebyl nikdy žádný další monumentální pomník věnovaný mýtickým Přemyslovcům plánován ani vybudován. Uctívání Přemysla či Libuše bylo již vyčerpáno a považováno za přežitek. Po druhé světové válce je téma pověstí spíše parodováno. Centrem mýtu o Přemyslovi a Libuši zůstal dodnes pomník u Stadic. Potřeba připomínat tyto postavy v současné společnosti již není tak silná. Jejich připomínání patří k dozvukům romantismu 19. století.

V roce 2017 byl na Hodonínsku zahájen projekt *Alej českých panovníků*. Myšlenka projektu vzešla od majitele hotelu Bukovanský mlýn Josefa Kouřila. Mezi Ostrovánkami a areálem Bukovanský mlýn má být umístěno celkem sedmdesát osm pískovcových soch panovníků v nadživotní velikosti, a to od panovníků mýtických až po panovníka posledního, tedy Karla I. Habsburského. Sochy má vytvořit mladý olomoucký sochař Václav Polián, až na Habsburky, které ztvární sochař Kamil Hromádka z Hořic. Podle plánu má být odhalováno sedm nebo osm soch ročně, vždy 28. září v Den české státnosti. Zatím lze v aleji nalézt devatenáct vladařů. Mezi nimi sochy Sáma, Praotce Čecha, Kroka, Libuše²¹ a Přemysla Oráče s pluhem. Opomenuti nezůstali ani historicky nedoložení

---

²¹ Kromě této sochy byl také kněžně Libuši již v roce 2008 věnován nepříliš úspěšný americko-český film *The Pagan Queen*. Do hlavní role Libuše byla obsazena americká herečka s českými kořeny Winter Ave Zoliová, Přemysla hraje Maďar Csaba Lucás.

panovníci Neklan, Vnislav, Křesomysl, Nezamysl, Mnata, Vojen a Hostivít, nebo panovníci Velké Moravy Mojmír I., Rostislav, Svatopluk a Mojmír II. Mezi posledními sochami, které do aleje přibyly byly sochy Bořivoje I., Strojníra a Spytihněva I. (Kristová, 2018). Mohlo by se zdát, že se jedná o podobně velkolepý projekt jako byl například Veithův pantheon. Samotné sochy s těmi od Ludwiga Schwanthalerů však nelze srovnávat. *Alej českých panovníků* není honosným pantheonem, ale souborem soch se zvláštními neostrými až karikaturními proporcemi připomínající dětské komiksové postavičky. Jejich pojetím se starými pomníky je pouze jakási romantičnost, kterou podporuje výběr tématu a umístění pomníků mezi lípami v krajině.

Také doprovodný program při prvním odhalování soch, který tvořil pochod bubeníků, folklorní vystoupení místního mužského a ženského pěveckého sboru, historické představení Příchod Slovanů na Moravu spolku Velkomoravané a koncert kapely ExArgema, působí značně nesourodě (Kristová, 2018). Nepřidává projektu na vznešenosti, ale působí jaksi karnevalově. Zdá se, že úkolem projektu je spíše přitáhnout zájem turistů a „věčná“ památka na majitele mlýnu, než opravdu hrdá připomínka české minulosti a panovnických činů.

Obr. 21 Bukovanský mlýn s alejí panovníků

Obr. 22 Socha Přemysla Oráče u Bukovanského mlýna

Obr. 23 Socha Libuše u Bukovanského mlýna

Obr. 24 Socha Vnislava u Bukovanského mlýna

Obr. 25 Socha Neklana u Bukovanského mlýna

Obr. 26 Socha Nezamysla u Bukovanského mlýna

Obr. 27 Socha Mnaty u Bukovanského mlýna

Obr. 28 Socha Vojena u Bukovanského mlýna

Obr. 29 Socha Křesomysla u Bukovanského mlýna

Obr. 30 Socha Hostivíta u Bukovanského mlýna

Obr. 31 Socha Bořivoje u Bukovanského mlýna

3.2. Pomníky přemyslovských knížat a jejich manželék

Přestože Čechy, a především Morava byly součástí Velkomoravské říše, které vládla dynastie Mojmirůvců, pomníky velkomoravským knížatům se u nás začínají budovat teprve v posledních letech. V rámci některých konceptů, jak dokazuje výše zmíněný Veithův pantheon, byly jejich pomníky v plánu, avšak nakonec nikdy nebyly realizovány. Naproti tomu kult přemyslovských knížat byl již dříve poměrně silný, a to nejen díky svatořečení Ludmily a Václava. Podle historika Dušana Třeštíka (2006, s. 842–844) je to proto, že historická paměť, tj. soubor tradovaných obrazů, týkající se těchto časů, byla pro český národ v podstatě utvořena a upevněna obrozenci v 19. století, a to na základě dějin Čech, jejichž střediskem bylo české knížectví v čele s Přemyslovci, pro něž byla Velká Morava ke konci své existence spíše nepřítelem. Morava, která si nevytvořila vlastní národ a přiklonila se nakonec k tomu českému, zůstávala ve stínu a stejně tak její dějiny. Velká Morava byla vnímána jako jakási vzdálená vedlejší kapitola, která přímo s dalšími dějinami prvního „národně“ českého státu Přemyslovců nesouvisí a scvrkla se na jedinou událost – cyrilometodějskou misi. V minulosti tedy potřeba stavět pomníky Mojmirůvi, Rostislavovi či Svatoplukovi neexistovala, ale s tím, jak jsou postupně dějiny očišťovány od mýtů národního obrození a Velká Morava je přijímána jako součást české historie, začínají od roku 2010 vznikat i sochy těchto panovníků. Ty by neměly být chápány jen jako symbol „moravské státnosti“, ale i české. Jedná se většinou o sochy z pískovce umístěné na menších veřejných prostranstvích nebo v přírodě, jejichž vznik iniciovaly různé spolky. Na vrchu Náklo nedaleko obce Ratíškovice vzniká dokonce celý pantheon Velké Moravy, a to ne náhodou. Jedna z teorií totiž tvrdí, že se zde v minulosti nacházel bájný slovanský Veligrad a vrch Náklo byl tedy tehdejším ústředím Velkomoravské říše (Turek, 2017).

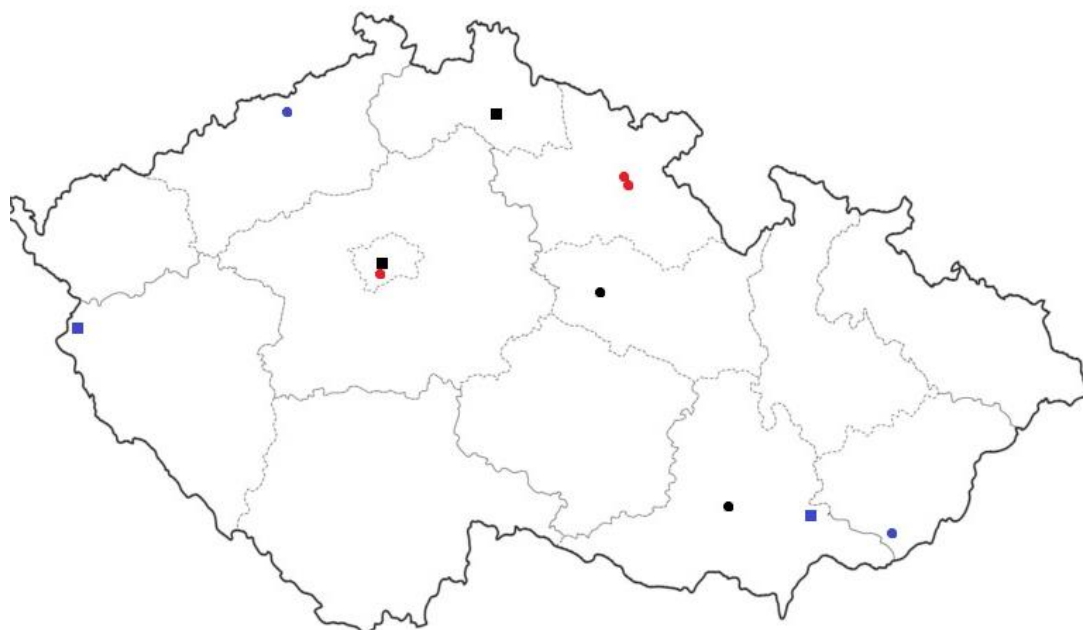
Obr. 32 Pantheon Velké Moravy na vrchu Náklo

O žádný pomník Mojžírovce u nás se však přímo nezasloužila politická reprezentace a také žádný z pomníků není tak monumentální dílo jako jezdecká socha Svatopluka I. na Bratislavském hradě z roku 2010, kterou inicioval bývalý slovenský premiér Robert Fico. Socha byla od počátku kritizována za své umístění, zpracování i historickou věrohodnost. Výtkám se nevyhnul ani výběr tvůrce sochy, kterým je Ján Kulich, bývalý dvorní sochař Komunistické strany Slovenska. Na podstavci sochy se píše, že je Svatopluk králem starých Slováků, ačkoliv to není historicky prokazatelné (Koller, 2010). Domnívám se, že Fico nejspíše vsadil na to, že Slováci potřebují připomínat momenty slovenské historie i tam, kde vlastně žádné být nemohou. Zatímco Češi mají „svou“ českou přemyslovskou dynastii a nepotřebují výrazně připomínat jinou, Slováci žádnou „svou“ slovenskou panovnickou dynastii nemají a možná proto vznikla potřeba si alespoň nějakou částečně přivlastnit a potvrdit tak starobylost slovenského státu. Ve výsledku je však socha především připomínkou Fica samotného.

Obr. 33 Jezdecká socha Svatopluka I., Bratislavský Hrad

I když se přemyslovských knížat na českém knížecím stolci vystřídala celá řada, pomníky byly věnovány pouze některým. Nejvíce pomníků ze všech Přemyslovců vůbec, je u nás věnováno knížeti Václavovi, symbolu české státnosti. Vzhledem k obrovskému počtu svatováclavských pomníků je zřejmé, že není možné je v rozsahu diplomové práce všechny v potřebných souvislostech evidovat. Podobně je tomu u pomníků sv. Ludmily. Proto se v následující podkapitole věnuji pouze jejich nejvýraznějším pomníkům a v mapě níže (viz Obr. 34) jsou zaneseny pouze pomníky či pomníkové projekty věnované ostatním knížatům a kněžnám. Z mapy je zřejmé, že potřeba připomínat jiná knížata a kněžny než sv. Václava a sv. Ludmilu, je v současnosti velmi slabá.

LEGENDA - současné rozmístění pomníků přemyslovských knížat a kněží (bez pomníků sv. Václava a sv. Ludmily)
 ■ komplexní projekt/pantheon, 19. st.
 ● samostatný pomník, 19. st.
 ● samostatný pomník, 20. st.
 ■ komplexní projekt/pantheon, 21. st.
 ● samostatný pomník, 21. st.

Obr. 34 Současné rozmístění pomníků přemyslovských knížat a kněží (bez pomníků sv. Václava a sv. Ludmily)

3.2.1. Pomníky sv. Václava a sv. Ludmily

Specifické postavení mají mezi pomníky knížat a kněží připomínky sv. Václava a sv. Ludmily, jelikož podobně jako u mýtických přemyslovských postav u nich není akcentována panovnická role. Ačkoliv se u jejich pomníků objevují knížecí atributy a u sv. Václava také bojovnost, oba jsou vnímáni více jako světci, patroni českých zemí a přemyslovské dynastie či nejpozději od dob Karla IV. dokonce jako patroni vína a vinařů. Sv. Václav získává také význam historické kontinuity, patrona české státnosti, českého jazyka a českého lidu. Domnívám se, že je to zejména proto, že o Václavovi a Ludmile jakožto historických osobách máme poměrně nejasný obraz. Jejich životy a činy jsou známy pouze z legend a kronik, které pracují se „svatou“ linií jejich života plného zázraků.

Obr. 35 Jedna z mnoha barokních soch sv. Václava, Blatná

Obr. 36 Jedna z mnoha barokních soch sv. Ludmily, most hradu Valdštejn

Oproti ostatním českým kněžnám a knížatům byla vyjadřována úcta sv. Ludmile a sv. Václavu již krátce po jejich mučednické smrti. Oběma světcům byly přičítány zázraky a u následujících Přemyslovců se těšili velké úctě, protože oba pocházeli z jejich rodu. Zpočátku jsou jejich kulty omezeny pouze na přemyslovskou dynastii. Teprve v pozdější době získávají význam „celostátní“. Ludmilu a Václava vyzdvihl především Karel IV. Sv. Václava postavil dokonce do středu české státnosti. Jeho vyobrazení nalezneme na řadě míst, která jsou s Karlem IV. spojena (např. Karlštejn), císař také pojmenoval po světci svého syna, nechal zhotovit tzv. Svatováclavskou korunu a vybudovat nad původním hrobem Václava Kapli svatého Václava jako ústřední místo jeho uctívání. Zasloužil se také o šíření Václavova kultu v zahraničí (Obrazová a Vlk, 1994, s. 146–152). Tradice Ludmily a Václava jakožto zemských patronů přetrvala i v době husitství, které se jinak stavělo ke katolickým světcům odmítavě. Ke sv. Václavovi se hlásili taktéž Jagellonci, kteří navázali na karlovskou tradici (Royt, 2010, s. 301–319). Uctívání Ludmily a Václava znovu sílí v baroku. Svatováclavský kult nebylo možné zastínit ani kultem nového národního světce Jana Nepomuckého. Václav je vnímán jako doplňování kultu mariánského. Právě prostřednictvím sv. Václava se také Habsburkové snažili posilovat svou legitimitu a přibližovat se českému prostředí (Mikulec, 2010, s. 363–364). V tomto období vznikaly před desítkami kostelů a na venkově pískovcové sochy Václavů, ale i Ludmil v typických rozevlátých oděvech a s patřičnou expresivitou. Sochy tohoto typu se v hojném počtu objevovaly ještě v první polovině 19. století. V baroku se taktéž jejich sochy stávají běžnou součástí vnitřní výzdoby kostelů. Především v případě Václava prakticky neexistuje kostel, kde by se nenacházela alespoň jedna jeho malá soška. Z tohoto období pochází také kamenná jezdecká socha sv. Václava od Jana Jiřího Bendla, která stávala od roku 1680 uprostřed Václavského náměstí jako součást barokní kašny. Odtud byla v 19. století pro nedostatečnou reprezentativnost přemístěna na Vyšehrad (Obrazová a Vlk, 1994, s. 191).

Obr. 37 Současné umístění Bendlovy sochy sv. Václava na Vyšehradě

Významní jsou přirozeně oba zemští patroni v 19. století.²² Je však více zdůrazňován jejich národní aspekt a oba světci jsou „zcivilňováni“. Kult sv. Ludmily souvisí s rozvojem Prahy a s výstavbou nových kostelů, kdy získává Ludmila svůj největší chrám na světě situován na Vinohradech. Zároveň je Ludmila spojována také s ženskou emancipací. Objevují se ženské spolky hlásící se ke sv. Ludmile. Sochy sv. Ludmily se stávají oblíbenou okrasou na fasádách městských domů. Vyvrcholením je rok 1921, tedy oslava milénia od smrti sv. Ludmily, i když už v této době její kult začíná upadat (Weissová, 2020, s. 391–408). U sv. Václava se v 19. století objevují často účelové politické nebo nacionální významy. S jeho jménem jsou spojeny revoluční události na jaře roku 1848. Vznikl například tzv. Svatováclavský výbor, který měl hájit zájmy národa před monarchií. Také tehdejší Koňský trh byl přejmenován na Václavské náměstí. Ve druhé polovině 19. století se svatováclavský kult rozmáhal i v USA

---

²² Stávají se stejně jako bájní Přemyslovci a vůbec postavy českých dějin celkově oblíbeným námětem pro různé druhy umění. V roce 1818 vzniká například z iniciativy Antonína Jaroslava Puchmajera první čtenářský kroužek pod záštitou sv. Václava, v roce 1848 divadelní hra od Josefa Kajetána Tyla *Krvavé křtiny aneb Drahomíra a její synové*, v roce 1886 oratorium *Svatá Ludmila* od Antonína Dvořáka či v roce 1879 symfonická báseň *Blaník* od Bedřicha Smetany. Právě v hoře Blaník podle pověsti spí české vojsko v čele se svatým Václavem.

v souvislosti se stěhováním Čechů do tohoto státu.²³ Sv. Václav je především na konci 19. století a na počátku 20. století v souvislosti s nacionalismem a václavským miléniem oblíbeným motivem ve všech druzích umění – sochařství, malířství, lidové umění, užité umění, písně, básně, divadelní představení a dokonce i film.²⁴ Soupeření mezi Václavem světcem a Václavem národním symbolem je znatelné i v pomníkové tvorbě, kdy v soutěži na nový pomník sv. Václava na Václavském náměstí vítězí nakonec v roce 1894 bojovnější pojetí od J. V. Myslbeka nad mírnějším pojetím znázorňujícím křesťanské ctnosti panovníka od Bohuslava Schnircha. Václavův doprovod u Myslbekovy sochy mimo jiné tvoří i socha sv. Ludmily. U téhož pomníku byla spontánně v říjnu 1918 vyhlášena Československá republika. Odehrála se u něj celá řada heroických i tragických událostí a je oblíbeným místem manifestací dodnes. Postava sv. Václava je po první světové válce také často spojována se vzpomínkou na padlé a s jejich pomníky. Za první republiky ustupuje kult mírně do pozadí kvůli tradici husitské. Přesto se k Václavovi hlásí celá řada politických směrů (Obrazová a Vlk, 1994, s. 195–219). Václavské milénium v roce 1929 se stalo velkolepou církevní i politickou událostí v rámci něž rovněž přibyla řada soch sv. Václava, především na venkově. Na rozdíl od kultu sv. Ludmily ten svatováclavský pokračoval poměrně silně i po oslavě milénia. Lidé se k němu obraceli v době druhé světové války, kdy se setkáváme opět s drobnými sochami Václavů ve vsích a s svatováclavskými mšemi. Na druhé straně na Václava nezapomněli ani čeští kolaboranti, kteří za své hájení německých okupantů mohli být vyznamenáni Svatováclavskou orlicí, kterou zavedl K. H. Frank.²⁵ Aby nacisté dokázali závislost českých zemí na německé říši, zneužili také sv. Václava. Poukazovali na jeho příklon k Německu ve formě smíření s německým sousedem, kterému odevzdával známé poplatky hřivny stříbra. Touto propagandistickou manipulací si chtěli naklonit tradičně smýšlející české obyvatelstvo.²⁶ Komunistická éra přinesla omezování náboženských

---

²³ Ve druhé polovině 19. století vedly ekonomické důvody mnoho českých rodin k přestěhování do USA. Doufaly, že zde naleznou lepší existenční zajištění. Na svou vlast nezapomněly a vytvářely zde řadu krajanských spolků nesoucí název právě po svatém Václavovi (Obrazová a Vlk, 1994, s. 200).

²⁴ V roce 1930 vznikl první němý černobílý film o sv. Václavovi. Avšak v této době již přichází zvukový film, a tak se tento snímek do povědomí diváků příliš nezapsal.

²⁵ Z této doby také pochází druhý pokus o zfilmování života sv. Václava. Projekt započal v roce 1942 na žádost protektorátní vlády, ale nebyl nikdy dokončen. Svatého Václava měl jednoznačně představit v duchu nacistického výkladu dějin (Obrazová a Vlk, 1994, s. 228).

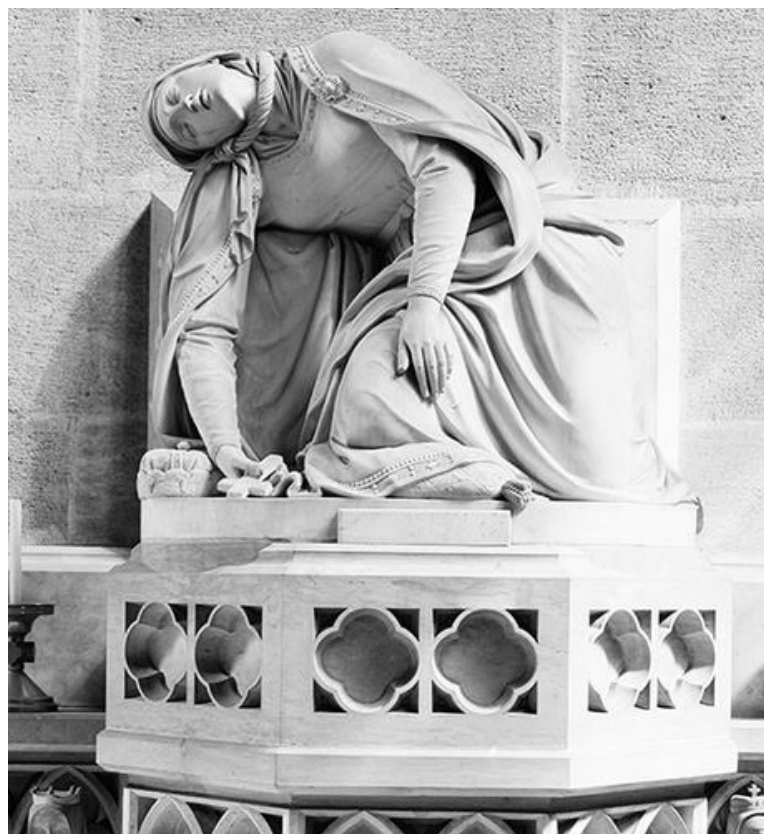
²⁶ Během protektorátu se sv. Václav dostává i na bankovky. Konkrétně na bankovku s hodnotou 5000 korun. Jeho vyobrazení je inspirováno Myslbekovým pomníkem. Od roku 1994 do roku 2008 se Václav objevoval také na české papírové dvacetikoruně. V současnosti nalezneme vyobrazení Myslbekova pomníku na kovové dvacetikoruně (Tomšík, 2018, s. 228, 326).

tradic, tedy i kult Václava je v útlumu. Objevuje se pouze v krizových dobách jako je rok 1968 či 1989 (Obrazová a Vlček, 1994, s. 228–231).

Obr. 38 Socha sv. Václava od Myslbeka. V popředí sv. Ludmila a sv. Prokop.

Ikonografie sv. Ludmily i sv. Václava sahá až do 10. století, kdy jejich kultury vznikají. Ten Ludmilin je od samého počátku silně zastíněn kultem jejího vnuka Václava. Kněžna bývá vyobrazována často spolu s ním jako jeho babička a vychovatelka. Nejznámějším pomníkem tohoto druhu je barokní sousoší sv. Ludmily a sv. Václava od Matyáše Brauna, jehož originál se nachází v současnosti ve vyšehradském podzemním sále. Kopie se nachází na Karlově mostě. Spíše ojediněle se setkáváme u pomníků sv. Ludmily s motivem jejího křtu, který přijímá od sv. Metoděje. Většina pomníků sv. Ludmily je velmi podobná. Téměř identicky se jedná o figurální sochy s atributy, které jsou známé z legend – šála, závoj či provaz. Jediným odkazem na její knížecí původ je u jejích pomníků knížecí šat a koruna. Sporadicky se objevuje zmenšenina chrámu symbolizující její zásluhu o šíření křesťanství (Florentová, 2004, s. 114). Velmi neobvyklé je mramorové dílo od Emanuela Maxe v katedrále sv. Víta z roku 1849, které znázorňuje kněžnu téměř vleže při umírání.

Obr. 39 Socha sv. Ludmily od Emanuela Maxe v katedrále sv. Víta

Jen od počátku 19. století vzniklo u nás přes 20 pomníků a pomníčků sv. Ludmily. Mezi nejvýznamnější patří pomníky nacházející se na místech, které jsou s Ludmilou přímo spjaté. Například kamenná socha Ludmily na Tetíně, tedy místě její vraždy, od Josefa Maxe. Další pomníky budou nejspíše přibývat především v souvislosti s loňským výročím 1100 let od její smrti.²⁷ Některé pomníky k této příležitosti byly již realizovány. Například v roce 2019 byla odhalena socha sv. Ludmily v kostele sv. Klimenta v Levém Hradci. Materiál, ze kterého je socha vyrobena jaksí odporuje definici pomníku, který se snaží o „věčné“ zachování idey. Socha je totiž ze dřeva. Dlouhodobě jednotvárně zpracovávanou řadu pomníků sv. Ludmily má také v následujících letech narušit plánovaný pomník v Mělníku. Vítězný návrh od Pavla Uličného je totiž nefigurální. Pomník připomíná jezírko, které má představovat dlaně sv. Ludmily a pomocí proměny vodní hladiny pracovat interaktivně s divákem, který může do dlaně Ludmily přímo vstoupit. Tato interaktivita byla porotou v soutěži hodnocena velmi kladně. Obavy byly vysloveny především ohledně náročné údržby pomníku (Česká komora architektů, 2020).

---

²⁷ V roce 2021 proběhla z iniciativy spolku Svatá Ludmila 1100 let série nejrůznějších akcí věnovaná tomuto významnému výročí. Spolek rovněž vytvořil přehled svatoludmilských míst u nás i v zahraničí. Dostupné jsou obě interaktivní mapy zde: <https://www.svatoludmila.cz/mista>

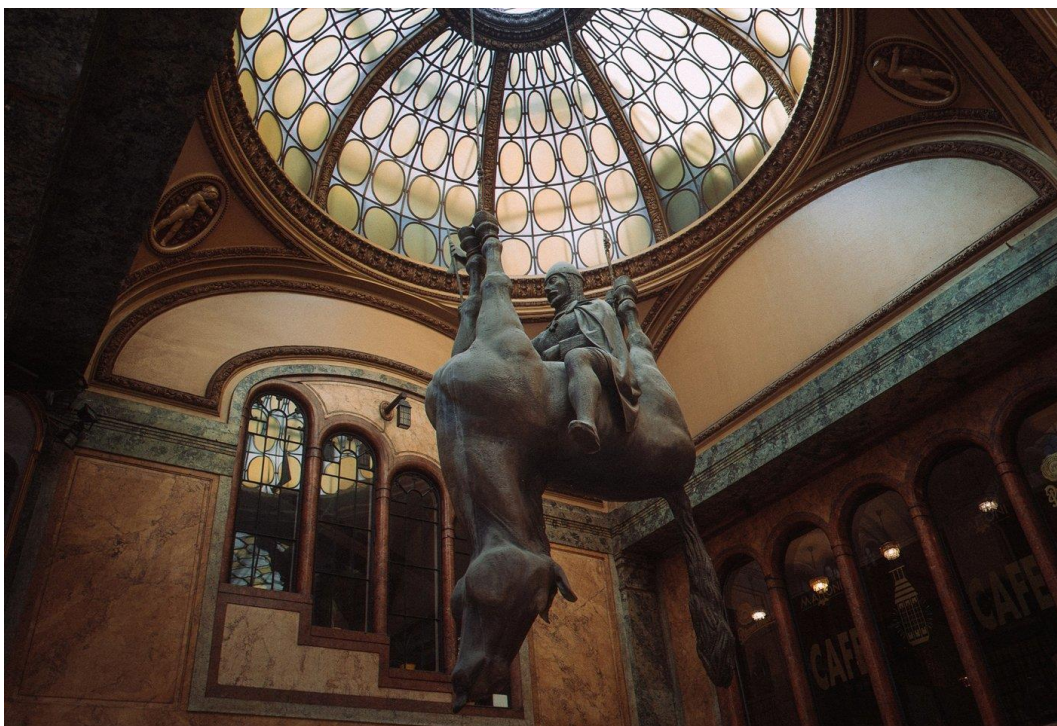
Obr. 40 Plánovaný nefigurální pomník sv. Ludmily v Mělníku

Pomníky svatého Václava jsou na rozdíl od těch ludmilských o něco bohatší a také jich je mnohonásobně více. Už ve středověku se ustaluje dvojí základní vyobrazení Václava – knížecí a rytířské, které se promítá později i do moderních pomníků. V prvním případě se jedná o figurální sochy sv. Václava v knížecím šatu, knížecí čepici, s kopím, praporcem a štítem s černou orlicí ve stříbrném poli. Ve druhém případě jde o figurální sochy sv. Václava oděného bojovně ve zbroji, s přilbou, kopím nebo mečem a štítem s orlicí či lvem. Od 17. století se objevují výjimečně také jezdecké sochy (Royt, 2010, s. 301–319). Oblíbené jsou v umění i výjevy z václavských legend. Do pomníkové tvorby se příliš nepromítají. Příkladem však může být socha sv. Václava od Jana Brokoffa ve dvoře pražského jezuitského konviktu, kdy je vyobrazen Václav při lisování hroznů na mešní víno (Florentová, 2004, s.114).

Obr. 41 Socha sv. Václava-vinaře od Josefa Brokoffa

Avšak ani sv. Václav se nevyhnul modernímu umění. V roce 1999 překlopil ikonickou Myslbekovu sochu (a jeden ze zásadních symbolů Prahy a České republiky vůbec) do groteskní podoby výtvarník David Černý. V pasáži pražské Lucerny se nachází polystyrenový sv. Václav sedící na zdechlině svého koně. Socha měla znázornit aktuální stav českého státu očima Davida Černého – nefunguje, ale nikoho to nezajímá (Black n' Arch, 2021). Sv. Václav má také svou dřevěnou sochu, a to dokonce jednu z největších v republice. Šestimetrový dubový Václav na koni se nachází od roku 2012 na Zitkově farmě ve Vlčnově na Chrudimsku. Nejedná se o žádnou jemnou sochařskou práci. Josef Cyprián sochu vyřezal pomocí motorové pily. Na počátku nestála myšlenka postavit pomník sv. Václavovi, ale snaha šikovně využít starý strom, který bylo škoda pokácet. Václav byl vlastně pro „zpracování stromu“ zvolen proto, že je to patron české země a nikoho neurazí (Na Chrudimsku, 2014).

Obr. 42 Socha sv. Václava od Davida Černého

Obr. 43 Největší dřevěná socha sv. Václava v ČR, Vlčnov

Přestože nejvíce Václavových pomníků vznikalo v období baroka, také v 19. a 20. století jich vznikla celá řada a jejich celkový počet by nejspíše i převýšil celkový počet pomníků věnovaný všem přemyslovským a lucemburským králům a královnám. Poslední vlna Václavových pomníků souvisela se stým výročím Československé republiky. K této příležitosti vznikla například v roce 2018 socha v Dolních Libchavách od Františka Antonína Bečky. U kovové sochy byla užita neobvyklá symbolika. Celá figura stojí na polokouli představující naši českou zemi a je připevněna do kamenného podstavce třemi hřeby připomínajícími ukřižování Krista. Okolo krku má svatý Václav zlatý řetěz symbolizující jeho postavení, na kterém je zlatý kříž s monogramem Ježíše Krista. V pravé ruce svírá kopí. Na ratišti je připevněn praporec se zlatou svatováclavskou orlicí. Po obvodu přilbice je deset různých nýtů připomínajících deset Božích přikázání (Nová socha, 2018).

Obr. 44 Socha sv. Václava v Libchavách

Kromě toho pomníky věnované sv. Václavovi a sv. Ludmile nalezneme díky jejich svatořečení nejen v České republice, ale i v jiných zemích. Jejich kultury začaly mimo české území pronikat již v raných dobách. Velmi oblíbení jsou oba světci například v Rusku, kde byli v 17. století dokonce považováni za světce ruské (Obrazová a Vlček, 1994, s. 121). V roce 2012 věnovala Česká republika Moskvě pískovcovou sochu sv. Ludmily od Michala Moravce. V roce 2018 zase putovala socha sv. Václava do italského města Arco. Všude po světě jsou oběma světům zasvěceny desítky míst a kostelů.

3.2.2. Pomníky ostatních kněžen

Sv. Ludmila byla až donedávna jedinou manželkou panujícího přemyslovského knížete, které byly u nás věnovány pomníky. Tato výjimečnost byla narušena odhalením bronzové busty kněžny a později královny Judity Durynské v roce 2018 v Teplicích před Císařskými lázněmi. Kněžna je zakladatelkou tamního lázeňství a také kláštera, který vznikl patrně na oslavu Vladislavova povýšení na krále. Busta Judity Durynské je jedinečná tím, že k její realizaci akademický sochař Libor Pisklák využil trojrozměrnou 3D vizualizaci kněžnina obličeje vytvořenou na základě lebečních kostí, které byly nalezeny mezi pozůstatky teplického kláštera a roku 2003 byly identifikovány

antropologem Emanuelem Vlčkem.²⁸ Kromě toho sochař pracoval se staršími drobnými sochařskými vyobrazeními kněžny. Na podstavci busty nalezneme český zlatený nápis se jménem kněžny (Tušicová, 2018). Busta je jednoduchá, a přesto působivá. Snaží se být co nejvíce věrná, čemuž výrazně napomohly nové technologie. Je možné, že využívání nových archeologických postupů a objevů bude při vytváření pomníků historických osob stále častější a povede k zájmu o osobnosti, o nichž máme příliš málo informací na to, abychom jim mohli vystavět odpovídající figurální pomník. Stejně tak může tento typ realizace zůstat osamocen, neboť počet nefigurálních nerealistických pomníků věnovaných panovníkům a panovnicím stoupá.²⁹

Kromě sv. Ludmily a Judity Durynské nemají u nás pomník již žádné přemyslovské kněžny. Domnívám se, že důvodů může být několik. O ostatních manželkách prvních Přemyslovců nemáme příliš mnoho informací a u některých si dokonce ani historici nejsou jistí, zda skutečně manželkami Přemyslovců byly. Zároveň některé nebyly českými kněžnami příliš dlouho, po smrti manžela byly z Čech vyháněny a také brzy umíraly. Žádná z těchto kněžen není ani spojována s výraznými událostmi či činy. V dané době byly ženy především prostředkem sňatkové politiky.

Přemyslovské kněžny u nás připomínají především některé názvy ulic, tzn. jedná se o takové připomínky, do nichž nebylo nutné příliš investovat (např. ulice Kněžny Emmy v Mělníce).

Obr. 45 Busta Judity Durynské v Teplicích

²⁸ V únoru roku 2021 obdobným způsobem zrekonstruoval tým česko-brazilských archeologů také obličej knížete Spytihněva I. a jeho syna Vratislava I. (Zakladatel Pražského hradu, 2021).

²⁹ Dokazuje to již zmiňovaná plánovaná nefigurální socha sv. Ludmily nebo také nedávno odhalená socha Marie Terezie ve stejnojmenném parku v Praze.

3.2.3. Pomníky ostatních knížat

Zatímco sv. Václavovi bylo v minulosti věnováno díky svatořečení a tradici obrovské množství pomníků a pomníčků, ostatní přemyslovská knížata byla uctívána spíše střídavě, což může souviset opět především s nedostatkem informací o nich. Jejich přesnou podobu lze rekonstruovat velmi obtížně (u některých dodnes nebyly nalezeny ani jejich ostatky), události s nimi spjaté nejsou plně podloženy nebo zůstávají zapomenuty či ve stínu pozdějších přemyslovských králů.

Jak již bylo zmíněno výše, existují sice připomínky na knížata, které vznikly před 19. stoletím, avšak nelze je považovat za moderní pomníky (např. pamětní strom Oldřichův dub v obci Peruc, Boženina studánka v Peruci), proto jsou ponechány stranou této práce.

V první polovině 19. století se pod vlivem pantheonu od Ludwiga Schwanthalera staly ve 40. letech velmi populární sochařské soubory, a to nejen v monumentálním provedení. Oblibu si získaly sériově vyráběné miniaturní sošky panovníků a významných osobností 19. století, ale také malé kopie již postavených pomníků (např. stadický pomník Přemysla Oráče). K výměně sošek svatých, které byly typické pro období baroka, za sošky výše zmíněné výrazně přispěla sekularizace společnosti. Miniaturní pomníčky byly vyráběny z nejrůznějších materiálů (bronz, železo, kámen, sádra, alabastr, keramika, porcelán, sklo, stříbro) a ve druhé polovině 19. století se staly oblíbenými dary či trofejemi (Stehlíková, 2013, s. 127–133).

Na počátku miniaturních sochařských souborů u nás stojí Josef Max, který ve 40. letech vytváří kolekci dvanácti sádrových sošek českých knížat a králů. Tu si pořizují do svých domů a na své zámky vlastenecky smýšlející jedinci i spolky. Na základě komerčně mimořádně úspěšné komorní série panovníků získal Max zakázky ve větším měřítku. Nejprve došlo v letech 1841–1843 k realizaci pískovcové sochy Přemysla Otakara II. v brnění nacházející se ve výklenku ve dvoře domu U Otakara II. (čp. 531) na Malé Straně v Praze. Poté v roce 1845 získal Josef Max objednávku pražského magistrátu na soubor šesti soch pro výzdobu fasády nově vybudovaného novogotického křídla Staroměstské radnice. Magistrát musel nejdříve jmenný seznam postav, kterým budou sochy věnovány, předložit zemskému guberniu. Přirozeně se na seznamu nacházel zrovna vládoucí Ferdinand I. a jeho otec František I. Vedle nich potom Přemysl Otakar II., Karel IV. a Ferdinand III. V případně poslední osobnosti se váhalo mezi knížetem Spytihněvem a králem Vladislavem I. Vybrána nakonec byla socha Spytihněva. Sochař při zpracování soch vycházel z části ze svého souboru sádrových

sošek. Dále se inspiroval nejspíše staršími sochařskými ztvárněními panovníků. Mimo jiné také Parlěřovými bustami a tumbami z chrámu sv. Víta. Pískovcové sochy ve stylu historismu jsou velmi detailně propracovány. Měly být osazeny v první polovině roku 1848, ale revoluce jejich instalaci protáhla až do druhé poloviny 19. století (Hnojil, 2005, s. 352–354). Na sklonku druhé světové války novogotické křídlo radnice vyhořelo a sochy musely být deponovány v Muzeu hlavního města Prahy. Sochy Františka I. a Ferdinanda I. byly nenávratně poškozeny. Jejich bezhlavá torza jsou v současnosti uložena v depozitáři Muzea hlavního města Prahy. Zbylé sochy byly v polovině osmdesátých let 20. století zrestaurovány sochařem Radkem Plachtou a přeneseny nad fontánu v areálu Revmatologického ústavu (Městská část Praha 2, 2021).

Obr. 46 Socha Přemysla Otakara II. ve výklenku ve dvoře domu U Otakara II. (čp. 531) na Malé Straně v Praze

Obr. 47 Socha Přemysla Otakara II. na svém původním místě – Staroměstské radnici v Praze

Obr. 48 Socha Spytihněva, areál Revmatologického ústavu v Praze

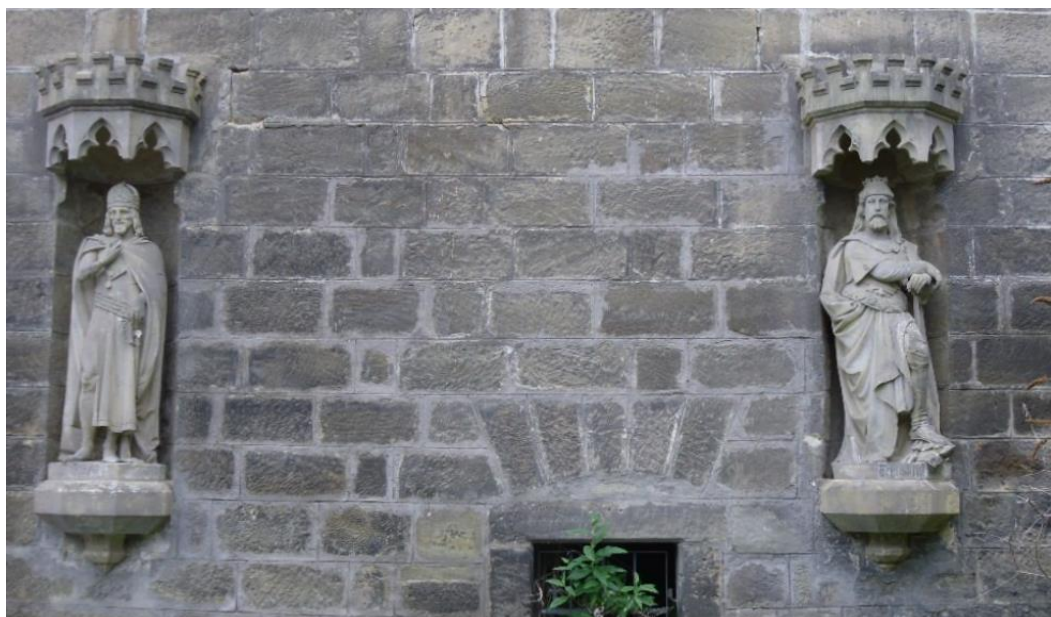
Obr. 49 Socha Karla IV., areál Revmatologického ústavu v Praze

Josef Max byl v první polovině 19. století velmi oblíbeným sochařem a dalo by se říci, že co se týče panovnických pomníků, také dvorním sochařem. Podobnou oblibu si získal i jeho mladší bratr Emanuel Max. Často spolu oba bratři spolupracovali, např. na pomníku maršála Radeckého. Emanuel Max vytvořil roku 1863 sochu „českého Achilla“ knížete Břetislava I. pro rajhradský klášter, za jehož zakladatele se tento panovník považuje. Sochu nechal pořídit opat kláštera Vintřr Kalivoda, v jehož době se stal klášter vlasteneckým centrem Moravy. Sochu z bílého mramoru v životní velikosti na masivním podstavci z černého mramoru lze dnes nalézt u vchodu do mariánské kaple v klášterním kostele v Rajhradě (Heilandová, 2014, s. 151–152). Podobně jako u Josefových soch lze u té Emanuelovy zpozorovat detailně propracované odění postavy v historizujícím duchu. Břetislav má na sobě brnění a přes něj přehozen dlouhý plášť. Za bohatě zdobeným opaskem má zastrčenou dýku. Na hlavě nechybí přilbice. Kníže je zachycen v majestátním postoji, s pravou rukou v bok. Levou rukou se opírá o dlouhý meč. Na podstavci se nachází dva latinské vyzlacené nápisy s Břetislavovým jménem.

Obr. 50 Socha knížete Břetislava I. v Rajhradském klášteře

Na přelomu 19. a 20. století se objevuje tendence připomínat knížata především v souvislosti s první zmínkou o daném městě či jeho založení. Setkáváme se s drobnějšími pomníky ve formě bust nebo soch na fasádách domů. Patrně proto, že takový druh připomínky nevyžadoval schválení z vyšších míst jako běžný pomník v prostoru. Navíc se v historizující městské zástavbě druhé poloviny 19. století stává plastická výzdoba fasád masovou módou (Volavka, 1968, s. 241). Nejstarší takový knížecí pomník vznikl v roce 1885 v Chrudimi v Břetislavově ulici. Jak již napovídá název ulice, na fasádě jednoho z domů nalezneme pískovcovou sochu knížete Břetislava I. od Antonína Myslivce z Hořic. S knížetem Břetislavem je spojena první písemná zmínka o Chrudimi a kníže zde také při svém tažení do Uher v roce 1055 zemřel. Socha se svým stylem nápadně podobá Maxově soše Spytihněva. Panovník se opírá o meč a je zobrazen v brnění, dlouhém plášti s bohatým opaskem, na hlavě má přilbici. U nohou sochy lze nalézt český nápis Břetislav I. O pět let později byla k soše Břetislava přidána také socha od Lešiny z Hořic znázorňující Karla IV., který taktéž Chrudim navštívil (Kocourek, 2008, s. 184).

Obr. 51 Sochy Břetislava I. a Karla IV. v Chrudimi

Asi z roku 1907 pochází busta knížete Jaromíra, která se nachází ve zdobeném výklenku na fasádě jednoho z domů v Jaromírově ulici v Jaroměři. Právě od knížete Jaromíra Jaroměř odvozuje svůj název. Druhou bustu panovníkovi nechal v Jaroměři vystavět místní národní výbor v roce 1956. Na rozdíl od busty první zobrazuje Jaromíra jako mladého muže. Jejím autorem je Rudolf Šraibr a instalována byla původně u Kotoulovského mostu. V tisku byla taková oslava feudála považována za zpátečnickou. Proto když byla busta roku 1961 poničena vandaly, bylo toho využito k tomu, aby byla přemístěna do muzea a na podstavec byla místo Jaromíra dosazena pěticípá hvězda.³⁰ Busta Jaromíra byla na svůj podstavec navracena teprve v roce 1995 a byla umístěna do Jaromírové ulice (Kocourek, 2008, s. 188).

---

³⁰ V 70. a 80. letech se postoj k Přemyslovcům částečně uvolňuje. Pravděpodobně v souvislosti s probíhajícími průzkumy kosterních pozůstatků Přemyslovců a s blížícím se výročí bitvy na Moravském poli. V tomto období vzniká řada filmů, které jsou věnovány knížecím a královským vztahům. V roce 1974 byl natočen film o Břetislavovi a Jitce, v roce 1984 vznikl film o Záviši a Kunhutě a také film věnovaný pověsti o Oldřichovi a Boženě pod taktovkou Otakara Vávry. Žádný z filmů však nedosáhl většího úspěchu. Nepodařilo se jim překročit romanticko-patetickou rétoriku, která má svůj původ v 19. století. V současnosti filmy s touto tematikou příliš nevznikají.

Obr. 52 Busta knížete Jaromíra v Jaroměři z roku 1907

Obr. 53 Busta knížete Jaromíra v Jaroměři z roku 1956

Ani knížatům, kteří později získali nedědičný královský titul, nebylo a není stavěno příliš mnoho pomníků. Prvnímu českému králi Vratislavovi II. je věnován v České republice jeden jediný pomník, který byl odhalen teprve roku 1992 k výročí 900 let od úmrtí krále. Nachází se uvnitř Baziliky sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Jedná se o bronzovou pamětní desku s reliéfní bustou panovníka, kterou zhotovil sochař Lumír

Šindelář. Skromný pomník připomíná Vratislava jako zakladatele baziliky a také poukazuje na místo jeho posledního odpočinku. Předpokládá se, že byl se svou ženou Svatavou Polskou pohřben v kryptě kapitulního kostela, přestože hroby nebyly přesně nikdy nalezeny. Pamětní deska je věnována tedy i králově ženě a několika dalším Přemyslovcům, kteří jsou v chrámu pohřbeni (Čadil, 2020, s. 6–9). Druhého knížete, jež dosáhl na nedědičný královský titul, nepřipomíná pomník žádný (pomineme-li barokní kenotaf na Strahově věnovaný zakladateli kláštera). Přestože dlouhá vláda Vladislava II. přinesla českým zemím rozkvět. Zatímco se tedy jeho druhá manželka Judita Durynská svého pomníku dočkala v roce 2018, druhý český král na něj stále čeká. Seběmenší připomínku mu věnovanou nenalezneme ani v Miláně, jehož obléhání se zúčastnil. Stavbu takového pomníku by nejspíše musel iniciovat některý místní český spolek. Italové nemají pochopitelně potřebu si připomínat dávnou prohranou bitvu. Monumentálním pomníkem si připomínají až vítěznou bitvu u Legnana.

Obr. 54 Pamětní deska krále Vratislava II. a jeho ženy Svatavy Polské, Bazilika sv. Petra a Pavla v Praze na Vyšehradě

V současnosti se neobjevuje výrazná potřeba připomínat jiného knížete než sv. Václava a jinou kněžnu než sv. Ludmilu. Ukazuje se však, že není možné říci, že by zájem stavět pomníky přemyslovským knížatům neexistoval. Vznikají spíše pomníky menší, které jsou spojovány s různými výročími, jsou iniciovány skupinami nadšenců a jejich úkolem je především turisticky zatraktivnit danou oblast. Například v roce 2016 byl odhalen pomník v prostoru mezi obcemi Dolní Němčí, Nivnicí a Slavkovem, které je označováno jako tzv. Lucké pole, kde v roce 1116 proběhla bitva mezi českým knížetem Vladislavem I. a uherským panovníkem Štěpánem II. Jednoduchý pískovcový čtyřhran, na němž je vytesán erb s nápisem Lucké pole, letopočet bitvy a rok vztyčení pomníku, byl navržen Evženem Skulou a vyhotoven kameníkem Petrem Blahou. Při jeho odhalení zazněly proslovy starostů všech tří obcí a za „uherskou“ stranu smířlivý proslov slovenského kněze. Setkání bylo doplněno zpěvem krojovaného souboru a vystoupením skupiny historického šermu (Bohun, 2016).

Obr. 55 Pomník k bitvě na Luckém poli z roku 2016

Pomník věnovaný bitvě na Luckém poli je zároveň jediným moderním pomníkem připomínající některou z přemyslovských bitev u nás. Bitvy, kterých se přemyslovská knížata zúčastnila, často není možné ani přesně lokalizovat, a tedy ani není možné na těchto místech postavit pomník. Informace o bitvách jsou taktéž mnohdy protichůdné a sporné. Některé z bitev proběhly pouze mezi Přemyslovci v rámci bojů o trůn. Důvodem, proč tyto bitvy nejsou připomínány může být tedy také to, že v kontextu pozdějších bitev nejsou z dlouhodobějšího hlediska nijak zvláště výjimečné a důležité. Obecně převládá povědomí, že Češi toho příliš mnoho nevybojovali. Za nejvýznamnější přemyslovskou bitvu vůbec je považována bezesporu až ta na Moravském poli, která se

však udála mimo naše území, a tedy u nás musela být připomínána jinými způsoby než kamennými pomníky. Středověk patří především slavným husitským bitvám a přemyslovské tak zůstávají povětšinou zapomenuty, a to i v zahraničí (Lenková a Pavlík, 2007, s. 11–12). Navíc pro bitevní pomníky obecně je typické, že jsou stavěny především bezprostředně několik let po dané bitvě či válce. Je proto přirozené, že pomníky vzniklé od počátku 19. století jsou věnovány hlavně bitvám a válkám soudobím. Výrazně dominují pomníky věnované první a druhé světové válce.

Oblíbené jsou v současnosti komplexní projekty, které zahrnují připomínání celé řady panovníků či historických osobností, jako je již zmíněná *Alej českých panovníků*. Takovým případem je i obnovení *Zlaté cesty Bärnau–Tachov*, podél níž byly v letech 2008–2012 z iniciativy spolku Terra Tachovia vztyčeny milníky času. Tyto milníky mají podobu metr vysokých pískovcových kvádrů s vytesanými letopočty, jmény a reliéfy či dalšími motivy, které připomínají osobnosti, jež jsou nějakým způsobem se Zlatou cestou a okolní krajinou, kterou prochází, spojeny. Jsou zde připomínána česká knížata Vladislav I. a Soběslav I., ale i královna Eliška Přemyslovna, králové Přemysl Otakar II., Jan Lucemburský, Václav II., Karel IV. a další osobnosti jako Jan Hus, sv. Vojtěch, Prokop Holý, Jaroslav Lev z Rožmitálu aj. Každý milník navrhl a vytvořil jiný akademický sochař či malíř (Terra Tachovia, 2021). Jedná se tedy o drobné pomníčky spojené s krajinou, což opět podtrhuje současné neurčité romantické chápání starých časů.

Obr. 56 Milníky Vladislava I. a Soběslava I. na Zlaté cestě

Obr. 57 Milníky Přemysla Otakara II., Václava II. a Elišky Přemyslovny na Zlaté cestě

Obr. 58 Milníky Jana Lucemburského a Karla IV. na Zlaté cestě

3.3. Pomníky královské

Na český trůn usedlo pět dědičných přemyslovských králů a čtyři králové lucemburští. Po jejich boku se vystřídalo sedmnáct královen. Dohromady se tedy jedná o poměrně velký počet osobností. Pochopitelně ne každá z nich má u nás vystavěn pomník. Pouze některým z nich se povedlo, aby jejich sláva a moc překročily hranice Českého království a dostaly se do povědomí Evropanů. V tradičních přehledech

nejslavnějších českých panovníků se pravidelně bok po boku objevovali Karel IV. a Přemysl Otakar II., kteří ve své době vybudovali z českého státu váženou velmoc. Dvojici obvykle nejuctívanějších králů doplňuje potom mimo mnou sledované dynastie také Jiří z Poděbrad jakožto svobodně zvolený český král představující především v 19. století tolik důležitý demokratický princip. Všichni tři králové vládli v obdobích, která byla pro český stát zlomová a museli se potýkat s řadou velmi podobných otázek, které navíc bylo možné v průběhu staletí různým způsobem aktualizovat (Kofránková, 2021, s. 39–40).

Není tedy překvapivé, že právě Karlu IV. a Přemyslu Otakarovi II. je u nás věnováno pomníků nejvíce. Sami králové se na budování svého odkazu zásadně podíleli. Na pomyslném vrcholu se nachází Karel IV., jež je nejvýznamnějším členem lucemburské dynastie na našem trůnu.³¹ Na našem území nalezneme kolem dvaceti pomníků věnovaných tomuto panovníkovi, přičemž polovina se nachází v Praze, o jejíž rozkvět se zasloužil. Většina jeho pomníků vznikla již během 19. a 20. století. Přestože v přemyslovské dynastii má Přemysl Otakar II. obdobnou pozici jako Karel v té lucemburské, počet pomníků mu věnovaných je o něco nižší. Navíc monumentální pomníky připomínající Přemysla začaly ve větším množství vznikat teprve nedávno, a to přesto, že Přemysl je vůbec největším fundátorem v našich dějinách a za svůj vznik mu může být vděčná dlouhá řada měst. Podle Kofránkové (2021, s. 42) je absence velkých pomníků věnovaných Přemyslovi způsobena tím, že města jím založená si svůj původ připomínala jinými způsoby než pomníky. Mnohdy v nich byl panovník symbolicky přítomen díky stavbám, které zde nechal vybudovat či městským znakům, které městům udělil.

Od počátku 19. století po současnost vzniklo na území dnešní České republiky zhruba padesát osm pomníků a pomníčků, které slouží k připomínání českých přemyslovských a lucemburských dědičných králů a jejich manželek. Ve skutečnosti však stále existuje velmi malý počet pomníků, které mají opravdu monumentální podobu. Figurální pomníky, které se nachází na prestižním veřejném městském prostranství, máme v ČR pouze dva – sochu Karla IV. na Křížovnickém náměstí v Praze a snad bychom mohli připočítat i sochu Přemysla Otakara II. ve Vysokém Mýtě před Pražskou bránou. Ostatní královské pomníky jsou drobnější či jsou zastrčeny mimo městský ruch převážně v parcích, anebo v interiéru (chrámy, muzea, radnice). V současné době jsou

---

³¹ Až do současnosti u veřejnosti platí Karel IV. za jednu z neuznávanějších a nejoblíbenějších historických postav. V anketě *Největší Čech* z roku 2005, kterou uspořádala Česká televize, se císař Karel IV. umístil na první místě.

o chudé a nemocné), podpoře kultury a vzdělání, zakládání rodových pohřebišť a klášterů. Ke zbožným záležitostem se královny obracely ve značné míře až po ovdovění – předtím bylo jejich povinností především dát vládci dědice. Podle Špůrové (2007, s. 230–232) se ve střední Evropě ve 13. století lze setkat až s mimořádnou vlnou ženské zbožnosti. Velké množství českých (ale i např. polských) královen usilovalo o vystavění klášterů i chrámů a považovaly je za svůj životní cíl. Právě v kláštorech a chrámech nalézáme pomníky věnované královnám především.

O královnách máme taktéž příliš málo informací, neboť kronikáři zaznamenávali především hrdinné a významné činy jejich mužů. Ženy byly odsouzeny k reflektování těchto činů. Některé královny rovněž brzy zemřely, a tudíž neměly možnost za svůj krátký život zanechat po sobě výraznější stopu. Za jedinou opravdovou českou královnou je z těchto osobností navíc považována pouze Eliška Přemyslovna. Ostatní královny byly v českých zemích vnímány spíše jako cizinky, které se s novým prostředím příliš nesžily. Navíc často protežovaly cizince, což se samozřejmě českému prostředí nelíbilo (Kopičková, 2003, s. 135). Jedním z důvodů, proč je pomníků královen tak málo, může být tedy také to, že většina z nich byla cizího původu.

Během 19. století je připomínání žen přemyslovských a lucemburských králů spíše výjimečné. V první polovině 19. století se v Čechách moderní pomníková tvorba teprve rozmáhá a přednost je dávana jiným osobnostem než královnám. Ke konci 19. století začínají pomníky královen přibývat, avšak na tento trend v následujícím století navázáno není. Pomníky královen byly zřejmě po přelomu století vytlačeny zcela na okraj pomníky nedávno zemřelých významných spisovatelek a jiných soudobých vlastenek.

Přestože historici 19. století osobu Elišky Přemyslovny nevykreslovali příliš lichotivě a často ji kritizovali pro nervovou labilitu, stala se po boku bájně Libuše jedinou ženskou historickou postavou, která zaujala místo ve výše zmíněném plánovaném Veithově pantheonu a jedinou českou královnou, která takto získala moderní pomník ještě v první polovině 19. století (Kopičková, 2003, s. 7). Sochař Elišku vyhotovil v elegantním postoji s žezlem v pravé ruce a s bohatě zdobenými šaty a pláštěm přes ramena, jako by reflektoval nejen významné Eliščino postavení, ale i její přičinění ve zvýšení úrovně v oblasti profánní oděvní kultury. Na druhé straně Eliščin obličej zahalil do těsně přiléhající roušky, která zakrývá její bradu, šíji a vlasy. Zavnutí celé hlavy bylo typické pro řeholnice, nikoliv pro královny. Eliška se však ke konci svých dnů přiklonila k asketickému životu jeptišek, a tudíž není vyloučeno, že se jim nepřiblížila i oděvem. V roušce byla vyobrazována Eliška již dříve. Dokazuje to ikonická Parlérova

busta v katedrále sv. Víta (Kopičková, 2003, s. 134). Důvodem proč obrozenci Elišku do pantheonu jako jednu z mála žen vybrali, může být, že Eliška byla královnou, která po celý svůj život bojovala za zachování tradice českého rodu Přemyslovců. Kromě toho spadají do 40. let 19. století počátky emancipace žen v Čechách, které jsou úzce spojeny s vlasteneckým úsilím a rozvojem dívčího školství. Obrozenci toužili po tom, aby součástí vlasteneckých kruhů byly také ženy³² (Bahenská, 2005, s. 12). Je tedy možné, že obrozenci se snažili hledat významné ženské postavy taktéž v minulosti.

Zcela ojedinělá je připomínka matky Anežky České a druhé manželky Přemysla Otakara I. Konstancie Uherské. Konstancie svého manžela přežila o deset let. Tato léta strávila královna vdova na Moravě u svého mladšího syna Přemysla, s jehož podporou vybudovala v Předklášteří u Tišnova klášter Porta Coeli. Královna zde byla se svým synem také pochována, avšak jejich ostatky nebyly zatím nalezeny (Šaročová, 2004, s. 46–47). V závěru 19. století proběhla rekonstrukce kláštera, při které v jeho areálu vznikl na budově bývalé fortny novobarokní reliéf královny Konstancie. Autor reliéfu je neznámý. Mohl by jím být moravský sochař Josef Břenek, který se výrazně na rekonstrukci kláštera podílel. Podle Krejčího (1938, s. 14) je autorem spíše Břenkův syn Antonín. Konstancie stojí ve středu novogotické brány, která symbolizuje zřejmě samotný klášter, onu „bránu do nebe“. V pravé ruce svírá zakládací listinu kláštera a levou si přidržuje šat. Přesná podoba královny není známá, také její vyobrazení v minulosti jsou ojedinělá. Sochař tedy využil především své vlastní představivosti.

---

³² Tato touha vedla často k vytváření různých mystifikací. Nejznámější z nich je smyšlená česká básnířka Žofie Jandová, za níž stojí spisovatel František Ladislav Čelakovský.

Obr. 60 Reliéf Konstancie Uherské, Předklášteří, klášter Porta Coeli

Reliéf jako decentnější typ pomníku není u královen zcela neobvyklý. Na přelomu 19. a 20. století zažívá sochařský reliéf obecně svůj vzestup a dostává se přirozeně i do pomníkové tvorby. Ve větší míře je lze objevit také na fasádách městských domů, kde zároveň plnily funkci výzdoby podobně jako výše zmíněné sochy knížat. Bohatší sochařské vybavení městských staveb souviselo se stavebním boomem a s rozvojem historismu (Volavka, 1968, s. 141).

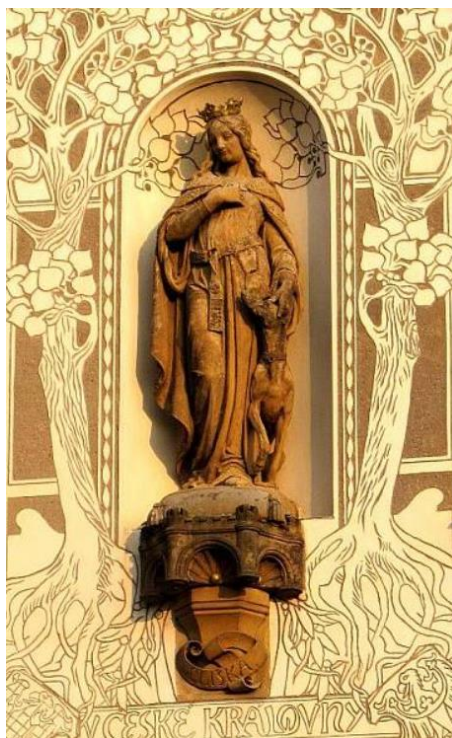
Ve městě Nymburk byl na secesním domě nedaleko dnešního Náměstí Přemyslovců odhalen v roce 1910 štukový reliéf s názvem *Příjezd Elišky Přemyslovny do města Nymburk* od akademického sochaře Karla Nováka. Pomník nechal vytvořit k příležitosti 600. výročí od vstupu královny do města Nymburk tehdejší majitel domu. Podle tradice totiž na tomto místě stával dům U Černého orla, kde našla kdysi Eliška útočiště před Jindřichem Korutanským. Reliéf v historizujícím realistickém pojetí je jeden z mála královských pomníků, který divákovi přímo „předvádí“ určitý příběh. Nejde o pouhé připomenutí dané panovnice nebo jejího činu. Na fasádě je vyobrazena Eliška na koni v převlečení za stařenu, aby ji při útěku z Prahy nikdo nepoznal. Doprovází ji zbrojnoši z družiny pána z Vartembergu a samozřejmě také dvě věrné služebné. Elišku vjíždějící do města vítají purkmistr a konšelé. Reliéf zůstal věrný příběhu tak, jak jej vylíčil Přibík Pulkava z Radenína (Řehounek, 2012, s. 25–27). Tento nevšední pomník je

v současné době ve velmi neutěšeném stavu a pomalu upadá v zapomnění. Domnívám se, že historické reliéfy dnes již nejsou vzhledem k modernímu typu zástavby příliš častým druhem pomníku, a už vůbec ne ty, které by pořídil samotný majitel domu. Přednost je dáována plastikám v prostoru, které financuje samotné město.

Obr. 61 Reliéf Příjezd Elišky Přemyslovny do města Nymburk

Významným královským věnným městem byl od 14. století Hradec Králové. Sídli v něm královna Eliška Rejčka a později také čtvrtá manželka Karla IV. a římská císařovna Eliška Pomořanská, která zde i zemřela. Právě po Elišce Pomořanské bylo pojmenováno v Hradci Eliščíno nábřeží, u kterého byl v roce 1898 postaven novorenesanční dům, za kterým stojí stavitel Viktor Weinhengst a architekti Rudolf Němec a Bedřich Bendelmayer. Na bohatě zdobeném sgrafitovém průčelí domu nalezneme elegantní pískovcovou figurální sochu, jejíhož autora neznáme, ale mohl by jím být pravděpodobně jeden z výše zmíněných mužů. Nápis pod sochou říká, že se jedná o Elišku, avšak během let se pozapomnělo, o kterou ze dvou významných královen jde. Většina atributů poukazuje spíše na Elišku Pomořanskou. Už jenom fakt, že se dům nachází na jejím nábřeží. Šaty sochy jsou přepásány výrazným opaskem. Nejspíše se jedná o legendární pás z českých granátů, který Eliška Pomořanská podle pověsti vlastnila. Společnost královně dělá také štíhlý pes, který může symbolizovat věrnost, ale také neobvyklou královninu plodnost. Eliška Pomořanská totiž Karlu IV. porodila celkem 6 dětí, tedy o jedno více než všechny jeho tři předchozí ženy dohromady (Vítková, 2012).

Obr. 62 Socha Elišky na Eliščině nábřeží v Hradci Králové

Připomínání královen zaniklo spolu s nástupem republiky. Až do roku 1991 se nelze setkat ani s jediným malým pomníčkem, který by upozorňoval na některou z přemyslovských a lucemburských královen. Pomníky králů se ještě do 50. let objevují, poté i u nich nastává až do roku 1991 dlouhá pomlka a dochází k odklonu od dějin králů k dějinám prostého lidu. Pro komunistický režim bylo pochopitelně připomínání feudálů a feudalismu nežádoucí, což dokazuje mimo jiné také již výše zmíněná aféra s pomníkem knížete Jaromíra v Jaroměři.

Od 50. let 20. století ale probíhaly stavební a restaurátorské práce řady hradních a církevních objektů. Mezi nimi byla hojně také místa spjatá s Přemyslovci a Lucemburky (např. Pražský hrad, Vyšehrad, klášter na Zbraslavi, Anežský klášter). Pracím vždy předcházely rozsáhlé archeologické průzkumy, u kterých docházelo často k otevírání hrobů významných českých osobností. Do komplexního bádání byl poprvé zapojen také antropogicko-lékařský průzkum, kterého se ujal především Emanuel Vlček. Tomu se podařilo během 70. a 80. let řadu kosterních pozůstatků přesně identifikovat a popsat fyzické vlastnosti daných panovníků a jejich manželek. Antropogicko-lékařský výzkum probíhal však od 50. let značně nesystematicky, a proto bylo možné ucelené poznatky sestavit až na počátku 90. let. Také kvůli tomu mohly být některé zkoumané ostatky bezpečně uloženy zpět do země teprve v tomto období. Většina z nich byla navrácena do původních hrobů (zvláště ty v katedrále sv. Víta), pro některé z nich však byly

vybudovány nové hrobky a při této příležitosti byly taktéž vytvořeny nové náhrobky – pomníky (Vlček, 2000, s. 5–8).

Mezi zkoumanými ostatky byly také ty, které se od roku 1926 nacházely v přemyslovském pomníku v kostele sv. Jakuba na Zbraslavi a o kterých se věřilo, že patří Elišce Přemyslovně, jejímu otci Václavovi II. a bratrovi Václavovi III. Vlčkův výzkum však jednoznačně určil pouze ostatky prvních dvou zmíněných. V červnu roku 1991 proběhlo slavnostní uložení ostatků královny Elišky Přemyslovny, Václava II. a neidentifikovaného Přemyslovce do nově zřízeného hrobu v podlaze kostela sv. Jakuba. Akce nebyla tak velkolepá jako uložení ostatků v roce 1926. Přesto se jí zúčastnili zástupci tehdejší vlády v čele s předsedkyní České národní rady Dagmar Burešovou. Nechyběli zástupci města Zbraslav a církevní představitelé – světití biskup Jan Lebeda a zbraslavský farář Bedřich Ťupa (Vlček, 2000, s. 130). Ostatky byly vloženy do hrobu v olověných schránkách. O vnější úpravu hrobů se postaral architekt Tomáš Šantavý. Vytvořil jednoduchý náhrobek s českým dvouocasým lvem uprostřed. Vlevo od lva se nachází deska se jménem Elišky Přemyslovny a daty jejího narození a úmrtí, vpravo se nachází deska připomínající Václava II. (Lutovský a Bravermanová, 2007, s. 38).

Obr. 63 Náhrobky Elišky Přemyslovny a Václava II. v kostele sv. Jakuba na Zbraslavi

V září roku 1991 se konal také ceremoniál u příležitosti uložení ostatků Václava I. a jeho manželky Kunhuty Štaufské v kostele sv. Františka v areálu Anežského kláštera. Pro ostatky byly zhotoveny nové olověné schránky od Petra Baroně. Schránky ve tvaru

obdélného hranolu byly navrchu opatřeny rytinami české královské koruny a latinskými nápisy: Venceslaus I. Rex Bohemorum IV. 1205–1253, Cunegundis Bohemorum Regina 1202–1248. Před uložením byly přepásány trikolorami a zapečetěny. Při pietním aktu promluvil také Emanuel Vlček. O rok později byly oba hroby v podlaze kostela označeny jednoduchými měděnými nápisovými pásy, jejichž texty se shodují s těmi na truhlách s ostatky (Soukupová, 2011, s. 349).

Obr. 64 Náhrobek Václava I. v kostele sv. Františka

Obr. 65 Náhrobek Kunhuty Štaufské v kostele sv. Františka

Kromě svého hrobu nemá Kunhuta Štaufská v Čechách svůj samostatný pomník, a to ani v rámci tzv. Staufferstelen, neboli štaufských sloupů. Jedná se o síť třiceti osmi

osmibokých kamenných pomníků, které byly od roku 2000 stavěny po Evropě v místech, která souvisejí s historií dynastie Štaufů. V České republice byl odhalen pouze jeden sloup, a to v roce 2013 v Chebu na počest Kunhutina bratrance římského krále Fridricha II. Na sloupu nalezneme alespoň krátkou zmínku o tom, jak sňatek Václava I. s Kunhutou Štaufskou propojil rod Přemyslovců se Štaufy a syn narozený z jejich manželství Přemysl Otakar II. později Cheb dobyl. Pomník této cizí dynastie byl v Chebu přijat spíše bez větších emocí, avšak našli se i tací, kteří jeho odhalení označili za „formu plíživé germanizace“. Spolek Komitee der Stauferfreunde, který stavbu těchto pomníků inicioval, v roce 2018 svou činnost zastavil. Důvodem mohla být také značná kritika, která se na projekt snesla pro historické nepřesnosti, jež se na sloupech objevily.³³ Samostatného sloupu, který by připomněl Kunhutu, se tak u nás nejspíše v rámci tohoto projektu již nedočkáme. Štaufské sloupy jsou světovým unikátem. S obdobně rozsáhlým projektem, se u přemyslovské a lucemburské dynastie nesetkáme (Stauferstellen, 2021).

Eliška Přemyslovna se roku 1995, tedy až k 665. výročí od svého úmrtí, dočkala také své bronzové busty. Na domě čp. 102/2 ve Štulcově ulici na Vyšehradě ji nechala zhotovit kapitula sv. Petra a Pavla. Eliška totiž zemřela ve vyšehradském domě svého bratra Jana Volka. Po pamětní desce věnované Vratislavovi II., je to již druhý přemyslovský pomník, o který se kapitula postarala. Pro jeho zhotovení byl vybrán také stejný sochař – Lumír Šindelář. Ten se inspiroval královninou bustou od Petra Parlěře v katedrále sv. Víta. Zbožnost královny podtrhují sepjaté ruce, v dolní části jsou erby s orlicí a lvem. Text ve střední části oznamuje: „28. 9. 1330 svou smrtí opustila Vyšehrad královna Eliška matka Karla IV. Věnovala kapitula sv. Petra a Pavla.“ (Koutek, 2015, s. 112). Nápis zdůrazňuje, že Eliška byla matkou císaře Karla IV. Eliščina role matky významného panovníka tak podobně jako u sv. Ludmily role babičky určitým způsobem zastihuje její další činy.

---

³³ Mezi chybami, které jsou na sloupech vytesány a dosud nedošlo k jejich napravení patří chybně uvedené názvy, jména či roky (např. jméno švábského vévody Fridricha II. Švábského je na jednom sloupu uvedeno ve francouzštině jako Frederic le Monoculaire, protože Francouzi ho znají jako Frédéric le Borgne). Kromě toho se na sloupech objevují také některé informace, které jsou spekulativní či dokonce vyvrácené (např. jeden ze sloupů chybně uvádí, že Fridrich I. Barbossa daroval bádenskému markraběti část území, které markraběti ve skutečnosti daroval místní klášter). Kromě toho byly Stauferstellen kritizovány také proto, že se nachází na místech, která pro Štaufy nebyla příliš významná (Koblank, 2018).

Obr. 66 Busta Elišky Přemyslovny ve Štulcově ulici na Vyšehradě

V roce 2016 bylo v komplexu Karolina na dvoře kavárny U Rotlevů dokonce odhaleno bronzové sousoší Elišky Přemyslovny loučící se se sedmiletým Karlem IV. od Karla Bureše. Slavnostního aktu se zúčastnil vedle vedení Univerzity Karlovy také tehdejší místopředseda vlády Andrej Babiš. Sousoší umístěné na vysokém podstavci opět akcentuje Eliščinu mateřskou roli. Přestože vizuálně na sebe pomník upoutává díky pozlacení královské koruny, kterou má na hlavě postava Elišky, celkově je především připomínkou budoucího císaře Karla – vznikl k sedmistému výročí od jeho narození a nachází se na půdě Karlovy univerzity. Podle autora sousoší je důležitá také paralela mezi loučením Elišky se svým synem a odchodem studenta od rodiny na studia na Univerzitě Karlově (Bušová, 2016). Socha byla původně koncipována do otevřeného prostranství, konkrétně pro Jiřské náměstí. Její vznik inicioval prezident Nadačního fondu Elišky Přemyslovny a tehdejší poslanec Augustin Karel Andrlé Saylor. Kromě toho Andrlého nadační fond udílí každoročně řád Elišky Přemyslovny ženám, jež se zasloužily o kulturní, sociální či charitativní činnost. Andrlé se také ve stejném roce, kdy bylo odhaleno sousoší Elišky s Karlem, pokoušel prosadit, aby 14. květen, tedy den narození Karla IV., byl významným dnem Karla IV. a jeho matky. Přestože na rok 2016 připadlo

700. výročí narození Karla IV. a vyhlášení významného dnu by bylo tak velmi symbolické, Andrlův návrh schválen nebyl (Kopřiva, 2016).³⁴

Obr. 67 Sousoší Elišky Přemyslovny se synem Karlem IV. na dvoře kavárny U Rotlevů

Jakoby soupeření Elišky Přemyslovny a Elišky Rejčky pokračovalo i po jejich smrti. Počet pomníků těchto dvou královen je téměř vyrovnaný a roste především v posledních dvaceti letech. Lze tedy usuzovat, že Eliška Rejčka je prozatím jedinou „cizí“ královnou, která si získala české sympatie. I když jsou její pomníky spíše drobnější a méně honosné.

Přestože se v Hradci Králové během 20. století zapomnělo, kterou ze dvou Elišek, zda Pomořanskou či Rejčku, vyobrazuje socha na průčelí Weinhengstova domu, byla to nakonec Eliška Rejčka, na jejíž počest se od roku 2002 začaly konat ve městě středověké *Slavnosti královny Elišky*.³⁵ V roce 2007 získaly obě Elišky svou bustu v tzv. královské předsíni v chrámu Svatého Ducha, a to při příležitosti 700 let od založení této katedrály.

---

³⁴ Připomínání 700. výročí od narození Karla IV. v roce 2016 bylo velkolepé. K této příležitosti byla uspořádána celá řada výstav a na počest panovníka vnikl taktéž film *Hlas pro římského krále*. Nového samostatného monumentálního pomníku se však ani k takto významnému výročí Karel IV. nedočkal.

³⁵ Nejedná se o první akci svého druhu. Připomínání historických osobností pomocí lidových slavností je v ČR velmi oblíbené. K nejstarším historickým slavnostem u nás, ale i ve střední Evropě se řadí každoročně pořádaný *Barchan* v Jemnici na Vysočině. Jádrem *Barchanu* je závod čtyř posílů, který se váže k pověsti o tom, jak se v roce 1312 vydal Jan Lucemburský s vojskem na Moravu proti loupeživým rytířům. Svou novomanželku Elišku Přemyslovnu svěřil do péče měšťanům v dobře opevněné Jemnici. Král postupně k Elišce vyslal čtyři posly se zprávami o tom, že vojenské tažení probíhá úspěšně. Královna byla velmi chudá, a proto posly odměnila jen tím, co měla. První posel dostal barchetový náprsník, druhý šátek, třetí punčochy a čtvrtý věnec. První písemné zmínky o *Barchanu* pocházejí z počátku 18. století, avšak pořádan byl patrně již dlouho předtím (Lochmanová, 2018, s. 14–15). Zajímavé je, že žádná obdobná tradice není v Čechách přímo vázána k některému přemyslovskému či lucemburskému pomníku. Zdá se, že tyto pomníky stojí mimo veškeré ceremonie.

Eliška Rejčka stavbu chrámu započala a za pobytu Elišky Pomořanské v Hradci dosáhl chrám své největší slávy (Hrubý a Podhrázský, 2008, s. 139). Bronzové busty vytvořil sochař Vojtěch Adamec, přičemž je evidentní jeho inspirace (jak jinak) Parlérovou bustou Elišky Pomořanské. Busta Elišky Rejčky od Petra Parlěře neexistuje, a tak sochař musel zapojit svou představivost. Jeho ztvárnění Elišky Rejčky se však příliš neliší od Parlérova stylu. Vlastně obě nově vzniklé busty vypadají, jako kdyby královny byly sestry. Liší se od sebe pouze iniciály na podstavci.

Obr. 68 Busty Elišky Rejčky a Elišky Přemyslovny v katedrále Svátého Ducha

Velmi podobná busta Elišky Rejčky, avšak detailněji propracovaná, byla v září roku 2020 odhalena také ve vstupním vestibulu Nové radnice na Resselově náměstí v Chrudimi spolu s bustou krále Přemysla Otakara II., který povýšil Chrudim na město. Eliška Rejčka byla první královnou, která obdržela Chrudim jako královské věnné město. Odhalením těchto soch se Chrudim stala jedním z mála měst, kde se nachází hned několik pomníků věnovaných Přemyslovcům. Autorem bronzových bust je akademický sochař Jaroslav Brož (Zahrádka, 2020). Na rozdíl od bust hradeckých jsou tyto výrazně označeny jmény osobností i s roky jejich života, aby nebylo pochyb, o koho se jedná. Ztvárnění obličejů Přemysla a Rejčky je celkem tradiční. Zdá se, že zřizování pomníků v Chrudimi je spíše spjato s místní sochařskou osobností než se samotným významem místa v životě určitých panovníků, neboť Brož v posledních letech vytvořil prakticky všechny plastiky v tomto městě.

Obr. 69 Busty Přemysla Otakara II. a Elišky Rejčky ve vestibulu Nové radnice v Chrudimi

Během posledních dvaceti let vzniklo na území České republiky tolik pomníků věnovaných královnám, jako za celé 19. a 20. století. Můžeme tedy říci, že v současné době existuje neobvyklý zájem o tyto historické postavy. Avšak zatímco během předchozích dvou století byly na počest královen vytvářeny sochy, reliéfy či rozsáhlé fresky od kvalitních autorů, v současnosti se objevuje především fenomén menších pomníčků, které jsou umístovány různě v krajině či zahradách. Oblíbeným materiálem se stává dřevo.

Například v roce 2015 byla u Trutnova nedaleko dělostřelecké tvrze Stachelberg a nově postavené dřevěné rozhledny Elišky instalována dřevěná socha královny Elišky Rejčky, a to i přesto, že není dokázáno, že by královna měla k danému místu nějaký vztah. Socha je z dubového kmene, téměř v životní velikosti. Eliška shlíží s pravou rukou u srdce do Libavského sedla, které spojuje Čechy a domovinu královny – Polsko. Taktéž erby u královniných nohou symbolizují spojenectví Čech a Polska. Na jednom z nich nalezneme dvouocasého lva a na druhém polskou orlici. S myšlenkou postavit vedle stejnojmenné rozhledny i sochu Elišky Rejčky přišel Miroslav Kejzlar, který se po dlouhá léta snaží o zpřístupnění Stachelbergu veřejnosti. Sám symboliku sochy také navrhl. O grafické zpracování se postarala trutnovská studentka architektury Eva Nešněrová. Samotnou sochu vyřezal amatérský řezbář Martin Kučera (Tauchmanová, 2015). Na jednom místě tak díky dřevěné soše dochází ke zvláštnímu propojení dávných a moderních vojenských fortifikací. Socha má především upoutat pozornost návštěvníků a danou lokalitu ozvláštnit. Stává se z ní v první řadě turistická atrakce. Lze ještě v tomto

případě hovořit o pomníku? Dokáže takové místo skutečně vzbudit zájem o tak dávnou minulost?

Obr. 70 Socha Elišky Rejčky u dělostřelecké tvrze Stachelberg

V roce 2019 se odehrálo slavnostní odhalení dřevěné sochy Elišky Přemyslovny ve Frenštátu pod Radhoštěm v zahradě u společnosti Iskérka, která se stará o klienty s duševním onemocněním. Socha byla vytvořena z lípy, která v zahradě musela být skácena. Autor sochy Dušan Hradil se při jejím zpracování inspiroval především historickými obrazy (Na zahradě Iskérky, 2019). Nejedná se o sochu celé Eliščinu postavy, ale pouze o Eliščin obličej, který působí svou velikostí až nepřirozeně. Jako ochranu před nepříznivým počasím získala socha také malou dřevěnou stříšku, která zdálí vytváří dojem, že Eliška má na hlavě asijský slaměný klobouk. Socha tak připomíná spíše zvláštní zahradní altánek. Při odhalení a vysvěcení sochy nechyběla žena v historickém kostýmu, která přítomným přiblížila život Elišky Přemyslovny a bývalý rožnovský farář. Společnost se rozhodla pro sochu Elišky Přemyslovny ze zvláštního důvodu. Dům, ve kterém Iskérka vznikla, nesl název Vila Přemyslovna. Podle ředitelky společnosti se se životem Elišky Přemyslovny navíc Iskérka ztotožňuje: „[M]ěla různorodou takovou povahu. Po otcí byla prudká, ale hodně psychicky trpěla. Takže [...] bude takovou patronkou tady té naší služby.“ (Na zahradě Iskérky, 2019) Náročné dětství psychiku Elišky Přemyslovny sice zásadně podlomilo a byla známa pro svou hysteričnost. Přesto dávat ji do spojitosti s duševními nemocemi mi připadá poněkud nešťastné. Pomník nejen vypadá, ale i vyznívá ve výsledku komicky a neuctivě.

Obr. 71 Socha Elišky Přemyslovny v zahradě Iskérky, Frenštát pod Radhoštěm

3.3.2. Pomníky králů

Na počátku 19. století se u nás pomníky věnované přemyslovským a lucemburským králům objevují spíše ojediněle jako součást výzdoby jiných objektů (např. socha Karla IV. na kašně v obci Lhenice). K výraznějšímu budování pomníků dochází v letech 1837–1848. Je třeba také poznamenat, že až do roku 1848 bylo nutné, aby pomník schválil panovník. Ústavní éra již počítala pouze se schvalováním městské správy (Hojda, 2013, s. 30). Habsburkové přemyslovské a lucemburské panovníky zcela nezavrhovali. V době napoleonské hrozby se naopak často ve svých proslovech o slavnou českou historii opírali, aby dodali svému lidu sebevědomí k obraně zemí. Některé vlastnosti českých přemyslovských a lucemburských králů navíc korespondovaly s habsburskými ctnostmi a daly se tak dobře využít k propagandě. Například zbožnost Karla IV. a Přemysla Otakara II. Ve zcela odlišných interpretacích však mohli naopak připomínky těchto panovníků rozněcovat nacionální vášně. Pozvedat národní sebevědomí českého lidu mohly ve druhé polovině 19. století v rámci pnutí mezi Čechy a Němci, ale i mezi Čechy a Maďary, především vítězné bitvy rytířského Přemysla a úspěšné zvelebení státu Karlem IV. (Kofránková, 2021, s. 41).

Do roku 1848 vznikaly již zmíněné sochy v rámci pantheonů iniciované českými vlastenci. Samostatně vytvořeným sochám dominují ty věnované Karlovi IV.³⁶ Všechny

³⁶ Přestože obrozenci první poloviny 19. století považovali Karla IV. bezesporu za velkou osobnost českých dějin, nebyl pro ně tolik přitažlivý jako přemyslovské Čechy, kde se dalo najít „dostatek dějinné látky o zápase za národní bytí, jazyk či literaturu“ (Čechura, 1998, s.274). Málo častá tematizace Karla IV. v tehdejší vlastenecké literatuře je plně vykompenzována jeho zhmotňováním v podobě pomníků. Jméno panovníka bylo známé nejen českým měšťanům, ale i venkovanům, kteří na jeho dobu

sochy odpovídají romantickému historizujícímu stylu, oblíbený je návrat ke gotice (novogotika). Protože české země byly bohaté na pískovce, vedoucí postavení má v sochařství již od gotiky právě tento materiál (Volavka, 1968, s. 195). Hlavním tvůrcem královských pomníků není v první polovině 19. století nikdo jiný než Josef Max, který vytvořil císaři Karlu IV. během několika let rovnou čtyři různé monumentální sochy, na nichž lze dobře pozorovat umělcův tvůrčí vývoj i nálady ve společnosti. Za vrchol vlny pomníků v letech 1837–1848 bychom však mohli považovat kovový pomník Karla IV. na Křížovnickém náměstí, jehož autorem je sochař zahraniční.

První socha Karla IV., kterou Max vytvořil v roce 1837 je spíše méně známá. Nalézá se před kostelem Panny Marie a sv. Karla Velikého v zahradě areálu na Karlově v Praze. Socha své místo hledala velmi dlouho. Původně byla určena pro pražskou univerzitu, jak napovídají znaky fakult, které nalezneme u Karlovy pravé ruky. Nejprve se uvažovalo o jejím umístění v Klementinu, poté na Křížovnickém náměstí. Pro náměstí však byla socha příliš malá, a tak ji nakonec zakoupil tehdejší děkan právnické fakulty pražské univerzity, český vlastenec JUDr. Andreas Neureutter. Nechal ji umístit do výklenku na dvoře svého domu U kamenné mořské panny (čp. 183) v Karlově ulici. Socha je v porovnání s pozdějšími Maxovými sochami méně propracovaná. Karel je vyobrazen s říšskou korunou na hlavě, což není pro Karlovy sochy příliš typické. V levé ruce drží říšské jablko a pravou se opírá o podstavec, na kterém se nachází svitek s bulou. Nad výklenkem byl vyhotoven nápis: „KAREL CZTWRTÝ, OTEC CZECHŮ.“ Tento nápis se nelíbil tehdejšímu úřadům, které vyžadovaly, aby byl v němčině a aby namísto „otec czechů“ bylo uvedeno neutrální „otec vlasti“. Protože byl však Neureutter dobrým právníkem, nápis nad sochou nakonec zůstal. K soše byla navíc přidána mramorová pamětní deska s latinským nápisem. Později byla socha i s deskou přemístěna na Karlov před kostel, který panovník založil. Pro sochu byl zřízen nový výklenek s totožným nápisem (Hrubešová a Hrubeš, 2009, s. 112–113).

---

hleděli jako na zlatý věk (Kofránková, 2021, s. 61). Ve druhé polovině 19. století měla karlovska tradice již lepší postavení a postava krále pronikla také více do umění. Např. v letech 1878–1883 napsal Jan Neruda *Romanci o Karlu IV.*, Jaroslav Vrchlický se zaměřil v roce 1884 v dramatu *Noc na Karlštejně* na známou legendu spojenou se životem panovníka. V první polovině 19. století byl poměrně oblíbenou postavou literárních děl naopak Karlův syn Václav IV. Jeho rozporuplná postava odpovídala romantickým tendencím – náladový, záhadný, rozpolcený. Rovněž byl vnímán jako lidový panovník demokratického ražení. Např. v roce 1827 napsal Václav Kliment Klicpera historickou povídku *Točník*. Václav IV. vystupuje taktéž v Máchově *Křivokladu* a v *Dekretu kutnohorském* od J. K. Tyla z roku 1841.

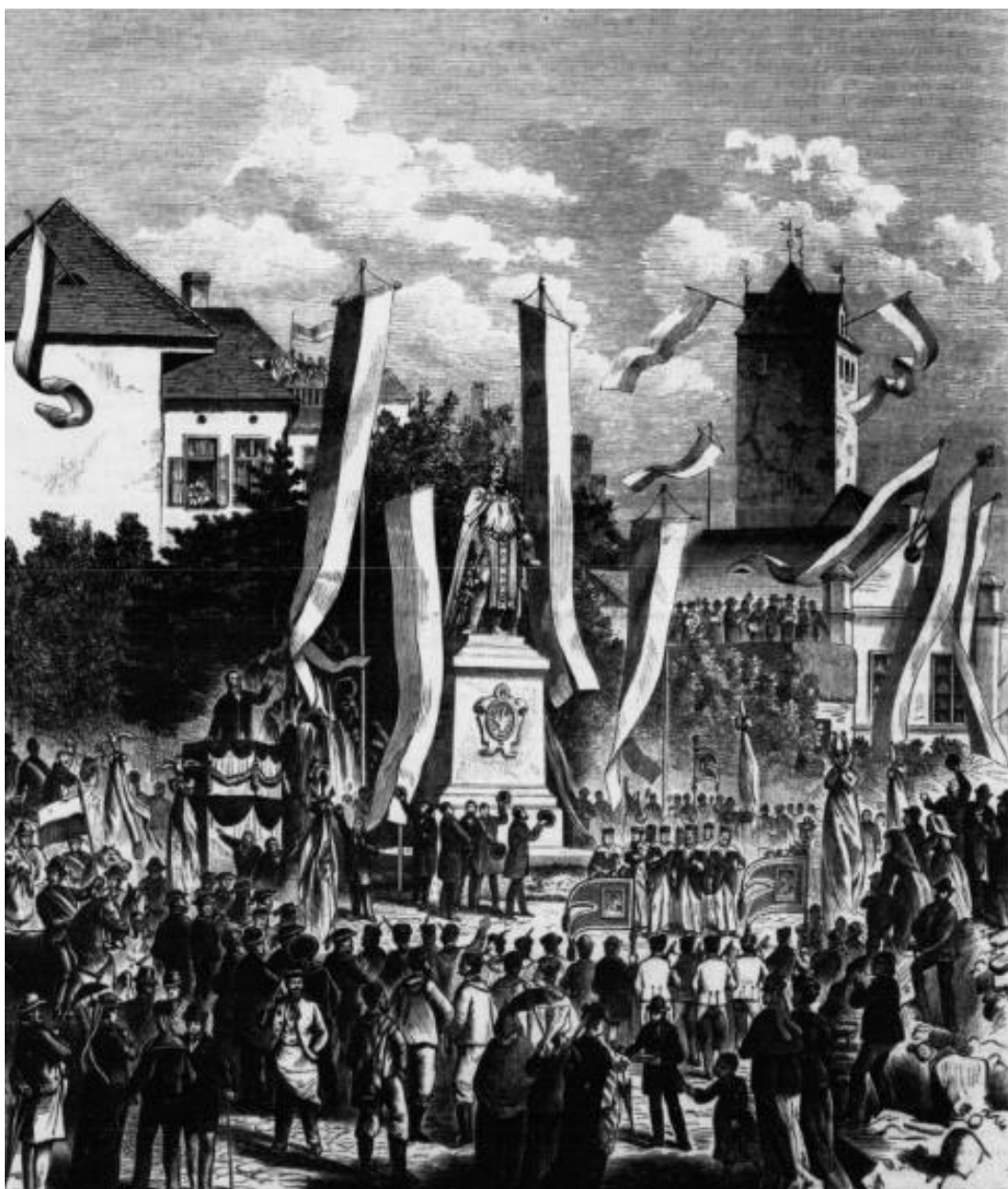
Obr. 72 Socha Karla IV. před kostelem Panny Marie a sv. Karla Velikého v zahradě areálu na Karlově v Praze

V roce 1840 si od Josefa Maxe nechal zhotovit pískovcovou sochu Karla IV. národně orientovaný český šlechtic a mecenáš umění Jan Norbert z Neuberka. Socha byla původně umístěna u jeho zámku Neuberk pod Chloumkem. Neberkův syn Jan Eduard ji později věnoval městu Mělník. Město Karlovi IV. vděčí za rozvoj pěstování vinné révy. Také proto král v hávu a se svatováclavskou korunou na hlavě svírá v pravici révu s hojnými hrozny a v levici potom bulu. Karel je tedy vyobrazen především jako zvelebitel vinic. V roce 1871 byl ustaven výbor pro stavbu pomníku, který se brzy obrátil k veřejnosti s výzvou o dobrovolné příspěvky na zřízení podstavce pro darovanou sochu. Na podstavec přispěl mimo jiné i majitel tamního zámku kníže Ferdinand Lobkovic (Socha Karla IV., 1878, s. 3). Na přední straně podstavce nalezneme znak města. Po stranách informace o tom, kdo sochu městu daroval a kdo pomník nechal postavit. Vzadu na podstavci se nachází úryvek z písně českého romantického básníka Jana Erazima Vocela.³⁷ V roce 1878 k pětistému výročí od úmrtí panovníka byl pomník

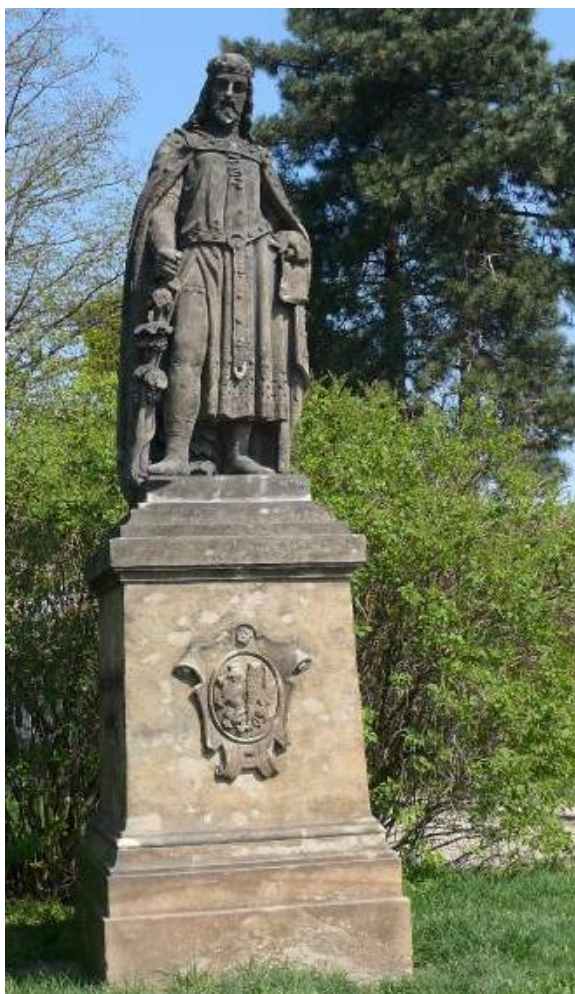
---

³⁷ „Sláva Karlu, země spáse, onť nám Labe oslavil, vsadiv zemi ku okrase révu.“

slavnostně odhalen nedaleko od vinic u tehdejší měšťanské školy. V předvečer odhalení se uskutečnil bohatý program – divadelní představení, pochodňový průvod či ohňostroj. V den odhalení potom mše či vystoupení pěveckého sboru. Nechyběl symbolický přípitek mělnickou révou (Slavnost Karlova, 1878, s. 3). Odhalení pomníku mělo být každý rok připomínáno, avšak už po dvou letech se na tento záměr zapomnělo. S postupným rozšiřováním městské zástavby byly vinice u sochy zrušeny. Nejspíše kolem roku 1925 byla socha přemístěna na nové příhodnější místo – vyhlídku do Labského údolí, na severní straně zámku, kde se nachází dodnes (Špačková, 2008, s. 11–12).

Obr. 73 Kresba odhalení pomníku Karla IV. na Mělníce od Františka Chalupy

Obr. 74 Socha Karla IV. v Mělníce

Třetí Maxův Karel je ten, který byl vytvořen v letech 1845–1848 v rámci zmiňované výzdoby Staroměstské radnice a v současnosti je i s ostatními sochami určenými pro radnici od poloviny 80. let minulého století umístěn v areálu Revmatologického ústavu v Praze. Socha je oproti předchozím dvěma Karlům nejdůmyslnější. Elegantní postoj císaře kopírují záhyby šatu, který je detailně propracován. Stejně tak panovníkova tvář či listina, kterou svírá ve své pravé ruce. V podobném stylu zhotovil Max také sochu Přemysla Otakara II. Ten je na rozdíl od Karla oblečen ve zbroji. V levé ruce drží listinu a levou se opírá o hůl, u níž byla vrchní část již nenávratně zničena (Hnojil, 2005, s. 352–354). Maxův Přemysl je v porovnání se sochou Přemysla Otakara II. od Ludwiga Schwanthalera, která vznikala zhruba ve stejném období, mnohem méně vlastenecký. Socha nemá žádné výrazné atributy ani nápis se jménem panovníka. Schwanthalerův Přemysl Otakar je nezaměnitelný – opírá se hrdě o štít s českým lvem, který se objevuje také na brnění na hrudi, u nohou postavy se nachází malý hrádek jako symbol Přemyslovy zakladatelské činnosti. Avšak Maxův i

Schwanthalerův Přemysl jsou inspirování staršími vyobrazeními (především barokními mědirytinami) (Kofránková, 2021, s. 65).

U čtvrté sochy Karla IV., kterou Josef Max vytvořil, není zcela jasné, kdy přesně vznikla. Protože je téměř totožná s tou, kterou vytvořil Max pro Staroměstskou radnici, lze usuzovat, že ji sochař vytvořil v posledních deseti letech svého života v rozmezí let 1845–1855. Rozdílný je pouze použitý materiál – zinkal. Jedná se o slitinu, která byla během 19. století velmi oblíbená jako levnější náhražka ušlechtilejších kovů (např. bronzu). Od sochaře plastiku zakoupil pravděpodobně karlovarský mecenáš umění baron August von Lützow, od kterého ji vykoupili karlovarští radní. Ti se roku 1858 rozhodli vytvořit z ní pomník k pětistému výročí založení města. Pomník byl umístěn v nově založeném parku, dnešních sadech Jeana de Carro. Radní nechali sochu usadit na šest metrů vysoký sloup s korintskou hlavicí, který byl umístěn ještě na žulovém hranolovém podstavci, na kterém byl vyveden text v němčině: „DEM GRÜNDER DIE DANKBARE STADT 1858“ později doplněný druhou částí: „ZUR ERINNERUNG AN DAS 500 JÄHRIGE JUBILÄEUM“. Teprve po vzniku první republiky byla na čelní část umístěna také deska s nápisem v češtině: „ZAKLADATELI VDĚČNÉ MĚSTO 1858“. Umístění sochy se stalo terčem kritiky, neboť postava panovníka nebyla ve výšce dobře vidět. K pomníku se dokonce váže legenda o tom, že hlavním odpůrcem umístění byl právě baron Lützow, který si na protest nechal u své vily vytvořit pomník kočky, jejíž sochu nechal taktéž nesmyslně umístit na několik metrů vysokém sloupu. Tento pomník se v Karlových Varech skutečně před Lützowou vilou nachází, avšak důvod k jeho vystavění může být i jiný (Nejdl, 1951, s. 27). Jubilejní sloup Karla IV. v Karlových Varech byl do současnosti několikrát renovován a je památkově chráněný.

Obr. 75 Socha Karla IV. na jubilejním sloupu v Karlových Varech

Zdá se, že všechny výše zmíněné Maxovy sochy mají poněkud nešťastné osudy. Socha na Karlově byla dlouho nechtěná a také dnes působí odstrčeně. Mělnický Karel byl odhalen s velkou slávou, ale brzy zapomenut. Socha ze Staroměstské radnice jen o vlas unikla ničivému bombardování během války, kvůli kterému byla poté dlouhý čas ukryta v depozitáři muzea. Zrestaurování se sice dočkala, avšak její současné umístění se novogotickému křídlu radnice může rovnat jen stěží. Socha Karla, která nakonec našla své místo v Karlových Varech se na dlouho stala terčem posměchu z důvodu špatného umístění, a i dnes je výhled na Lützowu sochu kočky lepší než na sochu panovníka.

Na rok 1848 připadlo pětisté výročí založení Karlovy univerzity. Na tuto velkolepou událost se univerzita začala připravovat již několik let předem. U této mimořádné akce nechyběl ani výše zmiňovaný děkan právnické fakulty Andreas Neureutter, z jehož podnětu v roce 1841 vznikl přípravný výbor, který se ujal organizování jubilejních oslav (Hojda, 2013, s. 30). Mezi nápady, jak uctít univerzitu, bylo také postavení nové budovy univerzity, kdy některé návrhy počítaly dokonce se

zbouráním staré budovy Karolina. K tomuto počinu naštěstí nedošlo kvůli nedostatku financí. Vrcholem oslav se tak mělo stát „pouze“ odhalení pomníku zakladateli pražské univerzity (Hrubešová a Hrubeš, 2009, s. 36). O vystavění pomníku Karlu IV. se pokoušel Neureutter už od dvacátých let, kdy oslovil několik českých umělců. Kromě Josefa Maxe, jehož výše zmíněná socha tedy nakonec záměrům univerzity nevyhovovala, se obrátil taktéž na Josefa Berglera a Václava Prachnera či Josefova bratra Emanuela Maxe. Avšak návrh pomníku pro Dobytčí trh od prvních dvou zmíněných sochařů ani návrh jezdecké sochy s alegorickými postavami fakult od Emanuela Maxe nebyly nikdy zrealizovány. Nejspíše kvůli průtahům projektu a neustálé diskusi o kvalitě českých sochařů (Kofránková, 2021, s. 66). Rozhodující slovo měl nakonec ředitel pražské Akademie výtvarných umění Christian Ruben, který zadal zhotovení pomníku v Německu u svého přítele drážďanského sochaře Ernesta Julia Hähnela, za což byl českými vlastenci ostře kritizován (Hrubešová a Hrubeš, 2009, s. 36). Sochař přivezl první model pomníku do Prahy již roku 1844, kdy byl jeho návrh schválen bez námitek (Hojda, 2013, s. 31).

Karlův pomník vystavěný k výročí univerzity byl významný pro celé české pomníkové prostředí. Jednalo se totiž o první pomník, u kterého do jeho přípravy byla zapojena v širší míře i veřejnost. Na jaře roku 1843 se v novinách objevila výzva k finanční sbírce na tento monument. Sbírkou byla navíc veřejností také kontrolována. Každý rok se uveřejňovala v tisku vybraná částka. V čele slavnostního výboru stál generál řádu křížovníků Jakub Beer, který navrhl postavit pomník na Křížovnickém náměstí. Toto místo však vyžadovalo poměrně velké úpravy, a tedy i vysoké finanční částky. Na vystavění pomníku přispěl samotný panovník Ferdinand I., dále stavy, šlechta, církev a samozřejmě univerzita, která stavbu iniciovala (Hojda, 2013, s. 30–31).

Ústřední postavu Hähnelova pomníku tvoří čtyřmetrový Karel IV. v královském rouchu a s českou korunou na hlavě. V pravé ruce drží zakládací listinu univerzity a levou se opírá o jílec meče. Postavu Karla odlil z bronzu Daniel Jakob Burgschmiet. Podstavec, na kterém dělají králi společnost čtyři alegorické postavy fakult (teologické, právnické, lékařské, filozofické) a také čtyři významné osobnosti Karlovy doby (arcibiskup Arnošt z Pardubic, jeho nástupce Jan Očko z Vlašimi, císařův doprovod k římské korunovaci Beneš z Kolovrat a stavitel svatovítského chrámu Matyáš z Arrasu), byl odlit v Sasku (Hrubešová a Hrubeš, 2009, s. 36). Sousoší je považováno za jeden z nejvýznamnějších novogotických pomníků ve střední Evropě. O to více je zajímavý pohnutý osud jeho odhalení, ke kterému vlastně vzhledem k revolučním událostem nedošlo. Pomník naopak musel být zakryt, aby nebyl poškozen během bojů. Akademický senát později rozhodl

o tichém odkrytí pomníku bez jakýchkoliv slavností (Hojda, 2013, s. 31). Pomník rozněmýchal vášně také o třicet let později. Výroční oslavy přinesly napětí mezi českými a německými studenty a následné půtky mezi studenty a policií. Nacionální nesnášenlivost vyvrcholila v roce 1882 rozdělením univerzity na českou a německou část. V tu dobu se právě Karel IV. jakožto její zakladatel stal předmětem mnoha plamenných diskusí (Kofránková, 2021, s. 68).

Obr. 76 Socha Karla IV. na Křížovnickém náměstí v Praze

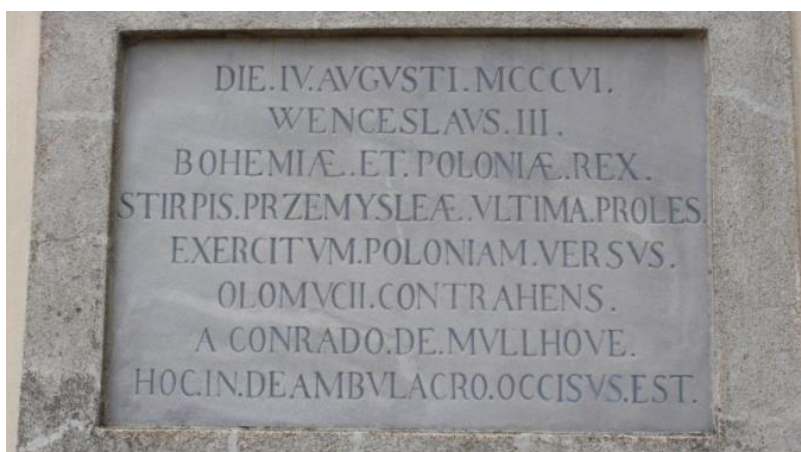
Od revolučního roku 1848 až do konce 19. století vznikaly u nás pomníky Přemyslovcům a Lucemburkům spíše výjimečně. Bachův absolutismus nepřipouštěl jakoukoliv liberální interpretaci těchto osobností, proto na čas úplně mizí z veřejného prostoru. Po pádu neoabsolutistického režimu se poptávka po pomnících obecně sice zvýšila, avšak více než na romantickou přemyslovskou a lucemburskou historii, se začala orientovat na pomníky věnované nedávno zemřelým osobnostem národního obrození (např. Josef Jungmann, František Palacký, K. H. Borovský, Julius Zeyer, Božena Němcová) a husitské éře. Husitské pomníky se ve velkém počtu začínají objevovat od přelomu šedesátých a sedmdesátých let 19. století. Husitství bylo svým tématem

stavovské samosprávy tehdejšímu lidu blíže než královský princip. Ten přetrvával v postavě Jiřího z Poděbrad, zatímco ostatní králové ustoupili do pozadí. Od činů výjimečných jedinců se začalo přecházet ke kolektivním silám. Na významná místa spojená s husitstvím se konaly velké národní poutě, což u zásadních bojišť Lucemburků a Přemyslovců nebylo možné, neboť se nacházely od českých zemí příliš daleko a k tomu některá na území německy mluvícího obyvatelstva (Kofránková, 2021, s. 70). Němci se cítili českou pomníkovou mánií konce 19. století ohroženi a na vypjatou atmosféru reagovali pohraniční záplavou pomníků věnovaných německým hrdinům – Goethovi, Siegfriedovi, ale především Josefu II. a vládnoucímu Františku Josefovi I. Tomu byla například v roce 1877 věnována pseudogotická rozhledna na Jižním vrchu v Karlových Varech, kterou však pod původním názvem zná již málokdo. Po první světové válce totiž byla přejmenována na Josefovu výšinu, a nakonec Josefovo jméno v roce 1945 z názvu zmizelo úplně a bylo nahrazeno jménem Karla IV. Jedinými připomínkami českých přemyslovských a lucemburských králů po roce 1848 v prostoru byly drobné sošky Karla IV. na fasádách domů a pomníky věnované výročím, jako je pětisté výročí úmrtí Karla IV. a pětisté výročí založení Karlových Varů. Avšak i při těchto výjimečných událostech docházelo k „recyklaci“ starých soch tohoto panovníka, jak dokazují případy výše. V letech 1875–1886 také proběhla pseudogotická přestavba Prašné brány pod vedením Josefa Mockera. Ten prázdné výklenky na bráně doplnil sochařskou výzdobou včetně sedících soch Karla IV. a Přemysla Otakara II., které jsou silně inspirovány sochami ze 14. století nacházejícími se na Staroměstské mostecké věži (Kofránková, 2012, s. 122). Ani tento počín tedy nelze považovat za originální pomník. Přestože v prostoru se stopa českých přemyslovských a lucemburských králů pomalu začala vytrácet, jejich zpřítomňování během druhé poloviny 19. století zcela nezmizelo, i když by si to tehdejší oficiální výklad rakouských dějin nejspíš přál. Osobnosti českých králů a jejich vliv při německé kolonizaci českých zemí se staly například předmětem mnoha diskusí v rámci *Spolku pro dějiny Němců v Čechách*. Odkaz a význam českých králů byl rovněž připomenut v tisku během přenesení korunovačních klenotů do Prahy v roce 1867 (Kofránková, 2021, s. 71–74).

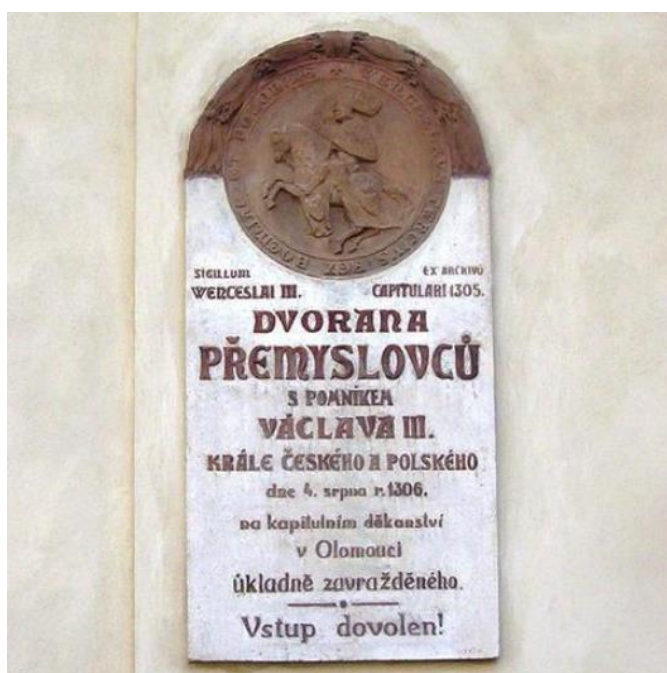
Přestože za první republiky převažoval kult husitský, v letech 1934–1935 se lze s královskými pomníky taktéž setkat. V roce 1934 se rozhodl univerzitní profesor pražské teologické fakulty a děkan metropolitní kapituly v Olomouci ThDr. Josef Kachník uctít památku posledního přemyslovského krále Václava III. Panovník byl zavražděn roku 1306 v Olomouci, avšak přesné místo vraždy není známo. Především tento fakt dlouho

bránil tomu, aby králi mohl být postaven pomník. Kromě toho byla Olomouc až do konce 19. století silně německá, tudíž připomínání českého krále se zřejmě nezdálo vhodné. O přesnou lokalizaci královy vraždy se pokusil již v roce 1847 český učenec a národní buditel Alois Vojtěch Šembera. Nepřesně určil balkon kapitulního děkanství u katedrály sv. Václava. Avšak tento balkon, kterému se kvůli Šemberově určení přezdívá „krvavá pavlač“, byl postaven až tři sta let po králově smrti. Omyl převzal od učence tehdejší světící biskup baron Rudolf Thysbaert, který na tomto místě nechal zřídit kamennou pamětní desku s latinským veršem od Šembery. Avšak teprve v roce 1934 se Václav III. dočkal většího pomníku. Josef Kachník nechal v budově kapitulního děkanství zřídit tzv. Dvoranu Přemyslovců. Jednalo se o pamětní síň, které dominovala sádrová socha sedícího Václava III. od Josefa Hladíka. U vchodu do budovy byla také odhalena pamětní deska od Rudolfa Doležala, která svým charakterem připomíná spíše poutač na danou výstavu. Deska zde zůstala dodnes, avšak slavnostní síň byla zrušena roku 1948, když byla budova znárodněna. Hladíkova socha byla bohužel přemístěna na méně důstojné místo. Zůstává ukryta v kryptě katedrály sv. Václava (Tichák, 2016, s. 16–18).

Václav III. se zřejmě dalšího pomníku jen tak nedočká. Přestože je smrt posledního přemyslovského krále obestřena tajemstvím, nepřitahuje přílišnou pozornost a Václav aureolu mučedníka a lidového hrdiny nezískal. Jeho osud se podobá jeho vlastnímu dědovi, poslednímu velkopolskému Piastovci Přemyslu II., který byl záhadně zavražděn o několik let dříve u polského města Rogoźno. Avšak zatímco na předčasně zemřelého, několika korunami ověčeného Václava III. se v Česku pozapomíná, Přemysl II. se jako sjednotitel jednotlivých polských knížectví těší v Polsku velké oblibě. Jeho postava se stala doslova legendou vystupující v desítkách lidových pověstí. V místě jeho zavraždění se konají každoročně vzdělávací akce pro veřejnost a historické rekonstrukce této události (Łysiak, 1995, s. 71–75).

Obr. 77 Pamětní deska na krvavé pavlači z konce 19. století

Obr. 78 Poutač na Dvoranu Přemyslovců z roku 1934

Obr. 79 Sádřová socha Václava III. v kryptě katedrály sv. Václava v Olomouci

V letech 1928–1935 proběhly v souvislosti s ukončením dostavby katedrály sv. Víta v Praze úpravy královské hrobky. Podnět k otevření hrobky dal hlavní stavitel chrámu Kamil Hilbert. Ostatky českých králů se nacházely v zetlelých dřevěných rakvích, proto bylo nutné provést změny. Lucemburkové tak mohli být po letech uloženi pietněji. Hrobka byla upravena z hlediska architektonického, z hlediska vnitřního uspořádání i vybavení. Přestavba byla veřejností bedlivě sledována a bylo vyhlášeno také několik veřejných soutěží. Úprav se nakonec chopil architekt Kamil Roškot. Do hrobky byl vybudován nový přístup z kaple sv. Kříže, stěny pokryla žlutošedozelená mozaika, na mramorové podlaze byl vytvořen ornament, který sleduje půdorys jednotlivých nových moderních sarkofágů. Na vyvýšeném místě uprostřed hrobky se nachází bronzový sarkofág Karla IV. Nalezneme na něm symbol českého lva a znaky Karlových zemí. Na boku vpravo nalezneme kamennou tumbu Karlových manželek a na boku vlevo žulovou tumbu Václava IV. s jeho osobním symbolem – ledňáčkem v točnici. V rohu za sarkofágem Karlových manželek se nachází žulový sarkofág Jana Zhořeleckého. Do hrobu s prostým nápisem byly uloženy také ostatky Karlova nedospělého syna Václava. V hrobce se nachází sarkofágy a hroby dalších panovníků a osobností, kteří k Lucemburkům nepatří.³⁸ Druhého listopadu roku 1935 byla zrekonstruovaná královská hrobka slavnostně vysvěcena pražským arcibiskupem Karlem Kašparem. Její podoba se od té doby nezměnila (Lutovský a Bravermanová, 2007, s. 53–55).

Obr. 80 Královská hrobka v katedrále sv. Víta v Praze

³⁸ Konkrétně se jedná o Jiřího z Poděbrad, Ladislava Pohrobka, Rudolfa Habsburského zvaného Kaše, Rudolfa II. Habsburského, jeho sestru Eleonoru Habsburskou, syna římského krále Rudolfa I. Habsburského Rudolfa II. Švábského a čtvrtou dceru Marie Terezie Marii Amálii Habsbursko-Lotrinskou (Lutovský a Bravermanová, 2007, s. 53–55).

V českých zemích se královské pomníky začínají objevovat znovu až po druhé světové válce. Období od konce čtyřicátých let do poloviny padesátých let opět kralovaly pomníky věnované právě Karlu IV. Realizace pomníků se chopila nová generace sochařů, která získala vzdělání u zvučných uměleckých jmen, která se sama na počátku 20. století podílela na pomníkové tvorbě Přemyslovců.

V roce 1947 byla k šestistému výročí založení opatství Na Slovanech pořízena ve Vyšehradské ulici č. 45 pamětní deska z červeného mramoru. Nechala ji zřídit *Společnost pro nové vybudování Emaus*³⁹ pod záštitou prezidenta republiky Dr. Edvarda Beneše. Podle zlateného nápisu je deska věnována Karlu IV. jako zakladateli opatství (Koutek, 2015, s. 122).

Obr. 81 Pamětní deska ve Vyšehradské ulici v Praze

V letech 1946–1968 probíhala podle projektu Jaroslava Fragnera rekonstrukce celého areálu pražského Karolína. Obnovené prostory měly zaplnit plastiky zakladatele univerzity. Osloven byl nejprve žák Jana Štursy sochař Josef Wagner. Jeho návrh na sochu Karla IV. získal v roce 1948 Alšovu cenu města Prahy. Při jeho tvorbě se opřel o historické portréty významného Lucemburka. Samotnou sochu však umělec podle modelu již nestihl vytvořit, předčasně zemřel. Teprve v roce 1958 pomník dokončil

---

³⁹ Emauzský klášter byl v únoru roku 1945 při americkém náletu na Prahu silně poničen bombardováním.

Josefův bratr Antonín Wagner. Původně měla být socha umístěna v malé aule, avšak nakonec byla postavena do dnešního předsálí rektorátu. Dílo je z opuky, což je materiál, který považoval Wagner za nejvhodnější pro uzavřené prostory. Zamýšlená polychromie sochy provedena již nebyla (Tomeš, 1985, s. 178). V roce 1953 byl v Karolinu instalován také pomník Karla IV. od Myslbekova žáka Karla Pokorného. Socha byla umístěna na masivním mramorovém podstavci v rohu velké auly. Panovník z bronzu má silný reprezentativní charakter. Přesto se nejedná pouze o strnulé ztvárnění panovníka jako mocného vladaře a zakladatele univerzity, ale i jako člověka. Na prsou má Karel IV. českého lva, na hlavě svatováclavskou korunu, pravou rukou si téměř ledabyly opírá žezlo o rameno a v levé ruce drží jablko. Pravou nohou má nakročeno vpřed, hledí do dále, a dokonce se usmívá. Sochař nezapomněl ani na Karlovo přispění k pěstování vína – plášť je zdoben vinnou révou. Oproti monumentálnímu sousoší na Křížovnickém náměstí tento Karel působí více lidově. Plastika patří mezi poslední díla Pokorného, u kterých se odklání od sociální tematiky, která je pro jeho tvorbu typická, a přechází k historismu (Malý a Malá, 2010, s. 299).

Obr. 82 Opuková socha Karla IV. od Josefa a Antonína Wagnerových

Obr. 83 Bronzová socha Karla IV. od Karla Pokorného

Karlovarští neměli na pomníky svého zakladatele příliš štěstí. V padesátých letech se rozhodli vztyčit Karlovi IV. nový pomník, který měl být jednou z ústředních plastik města a měl tak zdůrazňovat jeho slavnou minulost. Nakonec byl však umístěn do parku před Císařskými lázněmi, kde se nachází schován mezi stromy dodnes. Pískovcovou sochu vytvořil pro město žák J. V. Myslbeka a Jana Štursy akademický sochař Otakar Švec. Pomník byl slavnostně odhalen v květnu roku 1955. Otakar Švec, mimo jiné autor Stalinova pomníku na pražské Letné, se odhalení sochy neúčastnil. Několik týdnů před tím spáchal sebevraždu (Poche, 1978, s. 37). Postava panovníka je na rozdíl od jiných pomníkových vyobrazení téměř celá zahalena v dlouhém plášti. V pravé ruce Karel svírá žezlo a na dlani levé ruky se nachází budova jako symbol zakladatelství města. Socha je umístěna na stupňovitém podstavci, kdy na přední straně horní části nalezneme nápis: „KAREL IV./KRÁL ČESKÝ/CÍSAŘ ŘÍMSKÝ/ZAKLADATEL LÁZNÍ“. Na pravé straně je shodný nápis v latině a na levé v ruštině. Vzadu pak text: „ČS. STÁTNÍ LÁZNĚ 1955“. Ve spodní části podstavce se vepředu nachází znak města. Autor se stejně jako jeho předchůdci inspiroval staršími panovníkovými vyobrazeními.

Obr. 84 Socha Karla IV. v Karlových Varech od Otakara Švece

S novými pomníky králů se poté až do roku 1991 nesetkáme, což zřejmě souvisí s tím, že v tomto období masově vznikaly především monumenty poplatné režimu.⁴⁰ Setkáváme se sice i s pomníky, které jsou věnovány nekomunistickým osobnostem či husitům, vždy jsou však v tradici národního obrození, nikoliv monarchie.⁴¹ Teprve na počátku devadesátých let vznikají v rámci znovupohřbívání ostatků králů a královen nové náhrobky, jak již bylo přiblíženo v kapitole o pomnících královen. Od poloviny 90. let se postupně začínají připomínky králů „navracet“, i když zatím jen v menších provedeních. Připomínání začínají být také králové, kteří dlouho zůstávali mimo zájem historiků a veřejnosti. Zároveň se začíná objevovat v této pomníkové tvorbě větší experimentování. Příkladem může být soška zakladatele města Přemysla Otakara II. na fasádě jednoho z domů na náměstí Míru v Klatovech od Josefa Němce (Fišer, 2021).

⁴⁰ Přestože Karel IV. se ještě v 50. letech dočkal několika pomníků, o jeho tváři na bankovkách se začíná uvažovat až po pádu komunistického režimu. Přípravovanou stokorunu československou se však již před zánikem České a Slovenské Federativní Republiky nepodaří vydat. Karel se nakonec objevuje až na stokoruně české od roku 1993 (Tomšík, 2018, s. 307).

⁴¹ Například pomník Boženy Němcové z roku 1955 v Praze od Karla Pokorného, busta Antonína Dvořáka z roku 1961 v Poděbradech, socha J. E. Purkyně z roku 1961 na Karlově náměstí v Praze, socha Jana Nerudy z roku 1970 na Petříně nebo pomník Jana Žižky z Trocnova v Hradci Králové z roku 1971.

Pískovcový panovník není znázorněn realisticky, jak bylo dosud zvykem, ale králova silueta je pouze hrubě naznačena. Nezasvěcený by nejspíše nepoznal, o kterého krále se jedná.

Obr. 85 Socha Přemysla Otakara II. Klatovech

Podobně osobitá je také bronzová busta krále Václava II. z roku 1998 nacházející se v prostorách expozice kutnohorské mincovny, tj. Vlašského dvora. Václav mincovnu založil a od roku 1300 zde nechal razit své stříbrné groše. Busta, kterou vytvořil náš přední medailér Michal Vitanovský, je vlastně vůbec první moderní plastikou tohoto panovníka. Mohla vzniknout především díky dokončení antropologického výzkumu Václavových ostatků. Sochař se při návrhu plastiky o rekonstrukci podoby krále na základě ostatků opíral. Přesto k tomuto jádru přidal ještě něco svého. Busta není uhlazená a detailní jako například busta Judity Durynské v Teplicích. Kráľi sedí na hlavě velká přemyslovská koruna, jeho tvář je zbrázděná strukturou a ramena jsou pouze naznačena (Kotrbačková, 2021). Pomníků věnovaných Václavu II. je v Čechách velmi poskrovnu, přestože význam tohoto panovníka je mimořádný. Žádný jiný Přemyslovec nedokázal získat tři královské koruny najednou. Kromě výše zmíněné busty a Václavova hrobu lze nalézt v Čechách pod hradem Bezděz ve stejnojmenné obci drobný kamenný pomníček s královým reliéfem, který vytvořil místní občan Gustav Leimer v roce 2007. Pomník připomíná kralevicovo věznění na místním hradě v roce 1279. Ani přehodnocování Václavovy osobnosti k loňskému výročí 750 let od jeho narození zatím

nepomohlo této historické osobnosti, aby byl iniciován velkolepý pomník. Zůstává tak stále lapen ve stínu svého rytířského otce Přemysla Otakara II. a věhlasného vnuka Karla IV.

Obr. 86 Busta Václava II. ve Vlašském dvoře

Obr. 87 Pomníček královice Václava II. v obci Bezděz

Na přelomu 20. a 21. století se svého úplně prvního pomníku dočkal také Václav IV. Kámen s královým reliéfem od Antonína Koláře byl umístěn na rozcestí „U Václava“ ve starých lesích nedaleko Dobříše. Za vlády krále Václava IV. byly totiž dobříšské lesy spravovány královskou komorou a český král je jakožto milovník honů několikrát navštívil. Data těchto návštěv jsou do pomníku vytesána (Turistické informační centrum Dobříš, 2013). Václav je vyobrazen mírumilovně se psem po boku a se srnčetem v náručí, což je pro pomníky králů nezvyklé. Typické bývají atributy, které jsou spojovány s mocí a panovnickými činy, nikoliv s panovníkovými zájmy.

Obr. 88 Pomník Václava IV. v dobříšských lesích

Mohlo by se zdát, že připomínání takto dávných králů a královen dnes není ve společnosti potřeba. Avšak vůbec nejzajímavější je výstavba pomníků v posledních dvaceti letech. Jedná se totiž o nejsilnější vlnu budování pomníků přemyslovským a lucemburským králům v historii. Vzhledem k zastoupení typů pomníků je vlna velmi různorodá. Silně však převažuje tendence vytvářet drobné pomníčky z méně obvyklých a levnějších materiálů, které se taktéž nachází na méně obvyklých místech. Tyto pomníky jsou iniciovány často menšími historickými spolky, drobnými obcemi či přímo lidmi a jejich odhalování větší pozornosti médií uniká. Jejich autoři jsou méně známí, nejčastěji

se jedná o místní umělce. Umístění pomníků má pouze minimální spojitost se životem panovníků či je založeno na pověstech a mýtech. Spíše než k tajemným sochám a pantheonům z doby romantismu mají tyto výtvořiny blíže k okrasným zahradním trpaslíkům. Z vážených panovníků se tak stávají zábavné lidové figurky lákající turisty na pivo do zapomenutých končin naší republiky. V mnoha případech se takové pomníky podobají tzv. recesistickým pomníkům fiktivních osob, např. Švejka nebo Cimrmana, které jsou dnes rovněž velmi populární. Tradiční podoba pomníku je v těchto případech definitivně rozrušena.

Kromě již výše vzpomenutých komplexních projektů *Alej českých panovníků* a *Zlatá cesta Bärnau–Tachov*, se popsané tendence dotýkají i sólových pomníků. Příkladem je dřevěná socha Karla IV. před obecním úřadem v orlickoústecké Lukavici z roku 2010. Informační tabulka vedle sochy prozrazuje, že císař podle pověsti kdysi tábořil na nedalekém vrchu při obléhání sídla loupeživého rytíře z Žampachu. Vrch byl poté po panovníkovi pojmenován Karlovice. Nápad vytvořit pomník vznikl po skácení blízkých lip, jež musely ustoupit výstavbě nových chodníků a nevědělo se, jak využít jejich dřeva (Rusnáková, 2017).

Obr. 89 Dřevěná socha Karla IV. v Lukavici

Do dřeva byl „zvěčněn“ také Karlův otec Jan Lucemburský, a to v roce 2019 u zbytků středověkého hradu v Náměšti na Hané. Dřevěná socha panovníka zde byla umístěna k sedmistému výročí povýšení Náměště na město s právem konání výročních trhů. Společnost Lucemburkovi dělají také sochy kněze a někdejšího rychtáře. Kdyby panovník nesvíral v ruce pro město cennou listinu, nejspíše bychom mohli mít problém rozeznat ho od rychtáře, neboť nemá na hlavě korunu. Dřevěné postavy vytvořil řezbář a karikaturista Pavel Dlabal ze Senice na Hané. Že by se jednalo o první pokus o spojení pomníkové tvorby s karikaturou? Ve slovníku cizích slov se lze o karikatuře dočíst: „Zkratkovitě zesměšňující nebo satiricky odsuzující výtvarné nebo literární zobrazení některých rysů osobnosti, lidského projevu nebo společensky závažné skutečnosti přehmáním jejich nápadných znaků“ (Petráčková a Kraus et al., 1998, s. 374–375). To je jaksi v rozporu s funkcemi pomníku. Leda bychom chtěli „věčně“ zesměšnit nepřítele, nikoliv oslavovat vítěze. Navíc výstižně karikovat osobu, jejíž přesnou podobu neznáme a o níž nemáme všechny informace, lze jen velmi obtížně.

Obr. 90 Dřevěné sochy (zleva) rychtáře, Jana Lucemburského a kněze u zbytků středověkého hradu v Náměšti na Hané

Dřevěné pomníky však můžeme nalézt také v interiéru v reprezentativnějších prostorách. Například křížová chodba želivského kláštera ukrývá sousoší Karla IV. s malým chlapcem, který králi pomáhá přidržovat malý model kláštera. Dílo vytvořil v roce 2016 slovenský řezbář Albert Šimrák. Připomíná císařovu návštěvu, při které zdejší premonstrátům odpustil daně. Rozsáhlý klášterní komplex prochází dlouhou náročnou rekonstrukcí a v posledních letech se snaží více otevírat návštěvníkům. Mimo jiné také kostýmovanými prohlídkami, které rovněž poukazují v jedné části na Karla IV.

Obr. 91 Dřevěné sousoší Karla IV. s chlapcem, želivský klášter

Výše zmíněné samozřejmě neznamená, že by lucemburským a přemyslovským králům nebyly v současnosti vůbec vytvářeny pomníky tak, jak je známe z 19. století. Jsou sice méně časté, avšak k jejich odhalování se veřejnost vyjadřuje hlasitěji, a to včetně historiků a umělců. Tyto pomníky totiž mnohem více zasahují do veřejného prostoru a na jejich financování se často podílí i město. Svě zastoupení mezi nimi mají i pamětní desky. Například budovu radnice v Městci Králové od roku 2006 zdobí deska připomínající, že se zde podle pověsti nejspíše v roce 1233 narodil Přemysl Otakar II. Král později svému rodišti propůjčil erb lva a udělil mu mnohá privilegia (Tuzar, 2009). Na pamětní desce,

kteřou pořídilo město, nalezneme vyobrazení Přemysla Otakara II., které je inspirováno královou pečeti. Namísto žezla však král svírá v pravé ruce meč.⁴²

Obr. 92 Pamětní deska na budově radnice v Městci Králové

V roce 2013 zase ozdobila městské hradby v jihočeském Písku mramorová pamětní deska, která připomíná návštěvy rovnou několika panovníků – Přemysla Otakara II., Jana Lucemburského, Karla IV. a Václava IV. Nejčastějším návštěvníkem byl první zmíněný, který na určitou dobu z města dokonce vládl. Masivní šestisetkilová deska musela být při osazování přidrřována speciálním strojem, aby nepadla. Nalezneme na ní český i latinský text, jehož autorem je historik Jan Adámek. Desku zpracoval kameník a sochař Aleš Liška a byla pořizena k 770. výročí první písemné zmínky o městě. Součástí bohatého doprovodného programu bylo také vystavení kopie svatováclavské koruny. Při této příležitosti se nechal ředitel Prácheňského muzea a člen zastupitelstva Jiří Prášek slyšet, že by si v Písku dokázal rovněž představit Přemyslovo sochu. Ve stejném roce bylo po Přemyslovi pojmenováno nábřeží u Otavy. Otázkou je, zda slavnou minulost města znají také běžní obyvatelé města, nebo je pro ně Přemysl zapomenutou osobou (Marek, 2013).

Dlouho opomíjený až zavrřovaný král Jan Lucemburský se v roce 2015 dočkal důstojného připomenutí v Kašperských Horách. Město se na tuto událost dlouho připravovalo. Rok nebyl vybrán náhodně, ale byl spojen s několika výročími. Uplynulo 670 let od doby, kdy právě Jan Lucemburský udělil městu několik výsad včetně pečeti a

⁴² Na osobu Přemysla Otakara II. a jeho hrdinnost si na počátku 21. století jako první vzpomněla Armáda ČR. V roce 2002 byl zřizován čestný odznak Přemysla Otakara II., krále železného a zlatého. Slouží k ocenění výjimečných výsledků, kterých dosáhli vojáci z povolání při plnění významných úkolů. Odznak může být vojákově udělen pouze jednou. Odznak je rařen z tombaku a na povrchu je pozlacený. Na líci je vyobrazen Přemysl ve zbroji a na rubu český lev (Armáda České republiky, 2002).

znaku, dále 690 let od první písemné zmínky o tomto městu a 690 let od zahájení ražby zlatých florénů. Lucemburskému králi byla odhalena na budově Galerie muzea Šumavy žulová pamětní deska od plzeňského umělce Jiřího Špinky. Její odhalování se stalo významnou historickou, ale také společenskou událostí. Kromě slavnostního průvodu v historických kostýmech, rytířských turnajů a středověkého tržiště, jej doprovodilo rovněž otevření výstavy pergamenových originálů královských privilegií pro Kašperské Hory z doby 14. až 18. století v místním Muzeu Šumavy. I zde bylo možné prohlédnout si kopie korunovačních klenotů, tak jako před dvěma lety v Písku. Historik Muzea Šumavy Vladimír Horpeniak k této příležitosti připravil historickou publikaci *Kašperské Hory v době krále Jana*. Slavnosti se zúčastnily také hraběnka Adrienne von Korff-Kerssenbrock a její sestřenice Maria Šternberk, rozená princezna Lobkowicz. Jan Lucemburský je jejich prapředek a odhalení pamětní desky si proto nenechaly ujít (Kilián, 2015).

Obr. 93 Pamětní deska věnovaná králům v Písku

Obr. 94 Pamětní deska Jana Lucemburského v Kašperských Horách

Velkých pomníků, které by byly věnovány lucemburským a přemyslovským králům vzniklo v posledních letech jen několik. V blízké budoucnosti mají ale vzniknout další.

V roce 2013 získal Karel IV. nedaleko Karlových Varů další svou sochu, a to na parkovišti u loveckého zámku Lužec, který byl postaven příkazem tohoto panovníka. Je třeba však přiznat, že spíše než o pomník, se jedná o snahu o historickou stylizaci luxusního hotelu, kterému socha zakladatele dodává jistou autenticitu. Žádné oficiální slavnostní odhalení se nekonalo. Socha plní především funkci dekorace. I když parkoviště není zrovna místo hodné panovníka takového formátu, přes dva metry vysoký pískovcový císař vítá návštěvníky hotelu s rozevřenou náručí z vysokého kamenného podstavce. Jeho autorem je sochař Jiří Genzer.

Obr. 95 Socha Karla IV. na parkovišti u hotelu Lužec

Mnohem větší rozruch způsobila vůbec historicky první moderní socha Přemysla Otakara II. na světě, odhalená v září roku 2012 před Pražskou branou ve Vysokém Mýtě k příležitosti 750. výročí založení města. Pro sochu byly vybrány materiály, které korespondují s Přemyslovým přízviskem „král železný a zlatý“ a udržují tak Přemyslův

rytířský kult. Postava ze železa sklání hlavu se zlatou korunou z vysokého podstavce z růžové žuly. Celkem sahá socha do výšky skoro šest a půl metru. Král oděný ve zbroji drží v jedné ruce zakládací listinu města, u pasu má dlouhý meč a u nohou přilbici s druhou zlatou korunou. V soše se tedy snoubí obě Přemyslovy tváře – rytíře a zakladatele. V podstavci sochy jsou také uloženy tři kovové schránky, které obsahují zeminu z místa králova narození v Městci Králové a místa jeho úmrtí u obce Suché Kruty v Rakousku, kousky z královy dřevěné rakve, fotografie a další dokumenty. Sochu vyrobil vysokomýtský umělecký kovář a sochař Karel Bureš, který se nesnažil při tvorbě sochy zacházet do detailů, přesto se řídil především realismem. Zamýšlel se často nad tím, co by mu asi řekl sám panovník, kdyby viděl, jak ho zobrazil. Snad by se temperamentní král neurazil. S myšlenkou vystavění tohoto pomníku přišlo na konci roku 2009 občanské sdružení *Pomník zakladateli města* v čele s tehdejším poslancem Augustinem Andrlem (Pokorný, 2012).

Andrle, pocházející z rodu s dlouhými historickými kořeny, měl k Vysokému Mýtu silný vztah, bydlel zde celý život, působil určitý čas v městském zastupitelstvu a městu věnoval několik historických publikací.⁴³ Jeho původ zřejmě rovněž ovlivnil jeho orientaci směrem k nacionalistickému a monarchistickému smýšlení.⁴⁴ Socha Přemysla Otakara II. byla prvním Andrleho počinem tohoto druhu. Po úspěšné instalaci této sochy se začal soustředit na Přemyslovu vnučku Elišku Přemyslovnu a zasloužil se o její sousoší s Karlem IV. na půdě Univerzity Karlovy, jak již bylo popsáno v předchozích kapitolách.

Přemyslův pomník ve Vysokém Mýtě mohl být zrealizován především díky finančním příspěvkům od dárců. Město přivítalo projekt s nadšením, ale odmítlo jej celý samo financovat. Před létem roku 2010 byla proto založena veřejná sbírka. Mezi přispěvateli byli například také tehdejší prezident Václav Klaus, současný prezident Miloš Zeman či tehdejší poslanec Vít Bárta. Poslední dva zmínění se rovněž zúčastnili slavnostního odhalení. Soše krále požehnal i kardinál Dominik Duka. Původně se uvažovalo o jezdecké soše Přemysla Otakara II. či o sousoší Přemysla s jeho vnučkou Eliškou Přemyslovnou, jež byla zároveň první majitelkou věnného města Vysoké Mýto. Avšak takové sochy by byly prostorově náročné a rovněž příliš drahé. I na současnou sochu se finance sbíraly poměrně dlouho a na straně sdružení *Pomník zakladateli města* panovaly obavy, že potřebné částky nebude nikdy dosaženo. Odhalení pomníku

---

⁴³ Například *Osobnosti Vysokého Mýta 1310–2001* nebo *Města a obce Vysokomýtska*.

⁴⁴ Andrle ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2013 kandidoval jako nestraník za hnutí Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury a byl zvolen poslancem. Ve volbách do Senátu PČR v roce 2018 kandidoval jako nestraník za Korunu Českou (monarchistickou stranu Čech, Moravy a Slezska).

předcházel také spor o jeho umístění. Radnice zveřejnila na svých webových stránkách anketu, ve které mohli lidé hlasovat o tom, kde by sochu rádi viděli. Na výběr bylo ze tří lokalit – před Pražskou branou, na náměstí Přemysla Otakara II. místo slunečních hodin, nebo na náměstí na volném prostranství proti jídelně U Raka. Z více než osmi set respondentů si většina přála umístit pomník na náměstí Přemysla Otakara II. Stejně se vyjádřilo sdružení *Pomník zakladateli města* i autor sochy. Na náměstí by podle nich vynikla a podtrhla by název, které místo nese. Odpůrcům z řady kritiků umění však vadilo, že socha byla původně navržena pro jiný prostor, a proto by se na tak velkém náměstí ztrácela a zanikla by její monumentalita. Navíc by tím unikátní rozlehlé náměstí znehodnotila. Mimo jiné upozornili také na to, že na návrh tak významného pomníku nebyla vypsána řádná soutěž. Zastupitelstvo nakonec rozhodlo o současném umístění před Pražskou branou, kde Přemysl dle autora připomíná spíše „vrátného“ a důstojnost celého pomníku je tak snížena. Umístění sochy mimo náměstí však získalo podporu také například od Národního památkového ústavu. Náklady na úpravu prostoru před Pražskou branou hradilo město (Otevřený dopis panu starostovi, 2011).

Případ ukazuje, že živelný vznik sochy bez předem schváleného umístění, je problematické. Co s již zhotovenou a zaplacenou sochou, která se ale nikam nehodí? A není taková socha jen oslavou těch, kteří na ni přispěli a jejichž jména nalezneme na podstavci sochy? Přemyslův pomník byl živým místem i po svém odhalení, protože Andrlé zde každoročně v srpnu, v den králova skonu, organizoval pietní akci. Otázkou je, zda tato tradice přetrvává, i když autor myšlenky loňský rok zemřel.

Obr. 96 Socha Přemysla Otakara II. ve Vysokém Mýtě před Pražskou branou

Zřejmě dosud vůbec nejkontroverznějším přemyslovským pomníkem se stala žulová socha Přemysla Otakara II., která byla 28. října roku 2015 k 750. výročí založení města České Budějovice umístěna v budějovickém parku Na Sadech. I v příběhu této sochy schází řádná veřejná soutěž na návrh pomníku. Vše začalo na jaře roku 2013, kdy se na město České Budějovice obrátil mladý jihočeský sochař František Postl s nabídkou věnovat městu k jeho výročí sochu zakladatele. Vedení města byla předložena pouze fotografie s malým modelem a plánovanými rozměry. Ani materiál sochy v tu dobu nebyl ujasněn. A protože by se dary neměly odmítat, vedení brzy vyhlásilo na svém facebookovém profilu anketu, ve které měli občané rozhodovat o umístění sochy. V anketě, které se zúčastnilo přes 600 lidí, zvítězilo Piaristické náměstí. Během léta roku 2013 vytvořil sochař sádrový model sochy v zamýšlené velikosti 2,8 metru, který byl následně během října vystaven na zahradě Wortnerova domu Alšovy jihočeské galerie. Postl taktéž prozradil, že plánovaný monument bude ze žuly (Látal, 2016, s. 118–138).

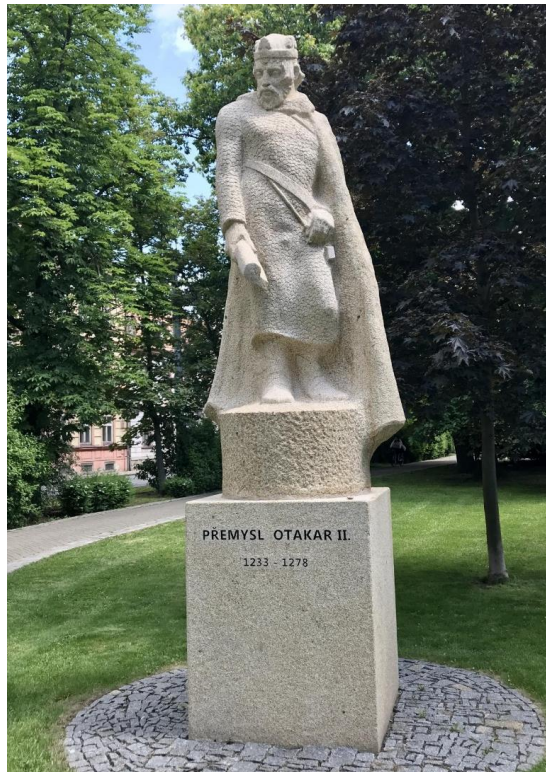
Již samotný model vyvolal kritiku především ze strany odborníků. Od původního modelu na fotografii vykazoval značné rozdíly. „Konzervativně formulovaná figura vykazovala ve svém pojetí některá problematická až nezvládnutá místa, především předimenzované a nepochopitelně akcentované nohy a boty postavy, dále nesmyslně velké ruce a rovněž nedořešené napojení levé ruky na zbytek těla. Naprosto fádni a přehnaně velká plocha pláště, který figuru téměř ze tří čtvrtin zakrýval, jen potvrzovala

bezradnost tvůrce modelu a jeho zjevnou nezkušenost s koncepcí monumentálních figur, určených k pohledu zespodu a z několika stran.“ (Látal, 2016, s. 124) Někteří postrádali u sochy rovněž nadhled a vtip. Poukazováno bylo pak především na to, že se mladý sochař snaží obejít regulérní postupy, jak dosáhnout úspěchu v konkurenci s jinými umělci. Přijetí daru bez posouzení příslušnými odborníky a zanedbání transparentních mechanismů se stalo hlavním předmětem otevřeného dopisu, který adresovala skupina umělců radním (Otevřený dopis radním, 2013).

Na jaře roku 2014 se konalo zasedání umísťovací komise. Jednání se zúčastnili také městský architekt, zástupci památkového ústavu, zástupci signatářů otevřeného dopisu, autor sochy Postl a jeho manažer Jiří Kapoun. Postl na zasedání upřesnil své představy ohledně pomníku. Bylo doporučeno, aby byla vytvořena vizualizace případného umístění pomníku. V diskusi silně zaznívala také možnost sochu vůbec neumísťovat. Na následujícím setkání bylo na základě vizualizace vyraženo umístění na Piaristickém náměstí. Z hlasování komise vzešly tři možnosti: na prvním místě bylo umístění při vyústění ulice Kněžská do městského parku Na Sadech, na druhém místě se objevila možnost zasadit sochu při vstupu do ulice U Černé věže do centra města a na třetím místě byla varianta sochu vůbec neumísťovat. Hlasování bylo poměrně těsné a jeho výsledky potvrdila také pochůzka komise po vytipovaných místech s maketou pomníku. Nicméně v září se konalo další zasedání komise a proběhlo nové hlasování, ve kterém komise rozhodla o tom, aby socha umístěna nebyla. Panovaly totiž obavy, že socha nestihne do vypuknutí oslav výročí vzniknout, znovu pak byla také zpochybněna její umělecká kvalita a způsob, jakým se k nabídce město dostalo. Avšak v té době se blížily komunální volby. Nové vedení města bylo soše nakloněno a chtělo ji v Den vzniku samostatného československého státu velkolepě odhalit. Nově vzniklá komise rady města pro architekturu a územní rozvoj už s možností sochu vůbec neumísťovat nepracovala. Doporučila však městu, aby byla socha prozatím provizorně někam umístěna, než se rozhodne definitivně. Tento závěr komise však radní nerespektovali a rozhodli se populisticky vyjít vstříc očekáváním veřejnosti. Odhlasovali umístění sochy při vyústění ulice Kněžská, kde se nachází dodnes (Látal, 2016, s. 118–138).

Obyvatelům Budějovic se pomník většinou líbí. I mezi nimi však zaznívají kritické hlasy. Vadí jim především králův pohled do země a „modelkovský“ postoj, který se k váženému a silnému panovníkovi nehodí (Kubát a Marek, 2015).

Obr. 97 Socha Přemysla Otakara II. v Českých Budějovicích

Jediný král, jehož pomník v České republice nenalezneme, je Zikmund Lucemburský. Pokud bychom tedy nepočítali malou připomínku v místě králova skonu na dnešním Masarykově náměstí ve Znojmě. Avšak i ta má podobu neokázalou. Jedná se o dlažební kostku s rokem králova úmrtí. O vystavění úctyhodnějšího pomníku ve Znojmě v minulosti uvažoval např. Augustin Andrlé. Širší diskuse o případné Zikmundově soše však zatím podnícena nebyla. Jistě by byla velmi podnětná. Zikmund byl a stále je v našich dějinách výrazně demonizován – je považován za jednoho z hlavních viníků smrti Jana Husa, úhlavního nepřítele husitů, lstivého politika a intrikáře. Nicméně Zikmundovi nelze upřít, že byl mimořádně schopným panovníkem (Bílek, 2019, s. 259).

3.4. Dosud nerealizované pomníky

V současnosti existují plány na vytvoření celkem tří pomníků věnovaných přemyslovským nebo lucemburským králům a královnám. Konkrétně se jedná o sochu Přemysla Otakara I. ve Znojmě, jezdeckou sochu Karla IV. v Karlových Varech a sochu Elišky Rejčky v Brně. Ve všech třech případech jde o města, která jsou s těmito historickými postavami úzce spjata, ne vždy je iniciátorem pomníku samo město. V následujících kapitolách se snažím zmapovat proces plánování vzniku těchto pomníků, včetně soutěží a veřejných diskusí týkajících se těchto pomníků.

3.4.1. Socha Přemysla Otakara I. ve Znojmě

Historie moravského města Znojma je spojena hned s několika přemyslovskými a lucemburskými králi a knížaty. Přestože jedno z nejužších spojení má město s přemyslovským knížetem Konrádem Otou Znojemským, svůj monumentální pomník by zde měl v budoucnu obdržet jiný Přemyslovec – Přemysl Otakar I. Ten město na počátku 13. století povýšil na královské a věnoval mu řadu důležitých výsad.

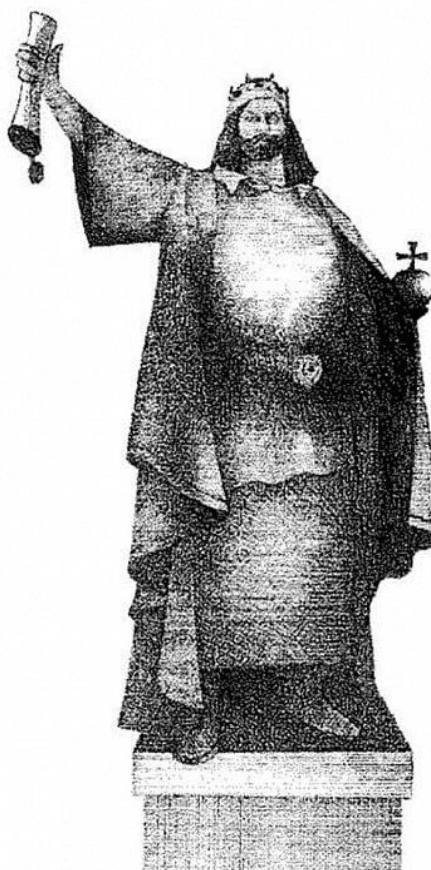
Drobná připomínka na Přemysla Otakara I. byla již v roce 1927 zřízena u znojemského hradu. K sedmistému výročí od založení města zde byl odhalen jednoduchý kamenný pomník se sochou orlice, která v pařátu třímá znak města Znojmo. Na pamětní desce na podstavci je jakožto zakladatel města zmíněn Přemysl Otakar I. Protože se jedná o skromný pomník věnovaný spíše městu než králi, vystavění nového monumentálního pomníku zakladateli města by se jevílo jako logický krok. Avšak pro pořízení nové sochy se nerozhodlo město. Novou sochu krále v nadživotní velikosti se rozhodl na jaře roku 2020 městu darovat známý spolek *Pomník zakladateli města*, který stojí již za realizací několika soch Přemyslova vnuka. Ztvárnit by měl panovníka Petr Císařovský, se kterým již spolek v minulosti spolupracoval. Socha by měla být kovová v černé barvě se zlatými prvky, což je koncept, který byl již také využit u dříve spolkem realizovaných pomníků. Původně však byla symbolika železa a zlata spojována s charakterem Přemysla Otakara II. Nebude tedy podobná socha jeho dědečka matoucí? Navíc každý pomník by měl být originální. Pokud by podobných soch i nadále přibývalo, skoro bychom mohli mluvit o sériové výrobě, která hledí spíše na kvantitu, nikoliv na kvalitu. Záruka profesionální a umělecky hodnotné práce ve snaze pokrýt Českou republiku co největším počtem soch Přemysla I. či II. chybí.

Návrh sochaře Císařovského vyobrazuje krále, který stojí mírně rozkročen na netradičně nízkém podstavci. V pravé ruce, kterou má zdviženou nad hlavou, svírá listinu, která představuje Zlatou bulu sicilskou. V levé ruce drží královské jablko. Na hlavě králi nechybí koruna a přes ramena dlouhý plášť.

Případ znojemského Přemysla se nápadně podobá případu Přemysla budějovického: dar, který obchází běžné mechanismy umístění uměleckého díla do veřejného prostoru a selhání debaty s odbornou veřejností. Krátce po odhalení návrhu sochy v létě roku 2020 se ozval *Okrašlovací spolek ve Znojmě*, který upozornil na to, že dokument, který král vyzdvihuje do výše, se Znojmem nijak nespojuje. Navíc byl v době vydání listiny pánem Znojma a Moravy Přemyslův mladší bratr markrabě Vladislav Jindřich. Spolku se rovněž nelíbilo plánované umístění sochy čelem k ulici Přemyslovců

v uzamykatelném areálu Hradní ulice, jak se na tom shodli znojemští radní v koordinaci s autorem sochy, spolkem *Pomník zakladateli města* i městským architektem. *Okrašlovací spolek ve Znojmě* navrhl městu, aby zvážilo jejich nápad na umístění sochy ve staré části náměstí Svobody při trase středověké vstupní cesty do města bývalou Horní bránou. Právě u této brány se dochovalo viditelné torzo a král tudy do města podle archeologických výzkumů pravděpodobně přijel (Návrh na umístění, 2020). Město však variantu spolku zamítlo.

Zda bude socha vůbec někdy zrealizována, není jasné. V únoru roku 2021 rada města jednání o finálním přijetí věcného daru odložila a od té doby se jím nezabývala (Usnesení Rady města Znojma, 2021). Na jaře téhož roku navíc hlavní představitel spolku *Pomník zakladatele měst* a iniciátor daru Augutin Anderle zemřel. Možná, že spolu s ním odešla také neobvyklá nová vlna přemyslovských pomníků.

Obr. 98 Návrh sochy Přemysla Otakara I. od Petra Císařovského

3.4.2. Jezdecká socha Karla IV. v Karlových Varech

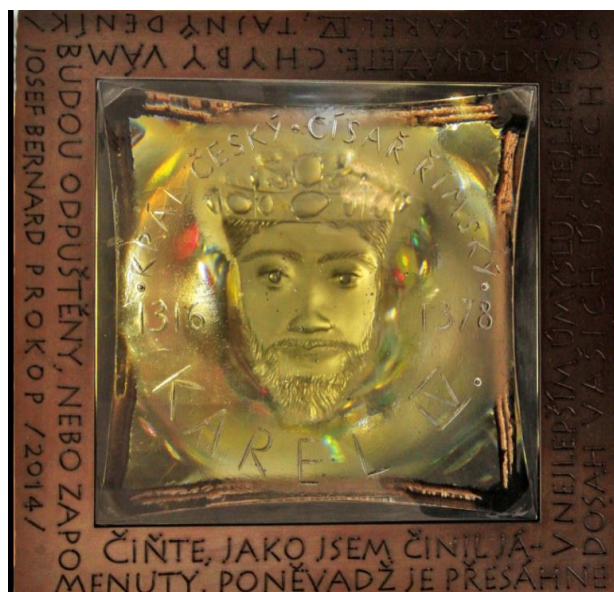
Spojitosť Karla IV. s Karlovými Vary je nezpochybnitelná. V historii zde tento panovník získal již tři sochy, přičemž každou v jiném století. Nejstarším do současnosti

dochovaným Karlovým pomníkem ve městě je barokní socha z roku 1739 na budově Městské knihovny od neznámého autora, kterou Karlovým Varům jako poděkování za lázeňskou péči věnoval apelační rada von Schuppig. Pískovcová socha byla původně umístěna na budově tehdejší radnice, která však byla kvůli špatnému technickému stavu na konci 19. století stržena. Devatenáctému století patří již výše zmíněná Maxova socha na vysokém sloupu v dnešních Sadech Jeanna de Carro. Dvacáté století přineslo také již výše zmíněnou sochu od Otakara Švece v parku před Císařskými lázněmi. Při příležitosti sedmistého výročí od narození Karla IV. v roce 2016 se zrodila myšlenka vystavět nový monumentální pomník současného století – sochu pro 21. století.

Iniciátorem projektu je karlovarský *Rotary klub*. Ve spolupráci s Galeríí umění Karlovy Vary byla vyhlášena soutěž o návrh pomníku a byl založen transparentní účet pro finanční příspěvky na pokrytí soutěže. Devítičlenná odborná porota posoudila celkem třináct návrhů od dvanácti umělců. Jednomyslně se shodla na vítězi, kterým se stala jezdecká socha od prof. ak. soch. Michala Gabriela. Návrhy přihlášené do soutěže byly v březnu roku 2017 vystaveny v Galerii umění pro veřejnost. Také většině návštěvníků galerie se vítězný návrh líbil nejvíce. Na druhém místě se podle odborné poroty umístil odvážný návrh nahého klečícího Karla IV. při korunovaci od Miroslava Párala. Třetí místo bylo nakonec rozděleno mezi blýskavý základní kámen od akademického sochaře Karla Bečváře a žulový blok se jménem císaře od sochaře Pavla Opočenského (Plechátá, 2017).

Obr. 99 Návrh pomníku od Miroslava Párala (2. místo)

Obr. 100 Návrh pomníku od Karla Bečváře (3. místo)

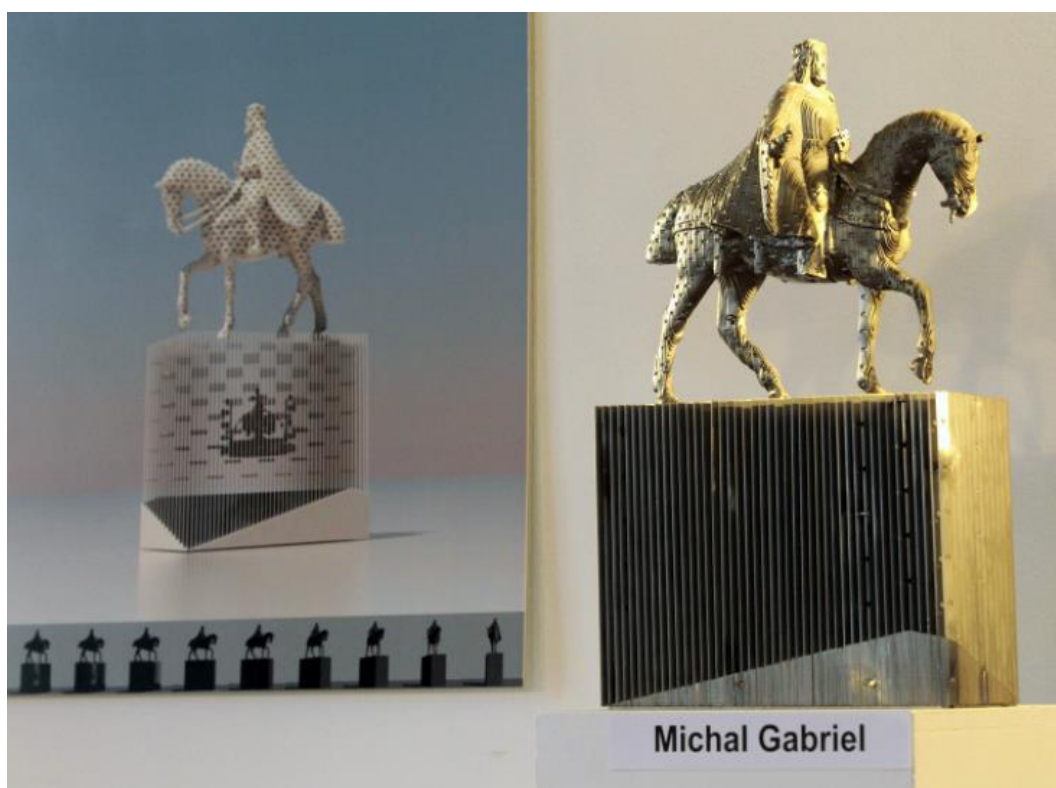

Obr. 101 Návrh pomníku od Pavla Opočenského (3. místo)

Vedení města souhlasilo taktéž s vítězným návrhem a od sochaře si vyžádalo model sochy v měřítku 1:5. V jednání o umístění sochy však již nepokračovalo. Myšlenka pomníku byla opět oživena teprve v roce 2019. V dubnu uspořádal *Rotary klub* setkání tehdejší primátorky a hejtmanky kraje. Na základě něj byl v rámci 54. ročníku Mezinárodního filmového festivalu Karlovy Vary vystaven v Galerii umění zmenšený model jezdecké sochy. U příležitosti předání Císařských lázní do rekonstrukce byl v prosinci roku 2019 představen velký model sochy členům vlády a široké veřejnosti. Ve stejném měsíci byla založena veřejná sbírka za účelem realizace sochy. Konečná

částka potřebná k vystavění pomníku činí osm milionů korun (Rotary klub Karlovy Vary, 2022).

Jezdecký monument má mít včetně soklu 5,6 m a vážit má asi 30 tun. Celá socha bude sestavena z 280 dílů 10 mm silného ocelového plechu. Jednotlivé šablony mají být vyřezány laserovou technologií a do celku vrstveny navařováním. Sokl bude tvořen z padesáti šesti lamel. Na třech z nich se mají nacházet jména a názvy firem dárců. Na zadní straně soklu bude umístěna deska s textem, který bude informovat o genezi pomníku. Ocelové desky tvořící podstavec jezdce na koni způsobují zajímavý optický účinek – průsvit svatováclavské koruny jako symbolu Karlova majestátu (Rotary klub Karlovy Vary, 2022).

Obr. 102 Návrh pomníku od Michala Gabriela (1. místo)

Z diskuse o umístění nové jezdecké sochy, které se účastnili odborníci z oblasti architektury, urbanismu a teorie umění, vzešly dva návrhy. Socha mohla být umístěna buď na Divadelním náměstí, nebo v sadech Karla IV. před budovou Císařských lázní. S originálním řešením na umístění sochy přišel také samotný autor sochy Michal Gabriel. Podle něj by se mohla socha po městě jednou za deset let stěhovat a přizpůsobovat se tak rázu rozrůstajícího se města. Návrhy vzešlé z diskuse blíže prověřila Kancelář architektury Karlovy Vary, a nakonec v květnu roku 2021 jednoznačně vybrala

Divadelní náměstí. Po jeho vhodných úpravách by měla být socha dominantou prostoru a také praktickým orientačním bodem (Rotary klub Karlovy Vary, 2022).

Rotariáni chystali odhalení sochy na 14. květen 2022, tedy symbolicky na den, kdy by Karel IV. oslavil své 706. narozeniny. Nicméně peníze na transparentním účtu přibývají mnohem pomaleji, než se očekávalo. Na vině je také koronavirová pandemie, která realizaci nové sochy odsunula do pozadí. Klub se proto snaží zájem veřejnosti oživit pomocí řady akcí. Jednou z nich je například připravovaný ples pro sochu, který je spojen s aukcí děl od současných karlovarských umělců. Výtěžek z plesu poputuje na transparentní účet jezdecké sochy. Klub rovněž spravuje své webové stránky, kde informuje o všem, co se projektu týká. K podpisu smlouvy s umělcem má dojít, až bude vybrána alespoň polovina požadované částky, k čemuž zatím stále nedošlo. Další odhadovaný termín odhalení jezdecké sochy připadá až na rok 2026, kdy si Rotary klub připomene sto let své existence (Rotary klub Karlovy Vary, 2022).

Přestože iniciátoři doufali, že výstavba nového pomníku nebude mít podobně vleklý průběh jako stavba jiných jezdeckých pomníků u nás, je již teď jasné, že toho přání nebude naplněno. Monumentálních jezdeckých soch v České republice příliš nenalezneme. Zda bude nová socha Karla IV. alespoň následovat slávu ikonických pomníků vzniklých na přelomu 19. a 20. století, tj. sochy Jiřího z Poděbrad od Bohuslava Schnircha, sv. Václava od Josefa Václava Myslbeka či Jana Žižky z Trocnova od Bohumila Kafky, ukáže teprve čas.

3.4.3. Socha Elišky Rejčky v Brně

Život dvojnásobné české královny původem z Polska Elišky Alžběty Rejčky je spojen s městem Brno od roku 1318, kam se přestěhovala téměř jako třicetiletá spolu se svým milencem, významným českým šlechticem, Jindřichem z Lipé. Roku 1323 založila Rejčka na Starém Brně ženský cisterciácký klášter, který se stal pro město velkým sociálním a kulturním přínosem. Po smrti Jindřicha z Lipé Eliška založila v Brně také špitál (Stloukal, 1996, s. 104–106).

Přínos královny Elišky Rejčky k rozvoji moravské metropole je nezpochybnitelný. Přesto byla její osoba v Brně dlouho opomíjena a v dnešním městě ji připomíná pouze klášter, o nějž se sama zasloužila. V bazilice Nanebevzetí Panny Marie na Starém Brně lze nalézt místo jejího posledního odpočinku. Místo je označené od posledního otevření hrobu v roce 1900 dlaždicí, na které je ve zlaté barvě vyobrazena Eliščina korunovaná iniciála „E“ (Zeman, 2021). Náměstí, na kterém se klášter nachází se nejmenuje Eliššino,

Rejččino či Alžbětino, ale Mendlovo. Z kláštera byly roku 1782 totiž v rámci josefinských reforem cisterciacký vyhnány a připadl do rukou augustiniánům, kteří provedli jeho barokní přestavbu. Roku 1843 se do kláštera dostává Gregor Johann Mendel, který na základě hrachu pěstovaného v přilehlé zahradě, formuluje zákony genetiky. Klášter začíná být spojován se jménem Mendela a na Elišku Rejčku se zapomíná (Šarochová, 2004, s. 158).

Eliška Rejčka nikdy v minulosti svůj pomník v Brně neměla a ani o něm nikdo neuvažoval. Až teprve v prosinci roku 2005 schválila Rada města Brno projekt *Sochy pro Brno*, který nabízel, že by v rámci něj mohla být socha Elišky Rejčky vybudována. Úkolem projektu je revitalizovat městský veřejný prostor a zároveň reflektovat život významných osobností spojených s Brnem, ať už původem nebo působením. Důležitou složkou konceptu je přímá vazba děl k objektům a historickým souvislostem. Tím je determinován i výběr vhodných lokalit. Sochy vychází vždy z výtvarné soutěže a podnět k vytvoření soch může dávat odborná veřejnost, instituce nebo politická reprezentace. Projekt byl původně vypsán na období deseti let s představou realizace jednoho díla ročně, ale s ohledem na složitost procesu bylo později rozhodnuto o jeho pokračování bez časového omezení. Doposud v rámci projektu vzniklo 6 sochařských realizací⁴⁵ (Magistrát města Brno, 2020).

---

⁴⁵ Výsledkem projektu *Sochy pro Brno* jsou zatím tato sochařská díla: W. A. Mozart před Redutou na Zelném trhu (2008), Pocta T. A. Edisonovi na Malinovského náměstí (2010), "...A to je vše, co zbylo z anděla" na Ústředním hřbitově (2011), Jan Skácel v parku pod hradem Špilberk (2016), Páter Martin Sřreda na rohu Jezuitské a Beethovenovy ulice (2020), Adolf Loos v parku na Janáčkově náměstí (2020).

Obr. 103 Dlaždice označující místo posledního odpočinku Elišky Rejčky v bazilice Nanebevzetí Panny Marie na Starém Brně

Jméno Elišky Rejčky v projektu *Sochy pro Brno* padalo již na jeho počátku v roce 2006 hned poté, co byly vystaveny návrhy na realizaci první sochy věnované skladateli W. A. Mozartovi. Přednost byla však v následujících letech dána jiným osobnostem (Magistrát města Brno, 2007). Na důležitost Elišky Rejčky v historii města upozornili v roce 2015 v knize *Brno a Brňanky* novinář Miloš Šenkýř a historička Milena Flodrová, která taktéž vyslovila myšlenku, že by si Eliška Rejčka zasloužila ve městě svou ulici, náměstí či sochu. Paradoxem je, že sokyně Elišky Rejčky česká královna Eliška Přemyslovna svou připomínku v Brně v podobě názvu ulice má (Flodrová, 2015, s. 24–25). Místo sochy nebo ulice se v roce 2016 dočkala Eliška Rejčka své vlastní tramvaje⁴⁶ (Horáková, 2016). Pomník či jiná viditelnější připomínka byla zatím v nedohlednu. Znovu začalo město o soše věnované Elišce Rejčce uvažovat až v roce 2017, kdy bylo radou města jednomyslně schváleno pokračování projektu. Tentokrát již radní uvažovali

---

⁴⁶ V roce 2016 Dopravní podnik města Brna nakoupil dvacet tramvají Škoda 13T. Nové tramvaje byly věnovány jednotlivým městským částem, které mohly samy navrhnout jejich jména. Podmínkou bylo, že se muselo jednat o jméno významné osobnosti, která je s danou městskou částí spjata (Horáková, 2016).

také o jejím budoucím umístění na Mendlově náměstí. Mezi tehdejšími návrhy brněnských osobností, kterým by mohla být v budoucnu vystavěna socha, byla Eliška Rejčka jedinou ženou (Magistrát města Brno, 2017).

Právě na nedostatek brněnských pomníků věnovaných ženám upozornil v roce 2018 při příležitosti stého výročí zrovnoprávnění žen v rámci festivalu Meeting Brno projekt *I žárovka má sochu*. Hlavním cílem bylo podnítit vznik pomníků připomínajících historicky významné ženy a nabídnout tak přímo v ulicích současným dívkám a ženám vzory, které by je mohly inspirovat. Projekt skutečně vzbudil veřejnou debatu o tom, proč je v Brně přes sedmdesát soch věnovaných mužům, ale pouze jediná věnovaná ženě. V rámci projektu probíhala ve spolupráci s deníkem *iDNES.cz* také internetová anketa, ve které mohli lidé hlasovat o ženě, která by si zasloužila co nejdříve mít ve městě svou sochu. V nabídce bylo celkem jedenáct žen, jejichž osud byl nějakým způsobem spojen s Brnem. Mezi nimi také Eliška Rejčka. Historik Jiří Rak se tehdy vyjádřil k nabídce žen v anketě takto: „Otázkou je, jak daleko do minulosti jít. Kdo dnes něco ví o Elišce Rejčce? Zaměřil bych se na dobu, o které lidé něco vědí.“ (Erhart, 2018) V anketě nakonec zvítězila blahoslavená řeholnice a zdravotní sestra Marie Restituta Kafková, která byla roku 1943 popravena nacisty. Česká královna Eliška Rejčka se umístila hned na druhém místě⁴⁷ (Ustohalová, 2018). Možná, že Brňané o Elišce Rejčce mnoho nevědí, ale mohou ji vnímat jako českou královnu spjatou s Brnem, která by si pomník zasloužila, a na základě toho se pro ni rozhodli hlasovat.

Magistrát města se k iniciativě *I žárovka má sochu* postavil vstřícně. V červenci roku 2019 Rada města Brno aktualizovala seznam osobností vybraných pro umělecké ztvárnění v rámci projektu *Sochy pro Brno*. Na seznam byla definitivně zařazena nejen socha vítězky ankety Marie Restituty Kafkové, jejíž předpokládaná realizace byla stanovena do roku 2022, ale také socha Elišky Rejčky, o které radní uvažovali již dříve. Předpokládaný termín realizace sochy Rejčky byl stanoven do období 2021–2023 (Hamža, 2021). V roce 2023 oslaví cisterciácký brněnský klášter založený Eliškou Rejčkou 700 let, a tak se odhalení sochy nabízí právě na tento rok.

Otázka nedostatku ženských soch rezonuje mezi Brňani i v současnosti. Náměstek primátorky pro kulturu Tomáš Koláčný v rozhovoru pro *iDNES.cz* ze srpna roku 2020 uvedl, že „[N]ejde o to, že bychom chtěli vyzdvihovat muže. Hledáme nejvýznamnější

---

⁴⁷ Marie Restituta Kafková získala v anketě 389 hlasů, Eliška Rejčka 207 hlasů. Na třetím místě se 171 hlasy se umístila dirigentka Vítězslava Kaprálová.

osobnosti bez nějaké genderové specifikace. I proto bude odhalena socha královny Elišky Rejčky a mučednice Marie Restituty Kafkové.“ (Hofmannová, 2020)

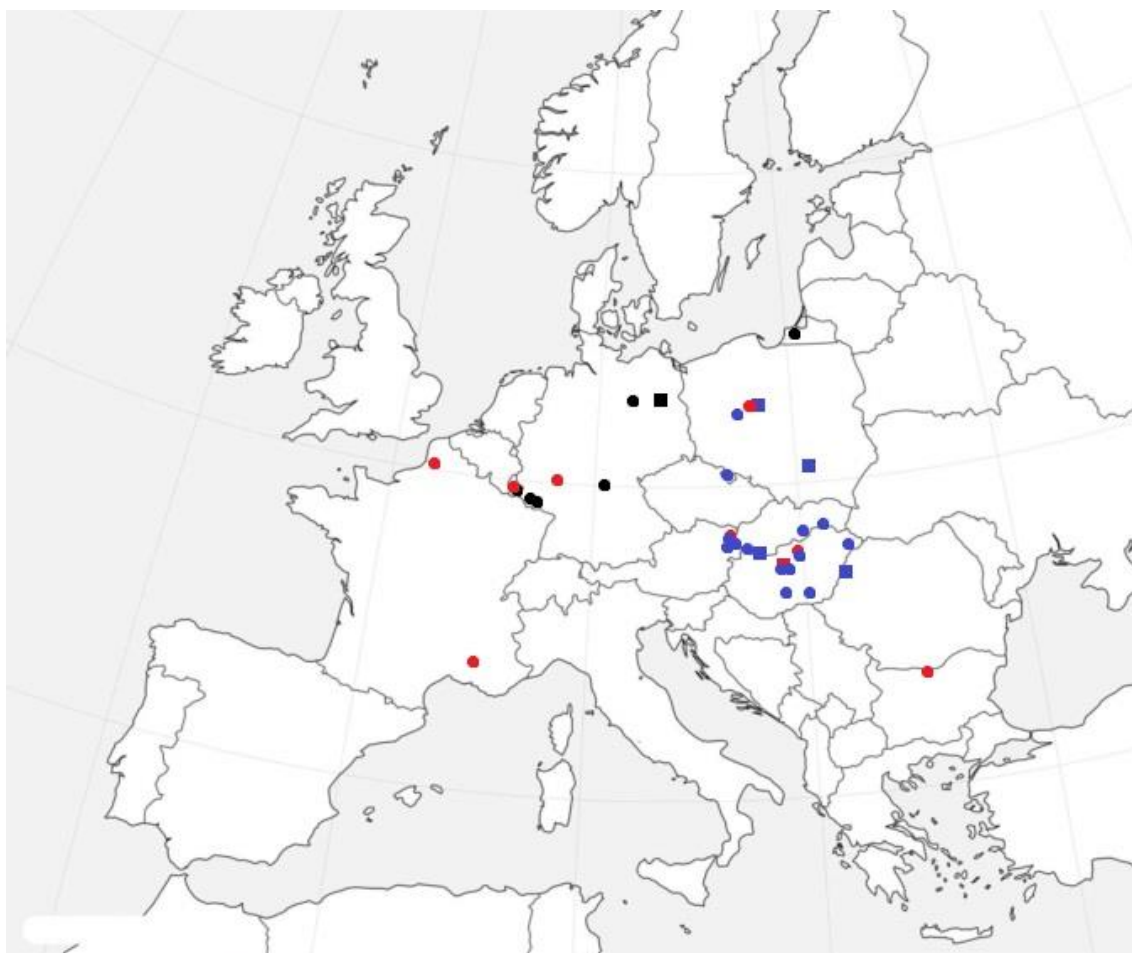
Dnes již je podle Odboru kultury, který má projekt na starost, jisté, že termín realizace Elišky Rejčky nemůže být dodržen. Důvodem je 200. výročí narození G. J. Mendela v roce 2022. Vzhledem k Mendelovu mezinárodnímu vědeckému věhlasu bylo rozhodnuto věnovat sochařské dílo přednostně jeho osobnosti. Socha G. J. Mendela bude umístěna v centrální části Mendlova náměstí a měla by se stát dominantním a určujícím prvkem tohoto veřejného prostoru. Eliška Rejčka tak nadále zůstává ve stínu tohoto vědeckého velikána. Nicméně s její sochou je stále počítáno, ale patrně až po rekonstrukci celého Mendlova náměstí (Hamža, 2021). Obavy o důstojné umístění sochy Elišky Rejčky vyslovil na svém facebooku v listopadu roku 2020 představitel hnutí Žít Brno Matěj Hollan. I podle něj je nutné Mendlovo náměstí nejprve vhodně upravit, aby se socha neocitla uvnitř smyčky tramvají (Hollan, 2020). Z rekonstrukce náměstí a dopravního terminálu by mělo vyplynout přesné místo, kam bude socha situována a jak by měla být pojata. Podoba budoucí sochy Elišky Rejčky tedy zatím není známa. Magistrát ještě ani nevypsals na pomník soutěž. Zda bude v případě Eliščiny sochy dáována přednost figurální podobě jako u nedávno odhalené sochy pátera Martina Středy, nebo abstraktní symbolické formě, kterou získal například pomník architekta Adolfa Loose, taktéž není jasné.⁴⁸

4. Pomníky českých přemyslovských a lucemburských panovníků a panovnic v zahraničí

Je důležité si uvědomit, že sledované osobnosti nebyly podstatně pouze pro české země, ale řada jejich činů významně zasáhla do historie celého střeoevropského prostoru. Zvláště někteří králové a královny byli či jsou vnímáni rovněž jako význačné postavy dějin několika dnešních států, a proto nalezneme jejich pomníky taktéž v zahraničí.

---

⁴⁸ Pro větší transparentnost a přehlednost sochařských projektů vytvořil Magistrát města Brno webové stránky *Sochařské Brno*. K nalezení je zde také interaktivní mapa zaznamenávající všechny realizované brněnské sochy a pomníky. <https://socharske.brno.cz/>

LEGENDA - současné rozmístění pomníků českých přemyslovských a lucemburských panovníků a jejich manželek:

- komplexní projekt/pantheon, 19. st.
- samostatný pomník, 19. st.
- komplexní projekt/pantheon, 20. st.
- samostatný pomník, 20. st.
- komplexní projekt/pantheon, 21. st.
- samostatný pomník, 21. st.

Obr. 104 Současné rozmístění pomníků českých přemyslovských a lucemburských panovníků a jejich manželek v Evropě

4.1.1. Pomníky přemyslovských knížat a kněžen

Když ponecháme stranou sochy světců sv. Václava a sv. Ludmily, jejichž počet pomníků v zahraničí je díky jejich svatořečení nejvyšší, s pomníky ostatních českých přemyslovských knížat a kněžen se v zahraničí příliš nesetkáme.

Pomníky věnované prvním přemyslovským knížatům nenalezneme v zahraničí vůbec. Knížata měla totiž především starosti s vlastními půtkami mezi sebou i s vypořádáváním se s ostatními rody v rámci Čech, především se Slavníkovci a Vršovci.⁴⁹

⁴⁹ Vyvraždění těchto dvou rodů je připomínáno taktéž pomníky. Slavníkovce připomíná v Libici nad Cidlinou od roku 2000 sousoší sv. Vojtěcha a Radima od Vojtěcha a Marie Adamcových. Krvavý čin vyvraždění Vršovců přemyslovským knížetem Svatoplukem připomíná v obci Vraclav jednoduchý jehlanovitý kamenný pomník z roku 1908. Vznikl tedy po 800 letech od této události.

Těch několik málo, kterých významněji zasáhlo do zahraničních poměrů, svůj pomník zatím nezískalo.

Ani na přemyslovské kněžny nenalezneme v zahraničí téměř žádnou připomínku, přestože Přemyslovci si vybírali své manželky pochopitelně právě za hranicemi svého knížectví. Výjimkou je jednoduchý romantický pomník ve Svinibrodu (Schweinfurtu) z roku 1874, který nechal zhotovit místní podnikatel Carl Sattler. Váže se k pověsti o únosu budoucí ženy Břetislava I. Jitky z kláštera. Událost připomíná nedaleko vrchu Peterstirn silueta boty vytesaná do kamene nad výklenkem s lavičkou. Podle pověsti totiž při únosu Jitka ztratila jednu svou červenou botu. Červené střevíce byly v té době velmi drahým obutím, v legendě symbolizují Jitčin vznešený původ. Kromě pomníku připomíná Jitku nedaleko Peterstirnu také ulice s jejím jménem (Wiedemann, 2008).

Obr. 105 Pomník Jitky ze Svinibrodu

4.1.2. Pomníky královen

V zahraničí se připomínky na manželky našich králů až do počátku 21. století neobjevují. Přírozeně zde byly v minulosti stavěny pomníky spíše královnám, které byly se zeměmi více spjaty – byly sem provdány (např. pomníky v Dánsku věnované Markétě Přemyslovně, dceři Přemysla Otakara I.). Teprve od roku 2000 se objevuje několik málo pomníků věnovaných také manželkám našich přemyslovských a lucemburských králů, především v Polsku. Pomníky jsou nápadité, ale oproti těm českým zatím zůstávají u tradičních materiálů.

Neobvyklý pomník byl v roce 2004 postaven třetí manželce Karla IV. a římské císařovně Anně Svidnické v polské obci Čermná. Pomník má podobu malého hrádku z kamení a cihel. Socha královny nevzhlíží z podstavce, ale je ve formě reliéfu zasazena do výklenku hradu. Po královnině pravici se nachází její erb a po levici erb dolnoslezských Piastovců.⁵⁰ Čermná je malá obec nacházející se blízko českých hranic asi osmdesát kilometrů od Svidnice, kde se královna z rodu Piastovců narodila. Ve Svidnici bychom však její pomník hledali marně. Čermná se rozhodla vystavět pomník královně Anně k 650. výročí vzniku obce. První písemná zmínka o ní pochází z období, kdy se Anna stala českou královnou, proto si ji obec vybrala za svou patronku (Pomnik Anny Świdnickiej, 2021).

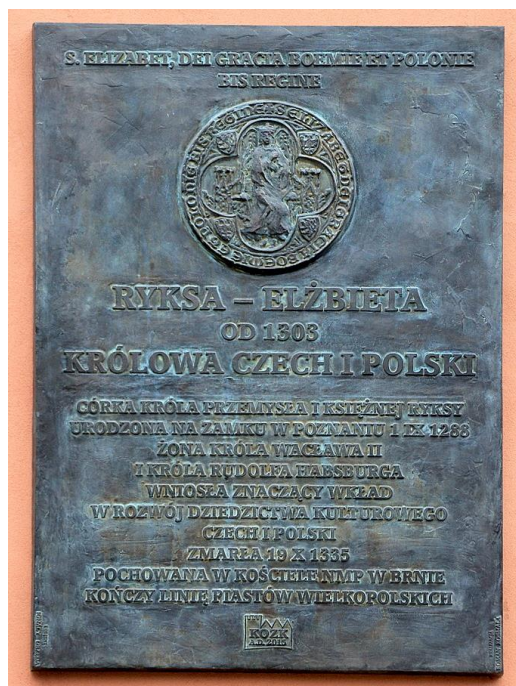
Obr. 106 Pomník Anny Svidnické, Čermná

Poláci si svou královnu Elišku Rejču příliš „nepamatují“, neboť v Polsku strávila pouze dětství, než se vdala za Václava II. a odešla do Čech. Přesto jí v roce 2015 byla odhalena pamětní deska na královském hradě v Poznani, který vybudoval její otec

---

⁵⁰ Černá orlice s perisoniem ve zlatém poli byla později od slezských Piastovců převzata a stala se v mírně upravené verzi symbolem Slezska.

Přemysl II. Jednoduchou bronzovou desku s pečetí královny vytvořil Roman Kosmala. Zdůrazňuje královninu roli na vzestupu česko-polského kulturního dědictví a taktéž, že Eliškou Rejčkou končí linie velkopolských Piastovců. Zatímco v místě narození, kde strávila krátkou dobu, má Eliška pamětní desku, v místě úmrtí, tedy v brněnské bazilice Nanebevzetí Panny Marie, pro kterou toho mnoho vykonala, ji připomíná zatím pouze obyčejná dlaždice v zemi.

Obr. 107 Pamětní deska Elišky Rejčky, královský hrad v Poznani

V maďarském Nyírbátoru byla v roce 2017 vytvořena podél promenády série soch, která znázorňuje některé momenty z historie města. V rámci této série vzniklo také sousoší Zikmunda Lucemburského a jeho ženy Barbory Celjské, jakožto zakladatelů Dračího řádu, jehož členy byli také příslušníci rodu Bathoryů, kterým dnešní Nyírbátor patřil a jimž je věnována většina zbylých soch u promenády. Založením rytířského řádu si měl Zikmund zajistit podporu domácí šlechty v boji proti Turkům a husitům, tedy proti nepřátelům křesťanství, které symbolizuje onen drak. Symbol draka vychází původně z legendy o drakobijci sv. Jiřím (Bílek, 2019, s. 58–59).

Obr. 108 Sochy Zikmunda Lucemburského a Barbory Celjské, Nyírbátor

4.1.3. Pomníky králů

Pokud bychom se zamysleli nad tím, kde se nachází v Evropě nebo na světě pomník některého z českých přemyslovských či lucemburských králů, nejspíše bychom si žádný vybavit nedokázali s výjimkou významných bojišť. I na těchto místech však byla oživena paměť pomocí pomníků poměrně nedávno. Ne že by se na tak důležitá místa během našich dějin zcela zapomnělo, ale jejich připomínání a událostí s nimi spojených se na dlouho přesunulo do umění méně hmatatelného, tedy do literatury a malířství. Bojiště se nacházela pro tehdejší české vlastence příliš daleko za hranicemi Českého království a jiná bližší místa nabízela lepší příležitost, jak povzbudit národního ducha. Navíc se v těchto místech prolíná česká tradice s tradicemi dalších národů (Kofránková, 2021, s. 40).

Mimo to však existují i jiné typy pomníků, které byly našim králům v zahraničí věnovány a objevují se v celé Evropě včetně Ruska. Ne vždy jejich stavbu iniciovali Češi. Při jejich analýze je třeba proto nahlížet na ně také optikou daných národů. Poté se totiž zdá méně překvapivé, že v případě tolik Čechy oblíbeného Karla IV. jsem v zahraničí našla pomník jen jeden, zatímco v případě nenáviděného Zikmunda jsem jich vypátrala pět. Zatímco u nás je Karel IV. ideálním „otcem vlasti“, Němci a Italové na něj pohlíží spíše jako na „otčima říše“. Zahraniční kronikáři jeho osobu zobrazovali jako vychytralého taktizujícího politika, který se o říši příliš nestará. Pro Němce je Karel rozporuplnou postavou také kvůli židovskému pogromu v Norimberku, ke kterému panovník přispěl a selhal tak v roli ochránce poddaných (Kofránková, 2021, s. 45–46). Zikmund Lucemburský je v zahraničí naopak vnímán jako pečující, velmi vlivný

panovník. Jako mocného vladaře vnímají Zikmunda například Lucemburčané,⁵¹ Němci, a především Maďaři (Bílek, 2019, s. 259).

Během 19. století vzniklo několik pomníkových objektů věnovaných českým přemyslovským a lucemburským králům v tehdejší Pruském království. Zatímco v českých zemích během 19. století silně převládly pomníky stavěné na počest Karla IV., v Prusku byla vyjadřována úcta hned několika Lucemburkům a iniciátory pomníků nebyli vlastenečtí šlechtici, ale přímo panovníci. První pomníky byly vytvořeny již v první polovině 19. století a jsou spojeny s osobou pruského krále Fridricha Viléma IV. Poslední pomník 19. století vznikl zásluhou jiného pruského krále – Viléma II. Oba tito panovníci sice považovali dávno zemřelé české krále za důležitou součást dějin vlastního státu, ale v konečném výsledku byly vystavěné pomníky především oslavou jich samotných. K vybudování pomníků si prusští králové vybírali tehdejší architektonickou a sochařskou špičku.

Složitý byl osud ostatků krále Jana Lucemburského. Karel IV. svého otce pohřbil v klášteře Altmünster v Lucemburku, avšak Jan nenalezl klid ještě dlouho. Během válek s Francií bylo tělo krále přemístěno mimo klášter a po zrušení opatství bylo přesunuto v roce 1543 do opatství Neumünster. V období napoleonských válek byly královy ostatky zachráněny a uschovány továrníkem Pierrem Josephem Bochem. Jeho syn si později královy ostatky vzal s sebou do nové továrny v Mettlachu. Zde na ně narazil při své cestě do Porýní Fridrich Vilém IV., který od továrníka ostatky svého předka⁵² převzal a u města Kastel-Staadt vysoko nad řekou na skále nechal postavit kapli, ve které byly roku 1838 královy ostatky uloženy do mramorového sarkofágu.⁵³ V roce 1846 byl vedle kaple vztyčen také kamenný kříž na počest pětistého výročí od králova úmrtí. Avšak ani hrob postavený na příkaz pruského krále se nestal posledním místem králova odpočinku. Na počátku 20. století se k osobě Jana Lucemburského a k jeho ostatkům hlásilo hned několik států najednou (Prusko, Belgie, Francie, Lucembursko). Nakonec byly ostatky v roce 1946 při příležitosti 600. výročí královy smrti lucemburskými jednotkami přeneseny do Lucemburku a o rok později byly uloženy v barokní tumbě do krypty

---

⁵¹ I když Zikmund fakticky lucemburskému vévodství nevládl, neboť jej odkázal své neteři Elišce Zhořelecké, Lucemburčané na Zikmunda nahlíží pozitivně. Je pro ně posledním mužským potomkem z domácí limbursko-lucemburské dynastie. Například v roce 2005 uspořádalo Národní muzeum v Lucembursku o tomto pozdně středověkém císaři rozsáhlou výstavu, kterou navštívil a podpořil také tehdejší velkovévoda Jindřich I. (Péporté et al., 2010, s. 95).

⁵² Pruský král Fridrich Vilém IV. pocházel z braniborské větve rodu Hohenzollernů, která byla s Lucemburky od roku 1476 přímo spřízněna sňatkem pravnučky Zikmunda Lucemburského Markéty Saské s kurfiřtem Braniborského markrabství Janem Cicerem Braniborským.

⁵³ Kaple je dílem stavitele Karla Friedricha Schinkela.

v katedrále Panny Marie. V osmdesátých letech byly ještě na krátký čas zapůjčeny Praze, konkrétně Emanuelu Vlčkovi na antropologický přezkum (Lutovský a Bravermanová, 2007, s. 87–90).

Obr. 109 Kaple s kamenným křížem – dočasné uložení ostatků Jana Lucemburského, Kastel-Stadt

Tehdejší hlavní město Pruska Královec či Königsberg (dnešní Kaliningrad) uctilo památku svého zakladatele Přemysla Otakara II. teprve v polovině 19. století, když byla jeho pískovcová socha spolu se sochami dalších dvou významných pruských panovníků z rodu Hohenzollernů (Fridricha I. a Albrechta I.) umístěna na jednu z nově postavených bran. Základní kámen neogotické cihlové brány byl položen v roce 1843 a při této příležitosti nechyběl ani Fridrich Vilém IV. Hlavním architektem se stal Ernst Ludwig von Aster a sochařská výzdoba připadla na Wilhelma Ludwiga Stürmera. Tento sochař strávil také několik let v Mnichově u Ludwiga Schwanthalera, jehož vliv na jeho tvorbu je patrný. Lze jej pozorovat i u sochy Přemysla Otakara II. pro bránu v Královci. Brána, která se dnes nazývá Královskou, byla během druhé světové války značně poničena. Sověští vojáci na znamení vítězství urazili hlavy všem třem pískovcovým sochám. Od války brána chátrala a v 70. letech se dokonce objevila snaha bránu strhnout, jelikož pro Sověty nepředstavovala žádnou historickou ani národní hodnotu (Ovsyanov, 1999, s. 90–119). Velkým zlomem byly oslavy 750. výročí od založení města v roce 2005. Při této příležitosti byla brána kompletně zrenovována včetně pískovcových soch, jejichž

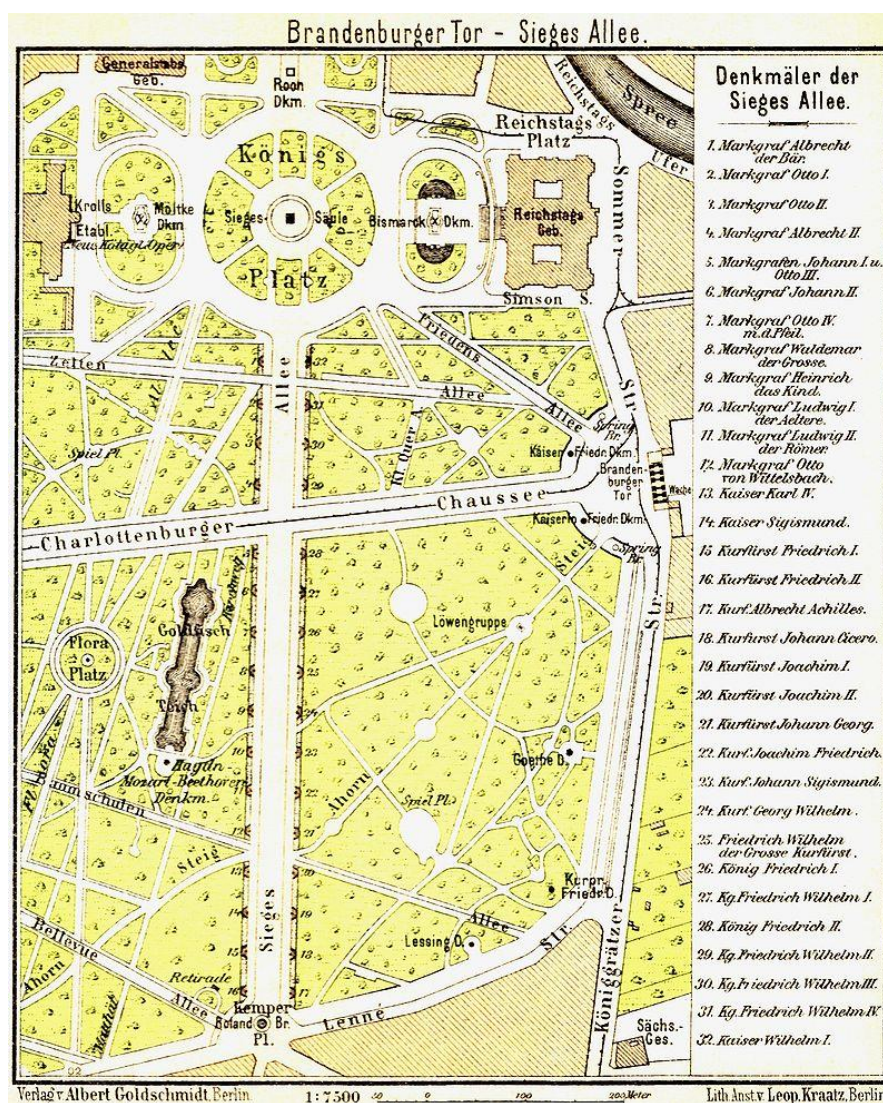
oprava byla nesmírně náročná, neboť existovalo velmi malé množství fotografií, na kterých by byly zobrazeny původní sochy celé. Místním komunistům se tehdy počín zrekonstruování brány nelíbil a požadovali raději opravu místního Stalinova pomníku. Brána se i přesto stala nakonec hlavním symbolem města a v současné době v ní sídlí Muzeum světového oceánu (Přemysl II. ožil, 2005, s. 12).

Obr. 110 Socha Přemysla Otakara II. na Královské bráně, Kaliningrad

Jan Lucemburský není jediný Lucemburk, kterého se během 19. století snažilo Prusko si „přivlastnit“. Ke svým třicátým šestým narozeninám v roce 1895 nechal poslední německý císař a pruský král Vilém II. v Berlíně vybudovat nový bulvár tzv. Siegesallee, který daroval tamějším obyvatelům. Bulvár začínal u Kemperplatzu a procházel skrz park až k monumentálnímu Sloupu vítězství na Königsplatzu poblíž sídla Reichstagu. V přesném překladu znamená název ulice Třída vítězství, což odpovídalo její funkci jako demonstraci pruské moci, respektive moci dynastie Hohenzollernů. Obě strany bulváru lemovalo celkem devadesát šest soch z bílého mramoru, na kterých se podílelo dvacet sedm sochařů berlínské sochařské školy pod vedením Reinholda Begase. Výběr osobností pro pomník měl na starost historiograf pruského státu Reinhold Koser. Základem jeho historického konceptu bylo představení vývoje vlasteneckých dějin od založení braniborského markrabství až po současnost. Na obou stranách ulice se nacházelo šestnáct skupin soch. Vývoj pruských dějin započal první skupinou s markrabětem Albrechtem (1170), která se nacházela po pravé straně bulváru směrem

od Königsplatzu a končil třicátou druhou skupinou s císařem Vilémem I. (1888), která se nacházela naproti první skupině. Každou skupinu tvořila jedna hlavní figurální socha významného braniborského kurfiřty, markraběte či pruského panovníka, která byla umístěna uprostřed půlkruhové základny. Z obou stran hlavní sochu obklopovaly busty významných současníků a lavičky k sezení. Mezi hlavními figurálními sochami byli také Karel IV. Lucemburský a Zikmund Lucemburský, avšak nebyli vyobrazeni jako císaři či králové, ale pouze jako braniborská markrabata a kurfiřti,⁵⁴ aby zapadli do celkové koncepce a nepřevyšovali dynastii Hohenzollernů (Luh, 2014, s. 1–6).

Obr. 111 Mapa Siegesallee z roku 1902

Kolekce soch se však stala kontroverzní ještě před svým dokončením v roce 1901. Několik měsíců před ním se musela potýkat s opakovaným vandalismem. Císařův projev

⁵⁴ V případě Karla IV. titul markraběte a kurfiřta braniborského vlastně patřil jeho nezletilému synovi Václavovi Lucemburskému, ale Karel všechny státní záležitosti vykonával za něj. Václav nebyl v Siegesallee vůbec zmíněn (Lehnert, 1998, s.56).

při slavnostním otevření Třídy vítězství, při kterém vyzdvihl její klasický charakter, odsoudil moderní umělecké směry a zdůraznil svou podporu historismu, se stal velmi rychle terčem kritiky ze strany německých i zahraničních umělců. Kritici se projektu vysmívali právě pro zastaralý styl a považovali sochy za vulgární projev síly. Dobový tisk nešetřil karikaturami a spisovatelé a básníci satirickými texty. Sami Berličané brzy sochy překřtili na „Puppenallee“, tedy alej loutek (panenek) (Du Bois, 2017, s. 42). Co se možná může zdát překvapivé je, že již v tu dobu byl projekt kritizován také proto, že mezi vybranými osobnostmi nebyla ani jediná žena. Císař totiž věřil, že historii vytváří muži a taktéž doboví historici se o ženské postavy v dějinách příliš nezajímali (Luh, 2014 s. 7–8). Nicméně v konečném důsledku kritika projektu zvýšila popularitu místa a „panenky“ se staly oblíbenou turistickou atrakcí, a dokonce i pomůckou pro výuku dějepisu (Du Bois, 2017, s. 43).

Slavná Siegesallee neunikla ani pozornosti novin vydávaných v českých zemích. Vznik „vítězné třídy“ průběžně sledovaly a přinášely informace o odhalování jednotlivých skupin soch i s jejich fotografiemi či kresbami. Na jedné straně český tisk vyjadřoval nad mohutným projektem a okázalým odhalováním pomníků obdiv a zároveň touhu vystavět také v Praze více pomníků svým vlastním velikánům. Na straně druhé zaznívaly na adresu Siegesallee kritické a posměšné tóny a varování před tím, aby výsledek pražské pomníkové mánie nebyl stejně nevkusný. Ani jedna ze soch českých králů, které se staly součástí Siegesallee, nebyla přijata na české straně kladně. Socha Zikmunda Čechům vadila už jen proto, že císař „špatně je zapsán v dějinách našich“ (Pomník císaře Zikmunda, 1924, s. 2). Zařazení sochy císaře Karla IV. do řady německých velikánů jim připadalo komické: „A v Siegesallee, chloubě, jaké je schopna jen procovská, zpupná a šosácká mysl Němce, který chce ukázati lidem, že mu na hrsti marek nesejde - stojí Karel IV., chudák usmívá se, jakoby říkal: příteli, odpusť, nevím sám, jak jsem se sem dostal! Smutně vypadá jeho dobrácká tvář mezi přísnými a vzteklými tvářemi ostatních brandeburských kurfürstů“ (Jr., 1903, s. 1).

České noviny (Císař Vilém a písemné úkoly, 1904, s. 2) také otiskly zábavnou anekdotu, která se v souvislosti s odhalením Siegesallee odehrála v Německu. Týkala se toho, že v roce 1901 středoškolský učitel němčiny Otto Schröder vyučující na jednom z gymnázií v západním Berlíně, zadal svým žákům esej na téma „Kterak souditi lze z postoje nohou soch Hohenzollerovců v Siegesallee v Berlíně na povahy zobrazených osobností?“. O neobvyklém slohovém cvičení se v létě při jednom ze svých výletů na jachtě dozvěděl samotný německý císař Vilém II. a vyžádal si zaslání sešitů s žákovskými

pracemi. Do rukou se mu nakonec dostaly pouze čtyři sešity, které osobně pečlivě přečetl a k esejům připsal na okraj vlastní komentáře (mnohdy odlišné od učitelových). Císař byl při svém hodnocení velmi shovívavý a projevil rovněž pochopení pro nelehký úkol studentů. Jeden ze studentů napsal: „Vlastně by se však mohlo myslit, že by se dal charakter Hohenzollerovců ve ‚vítězné aleji‘ lépe poznati z výrazu jich tváří než z postojů jich nohou.“ Poznámka, kterou k tomu dopsal císař zněla: „Toť nejlepší odsouzení látky k tomuto úkolu dané!“ Že je tato historika pravdivá potvrdil teprve nález dlouho ztracených slohových prací s císařovými přípisky po druhé světové válce. Práce byly v šedesátých letech vydány Rudolfem Herrnstadtem.⁵⁵

V závěrečné fázi první světové války byly během listopadové revoluce některé sochy Siegesallee jako symboly monarchie záměrně poškozeny. Později se jednalo o jejich úplném odstranění, ke kterému však nakonec nedošlo. Namísto toho se sochy během nacistické éry staly součástí plánů Hitlerova hlavního architekta Alberta Speera, který je v roce 1938 nechal spolu se Sloupem vítězství přemístit do jiné části parku. Zde byly později během bombardování Berlína poškozeny a některé postavy byly zcela zničeny (Du Bois, 2017, s. 43). Po válce v roce 1945 byl na trase Siegesallee vystavěn sovětský pomník, zřejmě proto, aby ji záměrně zablokoval. V roce 1950 byly pozůstatky soch ze Siegesallee, jakožto symbolů pruského a německého militarismu, britskou okupační silou demontovány a umístěny prozatímně do paláce Bellevue, odkud je před úplným zničením zachránil státní kurátor Hinnerk Schaper, který nechal sochy pohřbít v palácovém parku. Plastiky byly vykopány až v roce 1979 v rámci kampaně „Rettet die Denkmäler“ a byly umístěny do lapidária v berlínské čtvrti Kreuzberg spolu s dalšími berlínskými pomníky. Teprve v roce 2009 bylo zbylých 26 hlavních soch a 40 bust z bývalé Siegesallee přemístěno z lapidária do pevnosti Spandau, kde započalo jejich restaurování. Jednalo se však pouze o vyčištění soch a konzervaci kamene, nikoliv o opravu soch do původního stavu. Poničené sochy tak zůstaly němou připomínkou několika historických událostí. V tomto stavu jsou sochy od roku 2016 znovu přístupné veřejnosti jako součást stálé expozice pevnosti (Du Bois, 2017, s. 43).

Socha císaře Karla IV. byla součástí třinácté skupiny, která se nacházela po pravé straně bulváru blíže ke Kemperplatzu. Po pravici dělala císaři společnost busta arcibiskupa z Magdeburgu Dietricha von Portitze a po levici busta obchodníka a braniborského radního Nikolause von Bismarcka. Skupinu soch vytvořil sochař Ludwig

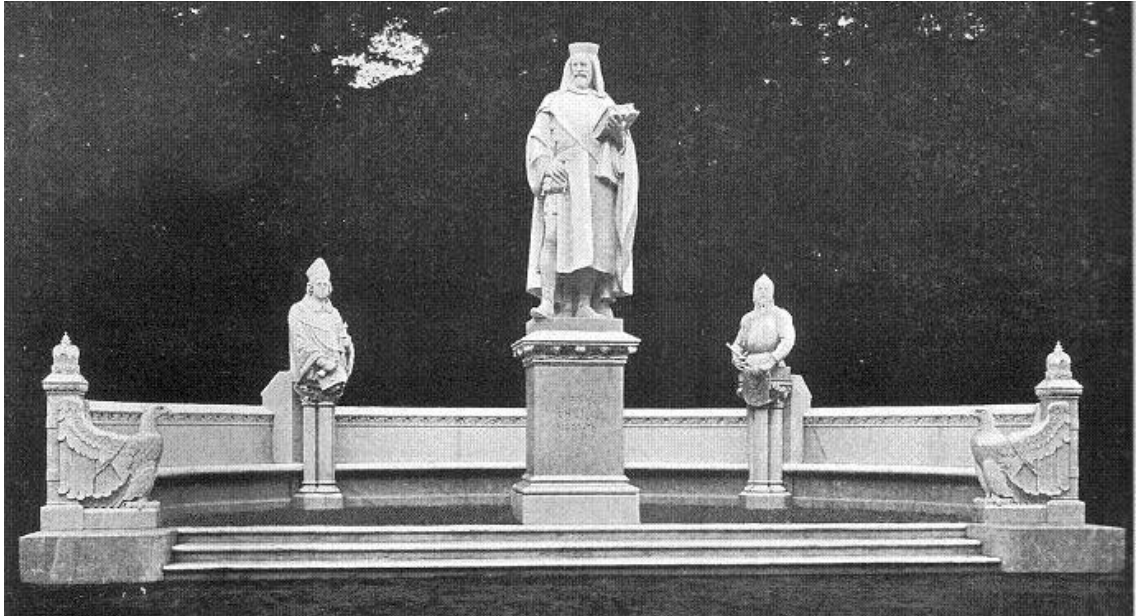
---

⁵⁵ R. E. Hardt: *Die Beine der Hohenzollern*. Rütten & Loening, Berlin 1960.

Cauer v roce 1899. O rok později byl vyhotoven bronzový odlitek hlavní postavy, který byl jako dárek od císaře Viléma II. věnován městu Tangermünde, kde Karel IV. ke konci života pobýval. Dnes se tato bronzová kopie nachází v hradním komplexu Tangermünde (Lehnert, 1998, s. 139–142). Hlavní socha Karla IV. má mírně nakročeno dopředu, v jedné ruce drží pozemkovou knihu, kterou nechal císař pro oblast Braniborska vytvořit a druhou rukou se opírá v pase. Připomínán je Karel IV. tedy především jako schopný diplomat. Socha byla zřejmě silně inspirována císařovou bustou od Petra Parlěře ze Svatovítské katedrály, protože Cauer z Parlěřovy busty okopíroval netradiční korunu. Ve skutečnosti se jedná pouze o spodní část koruny. Na obruči pískovcové koruny Karla IV. od Petra Parlěře byl původně pravděpodobně upevněn pozlacený kovový nástavec, který doplňoval polychromii. Tato vrchní část se však časem odlomila a císaři tak zůstala na hlavě pouze obruč, kterou známe z četných pozdějších vyobrazení a kterou nevědomky zřejmě převzal i Cauer (Stejskal, 1978, s. 188). Stejně ikonické vyobrazení Karla IV. bylo v roce 2006 použito pro bronzový reliéf na kašně před kostelem sv. Štěpána v Tangermünde. Zmíněná socha ze Siegesallee je dnes taktéž v pevnosti Spandau, avšak chybí jí hlava, uražená a ztracená po roce 1945.

Socha císaře Zikmunda byla spolu s bustou správce Střední marky Lippoldem von Bredowem a bustou berlínského starosty Bernarda Rykeho součástí čtrnácté skupiny soch, která se nacházela vedle skupiny s Karlem IV. Vytvořena byla o rok později v roce 1900. Její autor Eugen Boermel za ni však velký úspěch nesklidil. Boermel měl vyobrazit Zikmunda podle pokynu historika Reinholda Kosera majestátně v korunovačních klenotech tak, jak je to na obraze od Albrechta Dürera, ale namísto toho zvolil fiktivní válečnický vzhled (Lehnert, 1998, s. 143–144). Celá socha působí nekonzistentně a divadelně, nikoliv monumentálně. Na Zikmundových prsou nalezneme lucemburský erb se lvem. Také tato socha je dnes poškozená a chybí jí ruka.

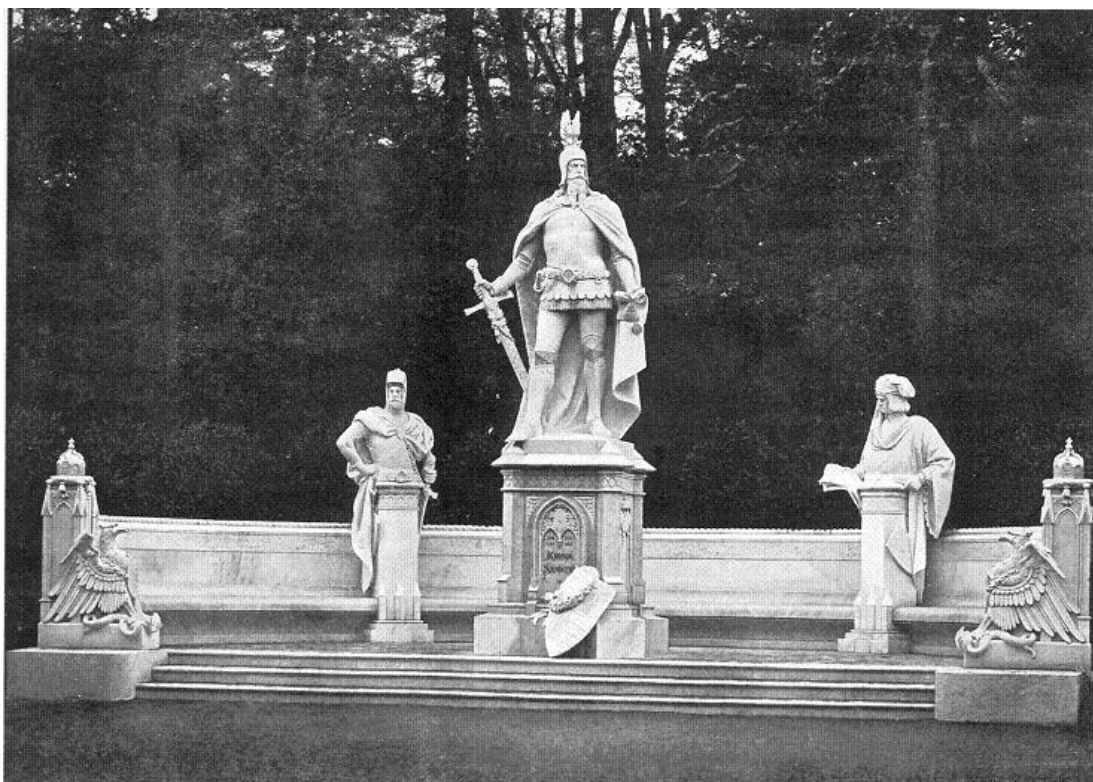

Obr. 112 Skupina 13 - pomník Karla IV. v Siegesallee, 1899

Obr. 113 Bronzová kopie sochy Karla IV. ze Siegesallee v Tangermünde

Obr. 114 Skupina 14 - pomník Zikmunda Lucemburského v Siegesallee, 1900

Na konci 19. století, kdy v Evropě kulminoval nacionalismus, nebyli oslavováni pouze čeští králové, ale v dnešním Rakousku a Maďarsku byli naopak uctíváni jejich pokořitelé. Jedním ze stěžejních momentů byla ve středo-evropském prostoru porážka Přemysla Otakara II. na Moravském poli. Motiv oslavy hrdinného vítězství nad českým králem nalezneme například také na jednom z reliéfů Pomníku Tisíciletí (Millenniumi emlékmű), který byl vybudován na náměstí Hrdinů v Budapešti k tisíciletému výročí obsazení Karpatské kotliny Maďary či na vídeňském pomníku rakouského dramatika Franze Grillparzera, který ve svém dramatu Přemysla Otakara vykreslil velmi nelichotivě (Kofránková, 2012, s. 44). Smířlivě naopak působí pantheon uherských králů, který od roku 1905 zdobí fasádu budapeštského parlamentu. Mezi uznávanými uherskými velikány je zde i socha mladičkého Václava III.

Obr. 115 Socha Václava III. (Ladislava V.) na průčelí budapešťského parlamentu

Dalším významným historickým momentem, který nezůstal na přelomu 19. a 20. století mimo pomníkovou tvorbu, byla smrt krále Jana Lucemburského u Kresčaku. Avšak iniciativa na výstavbu pomníku nezešla od českých vlastenců, nýbrž od francouzského spisovatele a slavisty Louise Légera, který si všiml, že původní pomník ve tvaru kříže stojící na místě bitvy již od 14. století je ve velmi zchátralém stavu a začal usilovat jednak o jeho opravu, jednak o vystavění pomníku nového. Zanedlouho byl založen výbor pro stavbu nového pomníku, do jehož čela se Léger postavil. Při oslavě stých narozenin Victora Huga v Paříži v roce 1902 Léger seznámil se svým záměrem delegaci pražské obce a ukázal jim též první nákresy monumentu. Dramatik F. A. Šuberta, který se oslavy Hugových narozenin též zúčastnil, nákres odsoudil jako „nevzhledný jehlan“, kterých bylo v tomto období stavěno mnoho. Podle Šubertova článku v *Národní politice* (1902, s. 17–18) Léger velice stál o to, aby se na realizaci nového pomníku podílel také Alfons Mucha, který v tu dobu v Paříži pobýval. Šubert se shodou okolností s Muchou ještě při téměř pobytu potkal a malíř mu již za dva dny představil svůj vlastní návrh pomníku, jež byl pojat značně originálně – na stupňovitém podstavci s královým jménem, datem úmrtí a českým a lucemburským znakem měla být postavena ze žuly

rytířská přilba se třemi pery a korunou (Šubert, 1902, s. 17–18). Není jasné, proč tento návrh nebyl nakonec realizován. Patrně kvůli jeho finanční náročnosti.

V Čechách nebyl Janu Lucemburskému v tu dobu věnován jediný pomník, neboť zakořeněný obrozenecký pohled na tohoto panovníka jeho heroizaci neumožňoval. Podle něj byla zdůrazňována králova neláska k českému království a preference rodného Lucemburska a rovněž jeho špatný vztah k manželce Elišce Přemyslovně, tedy představitelce starobylé domácí dynastie. V dobovém tisku ze 70. let 19. století se lze dočíst např.: „Tak odpočívá otec našeho Karla IV. ve vzdálenosti skoro stohodinné⁵⁶ od svého syna pohřbený, starou pravdu potvrzuje, že král Jan se pro Čechy, a říše česká pro něj nehodila.“ (Klima, 1875, s. 18–19). Taktéž reakce na plánovanou výstavbu nového pomníku v Kresčaku byly spíše vlažné. V dobovém tisku se zpráva nedostala ani na titulní stranu a někteří jej hodnotili dokonce velmi záporně: „A když padl v cizině, zcela furiantsky, za cizí zájmy, byl oslavován chvalořečmi a hrdinskými zpěvy jako bůh ví jaký hrdina národní, a teď za sedm set let, když si usmyslili Francouzi postavit mu pomník na svém bojišti, máme my k tomu taky přispěti!“ (Besídka, 1902, s. 322)

Prvního října roku 1905 byl na náměstí v Kresčaku nakonec odhalen jehlanovitý pomník s reliéfem Jana Lucemburského na koni podle návrhu francouzského sochaře Emmanuela Fontaineho. Na pomníku se nachází český nápis: „Janu Lucemburskému, českému králi a jeho chrabřým druhům ve zbrani, kteří zemřeli pro Francii v Kresčaku 26. srpna 1346“ a stejný z druhé strany ve francouzštině. Zmínku, že se boje zúčastnil taktéž Janův syn Karel IV. na pomníku nenalezneme. Stavba pomníku byla financována z mezinárodní česko-francouzsko-lucemburské sbírky. Také jeho odhalení se zúčastnili zástupci všech tří národů.⁵⁷ Akce se stala „manifestací srdečných styků česko-francouzských“ (Nový pomník, 1905, s. 27). Původní pomník ve tvaru kříže byl opraven a vztyčen na novém podstavci.

---

⁵⁶ Myšlena cesta vlakem.

⁵⁷ Česká deputace byla vedena starostou měst pražských JUDr. Vladimírem Srbem a předsedou národní rady JUDr. Josefem Heroldem.

Obr. 116 Pomník Jana Lucemburského v Kresčaku

Odlišný náhled na postavu Jana Lucemburského mají také Lucemburčané, kteří ho nazývají Janem Českým či Janem Slepým (Jang de Blannen). Považují Jana za jednoho z největších národních hrdinů, svého „otce vlasti“. Lucemburkové jsou v Lucembursku spojeni s faktickými počátky lucemburského státu a jsou považováni za jedinou domácí dynastii. Vláda Janova otce Jindřicha VII., ale též vláda samotného Jana a jeho synů Karla IV. a Václava I., jsou zároveň považovány jako zlaté období lucemburské historie. Jako poslední z Lucemburků usedla na lucemburský vévodský trůn Eliška Zhořelecká, která vévodství přenechala burgundským vévodům a započala tak podle tradičního lucemburského výkladu historie čtyři sta let „cizí nadvlády“, kdy se Lucembursko dostalo pod nadvládu Habsburků (španělské i rakouské větve), Francie či Nizozemska. Rytířský až mýtický obraz Jana Lucemburského byl vytvořen teprve v 19. století, kdy se Lucembursko konečně vyvázalo z personální unie s Nizozemskem. V roce 1890 si Lucembursko ustavilo samostatnou dynastii Nassau-Weilburg a stalo se nezávislým státem, který hledal způsob, jak navázat na středověkou národní historii (Bobková, 2018,

s. 491–498). Na přelomu 19. a 20. století se také poprvé objevuje myšlenka vystavět Janu Lucemburskému v Lucemburku první velkolepý pomník. Začaly se vybírat peníze na realizaci tohoto pomníku a rovněž se uvažovalo o jeho umístění. Plánování se však dlouho protahovalo, až byla nakonec pořízena pouze jednoduchá bronzová deska s latinským věnováním: „Ioanni, Comiti Luxemburgensi praedilecto, Regi Bohemiae, Henrici VII imperatoris filio primogenito, Caroli IV Augusti patri strenuissimo, Heroi Cressiaco, Soli huius natalis post mortem exsuli. Urbs patria memor 1296-1346.“⁵⁸ Deska byla zasazena ve skále Bock pod někdejší královským hradem, ve kterém se Jan narodil. Desku zdobí dva erby – jeden s jednoocasým lucemburským lvem a druhý s dvouocasým českým lvem.

Obr. 117 Pamětní deska Jana Lucemburského ve skále Bock v Lucemburku

Aby vládnoucí lucemburská dynastie Nassau-Weilburg lépe splynula s lucemburskou historií, začala se také hlásit k českému králi Janu Lucemburskému a lucemburské dynastii. V roce 1921 tehdejší velkovévodkyně Šarlota Lucemburská (1896–1985) podle českého krále pojmenovala svého syna a nástupce Jana Lucemburského (1921–2000). Ten se sám později přihlásil k heslu českého krále „Ich Dien“ a k 650. výročí jeho úmrtí v roce 1996 se také zúčastnil konference o svém jmenovci, zároveň podpořil stavbu nového mauzolea pro tohoto středověkého panovníka.

⁵⁸ Jan, milovaný hrabě lucemburský, král český, prvorozený syn císaře Jindřicha VII., energický otec císaře Karla IV., hrdina Kresčaku, muž, který byl po své smrti vyhoštěn z rodné půdy. Pro vzpomínku jeho rodné město. 1296-1346

Mauzoleum však nakonec nebylo realizováno. Taktéž současný lucemburský velkovévoda Jindřich I. na Lucemburky hrdě odkazuje (Péporté et al., 2010, s. 93–96).

Národní hrdina Jan Lucemburský měl Lucemburčanům dodávat odvahu především v době před druhou světovou válkou a během ní. Avšak podobně jako u nás nacistická propaganda využila postavu knížete Václava, také lucemburský hrdina Jan byl během okupace Lucemburska zneužit. Například když nacisté strhli v Lucemburku pomník Gëlle Fra, který připomínal oběti 1. sv. války, plánovali jej nahradit pomníkem Jana Lucemburského, aby ilustrovali úzké historické vazby mezi lucemburským velkovévodstvím a Říší, a to i přesto, že Jan na rozdíl od svého otce Jindřicha VII. či syna Karla IV. nikdy nezískal titul císaře Svaté říše římské. K vystavění pomníku nikdy nedošlo (Péporté et al., 2010, s. 343).

Lucemburčané na krále Jana nezanevřeli.⁵⁹ V roce 1975 mu věnovali bronzovou pamětní desku, která byla umístěna do městského Stater Parku. Deska upevněná na kamenném bloku připomíná Jana Lucemburského jako zakladatele tzv. Schueberfourer. Jedná se o výroční trh, který král založil v roce 1340 s tím, že se má konat každoročně po osm dnů od svátku svatého Bartoloměje (24. srpna). Načasování trhu bylo přizpůsobeno zemědělským cyklům a kalendáři regionálních veletrhů. V současnosti se trh již nekoná na původním místě, které mu dalo název, ale na náměstí Glacis a má spíše charakter klasické pouti. Stavbu pomníku inicioval hlavní představitel organizátorů Schueberfourer, tzv. showmenů a vzhled pomníku navrhl umělec Fernand Roeltgen. Prostor kolem pamětní desky byl v roce 2020 zmodernizován. Na bronzové desce se nachází králova jezdecká pečeť s věnováním ve francouzštině: „A JEAN L'AVEUGLE FONDATEUR DE LA SCHUEBERFOUER. LES FORAINS RECONNAISSANTS.“⁶⁰

Přestože je Jan Lucemburský považován za jednu z nejdůležitějších osobností lucemburských dějin, příliš pomníků mu v jeho rodné zemi tedy věnováno není. Svůj monumentální figurální pomník zde nemá vůbec. Dokonce i bájná zakladatelka lucemburského rodu víla Meluzína získala v roce 2015 v Lucemburku svou moderní figurální sochu, zatímco národní hrdina stále čeká.

---

⁵⁹ V roce 1946, tedy ve stejném roce, kdy byly ostatky českého krále Jana Slepého po dlouhém putování navráceny do katedrály v Lucemburku, byly vydány stříbrné mince v hodnotě 20, 50 a 100 franků, na jejichž zadní straně byl král vyobrazen jako rytíř, který se vrhá na svého koni do bitvy. Se svou manželkou Eliškou Přemyslovnou byli také vyobrazeni na zadní straně stříbrné mince v hodnotě 700 centů, kterou vydala Lucemburská centrální banka v roce 2010 k 700. výročí jejich sňatku. S vyobrazením českého krále bylo od roku 1934 vydáno také několik poštovních známek a v letech 2005–2009 vznikl třídílný komiks *Poslední rytíř*.

⁶⁰ Janovi Slepému, zakladateli Schueberfourer. Vděční showmeni.

Obr. 118 Pomník Jana Lucemburského v Lucemburku, Stater Park

Že mohou pomníky českých králů přispívat k upevnování mezinárodního přátelství, dokazuje také socha Karla IV. ze Staroměstské mostecké věže, jejíž větší kopii věnovala ve 30. letech 20. století tehdejší československá vláda Francii. Kopie byla umístěna v Papežském paláci v Avignonu, který Karel IV. několikrát navštívil (Avignon, svědek, 1938, s. 62). Tiše sedícího sádrového Karla zde nalezneme ve společnosti dalších francouzských panovníků i dnes.

Obr. 119 Sádrová socha Karla IV. v Papežském paláci v Avignonu

Připomínání českých králů v zahraničí poté na řadu let utichá. Nové pomníky se začínají poskovnu objevovat až v 70. letech 20. století, a to, jak již bylo zmíněno, v Lucembursku, ale také v Německu a Rakousku. Pomníky, které od 70. let do současnosti vznikly v zahraničí, byly nejčastěji iniciovány tamějšími obcemi. Česká strana se na stavbě pomníků podílela ojedinele, a to i přesto, že se mnohdy jednalo o pomníky králů, kteří jsou v Čechách vnímáni velmi kladně. Pokud se iniciativa objevila na české straně, vždy vycházela od některého historického spolku.

Zajímavým příkladem využití staršího uměleckého díla jako moderního pomníku je tzv. kurfiřtský cyklus, který lze nalézt v Mohuči na břehu Rýna poblíž mostu Theodora Heusse. Jedná se o kopie série reliéfů sedmi říšských kurfiřtů a římsko-německého krále, které byly původně umístěny jako sochařská výzdoba na cimbuří gotického kupeckého domu z roku 1317. Dům byl během obléhání Mohuče v roce 1793 poškozen a na počátku 19. století zbořen. Reliéfy však byly zachráněny a uschovány v mohučském Zemském muzeu. Teprve v letech 1970–1974 vytvořil na přání města sochař Theo Ignaz Graffé repliky reliéfů, ze kterých tak vznikl velmi originální pomník, jenž připomíná, že mezi kurfiřty patřil také český král (Üçgül a Grathoff, 2014). Vzhledem k tomu, že jeden z reliéfů vyobrazuje Ludvíka IV. Bavorského, který provoz kupeckého domu povolil, postava českého krále znázorňuje pravděpodobně zrovna vládnoucího Jana Lucemburského. Dnes nejspíše jen velmi málo kolemjdoucích chápe význam kurfiřtů a pomník vnímá spíše jako stylovou městskou ozdobu.

Obr. 120 Kurfiřtský cyklus v Mohuči

Na rok 1978 připadlo sedmisté výročí bitvy na Moravském poli. Přemyslovsko-habsburský mýtus, který tuto událost opřádá, začal vznikat již bezprostředně po události

a vyvíjel se napříč staletími. Zatímco pro českou stranu je bitva jednou z nejtragičtějších událostí a zároveň pádem největšího Přemyslovce vůbec, rakouská strana ji spojuje s počátky rakouské identity a se vzestupem mocného habsburského rodu. Diskuse o významu bitvy na obou stranách rozněcovaly národní vášně především během 19. století a 1. světové války. Bitvu na Moravském poli v tu dobu připomínaly pouze dva prosté pomníčky.

První z nich, kamenný kříž ve Weidenbachu u Dürnkrot, byl údajně vztyčen na místě, kde král Otakar zemřel. Podle jiné verze kříž označoval místo, kde Rudolf Habsburský spadl z koně a jen těsně se zachránil před smrtí. V průběhu staletí se kříž ztratil neznámo kam. Jeho existenci dokládá pouze akvarel od malíře Adolfa Blamauera, který byl namalován kolem roku 1900.

Druhý pomník nechal postavit v 18. století v nedaleké obci Ebenthal místní farář. Také tento pomník byl od poloviny 19. století považován za ztracený. Ve 30. letech 20. století bylo vypátráno, že byl použit jako stavební materiál důrnkrutským mlynářem (Kam zmizel pomník, 1933, s. 2). Teprve v roce 1978 byl pomník zrestaurován a se souhlasem dolnorakouské zemské vlády přemístěn do zahrady zámku Ebenthal. Jedná se také o kamenný kříž, na kterém se nachází německý text upozorňující na to, že nedaleko odtud Přemysl prohrál bitvu i svůj život: „PREMYSL OTTOKAR II. KÖNIG V. BÖHMEN, VERLOR HIER 26. 8. 1278 IM KAMPF GEGEN RUDOLF V. HABSBURG SCHLACHT UND LEBEN“.⁶¹

Obr. 121 Přemyslův kříž (Ottokarkreuz) u zámku Ebenthal

⁶¹ Přemysl Otakar II., král český, zde 26. 8. 1278 v bitvě proti Rudolfovi V. Habsburskému prohrál a ztratil život.

Šestisté výročí bitvy v roce 1878 k vybudování monumentálnějšího pomníku nakonec také nevedlo. Ostrý národnostní boj jeho vystavění značně ztěžoval především české straně. K příležitosti habsburské dynastické slavnosti přišel roku 1882 vídeňský tisk s nápadem vztyčit na Moravském poli tzv. „Habsburger Denkmal“, který by označil místo české porážky a připomněl by, že právě zde byl položen základ nynější rakousko-uherské monarchie. Navrhována byla forma obrovského jehlance a rakouští vlastenci byli rovněž vyzváni, aby přispěli ke zřízení pomníku, který bude „hlásat historickou pravdu“, že základ Rakouska je německý a německým musí zůstat. Český tisk označil návrh stavby takového pomníku především za „demonstraci proti Čechům“. Sbírká na habsburský pomník, ke které vídeňský tisk vyzval, však nebyla úspěšná. Po několika měsících byla se stavem pouze šedesát pět zlatých ukončena. *Wiener Tagblatt* navrhl tuto částku věnovat „Šulfrajnu“⁶² (Pomník na Moravském poli, 1882, s. 7). Česká strana si tohoto nezdaru samozřejmě povšimla a české noviny vydávané v Americe nešetřily satirickými narážkami: „[...] sehnali na to zlatých jen šedesát a pět! A za ty na památku – jak radí jim teď kdos – si mohou koupit futrál na tyranský svůj nos.“ (Sklaplo jim, 1882, s. 8) Další pomník, který měl jasně oslavovat vítěznou habsburskou stranu, sice dokončen byl, ale velmi rychle upadl v zapomnění. Roku 1907 bylo ve Vídni utvořeno komitě, jehož úkolem bylo zorganizovat výstavbu pomníku Rudolfovi Habsburskému, a to čtyřicet kilometrů od Vídně u obce Stillfried za místním kostelem, který se nachází na Stillfriedském kopci, kde Rudolfovo vojsko přijímalo požehnání k boji proti českému králi a odkud byl zahájen útok. O rok později byl dva a půl metru vysoký pomník ze salcburského mramoru odhalen k příležitosti šedesátiletého jubilea vlády Františka Josefa (Pomník Rudolfovi Habsburskému, 1907, s. 2). Kamenný blok je korunovaný orlicí a obsahuje dva zlacené nápisy v němčině. Text na průčelí připomíná zakladatele habsburského rodu: „Na památku vítězství císaře Rudolfa Habsburského dne 26. srpna 1278. Věnováno farnostmi Stillfried a Grub.“ A nápis na zadní straně připomíná událost pozdější: „Na památku výročí panování Jeho Veličenstva císaře Františka Josefa I. 1848-1908.“ Pomník se zde nachází dodnes, avšak zapomenutý a ve zchátralém stavu.

---

⁶² Schulverein neboli Německý školský spolek byl německý obranný spolek, který podporoval německé národní školství v Předlitavsku. Byl založen v roce 1880 vídeňskými nacionálně zaměřenými intelektuály. Nejprve se zaměřoval na nejchudší pohraniční oblasti, kde pořádal sbírky, finančně podporoval německé školy a školky apod. Také česká strana měla své organizace, které podporovaly české menšiny v německém prostředí (např. Ústřední matice školská).

Obr. 122 Pomník Rudolfa Habsburského u obce Stillfried

V období mezi světovými válkami začala o výstavbě důstojného pomníku Přemyslu Otakaru II. na Moravském poli uvažovat česká vídeňská menšina. Doufala, že jí v její snaze podpoří také ostatní Češi. Přemysl je s Vídní úzce spojen (Na Moravském poli, 1937, s. 3). Právě za jeho vlády se v tomto městě usídlili první Češi z českých zemí. Po své smrti byl český král v témže městě nejprve vystaven po několik týdnů na márách v minoritském kostele podle příkazu Rudolfa Habsburského. Jelikož v tu dobu byla na Přemysla uvalena klatba, nebylo možné ho pohřbít. Při balzamování bylo vyjmuto alespoň jeho srdce, které bylo následně v kostele samostatně pohřbeno. Teprve na jaře roku 1279 byly královy ostatky na žádost královny Kunhuty uloženy v minoritském klášteře ve Znojmě. O devatenáct let později nechal Václav II. královy ostatky přenést do Prahy, kde mu uspořádal velkolepý pohřeb ve Svatovítské bazilice. Králova posmrtná pouť však tímto ještě neskončila. Naposledy byly Přemyslovy ostatky přemístěny roku 1373 na příkaz Karla IV. a byly uloženy do nového hrobu v nově vybudované gotické katedrále sv. Víta na Pražském hradě do opukové tumby, kterou vytvořil Petr Parléř. Hrob byl naposledy otevřen roku 1976, a to v rámci lékařsko-antropologického výzkumu, který byl proveden Emanuelem Vlčkem (Vlček, 2000, s. 33–34). Plánovaný pomník nebyl

nikdy realizován, neboť další vyjednávání přerušila 2. sv. válka. Po válce však někteří žádali připojení oblasti Moravské pole k nově ustavované Československé republice.

V souvislosti se sedmistým výročím dochází znovu ke znovuoživení mýtu, a to z rakouské strany. Mezi obcemi Dürnkrot (Suché Kruty) a Jedenspeigen byl tehdy odhalen šestimetrový žulový pomník od rakouského sochaře Carla Hermanna. Pomník však neinterpretuje bitvu jako střet Rakušanů s Čechy, ale čistě jako střet Otakara s Rudolfem. Na pomníku se nachází reliéf rytíře na koni po vzoru královských jezdeckých pečetí. Kámen označuje zároveň střed bývalého bojiště. Zlacený nápis v němčině oznamuje, že pomník nechaly vystavět společně obce Dürnkrot a Jedenspeigen. Právě ty významně až do současnosti přispívají k ožívování této historické události (Kofránková, 2012, s. 128–129). V obou rakouských obcích se několik posledních let nachází sklolaminátové „sochy“ rytířů, z nichž jeden pravděpodobně také vyobrazuje Otakara, neboť na štítu nese českého lva. Tyto kýčovité poutače budou snad brzy odstraněny, neboť v květnu roku 2019 byla na Jedenspeigenském zámku otevřena důstojnější stálá expozice, která bitvu na Moravském poli připomíná. Expozice vznikla na základě rakousko-slovenské spolupráce v rámci projektu „Kulturní kreativní oživení tradic“ s přispěním EU. Otevření výstavy se z české strany účastnili pouze zástupci dobrovolného spolku *Edukativní společnost*. Ta organizátorům projektu poskytla záběry ze svého připravovaného videospotu o bitvě. Rakouskou stranu přitom při otvírání expozice zastupoval mimo jiné například Jiří Habsbursko-Lotrinský (*Edukativní společnost*, 2019). V Jedenspeigenu se také každoročně konají středověké slavnosti. Tedy i zde se připomínání středověké události a středověkých králů posunulo spíše k modernímu komerčnímu napodobování romantického středověku, podobně jako u nás například v Hradci Králové.

Ryze český pomníček bychom v okolí místa bitvy na Moravském poli hledali marně. Zato Maďaři jsou na boj v řadách Habsburkových vojsk patřičně hrdí i dnes. Kousek od monumentálního rakouského žulového pomníku na bitevním poli lze nalézt drobnější pamětní desku z roku 2018, která tento fakt připomíná. Na pomníku v maďarštině a němčině nalezneme věnování padlým kumánským válečníkům: „Zum gedenken der an der schalcht beteiligten ungarischen kumanischen kriegler.“

Kumáni jsou polonomádské kočovné kmeny, které byly ve 13. století pod tlakem Mongolů vytlačeny ze svého původního území⁶³ do Uher. Tehdejšímu uherskému králi

---

⁶³ Kumáni se pokoušeli vytvořit centralizovanou říši, která se rozkládala od severozápadního pobřeží Kaspického moře po východní hranici Uher a bulharského státu.

Bélovi IV. se za poskytnutý azyl zavázaly podřídit. Po příchodu do Uher se Kumáni prohlásili za křesťany a rovněž za příbuzné Maďarů. Aby si Béla věrnost Kumánů pojistil, rozhodl se svého syna a pozdějšího krále Štěpána V. provdat za kumánskou princeznu Alžbětu. Jejich syn Ladislav IV. byl tedy po matce Kumán a své soukmenovce silně podporoval. Právě pod jeho velením se Kumáni v řadách lehké jízdy zúčastnili bitvy na Moravském poli a výrazně přispěli k porážce Přemysla Otakara II. Proto na maďarském pomníku nalezneme také Ladislavův erb a plaketu s maďarskou lehkou jízdou. Uherský král Ladislav však musel později čelit velkému tlaku církve a šlechty, kterým se kumánský vliv na panovníka nelíbil. Nakonec proti Kumánům uspořádal vojenské tažení, v jehož důsledku asi třetina z nich Uhry navždy opustila. Zbytek Kumánů se postupně asimiloval s maďarským okolím. Od 18. století byly kumánské tradice v Maďarsku několikrát znovu „objeveny“. V 18. století to bylo v rámci protifeudálních tendencí, protože obnovení „kumánských práv“ znamenalo osvobození od poddanství. V 19. století byla kumánská identita romanticky historizována a po roce 1990 zažila oživení v podobě lokálního patriotismu. To dokazuje také pomník na Moravském poli, který zde padlým Kumánům věnovalo maďarské město Kiskuhalas nacházející se v „kumánském“ regionu a tamější sdružení vysloužilých vojáků, které se snaží udržovat tradice a pěstovat „místní historii“. Protože příznivci kumánské tradice považují za vůbec nejcennější literární památku kumánské kultury v Maďarsku modlitbu „Otče náš“, nalezneme její citaci v kumánštině i s překladem do maďarštiny a němčiny na zmiňovaném pomníku také: „...Und vergib uns unsere Schuld, wie auch wir vergeben...“

Obr. 123 Pomník bitvy na Moravském poli od Carla Hermann

Obr. 124 Jeden ze sklolaminátových rytířů v Jedenspeigenu

Obr. 125 Maďarská pamětní deska na Moravském poli věnována Kumánům

Avšak, že není pověst českého krále Přemysla Otakara II. v Rakousku Čechám úplně lhostejná, dokazují dva pomníky z posledních let, které se váží k Přemyslově vítězné bitvě u Kressenbrunn. Jeden z nich vznikl na kraji stejnojmenné obce dnes nazývané Groißenbrunn v roce 2010 u příležitosti 750. výročí slavné bitvy. Pomník je velmi jednoduchý – kámen s bronzovou deskou, která pouze v němčině upozorňuje na dávné střetnutí Přemysla s uherským králem Belou IV.: „Zum gedenken an die Schlacht bei Groißenbrunn zwischen Přemysl Ottokar II., König von Böhmen und Bela IV., König von Ungarn am 12. Juli des Jahres 1260.“ Nápis doplňují dva jednoduché reliéfy mečů. Stejně jako u rakouského pomníku připomínajícího bitvu na Moravském poli, se zde nedozvíme ani náznakem, kdo vlastně vzešel z bitvy jako vítěz. Autorem návrhu bronzové tabule je slovenský sochař Vladislav Plekanec.

Obr. 126 Pomník bitvy u Kresennbrunnu

Odvážnější pomník byl Přemyslu odhalen v roce 2018 ve městě Marchegg, které český král bezprostředně po bitvě u Kressenbrunnu založil. Zároveň se jedná o jediné rakouské město založené tímto českým králem. Realizaci sochy inicioval spolek *Veřejnost vlasti* již v roce 2013. Původně sebevědomě usiloval o umístění sochy na Pražském hradě, což hradní památkáři odmítli. Spolek si taktéž přál, aby socha Přemysla byla co nejvíce autentická, proto žádal o přezkum králových ostatků. Památkáři však otevření Přemyslovy pohřební tumby pro tyto účely nepovolili (Edukativní společnost, 2018). Úsilí připomíná marnou snahu o vystavění pomníku bájnému Přemyslu Oráčovi na stejném místě ve 20. letech 20. století. Avšak s tím rozdílem, že tato iniciativa zůstala bez většího povšimnutí médií. Realizaci sochy poté převzal spolek jiný, a to *Pomník zakladateli měst*, v jehož čele stál již několikrát zmíněný Augustin Andrlé. Sochu v nadživotní velikosti nakonec spolek daroval městu Marchegg. Koncept pomníku je velmi podobný vysokomýtskému. Použitým materiálem je železo a zlato. V těle sochy byla uložena schránka se vzkazem pro budoucí generace. Taktéž místnímu muzeu byl věnován vzácný relikviiář – kousek z dřevěné Přemyslovy posmrtné tumby. Návrh pomníku vytvořil český sochař Petr Císařovský. Přemysla ztvárnil v nadživotní velikosti hrdě vzhlížejícího do dále se zlatou korunou na hlavě. V pravé ruce zvedá nad hlavu zlatý meč, který je směřován ostřím k zemi, a tak symbolizuje kříž, symbol šíření víry. Levou rukou si přidržuje u nohou velký štít se zlatým českým lvem. Císařova socha je pojata

moderně. Nesetkáme se u ní s dokonalými historizujícími detaily, tak jak je typické pro pomníky z 19. století. Přemyslova tvář je značně zjednodušená. Důvodů může být hned několik. Přemyslovu přesnou podobu neznáme, a i ve středověku byl panovník především symbolem. Kromě toho je taková socha levnější a také není úplně jasné, zda by realisticky pojatý Přemysl byl z kovu zvládnut na dostatečné úrovni. Podle tvůrce nejasná tvář sochy umožňuje soustředit se spíše na královské atributy, které Přemysla definují. Sochu Přemysla plně financovala česká strana pomocí nejrůznějších dárců. Město Marchegg zaplatilo pro sochu žulový podstavec s deskou, na které se nachází nápis, který není v češtině ani v němčině, ale v latině: „REX PRZEMYSL II. OTTAKARUS CONDITOR VRBIS MARCHEGG. MCCLXVIII.“⁶⁴ Latina byla zvolena nejspíš proto, že úkolem pomníku je připomínat společnou historii a prohlubovat přátelské rakousko-české vztahy. Avšak zatímco Maďaři v Rakousku svou pamětní desku ve svém národním jazyce mají, Češi se musí spokojit s latinou. Možná v tom hrají roli přetrvávající historické sympatie mezi Rakouskem a Maďarskem. Na slavnostním odhalení Přemyslovy sochy byl zastoupen Řád svatého Lazara Jeruzalémského, jehož rytíři po straně sochy udělali čestnou stráž. Akce se zúčastnil také senátor Tomáš Černín, zástupce velvyslanectví ČR ve Vídni, hejtmanka Dolního Rakouska, hejtman kraje Vysočina Jirí Běhounek⁶⁵ a další hosté (Edukativní společnost, 2018).

---

⁶⁴ Král Přemysl II. Otakar, zakladatel města Marchegg. 1268.

⁶⁵ Kraj Vysočina je jedním z partnerských regionů Dolního Rakouska. Na zřízení sochy také přispěl.

Obr. 127 Socha Přemysla Otakara II. ve městě Marchegg

Syn Přemysla Otakara II., Václav II. si na své pomníky v zahraničí musel počkat až na konec 90. let 20. století. V tomto období se na území Polska začínají objevovat jeho sochy a také pamětní desky. Polská tradice se přirozeně několik málo let trvající nadvládu Přemyslovců snažila ze své historie spíše vytlačit. Václav II. zde byl dlouho vnímám jako rozporuplná postava, která byla dávana do kontrastu s domácí Piastovskou dynastií. Někteří polští historici považovali připojení polských zemí k přemyslovskému státu dokonce za anexi (Charvátová, 2007, s. 12–13). Není tedy divu, že tomuto cizímu panovníkovi pomníky stavěny nikdy nebyly, a to i přesto, že Václav II. přispěl ke sjednocovacímu procesu polských knížectví, povznesl úroveň tamější kultury a zavedl zde něco, co přetrvalo prakticky dodnes – groše. Je překvapivé, že pomníků Václava II. v současnosti začíná přibývat. Souvisí to s tím, že Poláci začali osobu Václava II. přehodnocovat či ji přijali jako neutrální součást své historie, nebo zkrátka jen využívají Václavovy osoby ke zvýšení českého turistického zájmu o polská města?

Václavovo jméno od roku 1995 nalezneme na pamětní desce, která visí na stěně u vchodu do katedrály Nanebevzetí Panny Marie v Hnězdně. Na desce je připomínáno všech pět polských králů, kteří byli v tomto chrámu korunováni. Deska vznikla především na počest Václavova tchána Přemysla II. Velkopolského, přesto ani Václavovo jméno

nebylo vynecháno. Domnívám se, že důvodem je spíše to, aby seznam korunovaných králů byl kompletní než cílená oslava Václava II.

Obr. 128 Pamětní deska u vstupu do baziliky Nanebevzetí Panny Marie v Hnězdně

V polské obci Chęciny, která se nachází 100 km severovýchodně od Krakova, se lze od roku 2015 setkat při cestě k místnímu královskému hradu s dřevěnými sochami polských panovníků. Nechybí mezi nimi také český král Václav II, který bývá spojován se začátkem výstavby této pevnosti, což není nepravděpodobné, neboť hrad se nachází na území bývalého Malopolska, které ovládal Václav o něco déle než Velkopolsko, do kterého se od své korunovace polským králem příliš nevracel. Sochu Václava II. lze poznat podle českého lva na štítu, který se nachází u panovníkových nohou. Jinak se král zásadně neodlišuje od ostatních postav. Sochy lemující alej jsou rozmístěny tak, jak vládli králové chronologicky za sebou. Socha českého krále se tedy nachází blíže k začátku stezky. Koncept „dřevěného pantheonu“ panovníků se podobá později započatému českému projektu *Alej českých panovníků* u Bukovanského mlýna. Že by se její autor inspiroval v zahraničí? Každopádně oba projekty spojuje více snaha o zvýšení turistického zájmu o danou oblast než velebení panovníků. Žádný ze zmíněných pantheonů nevynechal panovníky, kteří jsou pocíťováni spíše jako „cizí“. Nacionální tóny, které jsme mohli spatřovat v pantheonech 19. století, zde zdaleka nezaznívají tak silně.

Obr. 129 Dřevěná socha Václava II. u hradu Chęciny

Poslední a zároveň nejnovější socha Václava II., kterou v Polsku nalezneme, je součástí komplexního projektu *Královská cesta v Hnězdně*, kterou realizovala radnice v Hnězdně v rámci „Rozvoje klíčové cesty kulturního dědictví Velkopolského vojvodství – Szlak Piastowski“, který v letech 2014–2020 spolufinancovala také Evropská unie. Piastovská stezka je nejstarší turistická a historická stezka v Polsku, která je rozvíjena od 60. let 20. století Velkopolskou turistickou organizací. Vede od Poznaně ke Kališi a prochází místy spojenými s dynastií Piastovců. Cílem projektu je uchování a rozvíjení polského dědictví. *Královskou cestu v Hnězdně* tvoří bronzové sochy králů a bájných Piastovců, naučné modely, interaktivní kiosky a informační tabule umístěné napříč historickým centrem města. Úkolem je zdůraznit důležitost prvního hlavního města v polských dějinách a přiblížit veřejnosti příběhy piastovských legend a králů korunovaných v místní katedrále. Je také možné si stáhnout mobilní aplikaci, ve které se turista může dozvědět doplňující informace a historické souvislosti. Průvodcem mezi jednotlivými prvky královské stezky je postava králíka (królik), jehož drobné bronzové sochy jsou také součástí stezky. Všechny návrhy soch vzešly z veřejné soutěže. Porotě předsedal bývalý rektor Akademie výtvarných umění v Gdaňsku sochař Stanisław

Radwański. Sochy pěti polských králů navrhl sochař Rafał Nowak. Socha Václava II. byla v listopadu roku 2018 umístěna na náměstí Józefa Piłsudského (Gniezno, 2018). Ze všech polských soch Václava II. je tato nejnápaditější. Nejedná se o klasickou figurální sochu, ale panovník stojí na stupňovitém podstavci, vedle něj se nachází jednoduchý trůn, na němž spočívá královská koruna. Druhá koruna spočívá panovníkovi na hlavě. Elegantně jsou zde tedy připomenuty oba Václavovy královské tituly, čímž působí socha vůči českým turistům smířlivě. Na trůnu je vedle koruny místo k sezení a pomník tak může fungovat jako stylová lavička. Václav je vyobrazen jako mladý muž. V pravé ruce přes rameno svírá velký meč a v levé ruce zdvihá do výšky groš, který tak upozorňuje na jeden z hlavních Václavových přínosů polské zemi. Dle mého je socha poměrně účinným skloubením současných sochařských trendů s klasickou pomníkovou tvorbou.

Obr. 130 Socha Václava II. v Hnězdně

Již bylo zmíněno, vůbec nejoblíbenějším ze sledovaných panovníků je za našimi hranicemi Zikmund Lucemburský. Především na území bývalého Uherského království lze nalézt řadu pomníků, které jsou tomuto panovníkovi věnovány. Jejich počet se dokonce téměř vyrovná počtu pomníků Karla IV. u nás. Avšak, zatímco výstavba pomníků věnovaných Karlu IV. u nás spadá především do 19. století a do poloviny 20. století, u Zikmundových zahraničních soch se s nejvýraznější vlnou pomníků

setkáváme teprve od roku 1990, a to v Maďarsku a na Slovensku. Právě Maďaři považují Zikmundovu vládu za jedno z nejvýznamnějších období svých dějin. Lucemburk totiž dokázal z nesourodých zemí patřících pod uherskou korunu vytvořit prosperující stát. Uctíván je rovněž pro svůj boj proti osmanské expanzi.

Vlna Zikmundových pomníků představuje podobně jako z nedávné doby pocházející královské pomníky u nás velmi různorodou skupinu uměleckých výtvorů z nejrůznějších materiálů včetně dřeva. Nalézt mezi nimi můžeme samostatné figurální bronzové sochy na prestižnějších místech, jako je například socha Zikmunda z roku 2003 na Nádvoří Evropy v Komárnu na Slovensku.⁶⁶ Nádvoří Evropy je komplex staveb s typickými prvky architektury čtyřiceti pěti evropských zemí a regionů. Zikmundova socha se zde nachází po boku dalších patronů Evropy (např. Marie Terezie, Matyáše Korvína). Projekt začal vznikat v roce 2000 z iniciativy maďarského občanského sdružení *Palatinus*. Sochy byly financovány z veřejné sbírky. Odhalení sochy uherského krále Ondřeje II. se v roce 2007 zúčastnil také tehdejší maďarský prezident László Sólyom. O dva roky později byl sdružením pozván znovu, tentokrát na odhalení sochy zakladatele maďarského státu Štěpána I. Do Komárna však nedorazil, neboť Slovensko mu vstup do země zakázalo. Odhalení sochy bylo totiž naplánováno na 41. výročí okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy a podle tehdejšího slovenského prezidenta Ivana Gašparoviče by návštěva maďarského prezidenta překročila hranici maďarských vnitropolitických otázek. Projekt v Komárnu tedy k dobrým slovensko-maďarským vztahům příliš nepřispěl (Štefan, 2009). Mezi prestižnější sochy bychom mohli zařadit také sochu z roku 2016 v maďarské Kalocsi. O žádné Zikmundově soše se však nedá říci, že by byla monumentální dominantou daného prostoru a žádnou z nich nevytvořil některý ze známých slovenských či maďarských sochařů. Jako by si Zikmund zasloužil spoustu pomníků, ale pouze těch drobnějších, protože opravdové monumenty náleží jiným králům a hrdinům. Zikmunda bychom například nenalezli ani mezi nejvýznamnějšími uherskými králi, jejichž sochy jsou součástí pomníku na náměstí Hrdinů v Budapešti z konce 19. století. Zato na zastrčenějších místech se můžeme setkat s několika decentními Zikmundovými bustami, které jsou svým provedením téměř totožné (např. busta v budapešťském parku na rohu ulic Bécsi út a Tímár utca, busta v Historickém národním parku Ópusztaszer, busta na náměstí v maďarském městě Hatvan).

---

⁶⁶ Komárno je obec s početnou maďarskou menšinou.

Obr. 131 Socha Zikmunda Lucemburského ve slovenském Komárnu

Obr. 132 Socha Zikmunda Lucemburského v maďarské Kalocsi

Obr. 133 Busta Zikmunda Lucemburského v budapešťském parku na rohu ulic Bécsi út a Tímár utca

Obr. 134 Busta Zikmunda Lucemburského v Historickém národním parku Ópusztaszer

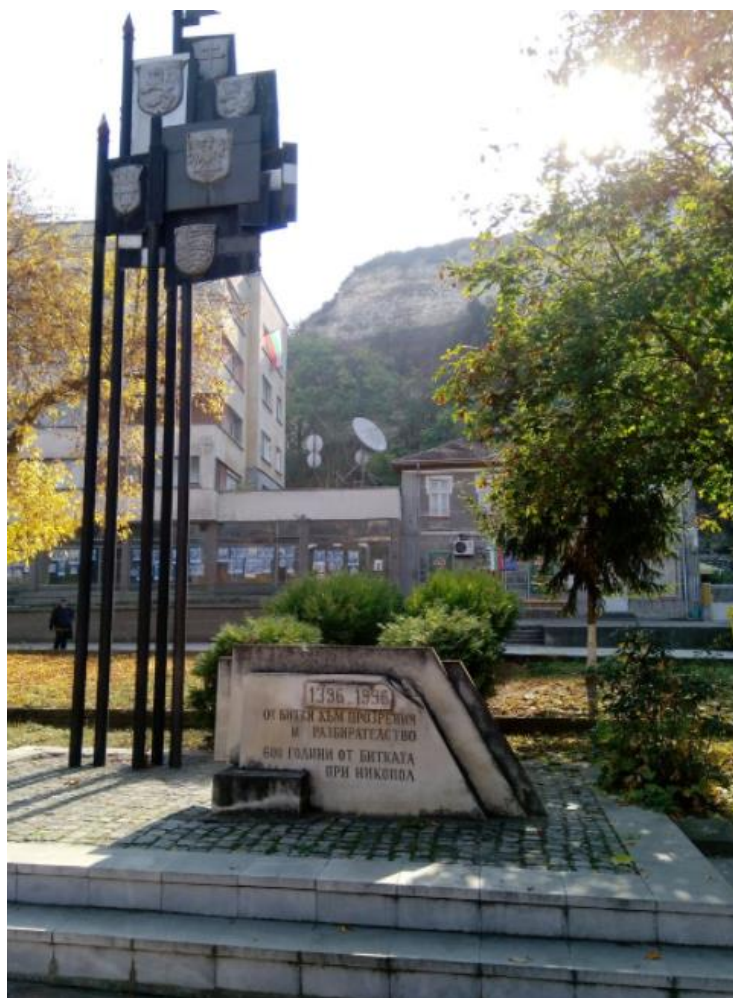

Obr. 135 Busta Zikmunda Lucemburského na náměstí v maďarském městě Hatvan

Na rok 1996 připadlo šestisté výročí jedné z největších středověkých bitev, která se odehrála u bulharské Nikopole. Evropské síly se v ní pod vedením Zikmunda Lucemburského střetly s osmanskými Turky. Zikmundovy válečné schopnosti na početnou převahu Turků nestačily a křižáci byli poraženi. Po této fatální porážce přestal bulharský stát na pět století existovat. K výročí „bitvy národů“, jak ji Bulhaři nazývají, byl ve městě Nikopol na náměstí Evropy zbudován křižákům pomník, který má podobu svislé kamenné desky ve tvaru lichoběžníku, jež doplňují na vysokých žerdích kovové bojové prapory evropských rytířů. Na desce se nachází datum bitvy a výročí a text v bulharštině: „ОТ БИТКИ КЪМ ПРОЗРЕНИЯ, И РАЗБИРАТЕЛСТВО. 600 ГОДИНИ ОТ БИТКАТА ПРИ НИКОПОЛ“.⁶⁷ Hlavní myšlenkou pomníku je posunout se konečně po šesti stech letech sporů v Evropě „od bitev k osvětlení a porozumění“. Autorem uměleckého díla je uznávaný bulharský sochař Dimitar Tsonkov. Vděční občané každoročně před pomníkem rytířů, kteří se odvážili bojovat za záchranu křesťanstva, pokládají květiny.

---

⁶⁷ Od bitev k osvětlení a porozumění. 600 let od bitvy u Nikopole.

Obr. 136 Pomník bitvy u Nikopole

Místo, kde se rozhodli poprvé vystavět „dřevěný pantheon“, jehož součástí je některý z přemyslovských i lucemburských králů, se nachází na Slovensku v obci Čečejevce⁶⁸, která leží 20 km jihozápadně od Košic. Dřevěné sochy středověkých králů zde již od roku 2012 lemují cestu ze středu obce k místnímu gotickému kostelu. S nápadem vybudovat alej králů přišel spisovatel Slavomír Szabóa z košické literární společnosti *Pravé orechové*. Projekt byl vyhotoven za podpory Magistrátu města Košice. Sochy jsou dílem Jánose Lukáče z Moldavy nad Bodvou a Magdalény Palenčárové z Čečejovic. Na práci se jako odborný poradce podílel Jozef Duchoň, architekt, spisovatel a bývalý ředitel Muzea východního Slovenska. Do pantheonu bylo vybráno sedm středověkých králů, kteří nějakým způsobem souvisí s okolním krajem⁶⁹ (Lašák, 2018). Postava Zikmunda je neobvykle vysoká, štíhlá a bez rukou. Pochybuji, že by se autor

⁶⁸ Obec patřila v letech 1938-1945 k Maďarsku. V současnosti se převážná část obyvatel hlásí ke slovenské a maďarské národnosti.

⁶⁹ Pantheon tvoří kromě sochy Zikmunda Lucemburského také socha knížete Samuela Aba, sv. Ladislava, prvního uherského krále Štěpána I. Svatého, králů Ludvíka I. Velkého, Bély IV., Matyáše Korvína.

snažil přiblížit k bezrukému Zikmundovi ze Siegesallee. Socha je upevněná v betonu. Obličej krále je vytvořen podle Pisanellova obrazu podobně jako bronzová socha Zikmunda z roku 1985 v maďarském městě Pásztó. Na hlavě Zikmundovi nechybí známá ušanka. Výraz ve tváři je vážný jako by se jednalo o sochu barokní, což působí vzhledem ke stylu celé sochy poněkud komicky. Navíc sochy králů nejsou jediné dřevěné sochy, které se v obci nachází. Byly přidány k několika světcům, kteří byli vytvořeni již dříve, což znamená, že se již nejedná o nic jedinečného. Že by se obec snažila vytvořit rekord v co největším počtu dřevěných soch na počet obyvatel? Projekt opět dokazuje, že dřevěné pantheony a sochy nejsou pouhým výmyslem soukromých osob, ale jsou iniciovány a financovány i obcemi nebo krajem. Důvodem, proč vznikají, může být přilákání turistů do méně atraktivních lokalit.

Obr. 137 Dřevěná socha Zikmunda Lucemburského ve slovenských Čečejcích

Obr. 138 Socha Zikmunda Lucemburského z roku 1985 v maďarském městě Pásztó

Zikmundovi bylo v zahraničí dále věnováno několik pamětních desek. Bronzová pamětní deska z roku 2012 ve slovenské Rimavské Sobotě připomíná císařovu návštěvu a udělení městského erbu. Zikmundův reliéf na desce je kopií slavného obrazu od italského malíře Pisanello, nápis je zde pouze slovensky. To reliéf na pamětní desce z roku 2005 na Městském úřadě ve slovenském Šamoríně vzešel z císařových vyobrazení v dobových kronikách a nápis, který připomíná udělení výsad městu je zde jak slovensky, tak maďarsky. Dobovým vyobrazením Zikmunda je inspirována také neobvyklá, bohatě zdobená keramická deska z roku 2017, kterou nalezneme na fasádě Gymnázia Óbuda v Budapešti. Na jeho místě stávala univerzita, o jejíž založení se zasloužil právě Zikmund Lucemburský. Reliéfní dílo o velikosti 3 x 5 metrů vytvořila maďarská umělkyně Anna Schéffer ve spolupráci s Budapešťským historickým muzeem. Nová pamětní deska nahradila jednoduchou starší mramorovou desku z roku 1995.

Zatím posledním pomníkem, který připomíná velkého uherského krále Zikmunda Lucemburského, je symbolický mramorový náhrobek z roku 2019, jež

nalezneme na nádvoří pevnosti v rumunském městě Velký Varadín (Oradea), které kdysi patřilo k nejvýznamnějším uherským městům a poutním místům. Především proto, že v místní katedrále, která na místě pevnosti kdysi stávala, byl pohřben uherský patron sv. Ladislav. To vysvětluje, proč se do téže katedrály nechali pohřbít také další uherští králové a královny⁷⁰ včetně Zikmunda Lucemburského a jeho první ženy Marie Uherské. Královská hrobka byla znovu objevena v roce 1755 za Marie Terezie při kanalizačních pracích. Královy ostatky, které zde byly nalezeny, nebyly blíže prozkoumány. Do dalšího otevření hrobu, ke kterému došlo na přelomu 19. a 20. století, se ztratily (Bonchiş, 2015). Avšak teprve po 582 letech bylo místo posledního Zikmundova odpočinku náležitě označeno a Zikmundův duch zůstane v milovaných Uhrách „navždy“. Symbolický náhrobek s bronzovým reliéfem Zikmunda, který vychází z Dürerova obrazu, vytvořil Ernő Pafka. Latinský nápis oznamuje, o kterou významnou osobnost se jedná. Stejným způsobem je vytvořen taktéž náhrobek sv. Ladislava.

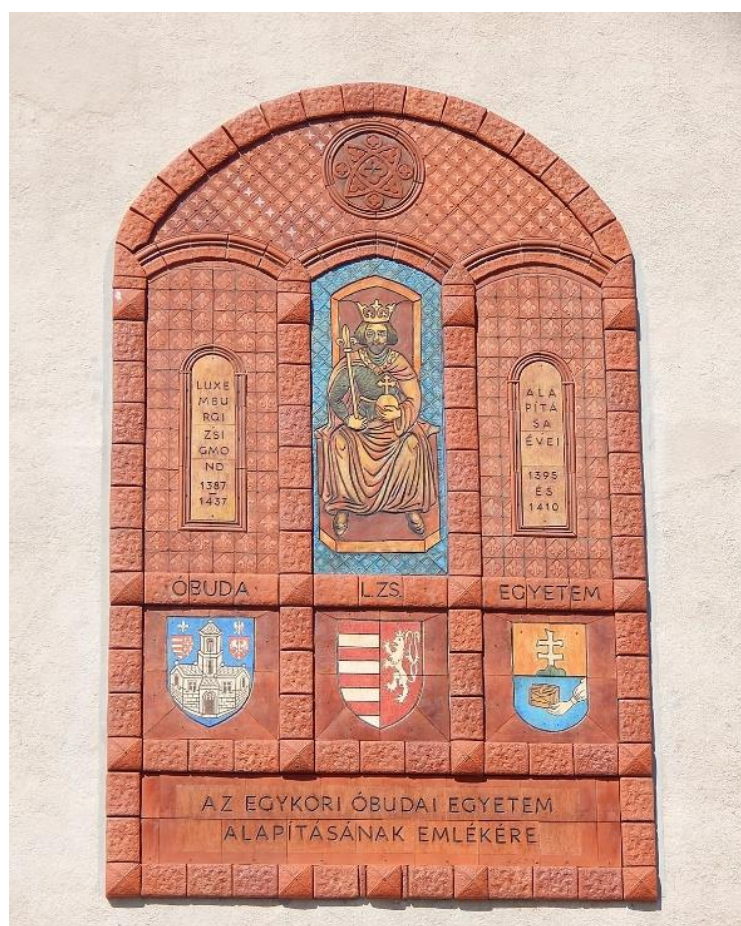

Obr. 139 Pamětní deska Zikmunda Lucemburského ve slovenské Rimavské Sobotě

⁷⁰ Mezi nimi uherský král Ondřej II., sestra Jana Lucemburského Beatrix Lucemburská, Ladislav IV. Kumán.

Obr. 140 Pamětní deska Zikmunda Lucemburského ve slovenském Šamoríně

Obr. 141 Pamětní deska Zikmunda Lucemburského na fasádě Gymnázia Óbuda

Obr. 142 Symbolický náhrobek Zikmunda Lucemburského v rumunském Velkém Varadíně (Oradee)

5. Srovnání pomníků střeoevropských dynastií

S utvářením středověkého přemyslovského a později lucemburského státu úzce souvisí budování státu polských Piastovců a uherských Arpádovců. Mezi těmito třemi dynastiemi existoval složitý komplex vzájemných mírových a válečných vztahů včetně tradičních dynastických svazků, které se do pomníkové tvorby promítaly také.

5.1. Pomníky polských piastovských panovníků a jejich manželek

Piastovci mají pro Polsko obdobný význam jako pro náš stát Přemyslovci. Knížecí a později královská dynastie stála u prvopočátků polského státu, ve kterém vládla několik staletí. Poslední představitel tohoto rodu seděl na trůnu Polského království až do roku 1370, poté se polská koruna dostala do rukou uherských Anjouovců (Barański, 2006, s. 5).

Na polském trůnu se vystřídal hojný počet panovníků. Polská pomníková tvorba neopomíjí ani méně významná knížata. Svou připomínku nezískalo z dvaceti čtyř vládců pouze sedm knížat.⁷¹ Nejvíce pomníků je věnováno poslednímu piastovskému králi

⁷¹ Připomínky na domácí panovníky se v Polsku stejně jako u nás objevují ještě před 19. stoletím. I zde například někteří panovníci nechávali svým předkům budovat bohatě zdobené gotické náhrobky a jejich bustami si zdobili svá sídla (např. Zámek slezských Piastovců v Brzegu). Avšak od počátku 19. století se trendy v budování panovnických pomníků liší od těch, které byly vysledovány u nás.

Kazimírovi III. Velkému a poté jeho předchůdci Vladislavu I. Lokýtkovi. Oba králové jsou oslavováni především jako sjednotitelé rozdrobeného Polského království. Většina jejich pomníků však spadá až do 21. století. Během 19. a 20. století byly populárnější pomníky prvního piastovského krále Boleslava Chrabrého. Na rozdíl od pomníků Přemyslovců v Čechách, nalezneme mezi pomníky Piastovců, mnohem větší počet monumentálních děl, která se nachází na prestižních místech, nejčastěji přímo na náměstí. A co víc, Piastovcům bylo věnováno dokonce hned několik jezdeckých pomníků, které bychom (s výjimkou sv. Václava) hledali u Přemyslovců marně. Celkově mezi pomníky převažují monumentální realistické sochy z bronzu či kamene, které však vznikaly převážně teprve v posledních dvaceti letech. Jako by si tím Poláci kompenzovali nedostatek takovýchto uměleckých pomníků z 19. století. Kromě toho se u polských pomníků objevuje ještě jedna tendence: nalezneme mezi nimi mnohem více sousoší než u nás. Ta jsou věnována nejen manželským párům, ale také několika panovníkům z různých období (např. sousoší Meška I. a Boleslava Chrabrého, sousoší sv. Hedviky Slezské a Boleslava V. Stydlivého). Kromě pomníků věnovaných samotným panovníkům, vystavěli Poláci také několik pomníků věnovaných bitvám, kterých se piastovští vládci zúčastnili. Tyto pomníky byly iniciovány vždy k příležitosti výročí bitev a jedná se o poměrně monumentální umělecká díla (např. pomník bitvy u Lehnice, bitvy u Cedyně).

Celkový počet piastovských pomníků je ale nižší než počet pomníků Přemyslovců u nás. To je způsobeno především tím, že zatímco mezi vládnoucími Přemyslovcí nacházíme hned dvě postavy svatořečené (Ludmilu, Václava), Piastovci žádného svého svatého panovníka nemají. Zajímavé je, že světicemi se staly dvě manželky piastovských vládců, které obě samozřejmě pocházely z ciziny, tedy i z cizích dynastií. Poláci je přesto přijali za své svaté a vystavěli jim řadu pomníků. První z nich je Hedvika Slezská, která je považována za patronku Slezska, Polska, ale také například Berlína, a proto také řadu jejích pomníků nalezneme právě v Německu. Druhou svatou ženou je Kinga Polská z dynastie Arpádovců, která byla svatořečena v roce 1999 Janem Pavlem II. Blahořečena však byla již v 17. století a její kult byl rovněž budován mnohem dříve. Kromě těchto dvou kněžen se svých pomníků dočkaly v Polsku ještě dvě ženy ze zahraničí – Rixa Švédská a Doubravka Přemyslovna. Avšak pomník Rixy vznikl teprve v roce 1995 a je zároveň věnován jejímu manželovi Přemyslu II. Velkopolskému. Naopak Doubravka získala již v 19. století svou bustu na fasádě paláce Ursynów. Že patří Doubravka mezi nejoblíbenější piastovské manželky, dokazují také další její pozdější pomníky, které má

se svým manželem Měškem I. Tento první historicky doložený polský kníže se nechal zároveň v roce 966 jako první pokřtít a zahájil tak christianizaci svých zemí. Pro Poláky jako silně věřící národ je křest Měška ztotožňován se vznikem Polska. Naopak u nás se aspekt křtu prvního českého knížete Bořivoje do pomníkové tvorby vůbec nepromítá, vlastně u nás Bořivoj nemá ani jediný pomník. Nejspíš proto, že ho zcela zastínila postava sv. Václava. Měška přivedla ke křesťanské víře pravděpodobně jeho žena Doubravka, což by mohlo vysvětlovat její popularitu v Polsku. Doubravka s Měškem zde mají několik společných sousoší, která akcentují jejich křesťanskou víru.⁷² Dokonce ani samotný sňatek mezi Měškem a Doubravkou nezůstal mimo zájem pomníkové tvorby. Podobně jako pomníky slavných bitev, jsou i pomníky oslavující královská manželství občas cíleně využívány k oslavě přátelství národů. Dokazuje to také kovová pamětní deska z roku 1965 nacházející se v zámeckém areálu v Hradci nad Moravicí, která připomíná údajné první setkání Doubravky s posly jejího budoucího manžela. Text na desce je jak v češtině, tak v polštině a upozorňuje na tisíciletou česko-polskou vzájemnost.

Počátek piastovského panovnického rodu je také spojen s pověstí o neurozeném zakladateli. Tím je rolník Piast z hnězdenského podhradí. Spolu s ním vystupuje v pověsti také jeho žena Řepicha a jejich společný syn Siemovít.⁷³ Žádná z těchto postav není historicky doložená, stejně jako další dva Siemovítovi knížecí následovníci Lestek a Siemomysl. Přesto jsou některým z nich v Polsku věnovány pomníky (Barański, 2006, s. 17). Avšak zatímco u nás jsou pomníky takových postav spojené s romantismem a 19. stoletím, v Polsku vznikají teprve v 70. letech 20. století a poté, podobně jako u nás, dochází k jejich oživení v rámci komplexních „pantheonových“ projektů v posledních letech (např. *Královská stezka v Hnězdně*).

Až do 70. let 20. století vznikají panovnické pomníky v Polsku spíše ojediněle a velmi nahodile. V 19. století se zde lze setkat pouze s jedním projektem, který se přibližuje pantheonům, o které se pokoušeli u nás Češi. Jedná se o Kapli polských králů v poznaňské katedrále, která byla v roce 1815 vystavěna z iniciativy biskupa Teofila Wolického. Stavba v byzantském stylu se nachází na místě, kde pravděpodobně stávala raně románská katedrála, ve které bylo pohřbeno několik polských králů. V bohatě zdobené kapli se nachází sochy světců, ale i polských panovníků. Za nejprestižnější

---

⁷² Kromě toho byl také odlit zvon oslavující jejich náboženské přesvědčení.

⁷³ Pověst vypráví o dvou záhadných cizincích (andělech), které odmítne hnězdenský kníže Popiel I. pohostit u svého stolu. Cizinci po odmítnutí navštíví příbytek oráče Piasta, který se svou ženou Řepichou chystá oslavu postřížin svého syna. Piast muže vlídně přijme a ti mu za to předpoví slibnou budoucnost. Piast (podle některých verzí až jeho syn) je později zvolen knížetem (Barański, 2006, s. 17).

pomník bychom zde mohli označit bronzové sousoší Měška I. a Boleslava Chrabrého z roku 1841, které financoval mecenáš umění a věd, polský hrabě Edward Raczyński. Autorem pomníku je jeden z nejlepších německých sochařů 19. století a dvorní umělec pruských králů, Christian Daniel Rauch. Sochy v historizujícím stylu jsou velmi propracované. Měško je oblečen v bohatě zdobených šatech a jako symbol víry svírá v ruce kříž. Boleslav je naopak ve zbroji a pravou rukou se opírá o meč. Kromě toho má Boleslav, jehož přesná podoba není známa, rysy tváře polského národního hrdiny prince Józefa Poniatowského (Ostrowska-Kębłowska, 1997, s. 116–120). S podobným jevem se v české pomníkové tvorbě králů nesetkáme. Zde byla podoba krále vždy rekonstruována na základě dobových pramenů, případně bylo zvoleno vyobrazení fiktivní.

Malý počet pomníků vzniklých v 19. století zřejmě souvisí se složitým historickým vývojem Polska. Území polského státu bylo na konci 18. století rozděleno mezi Rusko, Prusko a Rakousko a svrchovaný stát tím prakticky na 123 let zanikl. Rozdrobené Polsko tak dlouho nenabízelo příliš mnoho příležitostí pro stavění pomníků národním hrdinům. Respektive bylo mnohem jednodušší tyto velikány oslavovat v literatuře či výtvarném umění než jim stavět nákladné pomníky, ke kterým byla patrně potřeba řada povolení. Budování jednotlivých piastovských pomníků tak nastává až po získání polské samostatnosti roku 1918.

Zájem o polskou historii probudilo především výročí, jež připadlo na rok 1966 – oslava milénia polského státu. Důležitost piastovské dynastie Poláci demonstrovali nejen stavbou pomníků jednotlivým panovníkům, ale také celé dynastii. Tyto pomníky zároveň oslavují polský stát a ukazují, že Poláci vnímají pojítka mezi Piastovci a polskou identitou jako velmi silné. Významná událost se promítla do pomníkové tvorby v následujícím desetiletí, které bychom mohli označit za první silnější vlnu těchto pomníků. Například v roce 1970 vznikl k této příležitosti v Ziębicích, obci sedmdesát kilometrů od Vratislavi, osmimetrový keramický pomník piastovského orla. V 60. letech rovněž proběhla série archeologických výzkumů Lednického ostrova, při kterých byly objeveny základy hradního kostela, v němž byl pravděpodobně pokřtěn první polský kníže Měško I. Tento senzační objev pravděpodobně odstartoval širší výzkum piastovské dynastie v následujících letech. Brzy nato bylo na ostrově otevřeno Muzeum prvních Piastovců, které bychom mohli považovat za piastovský pomník. Kromě pomníků věnovaných celé dynastii vznikla v 70. a na počátku 80. let řada figurálních soch jednotlivých panovníků. Tyto sochy jsou sice mohutné, ale spojuje je jednoduchost až beztvorost. Oblíbeným materiálem je kámen, bronz a také beton. Typickým příkladem je sousoší Měška I. a

Boleslava Chrabrého v Hnězdně z roku 1978.⁷⁴ V tomto období dochází rovněž k obnově několika pomníků, jež vznikly původně ve 20. letech a během 2. sv. války je zničili Němci. Takový je případ sochy Boleslava Chrabrého v Hnězdně či jezdeckého pomníku Leška I. Bílého v místě jeho údajného skonu.

Obr. 143 Pomník Boleslava Chrabrého ve Vratislavi

Nejsilnější vlna budování piastovských pomníků patří posledním dvaceti létům, kdy vzniklo kolem třicítiky pomníků. Nejčastěji se setkáme, jak již bylo zmíněno výše, s bronzovými realistickými sochami a sousošími. Vůbec největší (desetimetrový i se soklem) a nejprestižnější je jezdecký pomník Boleslava Chrabrého z roku 2007 ve Vratislavi. Bronzová socha byla postavena na místě, kde se od roku 1896 nacházel monumentální pomník pruského krále Viléma I. Tento symbol německé moci přečkal druhou světovou válku bez újmy a teprve v roce 1945 byl za přítomnosti tehdejšího polského prezidenta slavnostně demontován a bronzová jezdecká socha byla roztavena. Mramorová základna byla odstraněna o několik let později. Avšak historie místa byla definitivně přepsána teprve v jednadvacátém století, kdy tento prostor obsadil polský

---

⁷⁴ Pomník vybočující z tohoto schématu je solná busta Kazimíra III. Velkého, která se od roku 1968 nachází v solném dole Wieliczka nedaleko Krakova.

hrdina. Tendence, které spatřujeme i u nás, se u nejnovějších piastovských pomníků sice objevují, ale v menší intenzitě. Kromě komplexních projektů jako je *Královská cesta v Hnězdně*, která zahrnuje sochy pěti polských králů – Boleslava Chrabrého, Měška II., Boleslava Smělého a Přemysla II., se setkáme s drobnějšími pomníky ze dřeva, pamětními deskami a bustami na méně frekventovaných místech.

5.2. Pomníky uherských arpádovských panovníků a jejich manželek

Arpádovci jsou považováni Maďary za nejslavnější dynastii historie země, neboť právě pod vedením prvních Arpádovců přichází na konci 9. století kočovné staromaďarské kmeny do Evropy a usazují se v dunajských nížinách. V průběhu 10. století se maďarská kmenová konfederace změnila v křesťanské království pod definitivní nadvládou Arpádovců, která trvala až do roku 1301, kdy umírá poslední mužský příslušník rodu Ondřej III. (Pražák, 1993, s. 9–11).

Arpádovský stát byl od samého počátku mnohonárodnostní. Králové totiž své původní území (oblast dnešního Maďarska) velice rychle rozšířili o území dnešního Slovenska, Chorvatska, části srbského území či rumunského Sedmihradska a později také oblasti dnešní Ukrajiny. Zatímco tedy jádro přemyslovského státu tvořily především české země a piastovského státu zase polské oblasti, jádro Uher bylo velmi rozmanité a Maďaři z tohoto důvodu budovali a budují pomníky věnované Arpádovcům v celé této rozsáhlé historické oblasti a neomezují se pouze na svůj současný stát. V souvislosti s tím se také můžeme setkat s větším počtem dynastických pomníků, které byly zničeny, protože na daných územích došlo ke změně pořádků (především po roce 1918 na Slovensku a v Rumunsku).

Původ arpádovské dynastie je také podobně jako v případě Přemyslovců a Piastovců opředen legendami. Název rodu byl sice odvozen od Arpáda,⁷⁵ avšak za zakladatele je považován Arpádův otec Álmos, náčelník jednoho ze sedmi maďarských kmenů přicházejících do Evropy. Podle mytologie byl Álmos potomkem mýtického dravého ptáka Turula, který se ve snu snesl do lože jeho matky a zmocnil se jí. Jednoho dne se Álmosovi na obloze zjeví samotný Turul. Álmos zburcuje maďarský lid a mýtického ptáka následují směrem na západ, kde se má rozkládat nová vlast Maďarů. Na hranici Karpatské kotliny však Álmos umírá a vedení přebírá jeho syn Arpád, který roku

---

⁷⁵ Arpád (maď. Árpád) (cca 845 – po roce 900) byl vojvoda hlavního staromaďarského kmene Megyer. Za svého náčelníka si ho později zvolilo i zbývajících šest kmenů. Informace o Arpádovi nalezneme především v uherských středověkých kronikách i legendách.

896 kotlinu obsadí. Některé středověké prameny také považují Arpádovce za potomky Attily, krále hunské říše (Lendvai, 2002, s. 22). Do pomníkové tvorby se promítlo z výše zmíněného mytologického vyprávění hned několik bodů. Kromě postav Álmoše, zbývajících šesti vojvodů maďarských kmenů a Arpáda, taktéž rok dobytí Karpatské kotliny a rovněž mytologický pták Turul, jež se stal symbolem Maďarů, jejich moci a síly a jen v Maďarsku bychom našli stovky pomníkových zachycení ptáka Turula.

Kromě roku 896 je však pro Maďary stejně významný ještě jeden arpádovský moment, který se výrazně promítl do pomníkové tvorby – rok 1000 a korunovace Štěpána I. prvním uherským králem. Štěpán byl zároveň prvním arpádovským panovníkem, který přijal křesťanství⁷⁶ a prvním svatým Arpádovcem. V maďarském historickém povědomí, a tedy i v pomníkové tvorbě, přetrvává jakási dualita. Na jedné straně je pohanský dobyvatel Arpád se symbolem Turula a na druhé katolický Štěpán I. se svatoštěpánskou korunou (Lendvai, 2002, s. 38). Silnější pomníkové vlny arpádovských pomníků se odvíjí v podstatě od výše zmíněných dat a jejich výročí.

V první polovině 19. století vznikaly sochy Arpádovců na území Uher spíše ojediněle. První velmi silná vlna připomínání uherských králů se objevuje v rozmezí let 1896-1906 v souvislosti s oslavou milénia dobytí Karpatské kotliny Maďary. Oslavy byly velkolepé a zahrnovaly dlouhou sérii ceremonií. Mezi nimi bylo taktéž odhalování pomníků v Budapešti i na venkově. Vypjatý maďarský nacionalismus byl ztělesněn především v monumentálním budapešťském pomníku tisíciletí (Millenniumi emlékmű), který představuje pantheon bronzových soch nejvýznamnějších uherských panovníků v čele s jezdeckou sochou Arpáda a dále také v bronzové jezdecké soše Štěpána I. v blízkosti budapešťské Rybářské bašty. V době oslav probíhala rovněž výstavba novogotické budovy uherského parlamentu (Országház), jehož fasádu i vnitřek ozdobily také sochy uherských panovníků. Ve výročním roce byla dokončena rovněž přestavba budapešťského Matyášova chrámu (Mátyás-templom),⁷⁷ ve kterém se konala slavnostní mše. O dva roky později byla v chrámu umístěna také bohatě zdobená tumba s ostatky uherského krále Bély III. a jeho ženy Anežky de Châtillon.⁷⁸ Hranice Uher mělo navždy chránit sedm pomníků, které byly umístěny do sedmi částí Uher – maďarského Ópusztaszeru a maďarské Pannonhalmy, ukrajinského Mukačeva, na slovenský vrch

---

⁷⁶ Uvádí se, že pokřtěn mohl být dokonce sv. Vojtěchem.

⁷⁷ Kostel je zasvěcen Nanebevzetí Panny Marie. Jako Matyášův chrám je zván až od 19. století na upomínku krále Matyáše Korvína, který nařídil přestavbu jižní věže chrámu.

⁷⁸ Béla III. (1148–1196) byl uherský a chorvatský král z rodu Arpádovců, který se zasloužil o svatořečení Ladislava I. Za jeho vlády se také začalo užívat dvojitého kříže, který dodnes zůstal v maďarském státním znaku. Anežka ze Châtillonu (1154–1184) byla Bělovou první ženou.

Zobor u Nitry, slovenského Devína, rumunského Brašova a srbského Zemunu (dnes součást Bělehradu). Jednalo se především o jubilejní sloupy se sochou Arpáda či Turula demonstrující maďarskou moc (Lendvai, 2002, s. 251). S postavou knížete Arpáda je spojován kult síly a válčení, a proto se jeho postava později objevuje také na pomnících padlých během 1. a 2. sv. války. K oživení Arpádovy postavy pomocí pomníků poté dochází až teprve v roce 1996 v souvislosti s dalším výročí dobytí Karpatské kotliny, kdy Arpád získává pomník dokonce až v Brazílii. Naproti tomu sochy sv. Štěpána z 19. století jsou spíše smířlivější. Zobrazují ho především jako světce se svatozáří nad hlavou a křížem či dvojitým křížem jako symbolem víry, nikoliv jako panovníka či bojovníka. Bojovnější vzhled získávají až Štěpánovy sochy z roku 1938 vzniklé k devátistému výročí jeho smrti. Kromě toho se v tomto období začíná objevovat také sousoší sv. Štěpána s jeho blahoslavenou manželkou Gizelou Bavorskou a jejich svatým synem Emerichem. Především pomníky Štěpána s Gizelou mohly v tu dobu dobře sloužit jako demonstrace maďarsko-německého přátelství. Motiv maďarské „svaté rodiny“ je v pomníkové tvorbě silný a objevuje se znovu i u pomníků vzniklých od 90. let 20. století do současnosti.

Z panovnických dynastií vzešlo z té arpádovské nejvíce katolických světců, kteří mají přirozeně mezi panovníky pomníků nejvíce. Vedle výše zmíněného Štěpána I. a jeho syna Emericha, který však nikdy na trůn neusedl, je nejvíce pomníků věnováno uherskému králi Ladislavovi I. Protože je však sv. Ladislav svázán především s Rumunskem, kde byl pohřben, velké množství jeho pomníků se nachází právě zde. Často mívá taktéž sousoší se sv. Štěpánem, anebo bývá součástí uherského „svatého pantheonu“, který doplňují kromě již zmíněných svatých z arpádovské dynastie také uherské princezny Alžběta Durynská a Markéta Uherská. Poslední dvě zmíněné také nejspíše zcela zastínily jakoukoliv oslavu manželek Arpádovců (s výjimkou Gizely Bavorské). Pomníky věnované vybraným arpádovským manželkám (Gertrudě Meranské, Anastázii Rurikovně, Sarolt z Transylvánie) se pozvolna objevují teprve od roku 2000. Nejedná se navíc o pomníky samostatné, ale královny jsou vyobrazeny po boku svých manželů.

Vedle nejikoničtější uherské arpádovské panovnické trojice (Arpáda, Štěpána I. a Lavislava I.) je ostatním uherským panovníkům věnováno pomníků velmi málo.⁷⁹ Většinou se navíc jedná o pomníky vzniklé v rámci moderních pantheonů 21. století.

---

⁷⁹ Větší počet pomníků získali pouze rytířský Béla IV. a Gejza, poslední pohanský panovník a otec Štěpána I., se kterým je dáván často do kontrastu.

Podobně jako u polských Piastovců se i u Arpádovců objevuje silnější vlna budování pomníků v 70.-80. letech 20. století. Nelze vyloučit, že tento jev souvisí pravděpodobně s mírně národně-liberálním kurzem zdejších komunistických režimů zdůrazňující před tamními obyvateli určitou nezávislost na Sovětském svazu, zatímco tento „nacionálně-liberální“ komunismus v normalizačním Československu nevznikl, a naopak zde byla demonstrována podřízenost Sovětskému svazu (i v pomníkové tvorbě). Na rozdíl od polských pomníků vzniklých v tomto období jsou však ty maďarské rozmanitější. Vedle klasických bronzových figurálních soch se objevují busty, reliéfy a pamětní desky. Experimentování se projevuje i v materiálech – keramika, beton, porcelán, vápenec. Objevuje se také první nefigurální pomník, kdy je osoba sv. Štěpána nahrazena pouze svatoštěpánskou korunou. Tyto tendence dále pokračují a sílí v 90. letech a naplno se projevují v roce 2000, na který připadlo milénium Štěpánovy korunovace. K této významné události vznikly desítky soch sv. Štěpána, ale také řada soch ostatních Arpádovců. Kromě samostatných soch bylo vytvořeno také několik „mileniálních parků“, kam byly umístěny pantheony uherských panovníků nejčastěji v podobě bust či dřevěných soch (např. v Pusztaszentlászló, Ópusztaszer, Nyíradony). Budování pomníků však ani po oslavě výročí neustalo, ale pokračuje dodnes.

Ze všech tří národů jsou Maďaři v budování pomníků své domácí dynastii v současnosti nenápaditější, což se především týká pomníků panovníků-světců. U pomníků sv. Štěpána a sv. Ladislava se kromě poněkud strnulých figurálních soch setkáme také se ztvárněním výjevů z jejich života. Oblíbeným motivem ze života sv. Ladislava je záchrana dívky před Kumány. U sv. Štěpána zase předávání uherské koruny do rukou Panny Marie⁸⁰ či Štěpánovo pokřtění, ke kterému je také často odkázáno typem pomníku – fontánou. Vedle jezdeckých soch se objevují rovněž sousoší panovníků vedle koně či dokonce vyobrazení „v pohybu“. V této bohaté záplavě pomníků všemožných tvarů, velikostí a materiálů přesto výrazně dominují realistické bronzové busty, a to zřejmě proto, že je lze jednoduše umístit kamkoliv a v případě potřeby je lze také jednoduše přemístit či odstranit. Právě u maďarských pomníků se lze totiž setkat s řadou případů, kdy menší pomníky skutečně přemístěny byly (např. z důvodu výstavby či přestavby prostoru, stěhování budovy). Vysoký počet bust sv. Ladislava je zároveň pouhou kopií jedné z nejcennějších uherských středověkých památek – relikviářové busty sv. Ladislava ze zlaceného stříbra z 15. století uložené v současnosti v rábské katedrále.

---

⁸⁰ Tento akt symbolizuje svěření Uher pod ochranu Panny Marie.

Závěr

Prvním cílem této diplomové práce bylo co možná nejúplnější zmapování pomníků, které vznikly od počátku 19. století na území České republiky i v zahraničí a jsou věnované přemyslovským a lucemburským panovníkům a jejich manželkám. Druhým cílem bylo na základě komparace a analýzy příběhů jednotlivých pomníků vysledovat obecnější tendence v budování těchto pomníků a následně srovnat tato zjištění s informacemi o pomnících jiných středoevropských dynastií. V průběhu práce jsem si kladla řadu dílčích otázek, které jsem se snažila zodpovědět: ve kterém období byly pomníky budovány nejčastěji a na kterých místech, komu byly tyto pomníky věnovány, jaké výtvarné provedení pomníků převažuje, kdo stavbu pomníků inicioval a z jakých důvodů, jaké funkce pomníky plnily a plní, mají tyto pomníky v dnešní společnosti ještě své místo?

Pomníky přemyslovských a lucemburských panovníků stojí u samotného zrodu moderních pomníků u nás. V letech 1830–1848 jsou sochy těchto panovníků zařazovány po bok dalších významných osobností do tzv. pantheonů, které jsou budovány pod vlivem romantismu nejen českými vlastenci, ale také německojazyčnými aristokraty, tzv. zemskými vlastenci. Jedinou královnou, která je v tomto období oslavována, je domácí Eliška Přemyslovna. Ostatní manželky přemyslovských a lucemburských panovníků jsou vnímány spíše jako cizinky. Osobnost, která v tomto období dominuje samostatným figurálním pomníkům, je Karel IV., a to zejména z důvodu pětistého výročí založení Karlovy univerzity. Jeho nejvýraznějším a nejprestižnějším pomníkem se stal bronzový Karel IV. od Ernesta Julia Hähnela na Křížovnickém náměstí v Praze, který byl zároveň prvním pomníkem u nás, do jehož přípravy se mohla zapojit také veřejnost. Vládnoucí Habsburkové přemyslovské a lucemburské panovníky zcela nezavrhovali, ale naopak se někteří z nich dali dobře využít k propagandě. To je také nespíš důvod, proč byla stavba jejich pomníků v první polovině 19. století povolována. Situace se však výrazně mění po revolučním roce 1848, kdy další přemyslovské a lucemburské tváře ve veřejném prostoru již nepřibývají. Po pádu Bachova režimu se sice poptávka po pomnících obecně zvýšila, avšak více než na přemyslovskou a lucemburskou historii, se začala orientovat na pomníky věnované nedávno zemřelým osobnostem národního obrození a husitské éře, což bylo prostému lidu bližší než královský princip. Prvním významným pomníkem v tomto duchu byla bronzová socha Josefa Jungmanna odhalená roku 1878 v Praze. Přesto se i některé již dříve vystavěné přemyslovské a lucemburské

pomníky staly v 70. a 80. letech místem nacionálního pnutí mezi Čechy a Němci, ale i mezi Čechy a Maďary (např. pomník Přemysla Oráče ve Stadících, socha Karla IV. na Křížovnickém náměstí). Největší pomníkové boje však probíhaly v zahraničí – o prostor Moravského pole, kde se snažili neúspěšně několikrát vystavět svůj pomník Rakušani i Češi. Smířlivý pomník zde vznikl nakonec až v 70. letech 20. století. Svou nacionální hrdost s odkazem právě na porážku Přemysla Otakara II. u Moravského pole zakomponovali do svých pomníků tisíciletí také Maďaři. V zahraničí kromě toho během 19. století vzniklo několik soch věnovaných přemyslovským a lucemburským panovníkům, jejichž iniciátory byli prušští panovníci, kteří považovali dávno zemřelé české krále za důležitou součást dějin vlastního státu, ale v konečném výsledku byly tyto pomníky především oslavou jich samotných.

Na přelomu 19. a 20. století se lze u nás setkat se sochami Lucemburků a Přemyslovců především v rámci plastické výzdoby měšťanských domů v souvislosti s dobovou oblibou historizujících slohů. Tyto druhy pomníků totiž nejspíš nevyžadovaly žádné povolení z vyšších míst. V zahraničí je znovuoživeno bojiště u Kresčaku, když zde Jan Lucemburský získá nový pomník. V Čechách je tento čin však přijat rozporupně, a to i přesto, že pomník má demonstrovat zároveň česko-lucembursko-francouzské přátelství. Pomník Jana není jediný přemyslovský či lucemburský pomník v zahraničí, který sloužil v tomto období jako symbol mezinárodního přátelství (např. socha Karla IV. v papežském avignonském paláci). Později byly k tomuto účelu využívány také pomníky připomínající manželské svazky mezi středoevropskými panovnickými dynastiemi (např. pomníky Měška I. a Doubravky Přemyslovny).

V období od první světové války až do roku 1991 se u nás objevují pomníky přemyslovských a lucemburských panovníků spíše výjimečně a pomníky jejich manželek vůbec. První republika kladla větší důraz na tradici husitskou a Masarykovskou. Pozdější komunistická éra se zase zaměřovala jak na husitství, tak na monumenty odkazující na tradice dělnického a komunistického hnutí a pomníky druhé světové války. Pomníky Přemyslovců se v této době objevují jen v několika případech (např. pomník Karla IV. v Karlových Varech). Na počátku devadesátých let dochází ke znovupohřbívání ostatků některých Přemyslovců a Lucemburků a v souvislosti s tím se začínají pozvolna objevovat i další připomínky na ně. Kromě toho začínají být připomínáni pomocí pomníků také panovníci, kteří dlouho zůstávali mimo zájem historiků a veřejnosti (např. Václav II., Václav IV.).

I když by se mohlo zdát, že přemyslovští a lucemburští panovníci a jejich manželky jsou osobnosti z dějin tak dávných, že česká společnost nemá v současnosti potřebu si je připomínat, opak je pravdou. Vůbec nejsilnější a nejzajímavější je vlna budování přemyslovských a lucemburských pomníků v posledních dvaceti letech. Monumentálních pomníků na prestižních místech při ní vzniklo sice pramálo, ale i ty dokázaly v rámci pomníkové tvorby otevřít zásadní otázky jako je nedostatek ženských soch v prostoru, obcházení veřejných soutěží či oslava zapomenutých a nedocenených českých osobností. Nejsilnějším trendem jsou však intimnější pomníčky, které jsou dílem méně známých, případně amatérských sochařů. Jsou umístovány na neobvyklá místa či místa, která s danou osobností téměř nesouvisí. Tyto pomníky jsou taktéž vyráběny z neobvyklých materiálů. Velmi oblíbeným typem pomníku se staly figurální sochy ze dřeva, z nichž jsou dokonce na některých místech vytvářeny moderní pantheonu. Avšak spíše než k tajemným sochám a pantheonům z doby romantismu mají tyto výtvoře blíže k okrasným zahradním trpaslíkům. Z vážených panovníků se tak stávají zábavné lidové figurky, jejichž hlavním cílem je především přilákání turistů do dané lokality. Tradiční podoba pomníku je v těchto případech definitivně rozrušena. Obdobné tendence se v menší míře objevují taktéž u současných pomníků Piastovců v Polsku. Na rozdíl od nás však Poláci staví také vysoký počet pomníků prestižních, jako by si kompenzovali jejich nedostatek z 19. století. Mnohem silněji se stejné trendy jako u nás objevují naopak u současných pomníků Arpádovců v celé oblasti historických Uher.

Od roku 1990 se na území Uher objevuje také velké množství pomníků věnovaných Zikmundu Lucemburskému. Jejich počet se dokonce téměř vyrovná počtu pomníků Karla IV. u nás. Toto překvapivé pozitivní komemorování Zikmunda kontrastuje s absolutním mlčením o této v Čechách negativně vnímané panovnické osobnosti. Podobně překvapivé se může zdát pozitivní vnímání Jana Lucemburského v Lucembursku, ale zároveň úplné ignorování Karla IV. Všechny tyto případy nám ukazují, že jedna osobnost může být ve dvou různých zemích vnímána zcela odlišně.

V Polsku a Maďarsku budování pomníků domácím dynastiím výrazně souvisí s daty, která jsou pokládána za vznik polského a maďarského státu. V případě Polska se jedná o křest prvního panovníka a v případě Maďarska o dobytí Karpatské kotliny a korunovace sv. Štěpána. Češi však žádné takové datum s Přemyslovci spojené nemají. Nejvýznamnějším přemyslovským datem je pro nás sice bezesporu zavraždění sv. Václava, nicméně dlouho se o něm vedly spory a není ztotožňováno se vznikem českého státu. Při zkoumání pomníků v Polsku a Maďarsku jsem také narazila na vyšší

počet pomníků, které byly zničeny, ať už záměrně po roce 1918 nebo nezáměrně během 2. sv. války. Naopak u nás jsem se setkala pouze s jediným případem (a ještě k tomu dočasněho) odstranění přemyslovského pomníku.

Dynamika pomníků Přemyslovců a Lucemburků nám ukazuje kontroverznost vnímání monarchické tradice v českých zemích. Jejich první dobou obliby je habsburská monarchie, zejména první polovina 19. století. Avšak již ve druhé polovině se české národní hnutí identifikovalo s tradicemi obrozenců a husitů. První republika sice nezlikvidovala pomníky Přemyslovců a Lucemburků, jak to učinila s pomníky Habsburků, ale zároveň další nebudovala. Podobně k této tradici zůstával vlašný také komunistický režim (až na jednotlivosti). Po roce 1989 přichází s dobou postmoderní tolerance a hravosti vlna často amatérsky budovaných pomníků, ale zároveň je monarchická tradice poněkud rehabilitována s tím, jak je zahrnuto dědictví komunismu a éra první republiky již není vnímána zcela nekriticky. Vlna budování pomníků souvisí také s dnešní komercializací turismu (snaha míst se prodat), zájmem dnešních lidí o starou romantickou historii (historický šerm, středověké slavnosti) či českým nacionalismem (poslanec Úsvitu přímé demokracie Tomia Okamury jako budovatel pomníků Přemyslovců). Posilování mezinárodních kontaktů zase vede ke zřizování pomníků v zahraničí, které upomínají na transnacionální kontakty a vztahy.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

1. ANTONÍN, Robert, ŠMAHEL, František a Lenka BOBKOVÁ, ed. *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-093-7.
2. ASSMANN, Jan. Kolektivní paměť a kulturní identita. In: KRATOCHVIL, Alexander, et al. *Paměť a trauma pohledem humanitních věd: komentovaná antologie teoretických textů*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2015. ISBN 978-80-7470-109-2.
3. BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy. ISBN 80-86429-38-5.
4. BARAŃSKI, Marek Kazimierz. *Dynastia Piastów w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2006. ISBN:83-01-14816-0.
5. BARTLETT, Robert, SOMMER, Petr, Dušan TŘEŠTÍK a Josef ŽEMLIČKA, ed. *Přemyslovci: budování českého státu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-352-0.
6. BARTLOVÁ, Anežka. Manuál monumentu. In: BAČA, Dalibor, Anežka BARTLOVÁ, Milena BARTLOVÁ, et al. *Manuál Monumentu*. Praha: UMPRUM, 2016. ISBN 978-80-87989-04-3.
7. BARTLOVÁ, Milena. Pomník: paměť, moc, komunikace a hlavně umění. In: BAČA, Dalibor, Anežka BARTLOVÁ, Milena BARTLOVÁ, et al. *Manuál Monumentu*. Praha: UMPRUM, 2016. ISBN 978-80-87989-04-3.
8. BAUER, Jan. *Ženy z rodu Přemyslovců*. Frýdek-Místek: Alpress, 2012. ISBN 978-80-7362-956-4.
9. BÍLEK, Jiří. *Zikmund Lucemburský: poslední velký císař středověku*. Líbeznice: Víkend, 2019. ISBN 978-80-7433-274-6.
10. BOBKOVÁ, Lenka. *Jan Lucemburský: otec slavného syna*. Praha: Vyšehrad, 2018. Velké postavy českých dějin. ISBN 978-80-7429-342-9.
11. ČADIL, Matěj. *Bazilika sv. Petra a Pavla na Vyšehradě*. Praha: Městská část Praha 2, 2020.
12. ČECHURA, Jaroslav. *Karel IV.: na dvojím trůně*. V Praze: Tok, 1998. ISBN 80-86177-02-5.

13. DU BOIS, René. *Denkmale und Denksteine für Friedrich den Großen: Lebe er wohl, ...* Norderstedt: Books on Demand, 2017. ISBN 9783839167724.
14. DVOŘÁK, Otomar a Josef Pepson SNĚTIVÝ. *Krajinou prvních Přemyslovců: s českými knížaty ze Stadic do Prahy*. Řitka: Čas, 2020. Skrytá krása naší země. ISBN 978-80-7475-311-4.
15. DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Josef Václav Myslbek: umělec a člověk uprostřed doby*. Praha: Melantrich, 1979. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti (Melantrich).
16. FLODROVÁ, Milena a Miloš ŠENKÝŘ. *Brno a Brňanky: povídání o zajímavých ženách spojených s minulostí i současností města Brna*. Brno: Doplněk, 2015. ISBN 978-80-7239-319-0.
17. FLORENTOVÁ, Helena. *Evropští světci v umění a legendách*. Praha: Granit, 2004. ISBN 80-7296-038-5.
18. HÄNDL, Richard. *Historie trochu jinak, aneb, Přemysl Oráč nebyl zemědělec*. Třebíč: Akcent, 2003. ISBN 80-7268-241-5.
19. HEILANDOVÁ, Lucie. Rajhradský klášter v době prvních opatů. In: PAVELKOVÁ, Jindra, et al. *Milovníci a mecenáši věd a umění v řeholním rouše*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6705-9.
20. HENDRYCH, Jakub. Pravidla umístování výtvarných děl na veřejných prostranstvích z hlediska jejich vlivu na celkovou kvalitu místa. In: BAČA, Dalibor, Anežka BARTLOVÁ, Milena BARTLOVÁ, et al. *Manuál Monumentu*. Praha: UMPRUM, 2016. ISBN 978-80-87989-04-3.
21. HLAVAČKA, Milan, Antoine MARÈS a Magdaléna POKORNÁ. *Paměť míst, událostí a osobností: historie jako identita a manipulace*. Praha: Historický ústav, 2011. ISBN 978-80-7286-186-6.
22. HNOJIL, Adam. Vavříny nesmrtnosti – Zlatý věk pomníkové tvorby v Čechách v první polovině 19. století. In: KUTHANOVÁ, Kateřina a Hana SVATOŠOVÁ. *Metamorfózy politiky: pražské pomníky 19. století: publikace k výstavě: Clam-Gallasův palác 25. září 2013 - 5. ledna 2014*. Praha: Archiv hlavního města Prahy ve spolupráci s Noemi Arts&Media a se spolkem Scriptorium, 2013. ISBN 978-80-86852-52-2.
23. HOJDA, Zdeněk a Jiří POKORNÝ. *Pomníky a zapomínky*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-050-0.

24. HOJDA, Zdeněk. Zadavatelé a mecenáši aneb Kdo pomníky stavěl a kdo je platil? In: KUTHANOVÁ, Kateřina a Hana SVATOŠOVÁ. *Metamorfózy politiky: pražské pomníky 19. století: publikace k výstavě: Clam-Gallasův palác 25. září 2013 - 5. ledna 2014*. Praha: Archiv hlavního města Prahy ve spolupráci s Noemi Arts&Media a se spolkem Scriptorium, 2013. ISBN 978-80-86852-52-2.
25. HRUBEŠOVÁ, Eva a Josef HRUBEŠ. *Pražské sochy a pomníky*. Druhé vydání. Praha: Petrklíč, 2009. ISBN 978-80-7229-209-7.
26. HRUBÝ, Vladimír a Miroslav PODHRÁZSKÝ. *Chrám Svatého Ducha v životě města a v proměnách času: katedrála a její sousedé*. Kostelní Vydří: Garamon, 2008. ISBN 978-80-7195-232-9.
27. CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Václav II.: král český a polský*. Praha: Vyšehrad, 2007. Velké postavy českých dějin. ISBN 978-80-7021-841-9.
28. JANUSOVÁ, Jana. *Ženy kolem českých knížat a králů*. Ostrava: Amosium Servis, 1991. ISBN 80-85498-00-6.
29. KOCOUREK, Jaroslav. *Český atlas: Východní Čechy*. Praha: Freytag & Berndt, 2006. ISBN 80-7316-209-1.
30. KOFRÁNKOVÁ, Václava. Tři čeští králové v paměti vlasti. In: ČORNEJ, Petr a Václava KOFRÁNKOVÁ et al. *Místa paměti: v procesu formování moderního českého národa*. Praha: Historický ústav, 2021. ISBN 978-80-7286-381-5.
31. KOFRÁNKOVÁ, Václava. *Zlatý král a chudý hrabě: Přemysl Otakar II. a Rudolf Habsburský v historické tradici*. Praha: Lika klub, 2012. ISBN 978-80-86069-77-7.
32. KOMENSKÝ, Jan Amos. *Dílo Jana Amose Komenského*. Praha: Academia, 1978.
33. KOPIČKOVÁ, Božena. *Eliška Přemyslovna: královna česká 1292-1330*. Praha: Vyšehrad, 2003. Velké postavy českých dějin. ISBN 80-7021-656-5.
34. KOUTEK, Tomáš. *Pražské pamětní desky*. Praha: Brána, 2015. ISBN 978-80-7243-802-0.
35. KOVÁŘ, Daniel. *Příběhy budějovických pomníků*. České Budějovice: Historicko-vlastivědný spolek, 2000. ISBN 80-254-2322-0.
36. KREJČÍ, Karel. *Josef Břenek. Příspěvek k dějinám sochařství 19. století na Tišnovsku*. Tišnov: Spořitelna města Tišnova, 1938.

37. LÁTAL, Hynek. Případ Přemysl. In: BAČA, Dalibor, Anežka BARTLOVÁ, Milena BARTLOVÁ, et al. *Manuál Monumentu*. Praha: UMPRUM, 2016. ISBN 978-80-87989-04-3.
38. LEHNERT, Uta. *Der Kaiser und die Siegesallee: réclame royale*. Berlin: Reimer, 1998. ISBN 3496011890.
39. LENDVAI, Paul. *Tisíc let maďarského národa*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0856-X.
40. LENKOVÁ, Jitka a Václav PAVLÍK. *Nejdůležitější bitvy v českých dějinách*. Frýdek-Místek: Alpress, 2007. ISBN 978-80-7362-470-5.
41. LNĚNIČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové 1792–1848*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-27-3.
42. LUTOVSKÝ, Michal a Milena BRAVERMANOVÁ. *Hroby a hrobky našich knížat, králů a prezidentů*. Praha: Libri, 2007. Archeologie, geografie, historie a pomocné vědy historické. ISBN 978-80-7277-228-5.
43. LUTOVSKÝ, Michal. *Po stopách prvních Přemyslovců*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-401-2.
44. ŁYSIAK, Wojciech. Przemysł – Bohater ludowy. In: BORAS, Zygmunt. *Przemysław II. 700 lecie koronacji*. Eco: Międzychód, 1995. ISBN 83-900472-8-4.
45. MALÝ, Zbyšek a Alena MALÁ, ed. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2010. Pau–Pop*. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2010. Prameny a dokumenty (Výtvarné centrum Chagall). ISBN 80-86171-00-0.
46. MICHALSKI, Sergiusz. *Public Monuments. Art in Political Bondage 1870-1997*. London: Reaktion Books, 1998. ISBN 9781861890252.
47. MIKULEC, Jiří. Kult svatého Václava a barokní náboženská bratrstva v Čechách. In: KUBÍN, Petr, ed. *Svatý Václav: na památku 1100. výročí narození knížete Václava Svatého*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění a Arcibiskupství pražské ve vydavatelství Togga, 2010. Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 978-80-87258-23-1.
48. NOVOTNÁ, Daniela. *Kokořínsko*. Praha: Olympia, 2004. ISBN 80-7033-843-1.
49. OBRAZOVÁ, Pavla a Jan VLK. *Maior gloria: svatý kníže Václav*. Praha: Paseka, 1994. Historická paměť. ISBN 80-85192-94-2.

50. OSTROWSKA-KĘBŁOWSKA, Zofia. *Dzieje Kaplicy Królów Polskich czyli Złotej w katedrze poznańskiej*. Poznań: Wydawn. Poznańskiego Tow. Przyjaciół Nauk, 1997, ISBN 83-7063-173-8.
51. OVSYANOV, Avenir. *V kazematakh Korolevskogo forta: ocherki o fortifikatsionnykh sooruzheniyakh starogo Königsberga*. Kaliningrad: Amber Skaz, 1999. ISBN 5-7406-0104-5.
52. PÉPORTÉ, Pit at el. *Inventing Luxembourg: Representations of the Past, Space and Language from the Nineteenth to the Twenty-First Century*. Leiden: Brill, 2010. ISBN 978-90-04-18176-2.
53. PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS et al. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0607-9.
54. POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 2: K–O*. Praha: Academia, 1978.
55. POKORNÝ, Jiří. Pomníky a politika. In: KUTHANOVÁ, Kateřina a Hana SVATOŠOVÁ. *Metamorfózy politiky: pražské pomníky 19. století: publikace k výstavě: Clam-Gallasův palác 25. září 2013 - 5. ledna 2014*. Praha: Archiv hlavního města Prahy ve spolupráci s Noemi Arts&Media a se spolkem Scriptorium, 2013. ISBN 978-80-86852-52-2.
56. PRAŽÁK, Richard. *Dějiny Maďarska*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0699-4.
57. RAK, Jiří. Osudy české Walhally. In: *Husitský Tábor: sborník Muzea husitského revolučního hnutí 6–7*. Tábor: Muzeum husitského revolučního hnutí v Táboře, 1984.
58. REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. ISBN 80-85927-85-3.
59. ROYT, Jan. Ikonografie svatého Václava ve středověku. In: KUBÍN, Petr, ed. *Svatý Václav: na památku 1100. výročí narození knížete Václava Svatého*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění a Arcibiskupství pražské ve vydavatelství Togga, 2010. Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 978-80-87258-23-1.
60. ŘEHOUNEK, Jan. *Nymburk: královské město v červených hradbách*. Nymburk: Kaplanka, 2012. ISBN 978-80-87523-04-9.
61. SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-012-1.

62. STEHLÍKOVÁ, Dana. Miniatury pomníků. In: KUTHANOVÁ, Kateřina a Hana SVATOŠOVÁ. *Metamorfózy politiky: pražské pomníky 19. století: publikace k výstavě: Clam-Gallasův palác 25. září 2013 - 5. ledna 2014*. Praha: Archiv hlavního města Prahy ve spolupráci s Noemi Arts&Media a se spolkem Scriptorium, 2013. ISBN 978-80-86852-52-2.
63. STEJSKAL, Karel. *Umění na dvoře Karla IV*. Praha: Artia, 1978.
64. STLOUKAL, Karel. Královna Rejčka. In: ČECHURA, Jaroslav, Zdena KAREŠOVÁ a Jiří PRAŽÁK, ed. *Královny a kněžny české*. Praha: X-Egem, 1996. ISBN 80-7199-010-8.
65. ŠALDA, František. *Šaldův zápisník*. Praha: Otto Girgal, 1929.
66. ŠAROCHOVÁ, Gabriela V. *Radostný úděl vdovský: královny-vdovy přemyslovských Čech*. Praha: Dokořán, 2004. ISBN 80-86569-24-1.
67. ŠPAČKOVÁ, Renata. *Putování za pamětí mělnické krajiny*. Mělník: Mělnický osvětový a okrašlovací spolek, 2008. ISBN 978-80-254-4161-9.
68. ŠPŮROVÁ, Markéta. Středoevropské zbožné ženy z panovnického prostředí ve 13. století a jejich vztah k rodovým fundacím. In: DOLEŽALOVÁ, Eva a Robert ŠIMŮNEK. *Od knížat ke králům: sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-896-9.
69. THIELE, Carmela. *Sochařství*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-251-0288-2.
70. TICHÁK, Milan. *Příběhy olomouckých pomníků a hřbitovů*. Olomouc: Burian a Tichák, 2016. ISBN 978-80-87274-35-4.
71. TOMĚŠ, Jan Marius. *Sochař Josef Wagner*. Praha: Odeon, 1985.
72. TOMŠÍK, Vladimír. *100 let česko-slovenské koruny: měnová politika, instituce, peníze*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-697-2.
73. TŘEŠTÍK, Dušan. *Mýty kmene Čechů: (7.-10. století): tři studie ke "starým pověstem českým"*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Česká historie. ISBN 80-7106-646-X.
74. TŘEŠTÍK, Dušan. Pomník knížete Rostislava. In: *Moravský historický sborník: ročenka Moravského národního kongresu*. Brno: Moravský národní kongres, 2006.

75. TUZAR, Bohumil. *Truhlice pověstí a starých příběhů Středního Polabí*. Nymburk: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-12-2.
76. VLČEK, Emanuel. *Fyzické osobnosti českých panovníků: atlas kosterních pozůstatků českých králů přemyslovské a lucemburské dynastie s podrobným komentářem a historickými poznámkami*. Praha: Vesmír, 2000. Postavy českých dějin očima antropologa. ISBN 80-85977-29-X.
77. VOLAVKA, Vojtěch. *České malířství a sochařství 19. století: příručka výtvarné výchovy ve studiu učitelství pro ZDŠ na pedagogických fakultách*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968.
78. WEISSOVÁ, Nina. Moderní světice. In: IZDNÝ, Jakub et al. *Ludmila: kněžna a světice*. Praha: NLN, 2020. ISBN 978-80-7422-764-6.
79. WITTLICH, Petr. *České sochařství ve 20. století 1890-1945*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.

Periodika

1. Avignon, svědek papežské slávy. *Světozor: světová kronika současná slovem i obrazem: časopis pro zábavu i poučení*. Praha: J. Otto, 1938, roč. 38, č. 1–26, s. 62.
2. Besídka. *Besedy lidu: laciný prostonárodní obrázkový časopis*. Praha: J. Otto, 1902, roč. 10, č. 27, s. 322.
3. Císař Vilém a písemné úkoly gymnasistů. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 30. 10. 1904, roč. 44, č. 300, s. 2.
4. Co tomu řekne cizina? *Volná myšlenka časopis volných myslitelů českých*. Praha: Vydavatelství Volné myšlenky, 3. 5. 1929, roč. 20, č. 18, s. 142.
5. HNOJIL, Adam. Pomníková tvorba sochaře Josefa Maxe (1804-1855) ve druhé čtvrtině 19. století. *Umění*. Roč. 54, 2005, č. 4, Praha: ČSAV. ISSN 0049-5123.
6. HOJDA, Zdeněk. Osvoboditel rolníků Hans Kudlich aneb Proč stojí pluh na velkém soklu. *Dějiny a současnost*. Praha: Lidové noviny, 2011, roč. 33, č. 3, s. 12. ISSN 0418-5129.
7. Jr. Vzpomínky z Berlína. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1903, roč. 43, č. 57, s. 1.
8. Kam zmizel pomník s Moravského pole. *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 28. 8. 1933, roč. 41, č. 430, s. 2.
9. KLIMA, Adolf. Světem putující mrtvola. *Světozor*. Praha: František Skrejšovský, 8. 1. 1875, roč. 9, č. 2, s. 18–19. ISSN 1805-0921.

10. LOCHMANOVÁ, Jana. Městské slavnosti v Brtnici, Jemnici a Jihlavě. *Národopisná revue*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2018, roč. 28, č. 1, s. 14–15. ISSN 0862-8351.
11. LUŽNÝ, Dušan. Kulturní paměť jako koncept sociálních věd. *Studia Philosophica*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, roč. 61, č.2, s. 3–8. ISSN 1803-7445.
12. Na Moravském poli bude postaven pomník králi Přemyslu Otakaru II. *Večer: lidový deník*. Praha: Roln. tiskárna, 2. 9. 1937, roč. 24, č. 206, s. 3.
13. NEJDL, Karel. Dvě sochy Karla IV. v Karlových Varech. *Lázeňský časopis Karlovarska*. Karlovy Vary: Komise pro lázeňství a cestovní ruch, 1951, roč. 6, č. 1–2, s. 27. ISSN 1804-2570.
14. Nový pomník českého krále Jana Lucemburského v Kresčáku. *Světozor: světová kronika současná slovem i obrazem: časopis pro zábavu i poučení*. Praha: J. Otto, 1905, roč. 6, č. 2, s. 27.
15. O pomník Přemysla oráče. *Čech: politický týdeník katolický*. Praha: Antonín Schmitt, 23. 4. 1929, roč. 54, č. 96, s. 1–2.
16. Pietní uložení ostatků posledních Přemyslovců. *Čech: politický týdeník katolický*. Praha: Antonín Schmitt, 4. 6. 1926, roč. 51, č. 135, s. 3.
17. Položení základního kamene k pomníku Přemysla Oráče. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 18. 5. 1928, roč. 68, č. 138, s. 2. ISSN 1214-1240.
18. Pomník císaře Zikmunda největšího odpůrce Jana Žižky, v Berlíně. *Večer: lidový deník*. Praha: Roln. Tiskárna, 24. 5. 1924, roč. 11, č. 119, s. 2.
19. Pomník na Moravském poli. *Pokrok západu týdeník politický, poučný a zábavný*. Omaha: Edward Rosewater, 23. 11. 1882, roč. 11, č. 30, s. 7.
20. Pomník Přemysla Oráče ve Stadicích. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 14. 9. 1922, roč. 62, č. 252, s. 1. ISSN 1214-1240.
21. Pomník Rudolfu Habsburskému na Moravském poli. *Hlas katolický jednodenník*. St. Louis: Český literární spolek, 15. 11. 1907, roč. 1907, č. 1826, s. 2.
22. Přemysl II. ožil v Královci. *Respekt*. Praha: R-Press, 11. 7. 2005, roč. 16, č. 28, s. 12.
23. Sklaplo jim. *Slovan americký týdeník pro politiku, vědu, zábavu a vzájemnost všech Slovanův amerických*. Cedar Rapids, Iowa: J. Bárta Letovský a Synové, 20. 12. 1882, roč. 14, č. 6, s. 8.
24. Slavnost Karlova na Mělníku. *Svobodný občan: Časopis věnovaný lidu našemu*. Slaný: František Neubert, 31. 8. 1878, roč. 7, č. 35, s. 3. ISSN 1804-378X.

25. Socha Karla IV. na Mělníku. *Čech: politický týdeník katolický*. Praha: Antonín Schmitt, 24. 4. 1878, roč. 10, č. 94, s. 3.
26. ŠUBERT, František. Pomník krále Jana Lucemburského na poli u Kreščaku. *Národní politika*. Praha: V. Nedoma, 23. 3. 1902, roč. 20, č. 81, s. 17–18. ISSN 1805-2444.
27. ŠUBRT, Jiří a Štěpánka PFEIFEROVÁ. Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání. *Historická sociologie: časopis pro historické sociální vědy*. Praha: Karolinum, 2010, roč. 2, č.1, s. 9–29. ISSN 1804-0616.

Internetové zdroje

1. Návrh na umístění sochy Přemysla Otakara I., 2020. *Okrašlovací spolek ve Znojmě* [online]. 14. 07. [cit. 25. 12. 2021]. Dostupné z: http://okraspol.sweb.cz/pages/pamet_mista_socha_premysla_otakara_i_navrh_na_umistneni_01_2020_07_14.html
2. Armáda České republiky, 2002. *Army.cz* [online]. [cit. 25. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.army.cz/scripts/detail.php?id=300>
3. Black n' Arch, 2021. Sv. Václav. *David Černý Tour* [online]. [cit. 20. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.david-cerny-tour.com/svaty-vaclav>
4. BOHUN, Pavel, 2016. Monument i památný dub u Dolního Němčí připomínají bitvu na Luckém poli. *Slovácký deník.cz* [online]. 31. 10. [cit. 30. 5. 2021]. Dostupné z: https://slovacky.denik.cz/zpravy_region/monument-i-pamatny-dub-u-dolního-nemci-pripominaji-bitvu-na-luckem-poli-20161031.html.
5. BONCHIȘ, Claudia, 2015. Sigismund de Luxemburg, singurul rege din Imperiul Romano-German înmormântat în afara imperiului, își doarme somnul de veci în Oradea. *Adevărul.ro* [online]. 17. 02. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: https://adevarul.ro/locale/oradea/sigismund-luxemburg-singurul-rege-imperiul-romano-german-inmormantat-afara-imperiului-isi-doarme-somnul-veci-oradea-1_54e364f7448e03c0fdb53867/index.html
6. BUŠOVÁ, Tereza, 2016. Univerzita Karlova odhalila sochu královny Elišky Přemyslovny. *iForum: Online magazín Univerzity Karlovy* [online]. 28. 11. [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://iforum.cuni.cz/IFORUM-15994.html>
7. Česká komora architektů, 2020. Socha k 1100. výročí zavraždění sv. Ludmily, Mělník. *Česká komora architektů* [online]. 30. 7. [cit. 15. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.cka.cz/cs/souteze/vysledky/socha-k-1100-vyroci-zavrazdeni-sv-ludmily-melnik>

8. Edukativní společnost, 2018. Marchegg 22. 6. 2018 – odhalení sochy Přemyslu II. Otakarovi – zakladateli města. *Edukativnispolcnost.cz* [online]. [cit. 27. 10. 2021]. Dostupné z: http://edukativnispolcnost.cz/?page_id=2858
9. Edukativní společnost, 2019. BITVA & OSUD. Jedenspeigen 1278 v ohnisku střední Evropy. *Edukativnispolcnost.cz* [online]. [cit. 27. 10. 2021]. Dostupné z: <http://edukativnispolcnost.cz/wp-content/uploads/2013/07/Otev%C5%99en%C3%AD-expozice-Bitvy-na-Moravsk%C3%A9m-poli-v-Jedenspeigenu.pdf>
10. ERHART, Michael, 2018. V Brně chybí sochy významných ženských osobností. O vhodných kandidátkách lidé rozhodnou v anketě. *irozhlas.cz* [online]. 25. 5. [cit. 14.3.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/brno-sochy-zenske-osobnosti-meeting-brno_1805251720_dbr
11. FIŠER, Marcel, 2021. Král Přemysl Otakar II. *Socharstvi.info* [online]. Horažďovice: Centrum pro dějiny sochařství. [cit. 20. 6. 2021]. Dostupné z: <http://www.socharstvi.info/realizace/kral-premysl-otakar-ii/>
12. Gniezno, 2018. Przedostatni pomnik Traktu Królewskiego już w Gnieźnie. *Gniezno.eu* [online]. 21. 11. [cit. 27. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.gniezno.eu/wiadomosci/1/wiadomosc/144246/przedostatni_pomnik_traktu_krolewskiego_juz_w_gnieznie
13. HAMŽA, Jaroslav, 2021. Osobní emailová komunikace s vedoucím Oddělení kulturních služeb Magistrátu města Brno [cit. 16.3.2021].
14. HES, Milan, 2016. Místa paměti: Zamyšlení nad inspirací nejen pro didaktiku dějepisu. In: *Metodický portál: Články* [online]. 5. 1. [cit. 3. 1. 2021]. Dostupný z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/20649/MISTA-PAMETI-ZAMYSLENI-NAD-INSPIRACI-NEJEN-PRO-DIDAKTIKU-DEJEPISU.html>. ISSN 1802-4785.
15. HOFMANNOVÁ, Anita, 2020. Brno má v centru novou sochu, knězi leží u nohou dělová koule. In: *iDNES.cz* [online]. 13. 8. [cit. 14.3.2021]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/brno/zpravy/knez-socha-brno-centrum-svedove-martin-streda.A200813_564714_brno-zpravy_vh
16. HOLLAN, Matěj, 2020. [Skvělý projekt...] In: *Facebook* [online]. 28. 11. 2020 16:59 [cit. 14.3.2021]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/hollan.matej/posts/10219733761919322>

17. HORÁKOVÁ, Veronika, 2016. Nové tramvaje v Brně. Po městě jezdí Menšík, Gollová i generál Boček. *iDNES.cz* [online]. 22. 12. [cit. 14.3.2021]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/brno/zpravy/nove-tramvaje-v-brne-pojmenovali-po-osobnostech.A161222_151421_brno-zpravy_vh
18. KILIÁN, Milan, 2015. Obrazem, video: Na odhalení desky osobně dohlédl král Jan Lucemburský. *Klatovský deník.cz* [online]. 15. 09. [cit. 25. 12. 2021]. Dostupné z: https://klatovsky.denik.cz/zpravy_region/obrazem-video-na-odhaleni-desky-osobne-dohledl-kral-jan-lucembursky-20150915.html
19. KOBLANK, Peter, 2018. Errata der Stauferstelen. *Stauferstelen.net* [online]. [cit. 10. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.stauferstelen.net/texts/errata.htm>
20. KOLLER, Jan, 2010. Do slovenské předvolební kampaně se zapojil i kníže Svatopluk. *ČT24* [online]. 7. 6. [cit. 27.3.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1337356-do-slovenske-predvolebni-kampane-se-zapojil-i-knize-svatopluk>
21. KOPŘIVA, Jakub, 2016. Významný den pro Karla IV. a Elišku Přemyslovnu, jak chtějí poslanci? ‚Je to hloupost‘. *Lidovénoviny.cz* [online]. 04. 11. [cit. 10. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/poslanci-chteji-vyznamny-den-pro-karla-a-elisku-je-to-hloupost-tvrdi-historici.A161103_103803_ln_domov_jko
22. KOTRBÁČKOVÁ, Heda, 2021. Osobní emailová komunikace s průvodcovskou službou Vlašského dvora [cit. 25.2.2021].
23. KRISTOVÁ, Eva, 2018. Slavnostní odhalení soch českých panovníků na Bukovanském mlýně. *Novinky.cz* [online]. 7. 9. [cit. 27.3.2021]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/vase-zpravy/clanek/slavnostni-odhaleni-soch-ceskych-panovniku-na-bukovanskem-mlyne-40197251>
24. KUBÁT, Petr a MAREK Lukáš, 2015. Krása, či ostuda? Darovaná socha zakladatele Budějovic dráždí i baví. *iDNES.cz* [online]. 01. 11. [cit. 25. 12. 2021]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ceske-budejovice/zpravy/socha-premysl-otakar-ii-pomnik-frantisek-postl-sochar.A151030_2202001_budejovice-zpravy_mrl
25. LAŠÁK, Ján, 2018. Kráľovská aleja v Čečejevciach. *Obce.tasr.sk* [online]. 28. 1. [cit. 30. 10. 2021]. Dostupné z: <https://obce.tasr.sk/clanok/74/kralovska-aleja-v-cecejovciach>

26. LUH, Jürgen, 2014. Die Männergeschichte der Siegesallee: Dynastische Selbstdarstellung im Wilhelminischen Kaiserreich. *Perspektivweitung – Frauen und Männer machen Geschichte: Beiträge des zweiten Colloquiums in der Reihe „Kulturgeschichte Preußens - Colloquien“ (KultGeP - Colloquien, 2)*. 10.–11. 10. [cit. 19. 7. 2021]. Dostupné z:
https://perspectivia.net/receive/ploneimport_mods_00010403
27. Magistrát města Brna: Odbor kultury, 2020. *Sochařské Brno* [online]. [cit. 14.3.2021]. Dostupné z: <https://socharske.brno.cz/o-projektu/>
28. Magistrát města Brno, 2007. *Brno.cz* [online]. 22. 3. [cit. 14.3.2021]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/brno-aktualne/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/a/22-03-2007-urban-centrum-zaziva-prvni-rok-existence/>
29. Magistrát města Brno, 2017. *Brno.cz* [online]. 24. 1. [cit. 14.3.2021]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/brno-aktualne/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/a/v-brne-pribudou-dalsi-sochy-velikanu/>
30. MAREK, Lukáš, 2013. Z hradu v Písku vládli králové celé zemi, teď tam mají na počest desku. *iDNES.cz* [online]. 05. 11. [cit. 25. 12. 2021]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ceske-budejovice/zpravy/v-pisku-na-hrade-maji-kralove-desku.A131104_1995635_budejovice-zpravy_mrl
31. Městská část Praha 2, 2019. Přemysl a Libuše, Vyšehradské sady (Vyšehrad). *Encyklopedie Prahy 2* [online]. Praha: Městská část Praha 2, © 2018–2021, 31. 8. 10:33 [cit. 27.3.2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.praha2.cz/plastika/394-premysl-libuse-vysehradske-sady>
32. Městská část Praha 2, 2021. Spytihněv II., areál Revmatologického ústavu, Na Slupi čp. 450/4 (Nové Město). *Encyklopedie Prahy 2* [online]. Praha: Městská část Praha 2, © 2018–2021, 24. 1. 15:14 [cit. 27.3.2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.praha2.cz/plastika/664-spytihnev-ii-areal-revmatologickeho-ustavu-na-slupi-cp-4504>
33. Na Chrudimsku stojí největší dřevěná socha svatého Václava v zemi, 2014. *Lidovky.cz* [online]. 27. 5. [cit. 15. 5. 2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/relax/zajimavosti/na-chrudimsku-stoji-nejvetsi-drevena-socha-svateho-vaclava-v-zemi.A140526_110205_ln-zajimavosti_ape
34. Na zahradě Iskérky posvětili sochu Elišky Přemyslovny, 2021. *Televize Beskyd* [online regionální televize]. 24. 9. [cit. 20. 6. 2021]. Dostupné z:

- <https://www.tvbeskyd.cz/na-zahrade-iskerky-posvetili-sochu-elisky-premyslovny/>
35. Národní památkový ústav, 2015. Pole s pomníkem Přemysla Oráče ve Stadicích. *Pamatkovykatalog.cz* [online]. [cit. 12.4.2021]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/pole-s-pomnikem-premysla-orace-ve-stadicich-84119>
  36. Nová socha svatého Václava ukrývá sedm symbolů, 2018. *Orlický deník.cz* [online]. 7. 11. [cit. 31.5.2021]. Dostupné z: https://orlicky.denik.cz/zpravy_region/nova-socha-svateho-vaclava-ukryva-sedm-symbolu-20181107.html
  37. *Otevřený dopis panu starostovi, zastupitelům města Vysoké Mýto a občanskému sdružení Pomník zakladateli města v záležitosti řešení pomníku Přemysla Otakara II.* [online]. 2. 05. 2011 [cit. 25. 12. 2021]. Dostupné z: <http://nasemyto.cz/socha-premysla-otakara-ii/>
  38. *Otevřený dopis radním města České Budějovice*, 2013. [online]. 24. 10. [cit. 25. 12. 2021]. Dostupné z: <http://jiriptacek.blogspot.com/2013/10/pomnik-premysla-otakara-ii-otevreny.html>
  39. PLECHATÁ, Jana, 2017. V soutěži o Karla IV. pro Vary uspěla nadživotní jezdecká socha. *iDNES.cz* [online]. 14. 03. [cit. 25. 12. 2021]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/karlovy-vary/zpravy/soutez-socha-karel-iv-rotary-club-galerie-umeni-michal-gabriel.A170314_143351_vary-zpravy_ba
  40. POKORNÝ, Karel, 2012. 'Ta socha tu už měla dávno být...' *Orlický deník.cz* [online]. 10. 09. [cit. 25. 12. 2021]. Dostupné z: https://orlicky.denik.cz/zpravy_region/ta-socha-tu-uz-mela-davno-byt-20120910.html?fbclid=IwAR2o1lmcJR3SUrWGdfdom7MbJYT0R_yHAhGhkUGzvG2c7tVsHrJFIF6vm8g
  41. Pomník Anny Świdnickiej. *Kudowa-Zdrój.pl* [online]. [cit. 20. 6. 2021]. Dostupné z: <https://kudowazdroj.pl/atraccje/pomnik-anny-swidnickiej>
  42. Rotary klub Karlovy Vary, 2022. *Nová jezdecká socha Karla IV. v Karlových Varech* [online]. [cit. 25. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.jezdeckasocha.cz/aktuality>
  43. RUSNÁKOVÁ, Šárka, 2017. Lukavice inspirovala Alfonse Muchu a pobýval tam i Karel IV. *Pardubice.rozhlas.cz* [online]. 20. 08. [cit. 25. 12. 2021]. Dostupné z:

<https://pardubice.rozhlas.cz/lukavice-inspirovala-alfonse-muchu-a-pobyval-tam-i-karel-iv-6028866>

44. RYBA, Jiří. 2018. Genius loci. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR [cit. 9. 3. 2021]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Genius_loci
45. SOUŠKOVÁ, Sabina, 2015. Společenské funkce pomníků. In: *Kultura, umění a výchova*, roč. 3, č.1 [cit. 1. 3. 2021]. ISSN 2336-1824. Dostupné z: http://www.kuv.upol.cz/index.php?seo_url=aktualni-cislo&casopis=8&clanek=94.
46. Staré dobré pověsti české. *Historie.cs* [televizní dokument]. ČT2 10. 1. 2011 36:40 Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/211452801400003/>
47. Stauferstelen, 2021. Was ist eine Stauferstele? *Stauferstelen.net* [online]. [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://stauferstelen.net/index.html>.
48. ŠTEFAN, Petr, 2009. Slováci zakázali vstup maďarskému prezidentovi. Ten návštěvu odvolal. *iDNES.cz* [online]. 21. 08. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/slovaci-zakazali-vstup-madarskemu-prezidentovi-ten-navstevu-odvolal.A090821_153827_zahranicni_stf
49. ŠTĚPÁN, Petr, 2009. Slováci zakázali vstup maďarskému prezidentovi. Ten návštěvu odvolal. *iDNES.cz* [online]. 21. 08. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/slovaci-zakazali-vstup-madarskemu-prezidentovi-ten-navstevu-odvolal.A090821_153827_zahranicni_stf
50. TAUCHMANOVÁ, Jana, 2015. K návštěvě Stachelbergu zvou už dvě Elišky. *Krkonošský deník.cz* [online]. 10. 07. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <http://www.krkonoшыsky.denik.cz>
51. Terra Tachovia, 2021. Milníky. *Terra Tachovia.cz* [online]. [cit. 31.5.2021]. Dostupné z: <http://www.terratachovia.cz/milniky.html>
52. TUREK, Petr, 2017. Kniže Svatopluk najde místo vedle Sáma. *Hodonínský deník.cz* [online]. 27. 6. [cit. 27.3.2021]. Dostupné z: https://hodoninsky.denik.cz/zpravy_region/knize-svatopluk-najde-misto-vedle-sama-20170627.html
53. Turistické informační centrum Dobříš, 2013. Les v čase. *Město Dobříš.cz* [online]. 16. 10. [cit. 20. 6. 2021]. Dostupné z: <http://ic.mestodobris.cz/11-les-v-case/d-465651>

54. TUŠICOVÁ, Olga, 2018. Pomohla i 3D vizualizace. Královna Judita se v Teplicích dočkala své sochy. *Teplický deník.cz* [online]. 28. 11. [cit. 30. 5. 2021]. Dostupné z: https://teplicky.denik.cz/zpravy_region/pomohla-i-3d-vizualizace-kralovna-judita-se-v-teplicich-dockala-sve-sochy-20181128.html
55. ÜÇGÜL, Katharina a Stefan GRATHOFF, 2014. Das Gebäude am Brand in Mainz. *Regionalgeschichte.net* [online]. Mainz: Institut für Geschichtliche Landeskunde an der Universität Mainz e.V. 9. 12. [cit. 19. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.regionalgeschichte.net/rheinhessen/mainz/kulturdenkmaeler/kaufhaus-am-brand/kaufhausgebaeude.html#c66597>
56. Usnesení Rady města Znojma, 2021. [online]. 08. 02. [cit. 25. 12. 2021]. Dostupné z: https://www.znojmocity.cz/assets/File.ashx?id_org=19341&id_dokumenty=77175
57. USTOHALOVÁ, Jana, 2018. Brnu vládnou mužské sochy. Nyní se hledá kandidátka mezi ženami. *iDNES.cz* [online]. 22. 5. [cit. 14.3.2021]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/brno/zpravy/sochy-brno-vyznamne-zeny-iniciativa-meeting-brno.A180519_402410_brno-zpravy_krut
58. VÍTKOVÁ, Martina, 2012. Znamená pes u nohou symbol velké plodnosti? *Hradecký deník.cz* [online]. 3. 1. [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: https://hradecky.denik.cz/spolecenska_rubrika/znamena-pes-u-nohou-symbol-velke-plodnosti20120103.html.
59. WIEDEMANN, Susanne, 2008. Ein roter Schuh und viele Legenden. *Main-Post GmbH* [online]. 8. 4. [cit. 31.5.2021]. Dostupné z: <https://www.mainpost.de/regional/schweinfurt/ein-roter-schuh-und-viele-legenden-art-4626126>.
60. ZAHŘÁDKA, Roman, 2020. Vstupní prostory Nové radnice na Resselově náměstí nově zdobí busty krále Přemysla Otakara II. a královny Elišky Rejčky. *Noviny Chrudim.cz* [online]. 19. 9. [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://novinychrudim.cz/2020/09/19/vstupni-prostory-nove-radnice-na-resselove-namesti-nove-zdobi-busty-krale-premysla-otakara-ii-a-kralovny-elisky-rejcky/>
61. Zakladatel Pražského hradu a otec svatého Václava, 2021. Vědci digitálně zrekonstruovali tváře Přemyslovců. *iROZHLAS* [online]. 28. 2. [cit. 1. 6. 2021].

Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/spytihnev-vratislav-svaty-vaclav-premyslovci_2102280657_pj

Zdroj: https://krkonosky.denik.cz/zpravy_region/k-navsteve-stachelbergu-zvou-uz-dve-elisky-20150710.html

62. ZEMAN, Leoš, 2021. Alžběta Rejčka a Anežka Javorská, část II. *Hradecký dvůr Alžběty Richenzy* [online]. [cit. 14.3.2021]. Dostupné z: <https://hradeckydvor.net/clanky/dvor-pravo-a-pravidla/alzbeta-rejcka-a-anezka-javorska-cast-ii.html>

Seznam obrázků

- Obr. 1 Současné rozmístění pomníků mýtických Přemyslovců
Obr. 2 Runový nápis Libuše v pantheonu Malá Skála
Obr. 3 Runový nápis Přemysl Oráč na desce Přemyslovy mohyly v pantheonu Malá Skála
Obr. 4 Pamětní kámen krále Přemysla Otakara II. v pantheonu Malá Skála
Obr. 5 Pomník Karla IV. v řeckém slohu v pantheonu Malá Skála
Obr. 6 Zámeček Slavín nad obcí Tupadly – nedokončený projekt Antonína Veitha
Obr. 7 Jediná dostavěná věž zámku Slavín nad obcí Tupadly
Obr. 8 Socha Přemysla Oráče ve vestibulu Národního muzea
Obr. 9 Socha kněžny Libuše z roku 1848 ve vestibulu Národního muzea
Obr. 10 Socha sv. Václava z roku 1847 ve vestibulu Národního muzea
Obr. 11 Socha Přemysla Otakara II. z roku 1847 ve vestibulu Národního muzea
Obr. 12 Socha Elišky Přemyslovny z roku 1847 ve vestibulu Národního muzea
Obr. 13 Pomník Přemysla Oráče ve Stadicích
Obr. 14 Pamětní deska na jednom z domů ve Stadicích připomínající Přemysla Oráče
Obr. 15 Sousoší Přemysla a Libuše (vlevo) a Lumíra a Písně (vpravo) na svém původním místě. Palackého most, 1897
Obr. 16 Sousoší Přemysla Oráče a Libuše od J. V. Myslbeka ve Vyšehradských sadech
Obr. 17 Návrh památníku Přemyslovců pro Zbraslavský klášter od J. V. Myslbeka
Obr. 18 Pomník Přemyslovců na Zbraslavi z roku 1925 od sochaře Jana Štursy
Obr. 19 Model nerealizovaného pomníku Přemysla Oráče na Hradčanském náměstí
Obr. 20 Jeden z mnoha pomníků věnovaných Hansi Kudlichovi – u obce Kletečná
Obr. 21 Bukovanský mlýn s alejí panovníků
Obr. 22 Socha Přemysla Oráče u Bukovanského mlýna
Obr. 23 Socha Libuše u Bukovanského mlýna
Obr. 24 Socha Vnislava u Bukovanského mlýna
Obr. 25 Socha Neklana u Bukovanského mlýna
Obr. 26 Socha Nezamysla u Bukovanského mlýna
Obr. 27 Socha Mnaty u Bukovanského mlýna
Obr. 28 Socha Vojena u Bukovanského mlýna
Obr. 29 Socha Křesomysla u Bukovanského mlýna
Obr. 30 Socha Hostivíta u Bukovanského mlýna
Obr. 31 Socha Bořivoje u Bukovanského mlýna
Obr. 32 Pantheon Velké Moravy na vrchu Náklo
Obr. 33 Jezdecká socha Svatopluka I., Bratislavský Hrad
Obr. 34 Současné rozmístění pomníků přemyslovských knížat a kněžen (bez pomníků sv. Václava a sv. Ludmily)
Obr. 35 Jedna z mnoha barokních soch sv. Václava, Blatná
Obr. 36 Jedna z mnoha barokních soch sv. Ludmily, most hradu Valdštejn
Obr. 37 Současné umístění Bendlovy sochy sv. Václava na Vyšehradě
Obr. 38 Socha sv. Václava od Myslbeka. V popředí sv. Ludmila a sv. Prokop.
Obr. 39 Socha sv. Ludmily od Emanuela Maxe v katedrále sv. Víta
Obr. 40 Plánovaný nefigurální pomník sv. Ludmily v Mělníku
Obr. 41 Socha sv. Václava-vinaře od Josefa Brokoffa
Obr. 42 Socha sv. Václava od Davida Černého
Obr. 43 Největší dřevěná socha sv. Václava v ČR, Vlčnov
Obr. 44 Socha sv. Václava v Libchavách
Obr. 45 Busta Judity Durynské v Teplicích

- Obr. 46 Socha Přemysla Otakara II. ve výklenku ve dvoře domu U Otakara II. (čp. 531) na Malé Straně v Praze
- Obr. 47 Socha Přemysla Otakara II. na svém původním místě – Staroměstské radnici v Praze
- Obr. 48 Socha Spytihněva, areál Revmatologického ústavu v Praze
- Obr. 49 Socha Karla IV., areál Revmatologického ústavu v Praze
- Obr. 50 Socha knížete Břetislava I. v Rajhradském klášteře
- Obr. 51 Sochy Břetislava I. a Karla IV. v Chrudimi
- Obr. 52 Busta knížete Jaromíra v Jaroměři z roku 1907
- Obr. 53 Busta knížete Jaromíra v Jaroměři z roku 1956
- Obr. 54 Pamětní deska krále Vratislava II. a jeho ženy Svatavy Polské, Bazilika sv. Petra a Pavla v Praze na Vyšehradě
- Obr. 55 Pomník k bitvě na Luckém poli z roku 2016
- Obr. 56 Milníky Vladislava I. a Soběslava I. na Zlaté cestě
- Obr. 57 Milníky Přemysla Otakara II., Václava II. a Elišky Přemyslovny na Zlaté cestě
- Obr. 58 Milníky Jana Lucemburského a Karla IV. na Zlaté cestě
- Obr. 59 Současné rozmístění pomníků přemyslovských a lucemburských králů a jejich manželek
- Obr. 60 Reliéf Konstancie Uherské, Předklášteří, klášter Porta Coeli
- Obr. 61 Reliéf Příjezd Elišky Přemyslovny do města Nymburk
- Obr. 62 Socha Elišky na Eliščině nábřeží v Hradci Králové
- Obr. 63 Náhrobky Elišky Přemyslovny a Václava II. v kostele sv. Jakuba na Zbraslavi
- Obr. 64 Náhrobek Václava I. v kostele sv. Františka
- Obr. 65 Náhrobek Kunhuty Štaufské v kostele sv. Františka
- Obr. 66 Busta Elišky Přemyslovny ve Štulcově ulici na Vyšehradě
- Obr. 67 Sousoší Elišky Přemyslovny se synem Karlem IV. na dvoře kavárny U Rotlevů
- Obr. 68 Busty Elišky Rejčky a Elišky Přemyslovny v katedrále Svatého Ducha
- Obr. 69 Busty Přemysla Otakara II. a Elišky Rejčky ve vestibulu Nové radnice v Chrudimi
- Obr. 70 Socha Elišky Rejčky u dělostřelecké tvrze Stachelberg
- Obr. 71 Socha Elišky Přemyslovny v zahradě Iskerky, Frenštát pod Radhoštěm
- Obr. 72 Socha Karla IV. před kostelem Panny Marie a sv. Karla Velikého v zahradě areálu na Karlově v Praze
- Obr. 73 Kresba odhalení pomníku Karla IV. na Mělníce od Františka Chalupy
- Obr. 74 Socha Karla IV. v Mělníce
- Obr. 75 Socha Karla IV. na jubilejním sloupu v Karlových Varech
- Obr. 76 Socha Karla IV. na Křížovnickém náměstí v Praze
- Obr. 77 Pamětní deska na krvavé pavlači z konce 19. století
- Obr. 78 Poutač na Dvoranu Přemyslovců z roku 1934
- Obr. 79 Sádrová socha Václava III. v kryptě katedrály sv. Václava v Olomouci
- Obr. 80 Královská hrobka v katedrále sv. Víta v Praze
- Obr. 81 Pamětní deska ve Vyšehradské ulici v Praze
- Obr. 82 Opuková socha Karla IV. od Josefa a Antonína Wagnerových
- Obr. 83 Bronzová socha Karla IV. od Karla Pokorného
- Obr. 84 Socha Karla IV. v Karlových Varech od Otakara Švece
- Obr. 85 Socha Přemysla Otakara II. Klatovech
- Obr. 86 Busta Václava II. ve Vlašském dvoře
- Obr. 87 Pomníček královice Václava II. v obci Bezděz
- Obr. 88 Pomník Václava IV. v dobříšských lesích
- Obr. 89 Dřevěná socha Karla IV. v Lukavici

- Obr. 90 Dřevěné sochy (zleva) rychtáře, Jana Lucemburského a kněze u zbytků středověkého hradu v Náměšti na Hané
- Obr. 91 Dřevěné sousoší Karla IV. s chlapcem, želivský klášter
- Obr. 92 Pamětní deska na budově radnice v Městci Králové
- Obr. 93 Pamětní deska věnovaná králům v Písku
- Obr. 94 Pamětní deska Jana Lucemburského v Kašperských Horách
- Obr. 95 Socha Karla IV. na parkovišti u hotelu Lužec
- Obr. 96 Socha Přemysla Otakara II. ve Vysokém Mýtě před Pražskou branou
- Obr. 97 Socha Přemysla Otakara II. v Českých Budějovicích
- Obr. 98 Návrh sochy Přemysla Otakara I. od Petra Císařovského
- Obr. 99 Návrh pomníku od Miroslava Párala (2. místo)
- Obr. 100 Návrh pomníku od Karla Bečváře (3. místo)
- Obr. 101 Návrh pomníku od Pavla Opočenského (3. místo)
- Obr. 102 Návrh pomníku od Michala Gabriela (1. místo)
- Obr. 103 Dlaždice označující místo posledního odpočinku Elišky Rejčky v bazilice Nanebevzetí Panny Marie na Starém Brně
- Obr. 104 Současné rozmístění pomníků českých přemyslovských a lucemburských panovníků a jejich manželek v Evropě
- Obr. 105 Pomník Jitky ze Svinibrodu
- Obr. 106 Pomník Anny Svídnické, Čermná
- Obr. 107 Pamětní deska Elišky Rejčky, královský hrad v Poznani
- Obr. 108 Sochy Zikmunda Lucemburského a Barbory Celjské, Nyírbátor
- Obr. 109 Kaple s kamenným křížem – dočasné uložení ostatků Jana Lucemburského, Kastel-Staadt
- Obr. 110 Socha Přemysla Otakara II. na Královské bráně, Kaliningrad
- Obr. 111 Mapa Siegesallee z roku 1902
- Obr. 112 Skupina 13 - pomník Karla IV. v Siegesallee, 1899
- Obr. 113 Bronzová kopie sochy Karla IV. ze Siegesallee v Tangermünde
- Obr. 114 Skupina 14 - pomník Zikmunda Lucemburského v Siegesallee, 1900
- Obr. 115 Socha Václava III. (Ladislava V.) na průčelí budapeštského parlamentu
- Obr. 116 Pomník Jana Lucemburského v Kresčaku
- Obr. 117 Pamětní deska Jana Lucemburského ve skále Bock v Lucemburku
- Obr. 118 Pomník Jana Lucemburského v Lucemburku, Stater Park
- Obr. 119 Sádrová socha Karla IV. v Papežském paláci v Avignonu
- Obr. 120 Kurfiřtský cyklus v Mohuči
- Obr. 121 Přemyslův kříž (Ottokarkreuz) u zámku Ebenthal
- Obr. 122 Pomník Rudolfa Habsburského u obce Stillfried
- Obr. 123 Pomník bitvy na Moravském poli od Carla Hermanna
- Obr. 124 Jeden ze sklolaminátových rytířů v Jedenspeigenu
- Obr. 125 Maďarská pamětní deska na Moravském poli věnována Kumánům
- Obr. 126 Pomník bitvy u Kresennbrunnu
- Obr. 127 Socha Přemysla Otakara II. ve městě Marchegg
- Obr. 128 Pamětní deska u vstupu do baziliky Nanebevzetí Panny Marie v Hnězdně
- Obr. 129 Dřevěná socha Václava II. u hradu Chęciny
- Obr. 130 Socha Václava II. v Hnězdně
- Obr. 131 Socha Zikmunda Lucemburského ve slovenském Komárnu
- Obr. 132 Socha Zikmunda Lucemburského v maďarské Kalocsi
- Obr. 133 Busta Zikmunda Lucemburského busta v budapeštském parku na rohu ulic Bécsi út a Tímár utca
- Obr. 134 Busta Zikmunda Lucemburského v Historickém národním parku Ópusztaszer
- Obr. 135 Busta Zikmunda Lucemburského na náměstí v maďarském městě Hatvan

- Obr. 136 Pomník bitvy u Nikopole
Obr. 137 Dřevěná socha Zikmunda Lucemburského ve slovenských Čečejovcích
Obr. 138 Socha Zikmunda Lucemburského z roku 1985 v maďarském městě Pásztó
Obr. 139 Pamětní deska Zikmunda Lucemburského ve slovenské Rimavské Sobotě
Obr. 140 Pamětní deska Zikmunda Lucemburského ve slovenském Šamoríně
Obr. 141 Pamětní deska Zikmunda Lucemburského na fasádě Gymnázia Óbuda
Obr. 142 Symbolický náhrobek Zikmunda Lucemburského v rumunském Velkém
Varadíně (Oradee)
Obr. 143 Pomník Boleslava Chrabrého ve Vratislavi

Zdroje obrázků

Obr. 1: Foto autor.

Obr. 2: NOVOTNÝ, Tomáš. LIBUSSA – Libuše. In: *Pohodar.com* [online]. 24. 11. 2016 [vid. 1. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.pohodar.com/vandr/pantheon/index.htm>

Obr. 3: NOVOTNÝ, Tomáš. [Přemyslova mohyla]. In: *Pohodar.com* [online]. 24. 11. 2016 [vid. 1. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.pohodar.com/vandr/pantheon/index.htm>

Obr. 4: NOVOTNÝ, Tomáš. OTTOKAR II. MCCL. In: *Pohodar.com* [online]. 24. 11. 2016 [vid. 1. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.pohodar.com/vandr/pantheon/index.htm>

Obr. 5: NOVOTNÝ, Tomáš. CAROL IV. PATER PATRIAE MCCCLXXVIII. In: *Pohodar.com* [online]. 24. 11. 2016 [vid. 1. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.pohodar.com/vandr/pantheon/index.htm>

Obr. 6: Mauricie. Zámek Slavín. *Wikipedie* [online]. 18. 7. 2010 [vid. 1. 6. 2021]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Slav%C3%ADn_\(z%C3%A1mek\)#/media/Soubor:Tupadly_-_Slav%C3%ADn.JPG](https://cs.wikipedia.org/wiki/Slav%C3%ADn_(z%C3%A1mek)#/media/Soubor:Tupadly_-_Slav%C3%ADn.JPG)

Obr. 7: Mauricie. Věž. *Wikipedie* [online]. 18. 7. 2010 [vid. 1. 6. 2021]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tupadly_-_v%C4%9B%C5%BE.JPG

Obr. 8: Přemysl Oráč – socha ve vestibulu. *eSbírky Národní muzeum* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/312318?searchParams=>

Obr. 9: Kněžna Libuše – socha ve vestibulu. *eSbírky Národní muzeum* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/312307?searchParams=>

Obr. 10: Svatý Václav ve vestibulu. *eSbírky Národní muzeum* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/312263>

Obr. 11: Přemysl Otakar II. - socha ve vestibulu. *eSbírky Národní muzeum* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/312296>

Obr. 12: Eliška Přemyslovna – socha na mezipodestě. *eSbírky Národní muzeum* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/312274>

Obr. 13: HANDL, Jan. [Stadice – Pomník Přemysla Oráče]. In: *Historieblog.cz* [online]. 17. 7. 2015 [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.historieblog.cz/2015/07/vylet-stadice-pomnik-premysla-orace/>

Obr. 14: Brumlinda. Detail pamětní desky. In: *Venusanka.cz* [online]. 13. 11. 2009 [vid. 1. 6. 2021]. Dostupné z:

http://www.venusanka.cz/index.php?page=viewclanek&sekce=boty_toulavy&idcl=3165

Obr. 15: Socha Přemysla a Oráče na svém původním místě. Palackého most, 1897. In: *Prazsketramvaje.cz* [online]. [vid. 1. 6. 2021]. Dostupné z:

<https://www.prazsketramvaje.cz/view.php?cislocclanku=2006121102>

Obr. 16: Přemysl Oráč a Libuše, Vyšehradské sady. In: *Encyklopedie Prahy 2* [online]. 18. 5. 2021 [vid. 1. 6. 2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.praha2.cz/plastika/394-premysl-libuse-vysehradske-sady>

Obr. 17: EHM Josef. Návrh pomníku Přemyslovců pro Zbraslav, 1917. In: VOLAVKA, Vojtěch. *Josef Václav Myslbek*. Praha: V. Neubert a synové, 1942.

Obr. 18: Pohlednice s Přemyslem Oráčem. *Aukro.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://aukro.cz/zbraslav-premysl-orac-praha-6942386055>

Obr. 19: Model pomníku Přemysla Oráče. *Světozor*. Praha: J. Otto, 25. 4. 1929, roč. 29, č. 29, s. 659.

Obr. 20: KUDLICH, Walter. [Pomník Hanse Kudlichu u obce Kletečná]. *Hans Kudlich* [online]. 15. 7. 2012 [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.hans-kudlich.cz/pomniky-pamatniky/ceskerepublice/kletecna.html>

Obr. 21: HYNEK, Zdeněk. [U Bukovanského mlýnu]. In: *Blesk.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/galerie/regiony-brno-brnane/1049824/unikatni-alej-panovniku-u-kyjova-galerii-soch-pod-siry-m-nebem-budu-je-nadsenec?foto=28>

Obr. 22: HYNEK, Zdeněk. [Socha Přemysla Oráče]. In: *Blesk.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/galerie/regiony-brno-brnane/1049824/unikatni-alej-panovniku-u-kyjova-galerii-soch-pod-siry-m-nebem-budu-je-nadsenec?foto=11>

Obr. 23: HYNEK, Zdeněk. [Socha Libuše]. In: *Blesk.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/galerie/regiony-brno-brnane/1049824/unikatni-alej-panovniku-u-kyjova-galerii-soch-pod-siry-m-nebem-budu-je-nadsenec?foto=10>

Obr. 24: HYNEK, Zdeněk. [Socha Vnislava]. In: *Blesk.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/galerie/regiony-brno-brnane/1049824/unikatni-alej-panovniku-u-kyjova-galerii-soch-pod-siry-m-nebem-budu-je-nadsenec?foto=1>

Obr. 25: HYNEK, Zdeněk. [Socha Neklana]. In: *Blesk.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/galerie/regiony-brno-brnane/1049824/unikatni-alej-panovniku-u-kyjova-galerii-soch-pod-siry-m-nebem-budu-je-nadsenec?foto=16>

Obr. 26: HYNEK, Zdeněk. [Socha Nezamysla]. In: *Blesk.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/galerie/regiony-brno-brnane/1049824/unikatni-alej-panovniku-u-kyjova-galerii-soch-pod-siry-m-nebem-budu-je-nadsenec?foto=12>

Obr. 27: HYNEK, Zdeněk. [Socha Mnata]. In: *Blesk.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/galerie/regiony-brno-brnane/1049824/unikatni-alej-panovniku-u-kyjova-galerii-soch-pod-siry-m-nebem-budu-je-nadsenec?foto=13>

Obr. 28: HYNEK, Zdeněk. [Socha Vojena]. In: *Blesk.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/galerie/regiony-brno-brnane/1049824/unikatni-alej-panovniku-u-kyjova-galerii-soch-pod-siry-m-nebem-budu-je-nadsenec?foto=14>

Obr. 29: HYNEK, Zdeněk. [Socha Křesomysla]. In: *Blesk.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/galerie/regiony-brno-brnane/1049824/unikatni-alej-panovniku-u-kyjova-galerii-soch-pod-siry-m-nebem-budu-je-nadsenec?foto=15>

Obr. 30: HYNEK, Zdeněk. [Socha Hostivíta]. In: *Blesk.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/galerie/regiony-brno-brnane/1049824/unikatni-alej-panovniku-u-kyjova-galerii-soch-pod-siry-m-nebem-budu-je-nadsenec?foto=17>

Obr. 31: HYNEK, Zdeněk. [Socha Bořivoje]. In: *Blesk.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/galerie/regiony-brno-brnane/1049824/unikatni-alej-panovniku-u-kyjova-galerii-soch-pod-siry-m-nebem-budu-je-nadsenec?foto=22>

Obr. 32: Sochy na Nákle. *Infoglobe.cz* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.infoglobe.cz/cestovatelsky-pruvodce/cr-milotice-naklo-jako-bajny-valigrad-a-prirodni-rezervace-horky/?action=2>

Obr. 33: Žulový sokl pod jezdeckou sochu Svatopluka. *Cezula.cz* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.cezula.cz/realizace/vytvarna-dila>

Obr. 34: Foto autor.

Obr. 35: Socha sv. Václava. *Pamatkovykatalog.cz* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/socha-sv-vaclava-18695630>

Obr. 36: ŠUSTOVÁ, Jana. Sv. Ludmila. Socha na mostě hradu Valdštejna. *Temata.rozhlas.cz* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/o-svate-ludmile-8011871>

Obr. 37: KOŘÍNEK, Ondřej. Pevnost Vyšehrad - Sv. Václav. *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:Pevnost_Vy%C5%A1ehrad_-_Sv._V%C3%A1clav.jpg

Obr. 38: Shutterstock [Pomník sv. Václava]. *Hospodářské noviny* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://vikend.hn.cz/c1-65391010-v-sest-pod-konem>

Obr. 39: SUDEK, Josef. Smrt sv. Ludmily. [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <http://sudekproject.cz/node/196912>

Obr. 40: ULIČNÝ, Pavel. Socha k 1100. výročí zavraždění sv. Ludmily, Mělník. [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.cka.cz/cs/souteze/vysledky/socha-k-1100-vyroci-zavrazeni-sv-ludmily-melnik>

Obr. 41: VitVit. Praha, Konvikt, Václav. *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Praha_Konvikt_V%C3%A1clav_1.jpg

Obr. 42: Black n'Arch. Sv. Václav, 1999. [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.david-cerny-tour.com/svaty-vaclav>

Obr. 43: Na Chrudimsku stojí největší dřevěná socha svatého Václava v zemi. *Lidovky.cz* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/relax/zajimavosti/nachrudimsku-stoji-nejvetsi-drevena-socha-svateho-vaclava-v-zemi.A140526_110205_In-zajimavosti_ape/foto/APE537654_P201405230195801.jpg

Obr. 44: [Socha sv. Václava v Libchavách] [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: http://zpravodaj.probit.cz/2018/11_18web/Becka_SV_VACLAV.htm

Obr. 45: TRAXLER, Zdeněk. Slavnostní odhalení busty královny Judity. In: *Teplickýdeník.cz* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://teplicky.denik.cz/galerie/slavnostni-odhaleni-busty-kralovny-judity.html?back=2524567482-669-15&photo=4>

Obr. 46: Foto autor.

Obr. 47: Archiv hlavního města Prahy.

Obr. 48: POLÁK, Milan. Spytihněv. [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.praha2.cz/plastika/665-premysl-ii-otakar-areal-revmatologickeho-ustavu-na-slupi-cp-4504>

Obr. 49: POLÁK, Milan. Karel IV. [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.praha2.cz/plastika/668-karel-iv-areal-revmatologickeho-ustavu-na-slupi-cp-4504>

Obr. 50: Dezidor. Rajhradský klášter, socha (21). *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rajhradsk%C3%BD_kl%C3%A1%C5%A1ter,_socha_\(21\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rajhradsk%C3%BD_kl%C3%A1%C5%A1ter,_socha_(21).jpg)

- Obr. 51: BERANOVÁ, Jana. Chrudim – sochy Břetislava I. a Karla IV. In: *Turistika.cz* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.turistika.cz/mista/chrudim-socha-knizete-bretislava-a-cisare-karla-iv/foto?id=457455>
- Obr. 52: JAKUBEC, Karel. Jaroměř-Jaromír. *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jarom%C4%9B%C5%99-Jarom%C3%ADr.jpg>
- Obr. 53: Busta knížete Jaromíra. [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: https://www.waymarking.com/waymarks/WMAB6M_Busta_knete_Jaromra_Bust_of_the_Prince_Jaromir
- Obr. 54: KOCOUREK, Jan. Památník krále Vratislava a Přemyslovců pohřbených na Vyšehradě. In: ČADIL, Matěj. *Bazilika sv. Petra a Pavla na Vyšehradě*. Praha: Městská část Praha 2, 2020.
- Obr. 55: TRUBAČÍK, Vojtěch. [Odhalení památníku Lucké pole] In: *Slovácký deník.cz* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://slovacky.denik.cz/galerie/odhaleni-pamatniku-k-900-vyroci-bitvy-na-luckem-poli.html?back=471617772-2739-62&photo=12>
- Obr. 56: Terra Tachovia, 2021. Milníky. *Terra Tachovia.cz* [online]. [vid. 31.5.2021]. Dostupné z: <http://www.terratachovia.cz/milniky.html>
- Obr. 57: Terra Tachovia, 2021. Milníky. *Terra Tachovia.cz* [online]. [vid. 31.5.2021]. Dostupné z: <http://www.terratachovia.cz/milniky.html>
- Obr. 58: Terra Tachovia, 2021. Milníky. *Terra Tachovia.cz* [online]. [vid. 31.5.2021]. Dostupné z: <http://www.terratachovia.cz/milniky.html>
- Obr. 59: Foto autor.
- Obr. 60: CACEK, Josef. [Konstancie Uherská] *Wikipedie* [online]. [vid. 31.5.2021]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Predklasteri-klaster_Porta_Coeli-relief-Konstancie_Uherska.jpeg
- Obr. 61: Reliéf Elišky Přemyslovny. *Turistika.cz* [online]. [vid. 31.5.2021]. Dostupné z: <https://www.turistika.cz/vylety/nymburk-kralovske-mesto-na-labi/foto?id=144472>
- Obr. 62: [Socha Elišky] *Hradeckýdeník.cz* [online]. [vid. 31.5.2021]. Dostupné z: https://hradecky.denik.cz/galerie/foto.html?mm=socha_serial_hradec_eliska030112_hk&back=2266029296-4174-17&photo=1
- Obr. 63: Acoma. Náhrobní desky Václava II. a Elišky Přemyslovny (kostel sv. Jakuba Většího). In: Zbraslavský klášter. *Wikipedie* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Zbraslavsk%C3%BD_kl%C3%A1%C5%A1ter#/media/Soubor:Zbraslav_Eliska_Vaclav.jpg

Obr. 64: Praha 1 - Anežský klášter - Náhrobek Václava I. In: Anežský klášter – legendy a jiné zajímavosti anežského kláštera. *Prague City Line* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: <http://www.praguecityline.cz/prazske-pamatky/anezsky-klaster-legendy-a-jine-zajimavosti-anezskeho-klastera>

Obr. 65: Acoma. Kunhutin hrob v Anežském klášteře. In: Kunhuta Štaufská. *Wikipedie* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z:

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7693890>

Obr. 66: POLÁK, Milan. Eliška Přemyslovna. In: *Encyklopedie Prahy 2* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://encyklopedie.praha2.cz/pametni-deska/650-eliska-premyslovna-stulcova-cp-1022>

Obr. 67: PRAŽÁK, Daniel. Eliška Přemyslovna. In: BUŠKOVÁ Tereza. *Univerzita Karlova odhalila sochu královny Elišky Přemyslovny*. iForum Online magazín Univerzity Karlovy [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://iforum.cuni.cz/IFORUM-15994.html>

Obr. 68: Archiv HD. Eliška Rejčka a Alžběta Pomořanská, nové busty v hradecké katedrále. In: Součástí oslav hradecké katedrály bude i literární soutěž. *Hradecký deník* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z:

<https://hradecky.denik.cz/galerie/foto.html?mm=eliskarejckaaalzbetapomoranska&back=3293539530-775-17&photo=1>

Obr. 69: Město Chrudim. [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://novinychrudim.cz/2020/09/19/vstupni-prostory-nove-radnice-na-resselove-namesti-nove-zdobi-busty-krale-premysla-otakara-ii-a-kralovny-elisky-rejcky/>

Obr. 70: Rozhledna Eliška. In: Rozhledna Eliška u Stachelbergu - Trutnov, Krkonoše. Region Krkonoše [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.region-krkonose.cz/turisticke-zajimavosti/zajimava-mista/rozhledna-eliska-u-stachelbergu/>

Obr. 71: Na zahradě Iskerky posvětili sochu Elišky Přemyslovny, 2021. *Televize Beskyd* [online regionální televize]. 24. 9. [vid. 20. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.tvbeskyd.cz/na-zahrade-iskerky-posvetili-sochu-elisky-premyslovny/>

Obr. 72: POLÁK, Milan. Karel IV. Lucemburský, Karlov (Nové Město) In: *Encyklopedie Prahy 2* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://encyklopedie.praha2.cz/plastika/667-karel-iv-lucembursky-karlov>

Obr. 73: CHALUPA, František. Odhalení pomníku Karla IV. na Mělníce. In: *Světozor*:

Obrázkový týdeník. Praha: František Skrejšovský, 6. 9. 1878, roč. 12, č.36, s. 448. ISSN 1805-0921.

Obr. 74: Socha Karla IV. *Pamatkovykatalog.cz* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/socha-karla-iv-14556935>

Obr. 75: FERENC, Lubor. [Karlovy Vary sloup se sochou Karla IV] *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Karlovy_Vary_sloup_se_sochou_Karla_IV.\(2\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Karlovy_Vary_sloup_se_sochou_Karla_IV.(2).jpg)

Obr. 76: KMÍNEK, Michal. Pomník Karla IV. (Staré Město), Praha 1, Křižovnické nám., Staré Město. *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 12. 2021]. Dostupné z: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pomn%C3%ADk_Karla_IV._\(Star%C3%A9_M%C4%9Bsto\),_Praha_1,_K%C5%99i%C5%BEovnick%C3%A9_n%C3%A1m.,_Star%C3%A9_M%C4%9Bsto.JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pomn%C3%ADk_Karla_IV._(Star%C3%A9_M%C4%9Bsto),_Praha_1,_K%C5%99i%C5%BEovnick%C3%A9_n%C3%A1m.,_Star%C3%A9_M%C4%9Bsto.JPG)

Obr. 77: SPURNÝ, Aleš. Pamětní deska na Krvavé pavlači. In: MARÁZ, Karel. *Teorie vraždy. Český rozhlas Olomouc* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://olomouc.rozhlas.cz/teorie-vrazdy-6379650>

Obr. 78: ULRYCH, Miroslav. Olomouc-Václavské náměstí - Kapitulní děkanství - informační deska Dvorany Přemyslovců. *Mapy.cz* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=17.2614500&y=49.5980823&z=17&source=foto&id=331809&gallery=1>

Obr. 79: BONIO. Socha Václava III. v Olomouci. In: *Wikipedie* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Wenceslaus_III_of_Bohemia_statue.jpg#/media/Soubor:Pomnik_Wac%C5%82awa_III.JPG

Obr. 80: PLAVEC, Jana. Hrobka českých panovníků pod katedrálou sv. Víta. *Akademie věd České republiky* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://www.avcr.cz/cs/onas/aktuality/Hradby-valy-i-romansky-kostel.-Predsedkyne-si-prohledla-podzemi-Prazskeho-hradu>

Obr. 81: POLÁK, Milan. Karel IV., Vyšehradská 45 In: Karel IV., Vyšehradská 45. *Encyklopedie Prahy 2* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://encyklopedie.praha2.cz/pametni-deska/757-karel-iv-vysehradska-45>

Obr. 82: TOMEŠ, Jan Marius. *Sochař Josef Wagner*. Praha: Odeon, 1985.

- Obr. 83: [Druhý život Karla IV.] [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://www.kudyznudy.cz/akce/druhy-zivot-karla-iv>
- Obr. 84: V sadech Karla IV. v dubnu 2011. In: Karel IV. (socha, Karlovy Vary, 1955). *Wikipedie* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_IV._\(socha,_Karlovy_Vary,_1955\)#/media/Soubor:Karel_IV_-_panoramio.jpg](https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_IV._(socha,_Karlovy_Vary,_1955)#/media/Soubor:Karel_IV_-_panoramio.jpg)
- Obr. 85: KOCOUREK, Karel. Král Přemysl Otakar II. In: FIŠER Marcel. Král Přemysl Otakar II. *Sochařství* [online]. [vid. 27.11. 2020]. Dostupné z: <http://www.socharstvi.info/realizace/kral-premysl-otakar-ii/>
- Obr. 86: KOTRBÁČKOVÁ, Heda. Průvodcovská služba Kutná Hora, p.o. se sídlem Vlašský dvůr (emailová komunikace).
- Obr. 87: ŠAFUS, Ivo. *Cokolivokoli.cz* [online]. [vid. 25.2.2021]. Dostupné z: <https://www.cokolivokoli.cz/36761-pomnik-kralevice-vaclava-pod-bezdezem/>
- Obr. 88: Socha Václava IV. *Mapy.cz* [online]. [vid. 25.2.2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=14.1692597&y=49.8387332&z=17&source=base&id=2068759&gallery=1>
- Obr. 89: Archiv obce. Dřevěná socha Karla IV. v Lukavici. *Orlický deník* [online]. 2016 [cit. 2020-11-27]. Dostupné z: https://orlicky.denik.cz/zpravy_region/karel-iv-zanechal-stopu-take-v-lukavici-20160515.html
- Obr. 90: TAUBEROVÁ, Daniela. [Dřevěná plastika českého krále Jana Lucemburského] *Olomoucký deník* [online]. [vid. 25.2.2021]. Dostupné z: https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/namest-je-mesteckem-700-let-milnik-pripomina-i-kral-u-hradu-20190805.html
- Obr. 91: FORBELSKÝ, Antonín. Socha panovníka. *Forbelsky.com* [online]. [vid. 25.2.2021] Dostupné z: https://www.forbelsky.com/Fotogalerie/Archiv-2016/_fotogalerie/Zeliv-16/11306.html
- Obr. 92: Informační centrum Městec Králové. *Městec Králové* [online]. [vid. 25.2.2021] Dostupné z: https://www.mestekralove.cz/e_download.php?file=data/editor/53cs_3.pdf&original=me%CC%8Csto+prospekt+vi%2C..pdf
- Obr. 93: KUBEŠ, Slavomír. Slavnostní odhalení pamětní desky v Písku. In: MAREK, Lukáš. Z hradu v Písku vládli králové celé zemi, teď tam mají na počest desku. *iDNES.cz* [online]. 2013 [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/ceske->

budejovice/zpravy/v-pisku-na-hrade-maji-kralove-
desku.A131104_1995635_budejovice-zpravy_mrl

Obr. 94: KILIÁN, Milan. Odhalení pamětní desky. In: Kašperské Hory - V Kašperských Horách se konaly slavnosti, jejichž součástí bylo zahájení unikátní výstavy. *Klatovský deník* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z:

https://klatovsky.denik.cz/zpravy_region/obrazem-video-na-odhaleni-desky-osobne-dohledl-kral-jan-lucembursky-20150915.html

Obr. 95: SAMUEL, Miroslav. Socha Karla IV. *Mapy.cz* [online]. [vid. 27.11. 2020]. Dostupné z:

<https://mapy.cz/zakladni?x=12.7986259&y=50.3177771&z=17&source=base&id=1702089&gallery=1>

Obr. 96: Socha Přemysla Otakara II. *Oficiální stránky města Vysoké Mýto* [online]. [vid. 27.11. 2020]. Dostupné z: <http://mesto.vysoke-myto.cz/pamatky-a-atraktivita/8652-socha-premysla-otakara-ii>

Obr. 97: Socha Přemysla Otakara II. *Město České Budějovice* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://www.c-budejovice.cz/socha-zakladatele-mesta-zari-cistotou>

Obr. 98: Návrh sochy od výtvarníka Petra Císařovského. *Znojemský deník* [online]. 2020 [vid. 27.11. 2020]. Dostupné z: https://znojemsky.denik.cz/zpravy_region/znojemo-sochy-premysla-otakara-i-20200821.html

Obr. 99: ŠLAUF, Václav. [Miroslav Páral – návrh pomníku] *iDNES.cz* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/karlovy-vary/zpravy/soutez-socha-karel-iv-rotary-club-galerie-umeni-michal-gabriel.A170314_143351_vary-zpravy_ba/foto/BA69f1d0_153939_3732422.jpg

Obr. 100: ŠLAUF, Václav. [Karel Bečvář – návrh pomníku] *iDNES.cz* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/karlovy-vary/zpravy/soutez-socha-karel-iv-rotary-club-galerie-umeni-michal-gabriel.A170314_143351_vary-zpravy_ba/foto/BA69f1ce_153837_2848452.jpg

Obr. 101: ŠLAUF, Václav. [Pavel Opočenský – návrh pomníku] *iDNES.cz* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/karlovy-vary/zpravy/soutez-socha-karel-iv-rotary-club-galerie-umeni-michal-gabriel.A170314_143351_vary-zpravy_ba/foto/BA69f1d1_154004_5778486.jpg

Obr. 102: ŠLAUF, Václav. [Michal Gabriel – návrh pomníku] *iDNES.cz* [online]. [vid. 27.11.2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/karlovy-vary/zpravy/soutez-socha-karel-iv-rotary-club-galerie-umeni-michal-gabriel.A170314_143351_vary-zpravy_ba/foto/BA69f1d1_154004_5778486.jpg

iv-rotary-club-galerie-umeni-michal-gabriel.A170314_143351_vary-zpravy_ba/foto/BA69f1cf_153903_3788547.jpg

Obr. 103: Hrob Elišky Rejčky. In: Zakladatelka Eliška Rejčka. *Augustiniánské opatství a farnost* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z:

<https://www.opatstvibrno.cz/bazilika/zakladatelka-eliska-rejcka.html>

Obr. 104: Foto autor.

Obr. 105: [Schweinfurt, Peterstirn] *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Schweinfurt,_Peterstirn-003.jpg

Obr. 106: PIŠI, Dušan. Pohled na památník. *Turistika.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020].

Dostupné z: <https://www.turistika.cz/mista/cermna-pamatnik-anny-svidnicke/foto?id=664494>

Obr. 107: Tablica pamiątkowa na Zamku Królewskim w Poznaniu. [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <http://rugala.sweb.cz/rozhledna.htm>

Obr. 108: Luxemburgi Zsigmond király szobra – Nyírbátor. [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://szallas.hu/programok/luxemburgi-zsigmond-kiraly-szobra-nyirbator-p7492>

Obr. 109: [Dočasné uložité ostatků Jana Lucemburského] [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: https://www.tripadvisor.com/ShowUserReviews-g2222449-d2219085-r760505416-Klause_Bei_Kastel_Landesdenkmal_Klause_Kastel_Stadt-Kastel_Stadt_Rhineland_Pa.html

Obr. 110: SAVIN, Alexander. Королевские ворота в Калининграде (Россия). *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kaliningrad_05-2017_img19_Kings_Gate.jpg

Obr. 111: [Mapa Siegesallee, 1902]. *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Berlin_Siegesallee_Plan_1902.jpg

Obr. 112: LEHNERT, Uta. *Der Kaiser und die Siegesallee*. Réclame Royale. Dietrich Reimer Verlag, Berlín 1998, s. 140. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Karl_IV_group_Siegesallee.JPG

Obr. 113: [Kaiser Karl IV.] [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://statues.vanderkrogt.net/object.php?webpage=ST&record=desa098>

Obr. 114: LEHNERT, Uta. *Der Kaiser und die Siegesallee*. Réclame Royale. Dietrich Reimer Verlag, Berlin 1998, s. 143. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Figurengruppen_in_der_Berliner_Siegesallee#/media/Datei:Sigismund_group_Siegesallee.JPG

Obr. 115: LOVAS, Andrea. „Országház - nyugati homlokzat: Vencel“ c. alkotás fotói Budapest településről. [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.kozterkep.hu/14995/orszaghaz-nyugati-homlokzat-vencel#vetito=181331>

Obr. 116: ROUSSEL, Marc. Crécy-en-Ponthieu (Somme, France) - Le monument dédié à Jean de Luxembourg. [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cr%C3%A9cy-en-Ponthieu_monument_Jean_de_Luxembourg_1.jpg

Obr. 117: GilPe. [Luxembourg, rocher du Bock. Plaque commémorative en mémoire de Jean de Luxembourg, dit l'Aveugle]. *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Luxembourg-Bock,_plaque_comm%C3%A9morative_en_m%C3%A9moire_de_Jean_l_Aveugle.jpg

Obr. 118: KARABA, Chris. Am Freitag wurden am Denkmal von Jang de Blannen Blumen niedergelegt. [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.wort.lu/de/lokales/blumen-zu-ehren-von-jang-de-blannen-5f3ff1deda2cc1784e3641f9>

Obr. 119: [Papežský palác v Avignonu] *Mapy.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=4.8075847&y=43.9507662&z=18&source=osm&id=94328605&gallery=1&sourcep=foto&idp=3122937>

Obr. 120: KOŘÍNEK, Ondřej. Cyklus kurfiřtů. *Novinky.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/cestovani/clanek/mohuc-nemecke-mesto-zapsane-v-ceskych-dejinach-305735>

Obr. 121: Ottokarkreuz. [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: https://www.marterl.at/index.php?id=23&no_cache=1&oid=4328#.YlmZYyhBy3A

Obr. 122: 60-jähriges Regierungsjubiläum Franz Josef. *Mapy.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=16.8385101&y=48.4135509&z=18&source=osm&id=110495603&ds=2&gallery=1>

Obr. 123: Bitva na Moravském poli. *Mapy.cz cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=16.8572560&y=48.4843182&z=17&q=Pomn%C3%ADk%20na%20Moravsk%C3%A9m%20poli&source=osm&id=40337677&ds=1&gallery=1&sourcep=foto&idp=1032642>

Obr. 124: Moravské pole-memorial. *Turistika.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.turistika.cz/mista/moravske-pole-memorial/detail>

Obr. 125: GYÖNGYÖSI, Zoltán. Morvamező, Ottokár. [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: https://hovamerre.blog.hu/2019/06/25/morvamezo_ottokar

Obr. 126: GuentherZ. Pomník bitvy. *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bitva_u_Kressenbrunnu#/media/Soubor:GuentherZ_2010-10-09_0030_Groissenbrunn_Denkmal_Schlacht_Ottokar_Bela.jpg

Obr. 127: Přemysl Otakar II. *Mapy.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=16.9100574&y=48.2803882&z=17&source=osm&id=1078573022&ds=1&gallery=1&sourcep=foto&idp=3627542>

Obr. 128: Bazilika Nanebevzetí Panny Marie. *Mapy.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=17.5925808&y=52.5368278&z=19&source=osm&id=12316749&ds=2&gallery=1&sourcep=foto&idp=4163077>

Obr. 129: Wenceslaus II of Bohemia. *Zamek Checiny.pl* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.zamek.checiny.pl/pl/wenceslaus-ii-of-bohemia>

Obr. 130: Przedostatni pomnik Traktu Królewskiego już w Gnieźnie. *Gniezno.eu* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: https://www.gniezno.eu/wiadomosci/1/wiadomosc/144246/przedostatni_pomnik_traktu_krolewskiego_juz_w_gnieznie

Obr. 131: Statue of Sigismund by Péter Gáspár (2003) in the Europe Place, Komárno, Slovakia. *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Statue_of_Sigismund_by_P%C3%A9ter_G%C3%A1sp%C3%A1r_\(2003\)_in_the_Europe_Place,_Kom%C3%A1rno.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Statue_of_Sigismund_by_P%C3%A9ter_G%C3%A1sp%C3%A1r_(2003)_in_the_Europe_Place,_Kom%C3%A1rno.jpg)

Obr. 132: PINCZÉS, Sándor. „Zsigmond király“ c. alkotás fotói Kalocsa településről. *kozterkep.hu* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.kozterkep.hu/29771/zsigmond-kiraly#vetito=260712>

Obr. 133: „Zsigmond király“ c. alkotás fotói Budapest településről. *kozterkep.hu* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.kozterkep.hu/14755/zsigmond-kiraly#vetito=84189>

Obr. 134: [Luxemburgi Zsigmond király Nemzeti Történeti Emlékpark]. *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nte-kir-zsigmond.jpg>

Obr. 135: [Luxemburgi Zsigmond (Bobály Attila, 2014) . - Heves megye , Hatvan]. *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z:
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Luxemburgi_Zsigmond_\(Bob%C3%A1ly_Attila\),_Kossuth_Lajos_t%C3%A9r,_2017_Hatvan.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Luxemburgi_Zsigmond_(Bob%C3%A1ly_Attila),_Kossuth_Lajos_t%C3%A9r,_2017_Hatvan.jpg)

Obr. 136: Монумент "600 години от битката при Никопол" – Никопол. [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://opoznai.bg/view/monument-600-godini-ot-bitkata-pri-nikopol-gr-nikopol>

Obr. 137: JÁNOS, Lukács. [Luxemburgi Zsigmond király]. *kozterkep.hu* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z:
https://www.kozterkep.hu/18889/Luxemburgi_Zsigmond_kiraly_Csecs_2012.html#vetito=121431

Obr. 138: [Zsigmond király]. *kozterkep.hu* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z:
<https://www.kozterkep.hu/10916/zsigmond-kiraly#vetito=54951>

Obr. 139: LUPPA, Ladislav. [Pamätná tabuľa - V roku 1387 navštívil Rimavskú Sobotu uhorský kráľ Žigmund Luxemburský]. *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rimavsk%C3%A1_Sobota_-_Pam._tabu%C4%BEda_-_%C5%BDigmund_Luxembursk%C3%BD_-a.jpg

Obr. 140: BARABÁS, Ladislav. Pamätná tabuľa Žigmund Luxemburský. *Vest.cz* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.vets.cz/vpm/31839-pamatna-tabula-zigmund-luxembursky/>

Obr. 141: [Óbudai Egyetem-emléktábla]. *kozterkep.hu* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.kozterkep.hu/31189/obudai-egyetem-emlektabla#vetito=287047>

Obr. 142: Oradea Nagyvarad Grosswardein. *facebook.com* [online]. [vid. 27. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/Oradea-Nagyvarad-Grosswardein-243500342866706/photos/pcb.445070962709642/445070916042980/>

Obr. 143: [Boleslav Chrabrý] *Wikipedie* [online]. [vid. 27. 11. 2020] Dostupné z:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pomnik_Boles%C5%82awa_Chrobrego_we_Wroc%C5%82awiu-852.JPG